

Fra barndommens gade til et liv i cyberspace Om børne- og ungdomskriminaliteten - der forsvandt?

Balvig, Flemming

Publication date:
2017

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Document license:
[Ikke-specificeret](#)

Citation for published version (APA):
Balvig, F. (2017). *Fra barndommens gade til et liv i cyberspace: Om børne- og ungdomskriminaliteten - der forsvandt?* Det Kriminalpræventive Råd.

FLEMMING BALVIG

DET KRIMINAL
PRÆVENTIVE RÅD

FRA BARNDOMMENS GADE TIL ET LIV I CYBERSPACE

Det Kriminalpræventive Råd

Ejby Industrivej 125 – 135

2600 Glostrup

Tlf. 4515 3650

dkr@dkr.dk

www.dkr.dk

Forfatter: Prof. emeritus, dr. jur. Flemming Balvig

Januar 2017

dkr.nr: 15-221-0157

ISBN: 978-87-92966-43-8

Kopiering tilladt med kildeangivelse

Flemming Balvig

Fra barndommens gade til et liv i cyberspace

Om børne- og ungdomskriminaliteten - der forsvandt ?

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning.....	4
Undersøgelserne.....	4
Fokus på kriminalitetens udvikling.....	5
Kriminalitetens baggrund	5
Sammenligninger og begreber	6
Kapitel 1.....	9
Kriminalitetens udvikling i Danmark	9
De store linjer	9
Fokus	9
Udviklingen siden jæger- og samlersamfundet.....	10
'Boblen' siden anden verdenskrig	12
Tyverierne	15
Volden.....	44
Kapitel 2.....	47
Børne- og ungdomskriminalitetens udvikling.....	47
Sådan er det gået de senere år	47
Den registrerede kriminalitet	47
Andre registreringer	52
Den faktiske kriminalitet	55
Offerundersøgelser	55
Selvrapporteringsundersøgelser.....	59
'Ungdomsundersøgelserne'	63
Tyveri	63
Vold og trusler om vold	68
Hærværk og graffiti.....	71
'Kriminalitet'	74
'Registreret' selvrapporteret kriminalitet.....	76
Bander	77
Rus- og nydelsesmidler.....	78
Incivil adfærd	83
Køn og risikoadfærd.....	84
Geografi og risikoadfærd	87
Kapitel 3.....	92
Børne- og ungdomskriminalitetens udvikling.....	92
Hvorfor er det gået sådan de senere år?	92
En systematisk kriminologisk teori.....	93
Teori med fokus på A-faktorer.....	97
Muligheder og kontrol.....	98
Livsstil	99
Teori med fokus på N-faktorer	100
Interaktion	100
Normer	102
Oplevede forventninger	105
Teori med fokus på S-faktorer	105

Teori med fokus på P-faktorer	108
Selvkontrol.....	108
Risikoadfærd.....	109
Personlighedsafvigelser/Personlighedsforstyrrelser	113
Teori og virkelighed	113
A-faktorer: Muligheder, livsstil og kontrol.....	115
Muligheder og kontrol	116
Livsstil.....	116
N-faktorer: Interaktion, normer og oplevede forventninger	124
Interaktion	124
Normer.....	125
Oplevede forventninger.....	128
S-faktorer: Familie, institutioner og arbejde.....	129
Arbejde.....	129
Familien.....	130
Skolen.....	137
P-faktorer: Selvkontrol, risikoadfærd og personlighedsafvigelser	141
Selvkontrol	141
Risikoadfærd	154
Personlighedsafvigelser/Personlighedsforstyrrelser	164
Kapitel 4.....	170
Sammenfatning og konklusioner	170
FORTEGNELSE OVER OPSTILLINGER	182
APPENDIKS A	190
Undersøgelsernes metode.....	190
APPENDIKS B.....	195
Spørgeskema 2016	195
APPENDIKS C.....	232
Supplerende opstillinger	232

Indledning

Undersøgelserne

I 1979 blev der gennemført en såkaldt selvrapporteringsundersøgelse blandt elever i folkeskolens 8. klasser i Gladsaxe Kommune. Eleverne blev ved hjælp af et anonymt udfyldt spørgeskema udspurgt om deres kriminalitet og en mængde andre forhold (fritidsvaner, forhold til skolen osv.). Projektet er blevet kendt som 'Gladsaxeundersøgelsen'.

I 1989/1990 blev undersøgelsen gentaget i en udvidet geografisk form, hvis sigte for Gladsaxes del var at sammenligne med 1979 samt at give et billede af situationen i Danmark som helhed. I denne form blev undersøgelserne gentaget i 1999, i 2005 og i 2010. Anledningen til nærværende publikation er, at undersøgelserne nu i 2016 – for sjette gang og næsten fire årtier efter den første undersøgelse – endnu en gang er blevet gennemført. Se oversigt over de gennemførte undersøgelser vedrørende hvor og hvornår de er gennemført i opstilling I.1. "Hele landet" betyder, at man via vægtning af de lokalt gennemførte undersøgelser har kunnet nå frem til data, der er repræsentative for 14-15-årige i Danmark.

Opstilling I.1. Oversigt over 'Ungdomsundersøgelserne' i 8. klasse, tidspunkt og område.

År	Storby-område	By-område	Land-Distrikt	Hele landet
1979	Gladsaxe			
1989/90	Gladsaxe	Allerød	Nordjylland	"Hele landet"
1999	Gladsaxe	Allerød	Nordjylland	"Hele landet"
2005	Gladsaxe	Allerød	Nordjylland	"Hele landet"
2010	Gladsaxe	Allerød	Nordjylland	"Hele landet"
2016	Gladsaxe	Allerød	Nordjylland	"Hele landet"

Fokus på kriminalitetens udvikling

Der er herved etableret en enestående mulighed for at belyse den faktiske kriminalitets udvikling for de 14-15-årige i Danmark over en meget lang tidsperiode. Hovedformålet med nærværende publikation er da også at beskrive denne udvikling med hovedvægt på den seneste udvikling fra 2005 til 2016. Det er *kriminalitetens* udvikling, der er i fokus – i særdeles udviklingen i tyveri og vold – men i en vis udstrækning giver de foreliggende data også mulighed for at beskrive udviklingen især i de senere år i andre former for *risikoadfærd*, ikke mindst tobaksrygning, brug af narkotika (hash) og alkoholforbrug. I forhold til tidligere afrapporteringer er udviklingen i børns og unges forskellige former for kriminalitet og anden risikoadfærd - udover at være ført ajour til og med 2016 - for det første belyst i et længere tidsperspektiv – i princippet fra tidernes morgen – og for det andet i forhold til den generelle udvikling i samfundet. Der er herved også blevet tale om en opdatering af foreliggende beskrivelser af den generelle kriminalitetsudvikling.¹

Kriminalitetens baggrund

I forhold til tidligere undersøgelser og publikationer er der derimod ikke foretaget nogen selvstændig belysning af 'kriminalitetsfaktorerne i 2016', dvs. hvilke faktorer der har sammenhæng med, om de undersøgte børn og unge i undersøgelsen i 2016 har begået mere eller mindre 'kriminalitet' eller anden risikoadfærd. Det skyldes, at 2016-undersøgelsen er en fuldstændig replikation af de tidligere undersøgelser (præcis de samme spørgsmål er stillet på samme måde og i samme rækkefølge) og at der ikke findes nogen grundlæggende ændringer i de fundne 'kriminalitetsfaktorer'. Om denne statiske problematik (= sammenhænge i en tværsnitsundersøgelse) skal der således blot henvises til de tidligere afrapporteringer.

Der kan være grund til at understrege, at de statiske kriminalitetsfaktorer ikke nødvendigvis er de samme som de dynamiske = sammenhænge over tid), og især at det måske nærmest undtagelsesvist forholder sig sådan, at de har samme tyngde (forklaringskraft). De dynamiske er dem, der bestemmer fald eller stigning fra et bestemt tidspunkt til et andet, f.eks. fra 2005 til 2016, men de statiske er dem, der bestemmer forskellene på et bestemt tidspunkt. F.eks. kunne det godt tænkes, at meget af den kriminalitet, der begås, har sin baggrund i forskelle med hensyn til familiebaggrund og skoleforhold såvel på tidspunkt 1 som på tidspunkt 2, men at det fald der kan være sket mellem de to tidspunkter, især skyldes f.eks. bedre sikring af ejendele, og derved at det generelt – uanset baggrund – er blevet mindre fristende at begå kriminalitet.

¹ F. Balvig: "Kriminalitetsudviklingen", Det Kriminalpræventive Råd, juni 2015.

Af de statistiske forhold, der er beskrevet i tidligere undersøgelser og rapporter, skal her blot især erindres om to.

For det første: I den undersøgelse, der blev foretaget i Allerød i 1990, gik man særligt i dybden med at belyse kriminalitetens mulige sammenhæng med børnenes og de unges familie- og skoleforhold, og her fandt man meget stærke sammenhænge, især med den relativt alvorlige del af kriminaliteten.² Se også, specielt for skoleforholdenes betydning, analysen på basis af undersøgelsen i 2010.³

For det andet: I den allerførste undersøgelse, den der blev foretaget i Gladsaxe i 1979, blev det forsøgt belyst, hvad det betød, hvilke konsekvenser, det havde efterfølgende, når børn og unge havde begået kriminalitet⁴. Det viste sig generelt og alt andet lige, at dette øgede risikoen for, at de på ny i det efterfølgende år ville begå kriminalitet. Man kan også vende det om og sige, at hvis man ikke havde begået kriminalitet, så mindskede det risikoen for, at man det følgende år ville begå kriminalitet. Også hvis man så på det indbyrdes forhold mellem forskellige former for kriminalitet, fandt man sådanne forstærknings- og afsvækkelsesprocesser. Havde en person f.eks. begået cykeltyveri, så øgedes risikoen for, at han eller hun inden for det næste år ville begå butikstyveri, sammenlignet med en, der ikke havde begået cykeltyveri – alt andet lige. I den udstrækning, det var muligt at måle – og den var beskeden – gjorde sådanne 'cross-over' effekter sig gældende mellem andre former for risikoadfærd og mellem andre former for risikoadfærd og kriminalitet. Effektens tilstedeværelse var generel, men af forskellig størrelse og tyngde fra sammenhæng til sammenhæng. Som man vel også kunne forvente, var de homologe effekter (f.eks. fra butikstyveri til butikstyveri) større end de heterologe (f.eks. fra butikstyveri til hashbrug). Det viste sig videre – stadig alt andet lige – at hvis den kriminalitet, man havde begået blev opdaget, så øgedes risikoen yderligere for ny kriminalitet, sammenlignet med hvis den ikke var blevet opdaget. Se også nærmere herom i kapitel 3.

Sammenligninger og begreber

Nærværende publikation kan indeholde taloplysninger vedrørende de tidligere undersøgelser, som ikke er helt sammenfaldende med angivelserne der. Også mellem forskellige dele af nærværende rapport kan der forekomme sådanne mindre afvigelser, f.eks. vedrørende, hvor mange der har svaret

² F. Balvig & B. Kyvsgaard: "Allerødderne og kriminalitet. Ungdomsundersøgelsen i Allerød 1990", Københavns Universitet / Det Kriminalpræventive Råd, december 1990.

³ F. Balvig: "Lovlydig ungdom", Det Kriminalpræventive Råd, København, 2011.

⁴ F. Balvig: "Ungdomskriminalitet i en forstadskommune", Det Kriminalpræventive Råd, København, 1982.

hvad på forskellige spørgsmål. Afvigelserne og uoverensstemmelserne bør være små, højst nogle få procentpoint. Hvor afvigelser forekommer, skyldes det typisk, at det i nogle opgørelser har været hensigtsmæssigt at medtage uoplyste, i andre ikke, som beregningsgrundlag. For ikke at gøre fremstillingen for tung er specifikationer heraf udeladt, hvor det er skønnet, at disse ikke har afgørende betydning for konklusionerne.

En del spørgsmål har været anvendt og været stillet i samtlige undersøgelser, andre ikke. Det betyder forskelle i sammenligningsmuligheder. Somme tider kan man f.eks. kun sammenligne 1999, 2005, 2010 og 2016 (f.eks. vedrørende vold). Ligeledes med det formål ikke at gøre fremstillingen for tung er forklaringer på, hvorfor eller hvorfor-ikke bestemte sammenligninger over tid er foretaget og eksempelvis vist i en graf, i almindelighed udeladt.

I den aktuelle undersøgelse, foretaget i 2016, er der som nævnt anvendt nøjagtig samme spørgeskema som i 2005 og 2010, bortset fra et enkelt spørgsmål, der ved teknikkens ugunst viste sig at være faldet ud i 2010-spørgeskemaet.⁵ Det i 2016 anvendte spørgeskema er gengivet i Appendiks B, mens undersøgelsesens metode – herunder ikke mindst svarprocenterne størrelse og spørgsmålet om repræsentativitet – nærmere er beskrevet i Appendiks A.

Der er systematisk anvendt statistiske signifikanstest til at vurdere statistiske usikkerheder og til at afgøre, hvor statistisk sikre forskelle og ændringer er eller ikke er. Der er taget højde herfor i den måde, forskelle og udviklinger fortolkes på, mens selve de konkrete beregningsresultater er udeladt med henblik på at øge publikationens læselighed.

Det største problem ved udarbejdelsen af nærværende publikation har været valg af begreber. Det drejer sig om de helt centrale begreber såsom kriminalitet, alvorlig kriminalitet, sociale afvigelser, risikoadfærd, vold, rusmidler osv. osv. Fremstillingen ville blive uendeligt tung, hvis man hver gang skulle sørge for at anvende lige et begreb, der formidlede præcis det, der var tanken, det skulle formidle. Der er derfor valgt den helt pragmatiske løsning nærmest i én uendelighed at variere begrebsanvendelsen, med og uden ’-er og ”-er. Tanken er, at det gerne skulle få læseren til hver gang at tænke over, hvad det er, der mere præcist refereres til i netop den sammenhæng, hvor begrebet bruges – og at beskrivelsen så i øvrigt er søgt udformet på en sådan måde, at det *kan* udledes af sammenhængen.

⁵ Et af spørgsmålene om mobning.

Tak

Det er Det Kriminalpræventive Råd, der har taget initiativ til og finansieret undersøgelsen, mens ansvaret for selve gennemførelsen af undersøgelsen har påhvilet forfatteren. Tak til alle, der har bidraget undervejs, først og fremmest de kommuner og skoler – og her selvfølgelig ikke mindst de deltagende elever – der i en i øvrigt presset dagligdag har lagt ryg til undersøgelsen.

Kapitel 1

Kriminalitetens udvikling i Danmark

De stor linjer

Kriminalitet er adfærd, der ifølge en lov under visse omstændigheder kan straffes. Hvordan kriminaliteten kommer til at udvikle sig, ved vi ikke. Vi ved imidlertid heller ikke, hvordan den for tiden udvikler sig eller tidligere har udviklet sig. Hvad mere er: Vi kommer heller aldrig til at vide det. Grunden er den simple, at etiketten kriminalitet dækker over så mange forskellige handlinger, foretaget under så mange forskellige omstændigheder, at vi ikke har en jordisk chance – og efter bedste formening, heller aldrig får – for bare at måle det samlede omfang på ét enkelt tidspunkt. Når det således i disse år f.eks. hævdes, at 'kriminaliteten har været faldende' eller at 'ungdomskriminaliteten har været faldende', så er dette baseret på, hvad man synes at kunne se i et enkelt lille kighul, boret ind i den store samlede masse, der hedder 'kriminalitet' eller 'ungdomskriminalitet'. Der er ingen form for sikkerhed for, at det, man ser og har set, er repræsentativt for den samlede 'kriminalitet' eller 'ungdomskriminalitet'.

Fokus

Med andre ord er det vigtigt, når man taler om 'kriminalitetens udvikling', at være meget præcis med hensyn til, hvilke handlinger det drejer sig om. Her vil der især blive sat fokus på to: udviklingen i tyverier og vold.

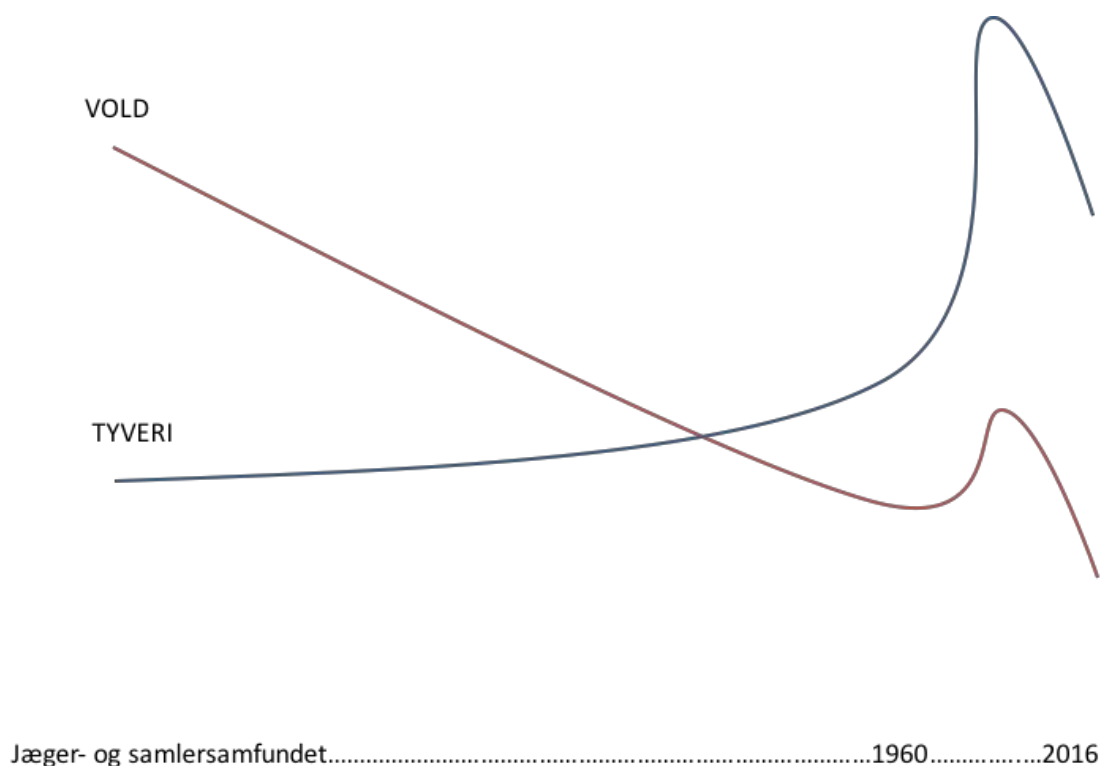
Tyverier omfatter 'brugstyverier' af alle former for transportmidler (og dele heraf eller ting, der henligger i dem); alle former for indbrud (i sommerhuse, både, udhuse, kældre, beboelser, forretninger, skoler osv. osv.) – og alle former for 'simple' tyverier (i øvrigt) såsom butikstyverier, tyverier fra garderober, tasker osv. osv. I 'tyverier' inkluderes også forsøg på tyveri. Kun når det specifikt er nævnt, inddrages også ødelæggelse af andres besiddelser (hærværk), og ligeså tyverier eller forsøg herpå, der foretages ved hjælp af tvang/vold (røverier). Det beskyttelseshensyn, der ligger i kriminalisering af tyverier, er, at andre (herunder også fællesskabet, det offentlige) skal have lov at have deres ting, ejendele og besiddelser i fred.

Vold omfatter også trusler om vold. Volden kan være rettet mod såvel privatpersoner som myndighedspersoner, men vort fokus og vore afgrænsninger omfatter givetvis mest fuldstændigt vold mod privatpersoner. Kun når det specifikt er nævnt, inddrages også vold med seksuelle formål (voldtægt m.v.).

Udviklingen siden jæger- og samlersamfundet

Man kan godt blive træt af evige diskussioner om kriminalitetens udvikling fra det ene kvartal til det andet. Et kækt bud – en model, altså en række formodninger – på udviklingen i tyverier og vold fra vi som mennesker kravlede ned fra træerne til vore dages samfund findes i opstilling 1.1. Forbehold og beskrivelse af undtagelser – også betydelige, som f.eks. situationen under første og anden verdenskrig i Danmark - ville nok fylde noget, der kunne måle sig med det danske nationalleksikon, fordi det ikke blot er et bud på udviklingen i Danmark, men også i lande, der i øvrigt i grundlæggende udvikling og samfundsstruktur ligner vores.

Opstilling 1.1. Model for udviklingen af tyverier og vold i menneskehedens historie.

Den første grundlæggende tese er, at der i lange tidsperioder har været mere volds- end tyverikriminalitet, men at voldskriminaliteten har været stadigt faldende, så vi i vore dage har det laveste voldsniveau nogensinde. Antagelsen er endvidere, at hovedforklaringen på den stadigt faldende vold er en stadigt øget social civilisering, hvor fysiske overgreb på mennesker i stigende grad opleves som uacceptabelt, afskyeligt og normstridigt.⁶ Forstærkede normer og værdier vedrørende personlig fysisk integritet reducerer volden. Desuden, i hvert fald i dele af perioden, et over tid mindsket alkoholforbrug.⁷

Den anden grundlæggende tese er, at der i vore dages samfund forekommer langt mere ejendoms- end personkriminalitet, og at ejendoms-kriminaliteten har været stigende, således at vi i vore dage har langt flere tyverier end tidligere. Her er antagelsen endvidere, at hovedforklaringen på det stigende antal tyverier er et øget antal illegitime muligheder, altså muligheder for at stjæle (jf. bl.a. von Hofer, 2008).⁸ Opportunitet er en accelerator for tyveri. Også ændringer i socio-økonomiske forhold må antages af spille en ikke uvæsentlig rolle.⁹

Den tredje grundlæggende tese er, at vi i tiden efter anden verdenskrig får en af de mest markante afvigelser fra de generelle tendenser i historiens løb i form af en boble eller klokke – eller et omvendt U/L/J – hvor såvel tyveri- som voldskriminalitet først stiger stærkt, derefter stagnerer, for endelig at falde igen de seneste år. Boblen antages i modellen at være højest eller kraftigst for tyverikriminalitetens vedkommende.

Der ligger i modellen ingen form bud for på, hvordan udviklingen kan tænkes at blive fremover. Det kunne være fristende at 'extrapolere' og formode, at de kommende år enten vil være præget af et fortsat fald eller blot et beskedent fald og en slags udjævning, hvor man vender tilbage til de ho-

⁶ Jf. bl.a. N. Elias: "The Civilizing Process", revideret udgave, Malden, Massachusetts: Blackwell Publishers, Malden, Massachusetts, 2000, og S. Pinker: "The better angels of our nature. Why violence has declined", Viking, New York, 2011.

⁷ Jf. bl.a. H. Von Hofer: "Brott och straff i Sverige. Historisk kriminalstatistik 1750-2005. Diagram, tabeller och kommentarer", Kriminologiska Institutionen, Stockholms Universitet, Stockholm, 2008.

⁸ Jf. bl.a. H. von Hofer, cit. ovf.

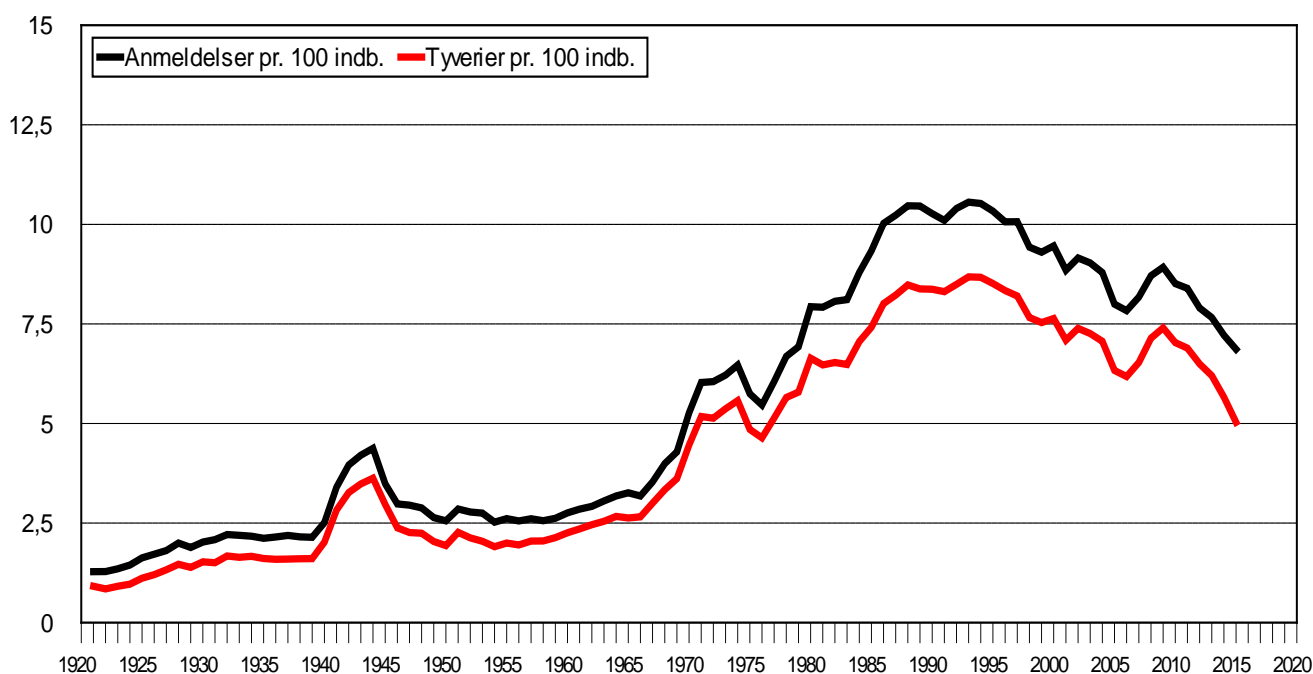
⁹ Et endnu bedre bud på en kurve for tyveriudviklingen er formentlig en S-kurve, fordi tyverierne i en periode fra slutningen af 1800-tallet og ind i 1900-tallet falder, fordi de legitime muligheder øges i form af øget levestandard, som har den effekt, at antallet af de tyverier, der begås for at overleve, mindskes.

vedtendenser, der formodes at have præget situationen i århundreder forud for 'boblerne'. En forudsigelse er ikke mulig af tre grunde. For det første er vi ikke i stand til at forudsige, hvordan de hovedårsager, der hidtil synes at have styret udviklingen, vil udvikle sig. For det andet kan man sagtens forestille sig, at de hidtidige årsager ændrer styrke, og/eller at nye årsager kommer til. For det tredje har historien allerede vist, at der kan opstå væsentlige 'undtagelser'.

'Boblen' siden anden verdenskrig

Vi kan med større sikkerhed dokumentere, at der har været en 'boble' i udviklingen i tyveri og vold i det sidste halve århundrede – en klokkeformet udvikling – end den udvikling, der er gået forud herfor. Her får det række med et par talserier. Den første, jf. opstilling 1.2, viser udviklingen i antal straffelovsovertrædelser, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab siden 1920, som er det første år, for hvilket anmeldelsesstatistik eksisterer i Danmark.¹⁰ Som man kan se, er forløbet af de to kurver ganske identisk, hvilket skyldes, at tyverier i alle årene udgør langt hovedparten af alle anmeldte straffelovsovertrædelser. Begge forløb har karakter af en 'boble'.

Opstilling 1.2. Det samlede antal straffelovsovertrædelser og antallet af tyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde, er kommet til politiets kundskab i Danmark, 1920 til 2015.

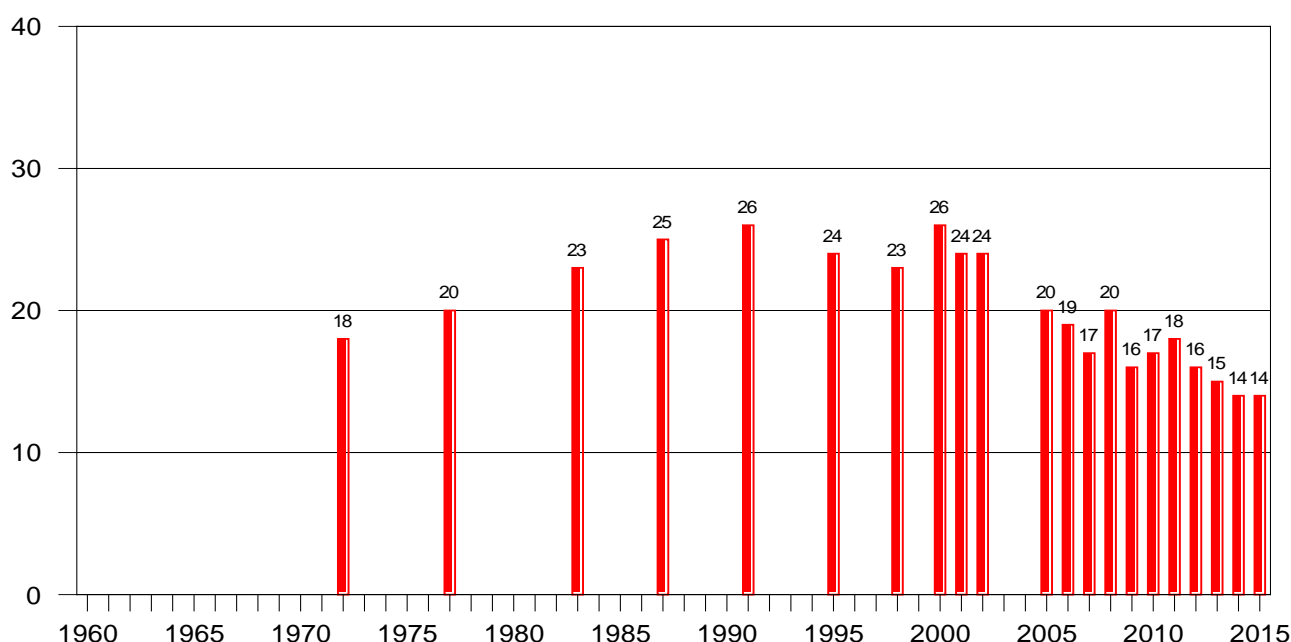
Kilde: Kriminalstatistik udgivet af Danmarks Statistik, diverse år.

¹⁰ I opstilling C.45 i Appendiks C er udviklingen i antal anmeldelser suppleret med udviklingen i antal domfældelser (> bøder). Statistik for antal domfældelser findes i Danmark også for tiden før anmeldelsesstatistikken påbegyndtes.

Tre supplerende fakta er vigtige for forståelsen af denne udvikling.

For det første viser udviklingen sig, i den udstrækning det har været muligt for os at kontrollere den, at være reel. Herved menes, at den *grundlæggende* bobleform ikke kan forklares ved ændringer i mørketallet eller anmeldelsestilbøjeligheden. På den ene side *ved* vi, at der *har* fundet ændringer i anmeldelsestilbøjeligheden sted, og ligeså i politiets registreringspraksis, optællingsmåde osv. På den anden side viser disse ændringer sig ikke at være så stærke eller at have en sådan karakter, at de ændrer på den *grundlæggende* bobleform. Af opstilling 1.3 kan man se, hvor stor en del af den 16-74-årige befolkning, der inden for det seneste år forud for udspejgningstidspunktet har oplevet sig udsat for tyveri, vold og/eller hærværk.

Opstilling 1.3. Procent af befolkningen, 16-74 år, der inden for det seneste år forud for udspejgningstidspunktet har oplevet sig udsat for tyveri, hærværk og/eller vold.

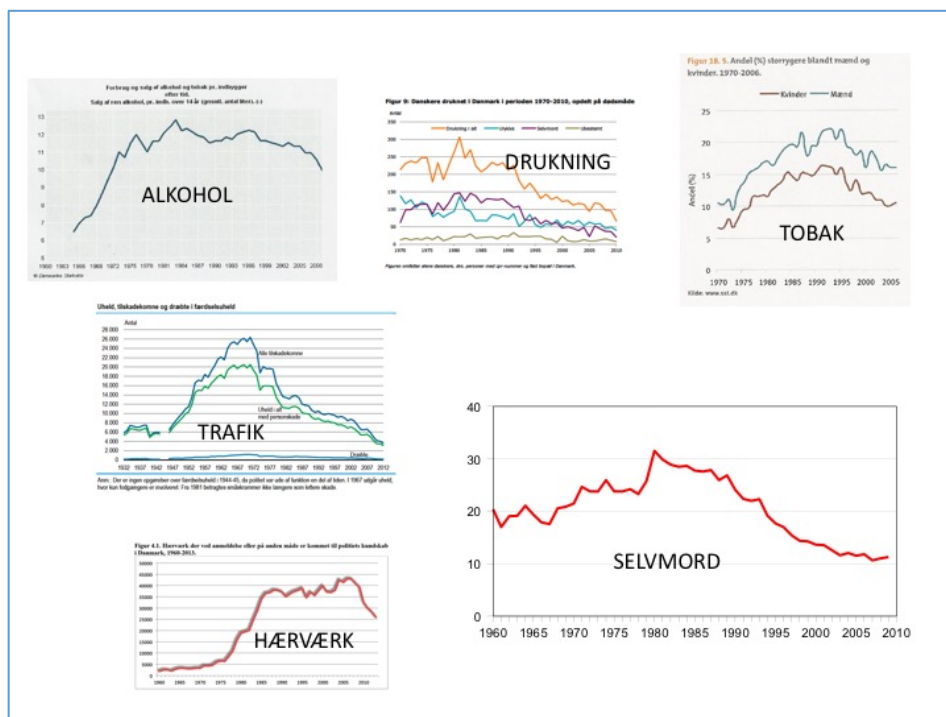
Kilde: De første nationale offerundersøgelser i Danmark blev gennemført i 1971-72. Her blev der ikke spurgt om vold og tyveri/hærværk ved samme målinger, så den samlede hyppighed er estimeret ud fra andre undersøgelser, hvor der forelå oplysninger om 'overlappende ofre'. Tilsvarende er gjort til og med 1995. Fra 1998 og fremefter er der spurgt om udsathed for vold, tyveri og hærværk ved samme måling, så den samlede hyppighed kan her beregnes direkte. For den i skrivende stund senest offentliggjorte offerundersøgelse, med mange henvisninger til tidligere, se: A-J. Boesen Peder- sen, B. Kyvsgaard & F. Balvig: "Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2015". Justitsministeriet, Rigspolitiet, Det Kriminalpræventive Råd & Københavns Universitet, oktober 2016.

I 1971-72 var det 18 pct., der havde været udsat for tyveri, vold og/eller hærværk. Dette stiger til ca. 25 pct. i slutningen af 1980-erne. I begyndelsen af det nuværende årtusinde falder udsathed for 'kriminalitet' så igen for i såvel 2014 som 2015 at nå det hidtil laveste niveau – 14 pct. – der har været målt i det knap halve århundrede, nationale offerundersøgelser har været gennemført i Dan- mark.

For det andet har udviklingen i en lang række andre former for risikoadfærd og sociale problemer siden anden verdenskrig også en bobleform. Udviklingen synes altså ikke specifikt at dreje sig om

adfærd, der er kriminaliseret (i straffeloven). Boble- eller klokkeformen karakteriserer også udviklingen for bl.a.: Tobaksrygning, alkoholforbrug, antallet af tilskadekomne og dræbte i trafikken, drukneulykker med dødelig udgang og selvmord, jf. opstilling 1.4.

Opstilling 1.4. Eksempler på den bobleform, som udviklingen i visse andre former for kriminalitet end tyveri og vold samt andre former for risikoadfærd har haft siden anden verdenskrig i Danmark.

Kilde: Diverse statistikker fra Danmarks Statistik.

For det tredje er det en international udvikling. Det er mere reglen end undtagelsen, at udviklingen i efterkrigstiden i politianmeldte straffelovsovertrædelser – desuagtet at afgrænsningen heraf kan variere meget fra samfund til samfund og ligeså anmeldelsestilbøjelighed, registreringspraksis osv. – i lande, som vi sædvanligvis sammenligner os med, ja, selv i lande, som vi almindeligvis ikke sammenligner os så meget med – som f.eks. Japan – har bobleform. Også i mange andre lande er det via offerundersøgelser bekræftet, at der med hensyn til 'kriminalitet' er tale om en reel udvikling, der ikke (kun) kan skyldes mørketals-ændringer m.v.¹¹

Det fælles er bobleformen. Afhængigt af, hvad det er for en adfærd, der er tale om og hvornår og hvor, kan der forekomme store variationer. Sommetider ligner boblen mere et omvendt J eller et omvendt L – end et omvendt U. Der er store variationer i, hvornår stigninger sætter ind, hvor krafti-

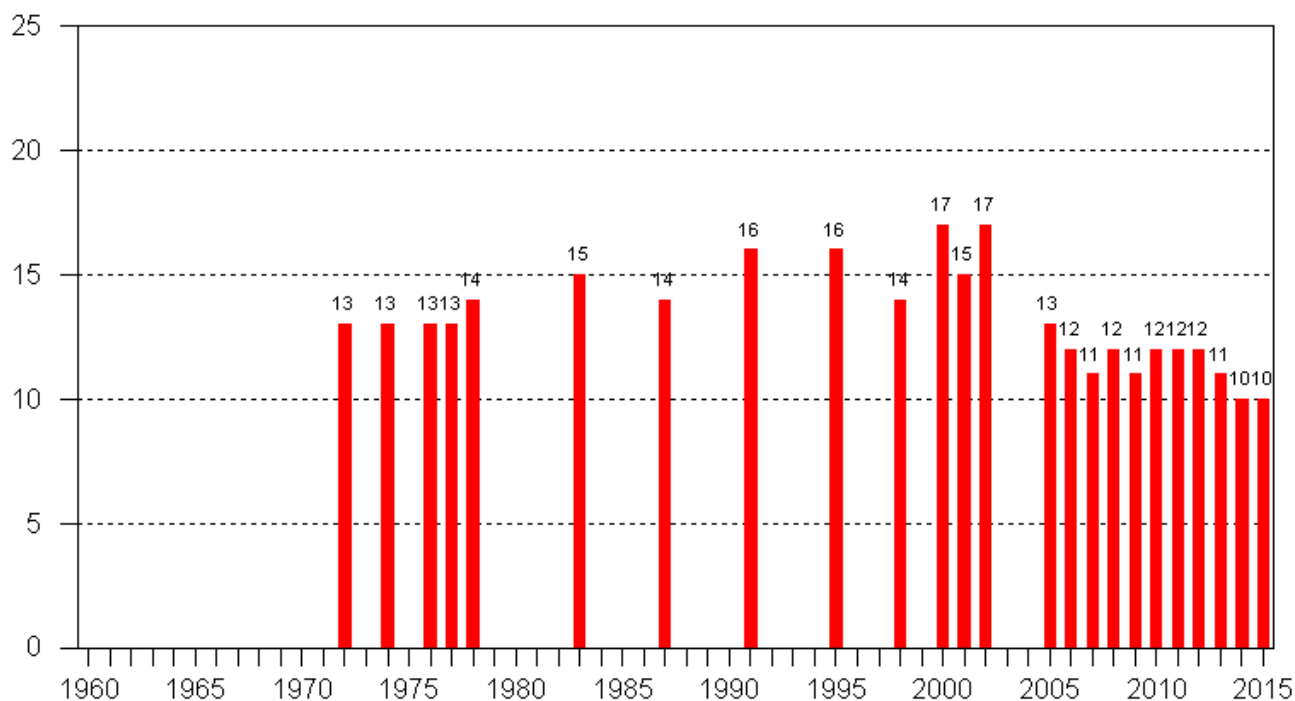
¹¹ Se f.eks. J. Van Dijk, A. Tseloni & G. Farrell (red.): "The International Crime Drop", Palgrave/MacMillan, 2012.

ge de er, hvor længe stagnationen varer – hvis stagnation forekommer i det hele taget – hvornår faldet sætter ind, hvor kraftigt faldet er osv.

Tyverierne

Som man kan se af opstilling 1.1., gør der sig en stigning gældende i de anmeldte tyverier allerede fra begyndelsen af den periode, for hvilken vi overhovedet har anmeldelsesstatistik i Danmark, men stigningstakten er ganske beskeden. Fra 1920 til 1965, altså en periode på 45 år, sker der godt og vel en fordobling, hvilket svarer til en årlig stigning på omkring 1 1/2 pct. Dette afløses af en meget kraftig stigning fra 1965 til slutningen af 1980-erne. I løbet af disse knap 25 år mere end tredobles hyppigheden af politianmeldte tyverier. Den gennemsnitlige årlige stigning nærmer sig i denne periode 10 pct. Efter nogle få års stagnation, frem til slutningen af 1990-erne, begynder hyppigheden af politianmeldte tyverier herefter at falde. I 20-årsperioden fra 1995 til 2015 er den anmeldte tyverihyppighed faldet med omkring 40 pct. I forhold til folketallet blev der i 2015 til politiet anmeldt et antal tyverier, der svarer til niveauet i begyndelsen af 1970-erne.

Opstilling 1.5. Procent af befolkningen, 16-74 år, der inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet har oplevet sig udsat for tyveri.

Kilde: Baseret på nationale offerundersøgelser foretaget i Danmark i perioden 1972-2015. For den i skrivende stund senest offentliggjorte offerundersøgelse, med mange henvisninger til tidligere, se: A-J. Boesen Pedersen, B. Kyvsgaard & F. Balvig: "Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2015". Justitsministeriet, Rigspolitiet, Det Kriminalpræventive Råd & Københavns Universitet, oktober 2016.

Af opstilling 1.5 fremgår udviklingen i den andel af de 16-74-årige, der inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet har oplevet sig udsat for tyveri. Ved den første måling, i 1972, var

det 13 pct. Denne steg til 16-17 pct. i 1990-erne, for så at falde til 10 pct. (i 2014 og 2015). Boblen genfindes altså også her, og målt på denne måde er udsathed for tyveri i 2015 den lavest målte i offerundersøgelsernes næsten halvtredsårige historie.

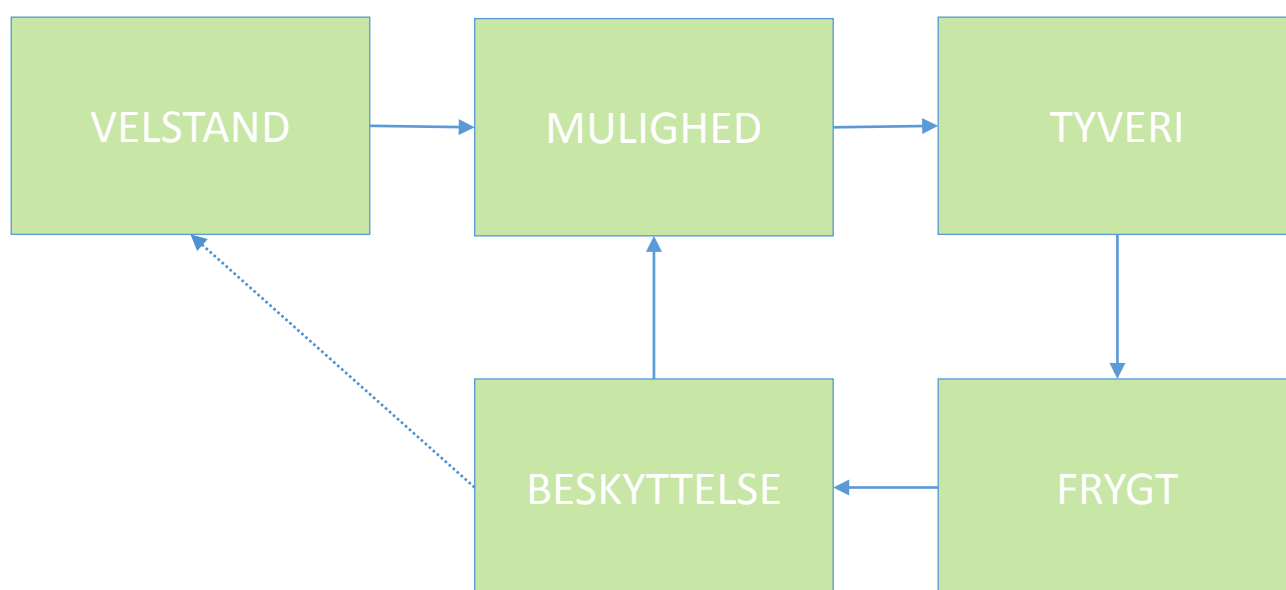
Hvor de 'registrerede' tyverier i 2015 ligger på niveau med begyndelsen af 1970-erne, så er den 'faktiske udsathed' altså lavere. Dette kan skyldes mange forhold. Den mest nærliggende er, at man kunne forestille sig, at der over tid har været en stigning i anmeldelsestilbøjeligheden for tyveri. Det har der givetvis også været, men den væsentligste stigning har formentlig især ligget i 1960-erne, specielt i forlængelse af den kraftige stigning i udbredelsen af tyveriforsikringer i den periode. Siden begyndelsen af 1970-erne synes der ikke at være sket markante ændringer i anmeldelsestilbøjeligheden for tyveri.¹² Forskellen synes således snarere at måtte bero på de forskelle i handlingsunivers, der er mellem de politiregistrerede tyverier og offerundersøgelsens tal. I førstnævnte drejer det sig om handlinger, i sidstnævnte om personer (som kan have været udsat flere gange inden for et år, og der kan være sket ændringer heri). I sidstnævnte indgår endvidere ikke de tyverier, der er gået ud over børn (eller personer på 75 år og derover), og – i et ukendt omfang – heller ikke de tyverier, der er gået ud over virksomheder og offentlige institutioner m.v.

Sir Edmund Hillary (f. 1919, d. 2008) var den første, der – sammen med Tenzing Norgay – besteg Mount Everest. Det skete kl. 11:30 om formiddagen den 29. maj 1953. Verdens højeste bjerg var allerede forsøgt besteget i 1921, i 1922 og igen i 1924 af en forgænger i faget, George Mallory. Mallory døde i sit sidste forsøg. Hans lig blev fundet i 1999, ca. 700 meter fra toppen. Det var Mallory, der på spørgsmålet om, hvorfor han ønskede at bestige Mount Everest, stillet til ham i 1923, svarede: "Because it's there." Når noget er muligt, er der nogen der vil (forsøge at) foretage sig det. Motiverne kan være mangfoldige: Man benytter sig af en mulighed, fordi det kan give en oplevelse eller være spændende; det kan bruges til at vise andre, hvor modig man er og give status; det kan skyldes, at man er i en nødsituation; det kan give en materiel gevinst osv. osv. Pointen er, at der altid vil være nogen, for hvem en mulighed vil løse et problem eller opfylde et behov – f.eks. en mulighed for kortvarigt eller langvarigt at tilegne sig noget, der ikke er ens eget – tyveri. Hypotesen i vor sammenhæng her er den ganske banale, at jo mere der *kan* stjæles, desto mere *bliver* der stjålet – og, som nævnt, at dette er en central forklaring på, at der i vore dage er mindst 10 gange så mange, der udsættes for tyveri, som i landbrugssamfundet.

¹² Jf. A-J. Boesen Pedersen, B. Kyvsgaard & F. Balvig: "Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2015". Justitsministeriet, Rigspolitiet, Det Kriminalpræventive Råd & Københavns Universitet, oktober 2016, s. 20.

Et indeks for udviklingen i mulighederne for tyveri kan imidlertid ikke bare konstrueres ved at tælle antallet af forretninger, boliger, sommerhuse, både, cykler osv. Det skal også indarbejdes, hvor *vanskeligt* det vil være at benytte sig af mulighederne, og det er en ganske kompliceret størrelse. Graden af vanskeligheder består af fire forskellige og af hinanden delvist uafhængige dimensioner. Den ene den *tekniske* vanskelighed ved at udnytte en mulighed, dvs. de færdigheder og andre ressourcer (herunder tid og medhjælp) der kræves. Den anden er den *udbyttmæssige* vanskelighed, dvs. hvor meget man kan få ud af det. Den tredje er den *moralske* vanskelighed, dvs. den grad af psykologisk-social overvindelse det kræver at foretage sig noget kriminelt. Det fjerde er den *kontrolmæssige* vanskelighed, dvs. hvad det kræver at foretage sig den pågældende handling uden at blive opdaget.

Opstilling 1.6. En mulig forklaring (teori) på tyveriudviklingens bobleform siden anden verdenskrig i Danmark.

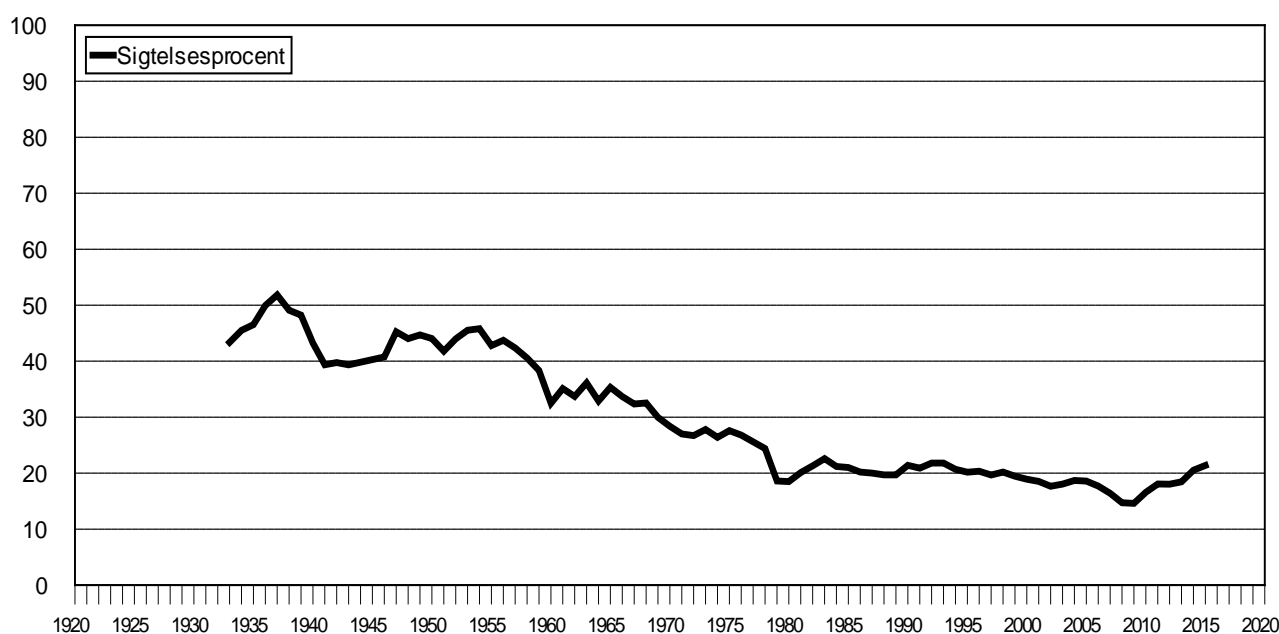

Kilde: Denne model er baseret på J. Van Dijk & B. Volland: "Self-limiting Crime Waves, i J. Van Dijk, A. Tseloni & G. Farrell (red.): "The International Crime Drop", Palgrave/MacMillan, 2012, s. 250-267.

Når tyverierne fra midt i 1960-erne og fremefter begynder at stige særligt stærkt, så er det ikke kun, fordi der også her begynder at ske en kraftig stigning i mulige tyveriobjekter såsom varer og sommerhuse. Det er også, fordi det i en række henseender – om end ikke entydigt – bliver teknisk lettere at stjæle, mulighederne for et større udbytte øges, det bliver mindre moralsk forkasteligt, og risikoen for at blive opdaget mindskes. Eksempelvis bliver det lettere at stjæle i butikker, fordi en stigende del af butikkerne overgår fra at være disk-butikker til selvbetjeningsbutikker, og ophobningen af formue i boliger og forretninger øger udbyttet ved indbrud stærkere end reallønsudviklingen m.v. Når det tillige i stigende grad betragtes som mindre forkasteligt at stjæle, er det fordi, den skade, der forvoldes, anses for mindre. I fattigdomssamfundet kan det at blive udsat for tyveri være

livstruende, i det velstående samfund kan gerningspersonen måske ligefrem i visse situationer forestille sig, at han eller hun gør offeret en tjeneste, fordi offeret kan bruge sin forsikring til at skaffe sig en helt ny cykel eller et nyt tv. Opdagelsesrisikoen mindskes, fordi en stigende del af det, der kan stjæles, befinder sig ude af syne og uden for kontrol af ejeren en større del af tiden (herunder også selve boligen), og samtidig mindskes den uformelle kontrol. Man ved ikke, hvem der er ejeren til den bil, der står i vejkanten, og man ved således ikke, om man skal mistænke eller ikke mistænke den person, der er på vej ind i bilen – hvis man da overhovedet bemærker, at der er nogen på vej ind i en bestemt bil. Sagt meget generelt er det ikke politiet, der opklarer forbrydelser, men befolkningen. Langt de fleste opklarede overtrædelser af straffeloven baserer sig på henvendelser fra borgere eller borgeres iagttagelser. Når man betragter sigtelsesprocentens udvikling, er denne således først og fremmest en målestok for udviklingen af den uformelle sociale kontrol og den hertil knyttede opklaringshyppighed, snarere end en målestok for politiets effektivitet.

Opstilling 1.7. Sigelsesprocenten for straffelovsovertrædelser, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, fra 1930 til 2015.

Kilde: Kriminalstatistik fra Danmarks Statistik, diverse år.

Som opstilling 1.7 viser, falder sigtelsesprocenten i Danmark frem til slutningen af 1970-erne og begyndelsen af 1980-erne, fra 40-50 pct. og ned til ca. 20 pct., hvorefter den har ligget nogenlunde konstant. Denne udvikling svarer også til andre og mere direkte målinger af den uformelle sociale kontrol. Det var især fremvæksten af nybyggede forstadsområder, der var kernen i den faldende uformelle sociale kontrol. Herefter aftog denne vækst i nye forstadsområder, og de nybyggede forstadsområder fra 1960-erne og 1970-erne udviklede sig til socialt set mere etablerede 'sølvbryllups-

områder'. Allerede i datiden var man opmærksom på, at 1960-erne og 1970-erne ville blive en helt speciel periode med hensyn til byudvikling og 'urbanisme'. Byggeriets Udviklingsråd udarbejdede i 1982 en prognose for bl.a. den forventede udvikling i byarealforbruget frem til århundredeskiftet. I den rapport, man udsendte, konkluderede man: "Når man i næste århundrede ser tilbage på danske byers udvikling, vil 1960-erne og 1970-erne udgøre en særlig epoke. Man vil blive slået med forundring over, hvordan byerne bredte sig med en hast uden sidestykke i historien."¹³ Videre hed det i rapporten: "Byarealet er blevet næsten tredoblet siden begyndelsen af 50'erne. Frem til 1965 var der en gennemsnitlig tilvækst på 3% om året. I perioden 1965-74 var den årlige tilvækst helt oppe på 5%. Så faldt den igen til 3% i 1974-78, og i de seneste fire år har væksten i gennemsnit været nede på 2%."¹⁴ Endelig giver rapporten følgende bud på fremtiden, set med 1982-øjne: "Byvæksten vil gradvist aftage frem mod århundredeskiftet, hvor den vil gå i stå. Herunder vil der i en lang årrække kun være tale om mindre reguleringer af bygrænserne. Byerne vil næppe vokse mere end 250 kvadratkilometer frem til århundredeskiftet – svarende til en gennemsnitlig årlig tilvækst på 0,7%, størst i de første år, mindst i de sidste."¹⁵ Denne prognose har i store træk vist sig at slå til.

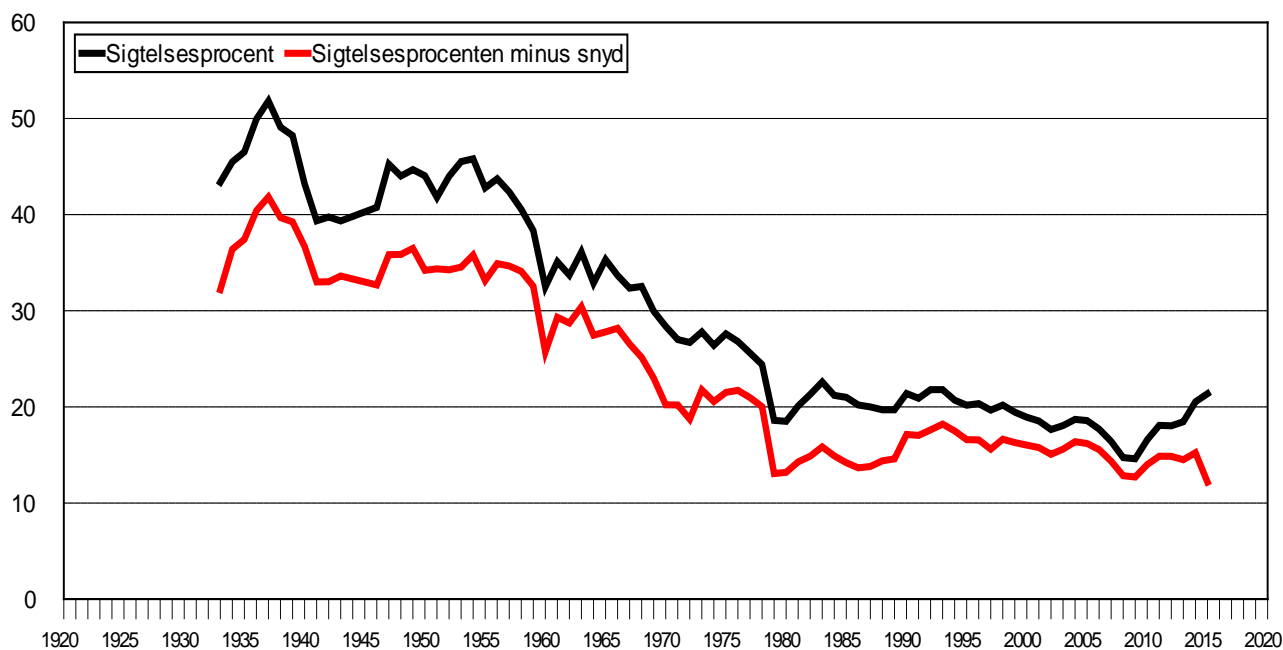
Det kunne af opstilling 1.6 se ud, som om udviklingen er vendt de sidste fem år af perioden – fra 2010 til 2015 – idet sigtelsesprocenten her har en klart stigende tendens. Dette viser imidlertid blot, at sigtelsesprocenten ikke uden undtagelser og modifikationer kan anvendes som en målestok for den uformelle sociale kontrol. I opstilling 1.8 er udviklingen igen vist for den samlede sigtelsesprocent for alle straffelovsovertrædelser samt for alle straffelovsovertrædelser minus 'snyd' som en populær samlebetegnelse for bedragerier, underslæb, mandatsvig o.lign.

¹³ Her citeret fra: Byggeriets Udviklingsråd: Fremtidens byudvikling og arealforbrug. København, november 1982.

¹⁴ Jf. Byggeriets Udviklingsråd, ovf. cit.

¹⁵ Jf. Byggeriets Udviklingsråd, ovf. cit.

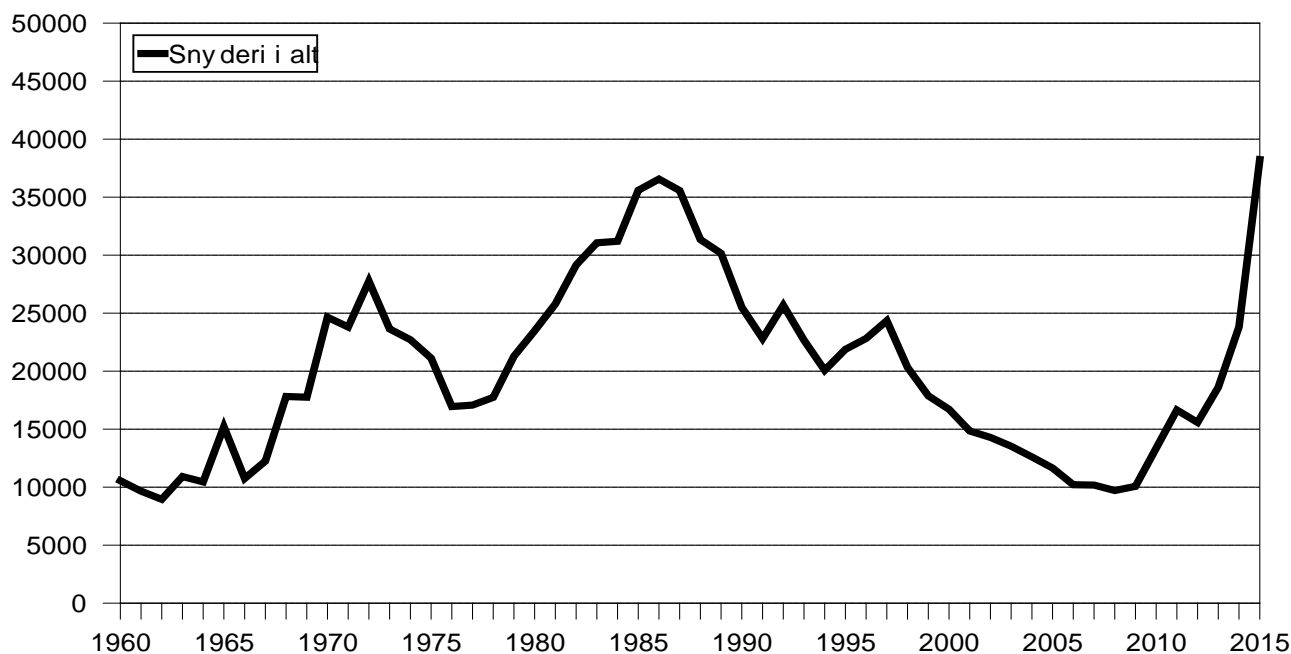
Opstilling 1.8. Sigtelsesprocenten for alle andre straffelovsovertrædelser, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, samt denne sigtelsesproces minus sager, der drejer sig om 'snyd' (bedragerier, under-slæg, mandatsvig o.lign.), fra 1930 til 2015.

Kilde: Kriminalstatistik fra Danmarks Statistik, diverse år.

Man kan se, at kurverne gennemgående følges ad, men netop de seneste fem år er dette ikke tilfældet. Når vi tager sager om 'snyd' ud, fortsætter stagnationen, mens hele stigningen altså beror på sigtelser i sager om bedrageri m.v. Det særlige ved den slags sager er, ligesom ved f.eks. butikstyveri, at politiet typisk sammen med anmeldelsen modtager et bud på, hvem der mistænkes, og hvem der således eventuelt kan sigtes. Når sigtelsesprocenten stiger, er det, fordi antallet af denne typer sager i denne periode – i modsætning til de fleste andre sagstyper – stiger stærkt. Det kan man se af opstilling 1.9, der omfatter sager om 'snyd', som politiet ved anmeldelse eller på anden måde har fået kundskab om, år for år i perioden fra 1960 til og med 2015.

Opstilling 1.9. Sager om 'snyd' (bedragerier, underslæb, mandatsvig el.lign.), der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, 1960-2015.

Kilde: Kriminalstatistik fra Danmarks Statistik, diverse år.

Fra 1985 til omkring 2010 skete der et fald i sager om 'snyd' fra ca. 35.000 om året til ca. 10.000, hvilket er meget kraftigere end faldet på tyveriområdet. Hovedparten af sagerne om 'snyd' i 1985 drejede sig om checkbedragerier o.lign. Det efterfølgende kraftige fald reflekterer først og fremmest de mindskede muligheder for at foretage bedrageri o.lign. med checks, alene af den grund at checks i det hele taget har været kraftigt på retur siden da. I skrivende stund, december 2016, eksisterer checks i det hele taget ikke længere som betalingsmiddel. Alt det, man kriminalpræventivt opnåede herved i løbet af de 25 år fra 1985 til 2010, viser sig så imidlertid helt at være sat over styr i de fem år fra 2010 til 2015. I 2015 blev der anmeldt lidt flere sager om 'snyd' end i 1985, og det er det højeste tal i hele perioden. Det, der kommer til og 'erstatte' snyd med checks, er 'snyd' på og via internettet.¹⁶ Vi skal længere fremme vende tilbage til den stormende indtræden i det nye univers, Cyber Space, vi de senere år har været og er inde i – og dets mulige (andre) direkte og indirekte betydninger for kriminalitet.

Med det stigende antal tyverier øges også opmærksomheden på risikoen for at blive udsat for kriminalitet, såvel for den enkelte som for samfundet. Frygten for tyveri holdt sit indtog og udviklede sig – jf. modellen i opstilling 1.6. Det er bevidst, at der her bruges ordet frygt og ikke angst. Det var nemlig ikke angst i første række, men den konkrete ængstelse for, at f.eks. ens cykel skulle blive stjålet, når man stillede den ved stationen; bilen udenfor, eller at nogen skulle bryde ind i ens lejligh-

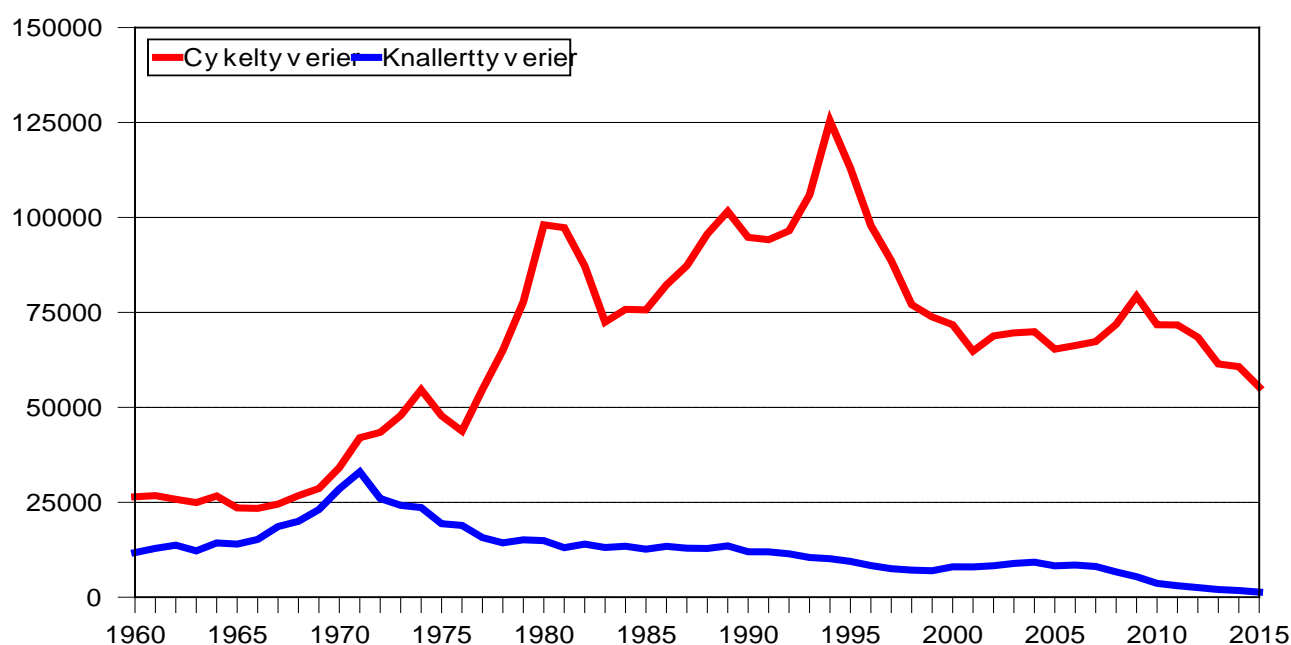
¹⁶ I bilagsopstilling C.1 kan man se udviklingen i sager om 'snyd' via checks og anden 'snyd' i Danmark fra 1979 til 2015.

hed, når man ikke var hjemme. Oprettelsen af Det Kriminalpræventive Råd i 1971 kan ses som det første institutionelle udtryk for denne frygt. Herom hedder det bl.a. set gennem Det Kriminalpræventive Råds egne briller: "Da Det Kriminalpræventive Råd blev stiftet i 1971 skete det på en trist baggrund. 1960'erne var kendetegnet af højkonjunktur og fuld beskæftigelse, men stik imod al forventning var kriminaliteten taget på himmelflugt. Fra 1966 til 1970 var antallet af anmeldte forbrydelser fordoblet fra ca. 150.000 til 300.000. Tiden var moden til at gå nye veje i bekæmpelsen af kriminalitet. Udviklingen fik daværende rigspolitichef Heide-Jørgensen til at skrive et brev til justitsminister K. Thestrup. Han foreslog, at der blev oprettet en komité, som kunne 'virke for forebyggelse af kriminalitet på bred basis'. Ideen blev godt modtaget, og i slutningen af 1971 var Det Kriminalpræventive Råd en realitet. Medlemskredsen blev sammensat af repræsentanter fra alle dele af samfundslivet, bl.a. erhvervsliv, skolevæsen, forsorgsvæsen, forskningsinstitutioner m.fl. I de første år havde DKR fokus på sikring mod røveri og tyveri, hvilket afspejlede sig i oprettelsen af syv udvalg, hvor de fem havde disse arbejdsområder: røveri mod pengeinstitutter, indbrud, butikstyverier, biltyverier og byggeteknisk rådgivning."¹⁷ Et af de første udspil var trykning og udsendelse af pjecen: "Pas på tyven".

Mens selve tyveriernes udvikling er meget veldokumenteret og meget detaljeret, eksempelvis vedrørende tyveriernes karakter, kriminalstatistisk set, gør dette sig ikke gældende generelt vedrørende de tiltag, der i øget omfang er blevet sat ind for at mindske mulighederne for tyveri. Vi ved stort set intet om, hvordan den moralske vanskelighed ved at begå tyveri har udviklet sig, men man kunne godt forestille sig, at denne, trods velstandsstigningen, er øget som en følgevirkning af, at de andre 'vanskeligheder' er øget. Det må være moralsk-psykologisk lettere at stjæle en uaflåst bil med nøglen i på en vej, end en aflåst og på anden måde mekanisk-elektronisk sikret bil i en aflåst garage. I sidstnævnte tilfælde må det være svært at overbevise sig selv om, at ejeren nok er ret ligeglad og måske bare ønsker sig en ny bil via forsikringen. På i hvert fald to af de andre 'vanskeligheder' er det generelt set gået i retning af øget vanskeliggørelse. Det er teknisk set blevet stadigt vanskeligere at stjæle, og opdagelsesrisikoen er øget (gennem større opmærksomhed/påpasselighed; andre der holder øje; nabohjælp; videoovervågning; alarmer af mange forskellige typer m.v.). Formodningen, jf. modellen i opstilling 1.6, er, at det er denne acceleration i vanskeliggørelse af muligheden, der er en væsentlig årsag til, at kurven knækker, og får som konsekvens, at vi de seneste årtier får et fald i tyverierne. Vi kan fremdrage et par eksempler på, hvordan boblen genfindes for en række specifikke former for tyveri.

¹⁷ Kilde: <http://www.dkr.dk/historie> - 04.11.2016

Opstilling 1.10. Antal tyverier af cykler og knallerter, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, 1960 til 2015.

Kilde: Kriminalstatistik fra Danmarks Statistik, diverse år.

Af opstilling 1.10 kan man se udviklingen i antal politianmeldte tyverier af henholdsvis cykler og knallerter fra 1960 til 2016. Fra 1960 og de følgende ti år blev antallet af anmeldte knallerttyverier mere end fordoblet og nåede i 1971 op på over 30.000 om året – et tal, der ikke var så langt fra antallet af politianmeldte cykeltyverier det år. Der findes ikke præcise opgørelser over knallertbestandens udvikling, men det fald, der sætter ind i begyndelsen af 1970'erne i de politianmeldte knallerttyverier, afspejler en langtidstrend i retning af, at 1) der bliver færre og færre knallerter, 2) at de tilgængelige knallerter bliver vanskeligere og vanskeligere at stjæle, og 3) at knallertkørsel bliver mere og mere upopulært blandt unge. Med hensyn til mængde og popularitet sker der en kortere 'opblussen' fra sidst i 1990-erne, da muligheden for 'store knallerter' (de såkaldte 45-knallerter på hvide nummerplader) etableres, men det er kun kortvarigt. Som man kan se, er knallerttyverier nærmest forsvundet som fænomen i 2015. Antallet af indregistrerede 'store knallerter' faldt med næsten en fjerdedel fra 2010 til 2015, andelen af elever, der tog 'knallertkørekort' (som indførtes i 2013 som en mere krævende erstatning for 'knallertbeviset') faldt med 39 pct. fra 2013 til 2015, og andelen af unge, der meget sjældent eller aldrig kører på knallert, steg fra 45 pct. i 2011 til 55 pct. i 2014 (ifølge de såkaldte 'Ungdomspositionsmålinger' foretaget af Rådet for Sikker Trafik). Der findes i 2016 næppe meget over 100.000 knallerter i Danmark (heraf ca. 45.000 'store knallerter'). De 'store knallerter' mindskede popularitet de senere år hænger bl.a. stærkt sammen med den øgede konkurrence fra små, billige biler). Knallerten har i mange beregninger vist sig – sammen med

motorcyklen – at være den mest risikable måde at transportere sig på pr. kilometer. Den mindskede brug af dette køretøj har også givet sig udslag i bl.a. færre trafikulykker med dette køretøj. Inden for de seneste år er der forekommet hele år uden dødsulykker i forbindelse med knallertkørsel blandt nogle af de unge aldersgrupper, hvilket man skal tilbage til knallertens indtræden på det danske transportmarked for at finde tilsvarende. Som det vises længere fremme, er en yderligere følgevirkning, at unge – i hvert fald de 14-15-årige – langt sjældnere kører på udborede knallerter eller deltager i at udbore en knallert.

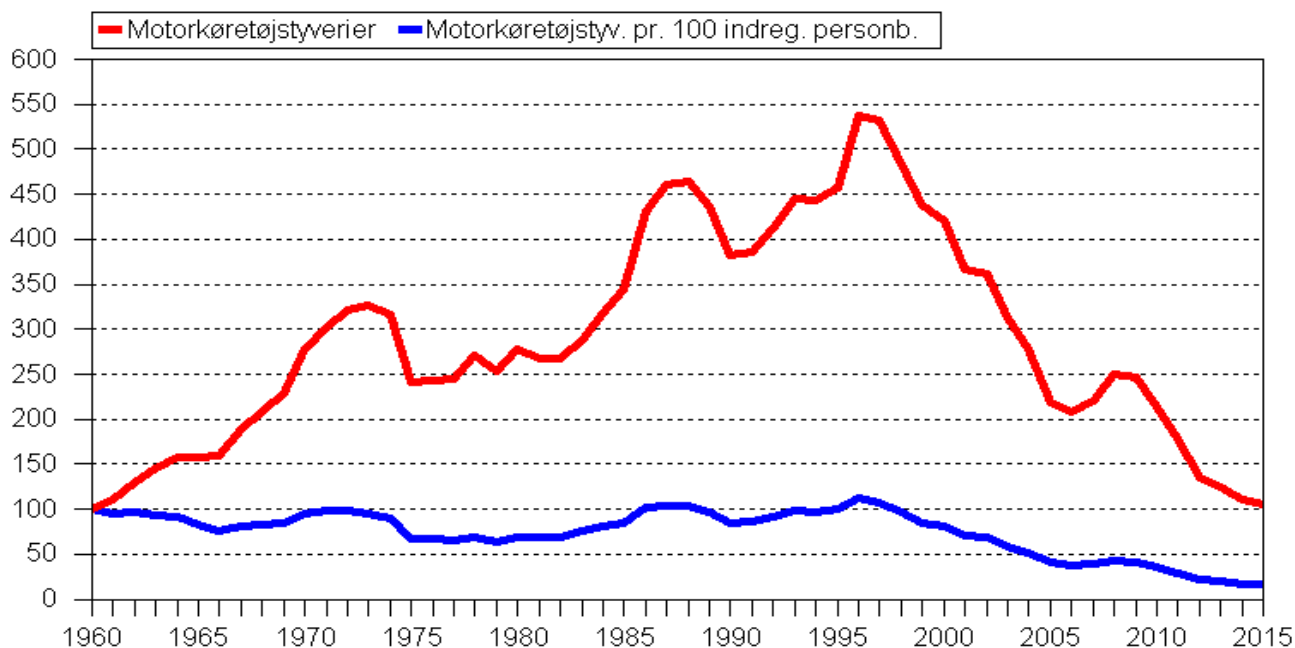
Fra midt i 1960-erne begynder også antallet af politianmeldte cykeltyverier at stige. Stigningen er mere uregelmæssig end ved knallerttyverierne, men til gengæld er den både absolut og relativt set kraftigere og toppe først senere. Toppunktet nås omkring 1995 med et årligt antal politianmeldte cykeltyverier på omkring 125.000, hvilket er en femdobling i forhold til 30 år tidligere, i 1965. Herefter falder cykeltyverierne så kraftigt igen i de følgende fem år (til omkring år 2000); ligger så nogenlunde stabilt de næste 10 år, for så igen at falde fra omkring 2010 til 2015. I 2015 blev der registreret godt 50.000 politianmeldte cykeltyverier. Det var 'kun' det dobbelte af situationen i 1965 og nogenlunde på niveau med situationen i midten af 1970-erne. Det er påvist gennem forsøg, at bedre låsetøj mindsker antallet af tyverier,¹⁸ og faldet efter midten af 1990-erne må først og fremmest tilskrives, at det gennemsnitligt er blevet vanskeligere at stjæle en cykel. Der findes ikke opgørelser over udviklingen i antal cykler i Danmark, men der er næppe blevet færre af dem over tid, snarere tværtimod – og det samme gælder anvendelsen af cykler.

Opstilling 1.11 viser udviklingen i antal motorkøretøjer, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab i perioden fra 1960 til 2015. Udviklingen vises i indeks-form, hvor antallet i 1960 er sat lig med 100. Endvidere vises såvel udviklingen i det absolutte antal motorkøre-

¹⁸ Eksempelvis har forsikringsselskabet Alm. Brand foretaget et eksperiment, hvor de til den ene halvdel af interesserede fra 11 af landets største byer udleverede en kædelås, mens den anden halvdel fungerede som kontrolgruppe. Efter et år viste det sig, at 1,4 pct. i forsøgsgruppen havde fået stjålet deres cykel, mens det var næsten fire gange så mange i kontrolgruppen, 5,4 pct. Der var 1.383 i forsøgsgruppen og 2.531 i kontrolgruppen. Over 30.000 havde ytret ønsket om at deltage i eksperimentet, "Stop cykeltyven", og deltagerne blev udvalgt på en sådan måde, at de var repræsentative for de 11 byer samt med hensyn til køn og alder. Endvidere valgte man nogen, der mindst brugte cyklen tre gange om ugen. Alle deltagerne forpligtede sig til i løbet af det følgende år at besvare fire spørgeskemaer undervejs, bl.a. om de havde fået stjålet deres cykel. For forsøgsgruppen fungerede det samtidig som påmindelser om at bruge den udleverede kædelås, der var en forsikringsgodkendt kædelås, og som vurderedes som tilhørende de bedste på markedet ("level 9"). Samlet set blev der stjålet flest citybikes og 'mormor-cykler', men i forhold til fordelingen af de cykler, der kører rundt, var der den største risiko for racercykler, mountainbikes og ladcykler. Se nærmere i pressemeddelelse udsendt af Alm. Brand, 13. maj 2016, samt i den uddybende rapport, der henvises til heri. Det gennemførte eksperiment kan ikke sige noget om, hvorvidt det kraftigere låsetøj har betydet en reel nedgang i cykeltyverier eller 'blot' en overflytning til lettere tilgængelige cykler.

tøjstyverier som i antallet af motorkøretøjstyverier set i forhold til antallet af indregistrerede motorkøretøjer.

Opstilling 1.11. Indeks for antal tyverier af motorkøretøjer, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, dels i absolutte tal og dels i forhold til antallet af indregistrerede personbiler, fra 1960 til 2015 (basis for indeks: 1960).

Kilde: Indeks er baseret på kriminalstatistik fra Danmarks Statistik og politiets opgørelser over indregistrerede motorkøretøjer, diverse år.

Ligesom cykeltyverierne femdobledes det samlede antal anmeldte motorkøretøjstyverier fra 1960 og frem mod sidste halvdel af 1990-erne, godt og vel. I 1996, hvor motorkøretøjstyverierne topper, kan man imidlertid af det andet indeks se, at risikoen for at få stjålet sit motorkøretøj alligevel er præcis den samme som i 1960. Femdoblingen afspejler således, at der også er sket en femdobling i antallet af indregistrerede motorkøretøjer, og at muligheden for at stjæle en bil, målt på denne måde, er femdoblet.¹⁹

I 1995 begynder de nye biler i Danmark at være udstyret med den såkaldte elektroniske ratlås, som ikke gør det umuligt, men temmelig vanskeligt at stjæle en bil uden adgang til bilens nøgle. Selv om det til at begynde med er begrænset, hvor mange biler på markedet der er udstyret med denne sik-

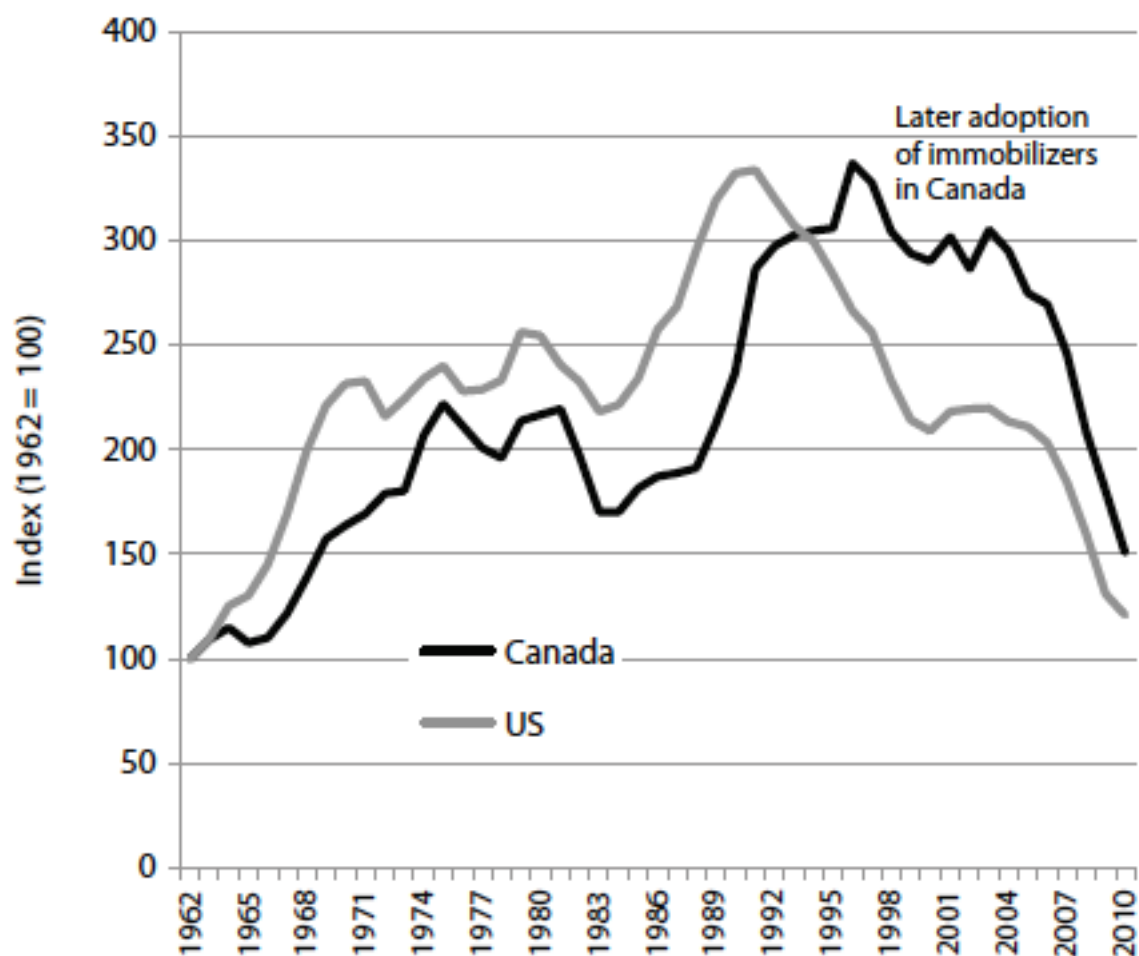
¹⁹ Der er nuancer undervejs – først og fremmest i begyndelsen af 1970-erne – hvor man kan se, at risikoen i perioder falder under udgangspunktet i 1960, for så at stige tilbage til dette udgangspunkt igen. Disse nuancer afspejler først og fremmest introduktion på markedet af forskellige former for sikringsforanstaltninger, som umiddelbart viser sig at have en effekt, men som så 'overvindes' på lidt længere sigt, f.eks. den mekaniske ratlås. En interessant samlet beskrivelse af biltyveriernes historie fra bilens opfindelse til og med 2010, sammenholdt med forsøgene på at mindske muligheden for at stjæle biler (i USA), findes i: J.A. Heimann & R.H. Morales: "Stealing Cars: Technology and Society from the Model T to the Gran Torino", John Hopkins University Press, 2014.

ringsanordning, og selvom man ved fra undersøgelser, at der typisk vil være en vis inert, fordi forsøgene fortsætter, og at man først herved lærer om vanskelighederne og opgiver sit forehavende,²⁰ så indtræder der ret hurtigt et fald i biltyverierne. Den faldende tendens udvikler sig herefter meget kraftigt, og i 2015 er man nede på at have et samlet antal anmeldte motorkøretøjstyverier i absolutte tal, der svarer til det, man lå på 45 år tidligere, i 1960. Risikoen for at få stjålet sit motorkøretøj var i 2015 den laveste, man nogensinde har registreret i Danmark, så længe man overhovedet regelmæssigt har publiceret statistik over motorkøretøjstyverier. At hovedårsagen til denne bemærkelsesværdige udvikling er den elektroniske startspærre og dens sikringsmæssige overlegenhed med hensyn til effektivitet i forhold til alle tidligere mekaniske og elektroniske tiltag er påvist i undersøgelser foretaget i udlandet.²¹ Udviklingen i mange andre lande er ganske parallel til udviklingen i Danmark, se eksempelvis udviklingen i USA og Canada i opstilling 1.12, hvor den væsentligste forskel er, hvornår faldet sætter ind som funktion af, hvornår den elektroniske startspærre introduceres og spredes.

²⁰ Se især: G. Farrell: "Attempted Crime and the Crime Drop", *International Criminal Justice Review*, vol. 26(1), 2016, s. 21-30.

²¹ Se G. Farrell, A. Tseloni & N. Tilley: "The effectiveness of vehicle security devices and their role in the crime drop", *Criminology & Criminal Justice*, (11(1), 2011, s. 21-35.

Opstilling 1.12. Indeks for antal politiregistrerede biltyverier i USA og Canada, fra 1962 til 2010 (indeks = 100 i 1962).

Kilde: G. Farrell & P.J. Brantingham: "The Crime Drop and The General Social Survey", *Canadian Public Policy*, vol. XXXIX, nr. 4, 2013, s. 568.

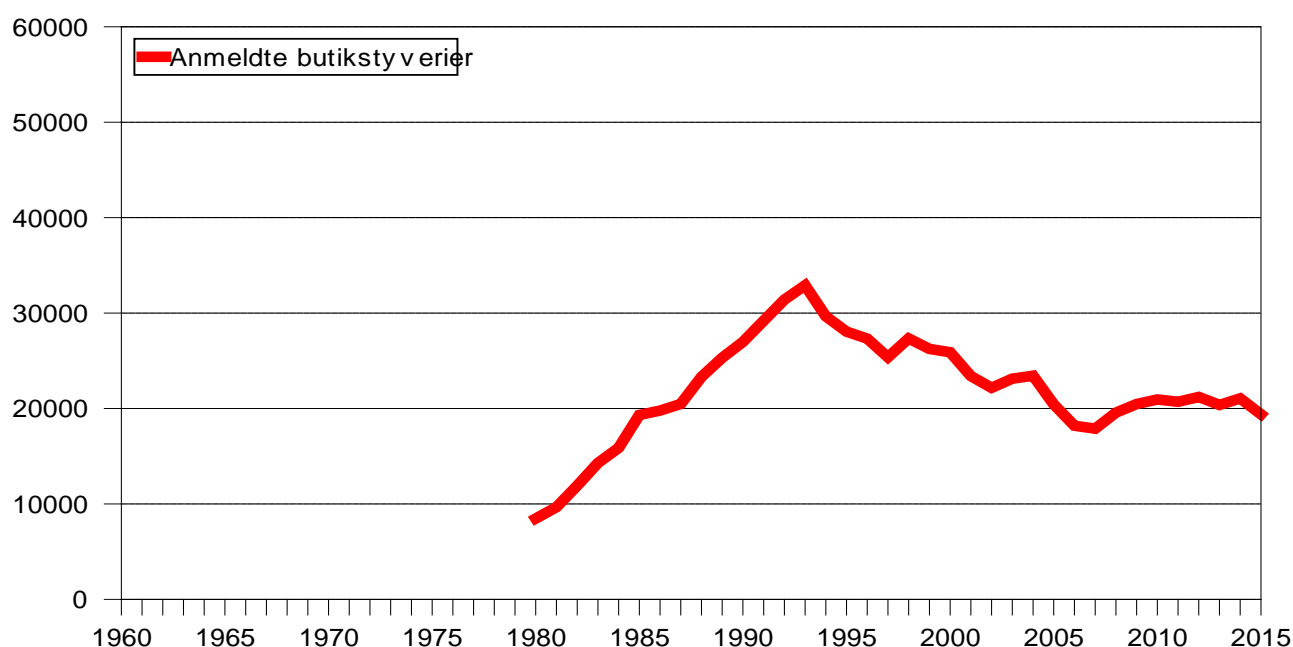
I opstilling C.19 i Appendiks C vises den samlede udvikling i antallet af 'brugstyverier' i Danmark fra 1960 til 2015, dvs. tyverier af cykler, knallerter og motorkøretøjer.

Den foreliggende statistik vedrørende de såkaldte 'simple tyverier' er ikke særlig udtømmende og kan kun for enkelte typers vedkommende følges over længere tidsperioder. En af dem er politianmeldte butikstyverier, for hvilke der findes statistik fra og med 1980, jf. opstilling 1.13. Den kraftige stigning frem til begyndelsen af 1990-erne, en stigning, der sikkert er startet længe før 1980, at dømme bl.a. efter hvad butikkerne selv siger, følger den stigning, der her skete i den mængde af varer, der blev udbudt i selvbetjeningsforretninger. Knækket i begyndelsen af 1990-erne er sammenfaldende med den vækst, der i selvbetjeningsbutikkerne over en temmelig bred front begyndte at ske i forskellige former for sikringsmæssige tiltag: butiksdetektiver, kameraer, elektronisk mærkning af varer m.v. Det må antages, at denne udvikling i sikringsmæssige tiltag er fortsat frem til

2015, og det kan derfor umiddelbart undre, at antallet af politiregistrerede butikstyverier ikke er faldet de sidste ti år, fra omkring 2005 til 2015. I en kommentar til statistik vedrørende udviklingen i politianmeldte butikstyverier frem til og med 2014 blandt børn og unge skriver Justitsministeriets Forskningskontor:²²

”Butikstyveri er den form for kriminalitet, der fylder mest blandt børns og unges lovovertrædelser. Knap hver femte af de mistanker/sigtelser, der er registeret i hele perioden, angår butikstyverier. Når der, som vist i figur 5, har været en ganske stor vækst i antallet af mistanker/sigtelser for butikstyverier de seneste år, nemlig på 20 pct. fra 2011 til 2014, kan det derfor influere en del på den generelle udvikling i omfanget af mistanker/sigtelser. Butikstyverier er samtidig en af de former for kriminalitet, hvis udviklingstrend i høj grad er påvirkelig af ændringer i tekniske præventive tiltag m.v., som øger risikoen for opdagelse. Ifølge oplysninger fra Coop Danmark er der inden for de seneste år satset betydeligt på videoovervågning i butikker, ligesom der er kommet flere detektiver, som også aktivt overvåger videooptagelserne, så der umiddelbart kan skrives ind over for butikstyveri. Det kan betyde, at den vækst i butikstyverier, der ses af figur 5, muligvis i højere grad afspejler udviklingen i præventive tiltag end en øget kriminalitetstilbøjelighed.”

Opstilling 1.13. Antal butikstyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, 1960 til 2015.

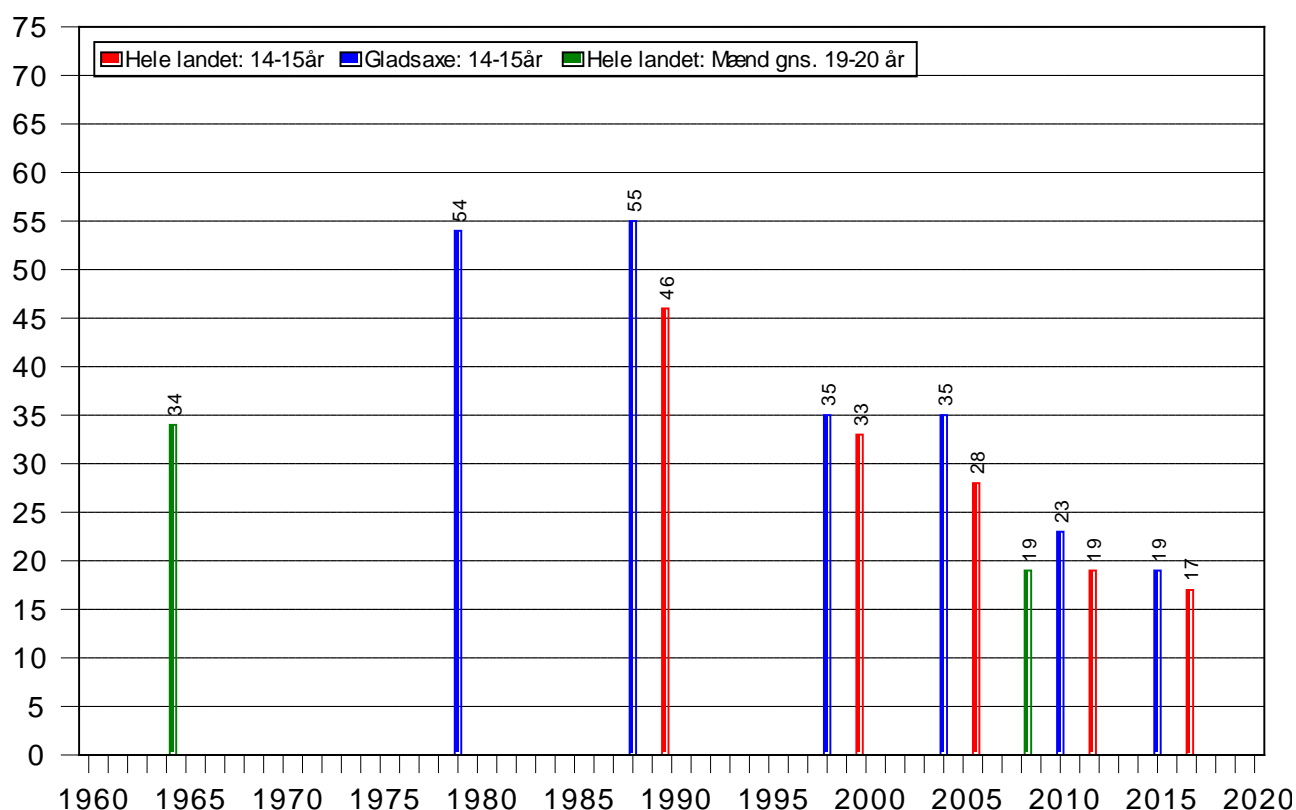

Kilde: Kriminalstatistik fra Danmarks Statistik, diverse år. Der eksisterer ikke separate opgørelser af butikstyverier forud for 1979.

²² Justitsministeriets Forskningskontor: ”Udviklingen i børne- og ungdomskriminalitet, 2001-2014. Med separate opgørelser for kommuner og politikredse.” Justitsministeriet, 2015, s. 10.

Netop for butikstyveri har vi en unik mulighed for at følge udviklingen over et meget langt tidsrum, herunder de seneste 10 år, vedrørende den faktiske begåelse blandt børn og unge, og vi skal herved for første gang bl.a. løfte en flig af sløret for, hvad den 'Ungdomsundersøgelse' der blev gennemført i 2016 blandt 14-15-årige – og som er selve anledningen til udarbejdelse af nærværende publikation – viser. Blandt de 14-15-årige i hele landet var det i 2016 17 pct., der sagde, at de en eller flere gange *nogensinde* havde begået butikstyveri. I den tilsvarende undersøgelse i 2010 var det 19 pct og i 2005 28 pct. Dette ser således ud til at bekræfte antagelsen om, at butikstyverierne er mindsket blandt børn og unge de seneste 10 år, og at stagnationen i de politiregistrerede butikstyverier beror på en øgning af opdagelses- og anmeldelseshyppighederne fra butikkernes side.

Opstilling 1.14. Andel af unge i hele landet og i Gladsaxe Kommune, der i spørgeskemaundersøgelser tilkendegiver, at de en eller flere gange i deres liv har begået butikstyveri.

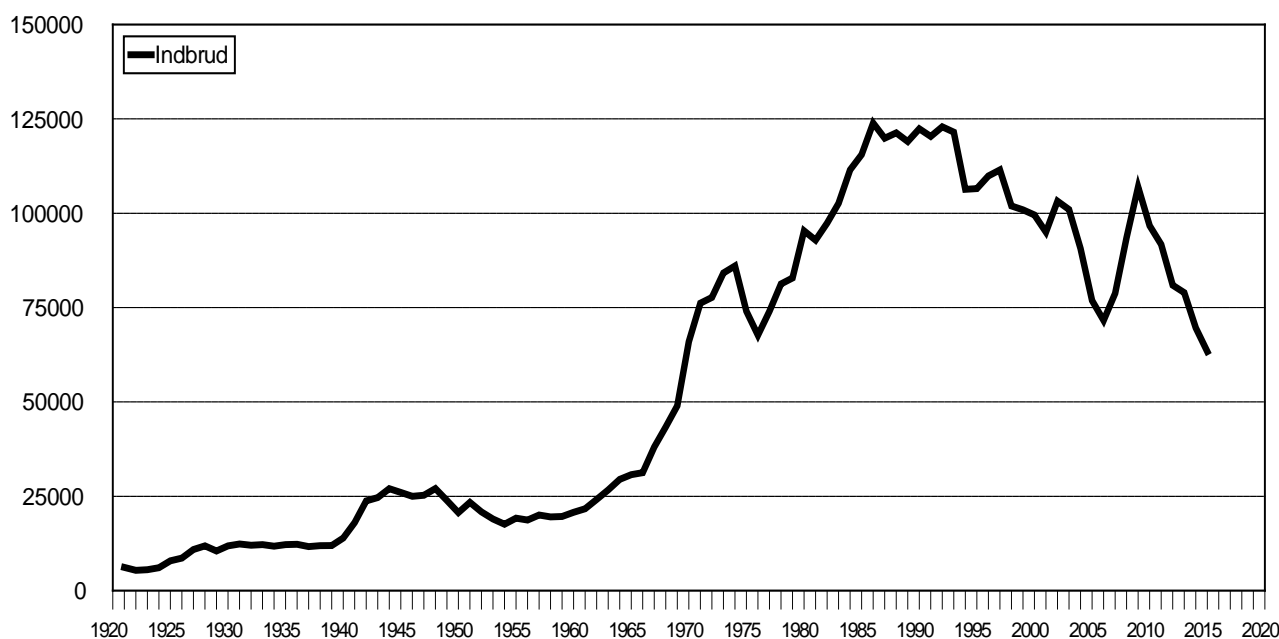

Kilder: For 14-15-årige i hele landet og i Gladsaxe kommune: 'Ungdomsundersøgelserne' (se nærmere herom i Appendiks A og de stillede spørgsmål i Appendiks B). For de i gennemsnit 19-20-årige mænd, se vedrørende 1964: V. Greve: "Kriminalitet som normalitet", Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1972. Vedrørende 2010, se J.-P. Thomsen (red): "Unge i Danmark – 18 år og på vej til voksenlivet. Årgang 95 – forløbsundersøgelsen af børn født i 1995", SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 2016, s. 193.

I opstilling 1.14 gengives ikke blot resultater af de landsrepræsentative 'Ungdomsundersøgelser' (1989 til 2016), men også for den del af disse, der vedrører Gladsaxe Kommune (hvor oplysninger tillige foreligger for 1979), og for to rimeligt sammenlignelige undersøgelser blandt 19-20-årige mænd i 1964 og 2008. Tilsammen bestyrker de antagelsen om, at udviklingen er præget af en 'boble', der når sit toppunkt i slutningen af 1980-erne eller begyndelsen af 1990-erne. Faldet i den andel

af de unge, der har begået butikstyveri, har været meget markante i de sidste 25 år, og det ser ud til, at der nu er færre unge, der begår butikstyveri, end der var i begyndelsen af 1960-erne, da man første gang undersøgte det.

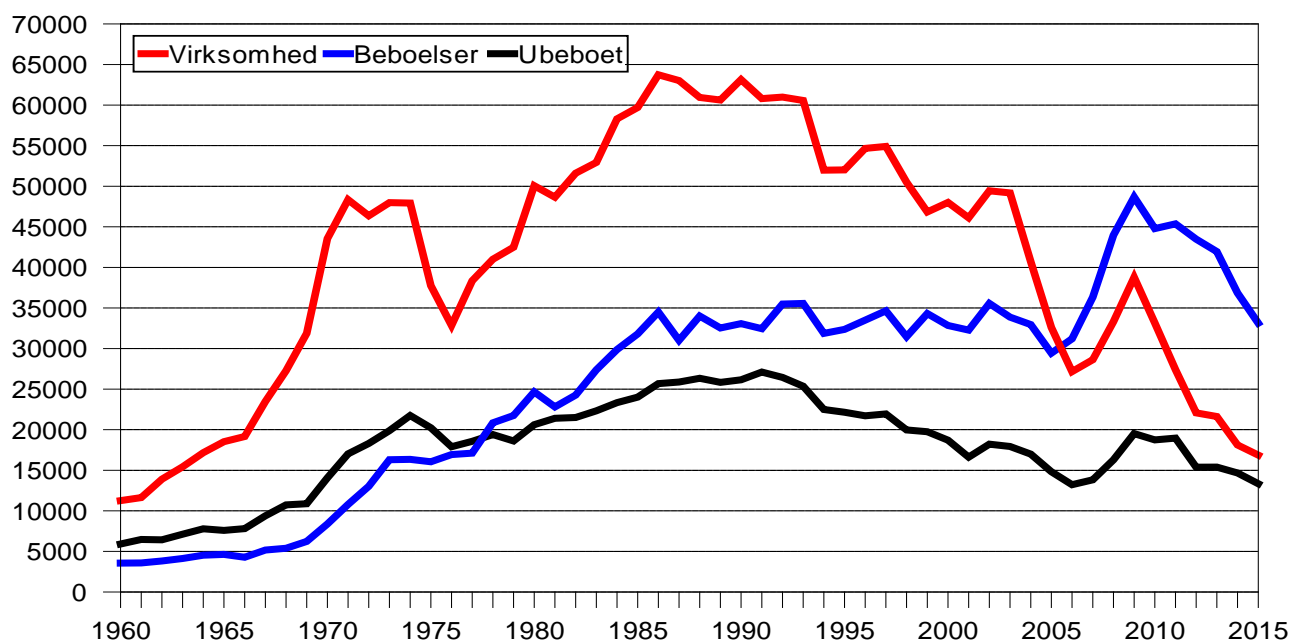
Opstilling 1.15. Antal indbrudstyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, fra 1960 til 2015.

Kilde: Kriminalstatistik fra Danmarks Statistik, diverse år.

Ud over brugstyverier af transportmidler og simple tyverier er den tredje store gruppe blandt tyverierne indbrud. Opstilling 1.15 viser udviklingen i de indbrudstyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, helt tilbage til årene efter første verdenskrig, hvor man begyndte at udarbejde statistik herom, til og med 2015. Præcis som ved tyverier af cykler og motorkøretøjer ser vi en femdobling fra begyndelsen af 1960-erne til slutningen af 1980-erne og begyndelsen af 1990-erne. Der har næppe været en tilsvarende stigning i *antallet* af beboelser, virksomheder og ubeboede bygninger, men hvis vi kunne regne antal bygningstomme timer ud, altså det antal timer, som bygninger ligger mennesketomme hen, så er der givetvis sket en kraftig stigning, og det er dette, der er relevant. Det er i al almindelighed den mennesketomme bygning, hvad enten det er en bolig, en virksomhed eller et kolonihavehus, der repræsenterer *muligheden* for et indbrudstyveri. De stadig mindre familier, de gifte kvinders øgede erhvervsfrekvens og den øgede institutionalisering af børn og unge betyder, at flere og flere boliger oftere og oftere og i længere og længere tid står mennesketomme hen. Det bliver også mere og mere ualmindeligt at bo i eller ved sin virksomhed. For fritidshusenes vedkommende sker der en reel, betydelig vækst.

Opstilling 1.16. Antal indbrudstyverier i virksomheder, beboelser og ubeboede bygninger, fra 1960 til 2015.

Kilde: Kriminalstatistik fra Danmarks Statistik, diverse år.

Der er ingen tvivl om, at det modtræk i form af øget overvågning og sikring, der sætter ind især i 1980-erne og siden hen, forstærkes år for år, først og fremmest – og stærkest og mest markant – sker på butiks- og virksomhedsområdet. Alene de forsikringsmæssige krav om diverse sikringer m.v. som forudsætning for at forsikre har betydet meget. Vi får vagter, alarmer, kameraer, dør- og vinduessikringer, mærkning, hegn, fjernelse af penge om natten fra kasseapparater, få kontanter i øvrigt på grund af kreditkortbetalinger og umiddelbar sikring af dem, man alligevel får osv. i et hidtil uset omfang. Af opstilling 1.16 kan man se konsekvenserne af denne markante vanskeliggørelse af muligheden for uopdaget at foretage et indbrudstyveri i en butik eller virksomhed med ønsket udbytte. Fra begyndelsen af 1990-erne og frem til 2015 er det sket et nærmest dramatisk fald. Omkring 1990 blev der anmeldt over 60-65.000 indbrudstyverier til politiet om året, hvilket var mere end indbrud i beboelser og ubeboede bygninger tilsammen. 25 år senere, i 2015, er dette tal reduceret med to-tredjedele, til godt 20.000. Man skal tilbage til midten af 1960-erne for at finde et tilsvarende lavt tal, og det er nu mindre end halvdelen af, hvad der årligt anmeldes af indbrudstyverier i beboelser og ubeboede bygninger.

Om end ikke i samme omfang er der også sket en øget sikring m.v. af beboelser og ubeboede bygninger, i sidstnævnte måske primært i form af i øget omfang at sikre sig, at der ikke forefindes noget særligt af værdi at stjæle (elektronik m.v.). Vi kan se af opstilling 1.16, at politianmeldte ind-

brudstyverier i ubeboede bygninger er faldet fra ca. 25.000 om året omkring 1990 til knapt 15.000 i 2015, altså et fald på 40 pct.

Derimod er der ikke sket et fald i indbrudstyverier i beboelser. Det flader ud midt i 1980-erne, men i 2015 er der i absolutte tal lige så mange anmeldte indbrudstyverier i beboelser, som der var 30 år tidligere, i 1985. Som man kan se, brydes hovedtendenserne af en boble i 00-erne, som er stærkest for indbrudstyveri i beboelse, men som også findes for de andre typer af indbrud, og i øvrigt også – jfr. det tidligere – i tyverier af motorkøretøjer m.v. Det ligger uden for denne fremstillings rammer at forsøge dyberegående at byde ind på forklaringer på denne boble, som nu, i 2015, mere eller mindre synes 'overstået'.²³

I opstilling 1.17 er antallet af indbrudstyverier i beboelser sat i forhold til antallet af husstande. Her kan man se, at der faktisk – når man ser bort fra den lige nævnte boble – er et vist fald i risikoen for at blive udsat for indbrudstyveri i beboelsen. På sin højde var risikoen over 1,5 pct., i 2015 var den 1,3 pct. Man kan endvidere se det interessante, at frem til slutningen af 1980-erne var der en større risiko for at blive udsat for indbrudstyveri, hvis man boede i en lejlighed end i en villa, men siden da er risikoen for indbrudstyveri i lejligheder faldet stærkt, og er i 2015 mindre end en tredjedel af risikoen for indbrudstyveri i villaer. Det stærke fald, der de sidste 25-30 år er sket i risikoen for at blive udsat for indbrudstyveri i en lejlighed, må formentlig især tilskrives den øgede udbredelse af aflåste ydre gadedøre, som er standard i alt nybyggeri, men som også i stigende grad er blevet gennemført i ældre byggeri.

Tilbage bliver indbrudstyveri i villaer, som nærmest er steget lige så længe, man har haft tal for den slags – dvs. siden 1979 – dog afsvækket efter at de andre former for indbrudstyverier begyndte at

²³ For et forsøg på at forklare, at indbrudstyverier i beboelser begyndte at stige i sidste del af 00-erne, se: D. W. M. Sorensen: "Rounding Up Suspects in the Rise of Danish Burglary. A Statistical Analysis of the 2008/09 Increase in Residential Break-ins". Det kriminalpræventive Råd/Justitsministeriet 2011. Denne analyse er indtil videre, i skrivende stund, ikke fulgt op af en analyse af hele boblen, altså hvorfor indbrudstyverierne efterfølgende falder igen. I foråret 2010 kom regeringen med en såkaldt 'Indbrudspakke', der havde overskriften: "Indbrud i private hjem – kurven skal knækkes" (se Justitsministeriet). "Pakken" bestod af fire forskellige tiltag: Man skulle forsøge at sikre, at folk blev mere opmærksomme på dette problem og sikre sig bedre; man skulle have en intensiveret og målrettet indsats på området; man skulle sikre en mere hensigtsmæssig udslusning og individuel opfølgning af indbrudstyre, der løslades – og man skulle intensivere kampagnerne mod hæleri. Af Danmarks Statistiks kvartalstal for anmeldte indbrudstyverier fremgår det, at stigningen satte ind allerede fra andet kvartal 2006, dvs. før den nævnte undersøgelse tog sit afsæt, og det efterfølgende fald satte ind i første kvartal 2010, hvilket var før, 'indbrudspakken' overhovedet var lanceret. En af de hypoteser, der har været fremført, og som man uden videre kan afvise, er muligheden af, at det – specielt faldet – skyldes ændringer i opdagelsesrisikoen. Den såkaldte sigtelsesprocent for indbrudstyveri ligger i 2015 – som tidligere – på beskedne 7-8 pct. Uden at vide, om der er en direkte sammenhæng, kan man bemærke, at der i den periode, vi taler om, er en tilsvarende boble i økonomiske og sociale belastninger i befolkningen, målt ved arbejdsløshed, konkurser, tvangsauktioner og negative forbrugerforventninger. Samtidig har man på den anden side en boble i guld- og sølvpriser, hvor det tillige for den sidste del af perioden, hvor priserne falder, gøres sværere at afsætte stjålet ædelmetal. Ifølge opgørelser, foretaget af politiet, var smykker o.lign. det mest stjålne objekt ved indbrudstyverier i beboelser i perioden fra 2006 til 2015.

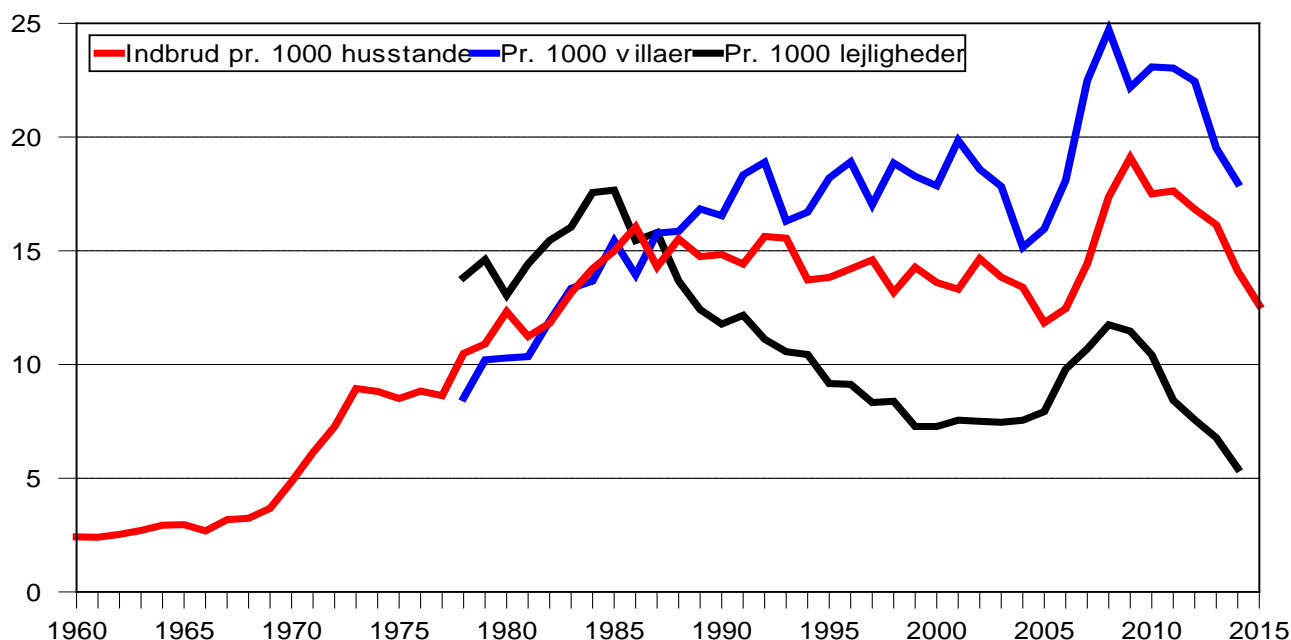
falde. Den mest nærliggende forklaring – men hermed være ikke sagt, at det er den rigtige, endsige den eneste – er, at der også her har været en tendens til øget sikring m.v., men ikke i samme grad og ikke så effektivt som ved virksomheder, ved lejligheder og måske oven i købet også ved ubeboede bygninger. Ved villaer har man haft et mindskende, men dog stadig betydeligt udbud af mennesketomme og forholdsvis let tilgængelige bygninger med relativt lav risiko for opdagelse og med et attraktivt indhold (f.eks. smykker, men også elektronik m.v.).

I internationale undersøgelser ligger Danmark i den høje ende med hensyn til risikoen for at blive udsat for indbrudstyveri i beboelse.²⁴ Det er uklart, hvorvidt dette gør sig gældende for såvel indbrudstyveri i villaer som indbrudstyveri i lejligheder, men mon ikke det i hvert fald – i 2015 – primært, og måske alene, er indbrudstyveri i villaer. Hvis man bliver inden for et 'muligheds-univers' eller univers vedrørende betydningen af situationelle faktorer, burde man undersøge om dette i givet fald eventuelt kunne hænge sammen med en mulig særligt relativ 1) høj forekomst af attraktive tyvekoster i danske villaer (smykker, elektronik m.v.), 2) lav grad af beskyttelse af disse mulige tyvekoster i boligen, 3) lav grad af sikring mod ulovlig indtrængen i boligen (døre, vinduer), 4) høj hyppighed af timer, hvor villaer står mennesketomme (på grund af høj erhvervsfrekvens m.v.) og/eller 5) høj hyppighed af hække o.lign., der skærmer mod at blive set udefra, af naboer, forbipasserende osv. Og så bør det naturligvis ses i forhold til, hvordan udviklingen og situationen er for alle de andre mulige indbrudsobjekter, og derved bl.a. kunne belyse muligheden for 'overflytning' m.v. I en undersøgelse af udviklingen i indbrudstyveri i beboelsen i seks lande, herunder Danmark, fra 2004 til 2010 fandt van Dijk & Vollaard en sammenhæng med, hvor beskyttede lejlighederne var af låse og alarmer ved udgangspunktet i 2004. I England og Holland, hvor boligerne var mest sikrede, skete der et fald, mens der i Sverige og Danmark, hvor boligerne var mindst sikrede, skete en stigning.²⁵

²⁴ Jf. bl.a.: J. Van Dijk & B. Volland: "Self-limiting Crime Waves, i J. Van Dijk, A. Tseloni & G. Farrell (red.): "The International Crime Drop", Palgrave/MacMillan, 2012, s. 250-267.

²⁵ Van Dijk & Volland ovf. cit., s. 260.

Opstilling 1.17. Antal indbrudstyverier i beboelser, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, pr. 1000 husstande, pr. 1000 villaer og pr. 1000 lejligheder.

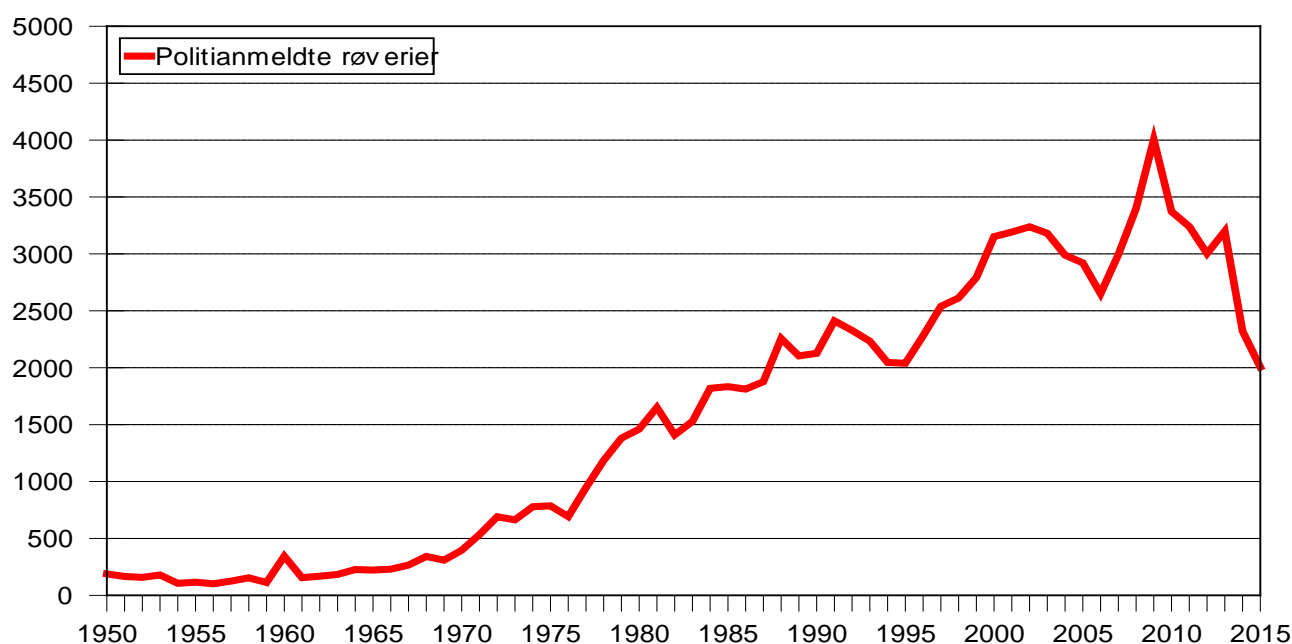
Kilde: Kriminalstatistik og boligstatistik fra Danmarks Statistik, diverse år.

En fjerde gruppe tyverier er dem, hvor der bruges tvang eller vold, eller trusler herom, for at tilegne sig noget, altså røverier. Udviklingen i de politianmeldte røverier fremgår af opstilling 1.18. Man bemærker umiddelbart tre forhold. For det første er antallet langt lavere end for de andre former for tyveri, vi har set på. Det at bruge tvang/vold over for en person for at stjæle noget får mange – de fleste tør vi godt påstå – til at holde sig tilbage fra at forsøge at stjæle noget, sammenlignet med at bruge 'tvang/vold' over noget ikke-menneskeligt som en bygning m.v. For det andet ser vi i udviklingen endnu engang boblen – og for det tredje ligger toppunktet betydeligt senere end for de andre former for tyveri. Hvis vi ser bort fra den sekundære boble de seneste ti år (fra 2006 til 2015), så synes toppunktet at ligge i begyndelsen af 00-erne. I begyndelsen af 00-erne blev der anmeldt godt 3.000 røverier om året, i 2015 ca. 2.000 – et fald på ca. en tredjedel.

Det må selvfølgelig antages for røveriernes udvikling at være afgørende hvor "teknisk" vanskeligt det er at udføre og risikoen for at blive opdaget – men der er også grund til at sætte fokus på, hvor meget der er at komme efter, altså muligheden for et attraktivt udbytte. For røverier har det mest attraktive udbytte altid været kontanter, og man må antage, at risikoen for røveri afhænger meget af muligheden for at få kontanter. Clarke har forsøgt at sammenfatte, hvad der karakteriserer hotte produkter for tyve. De tenderer, siger han, til at være (og her bevarer vi de engelske begreber): Concealable – Removable – Available – Valuable – Enjoyable og Disposable – og han sammenfat-

ter det i ordet CRAVED.²⁶ Kontanter er svaret på alle seks 'problemer', så – som Felson konkluderer – ”.. it will be a hot product as long as we are still printing it”.²⁷ Tesen her er, at den nedgang, vi nu ser i røverier, i væsentlig grad har sammenhæng med, at vi er på vej mod det kontantløse samfund. Der er gennemført en international sammenligning, hvor man har set på nogle indikatorer på, hvor mange kontanter mennesker og virksomheder ligger inde med i forhold til forekomsten af røverier. Sammenligningen viser en ganske stærk tendens til, at jo mere kontantløst et samfund er, desto færre røverier. Derimod er der ingen signifikante sammenhænge mellem, hvor kontantløst et samfund er og forekomsten af drab – og heller ikke med forekomsten af indbrud.²⁸

Opstilling 1.18. Antal røverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, fra 1950 til 2015.

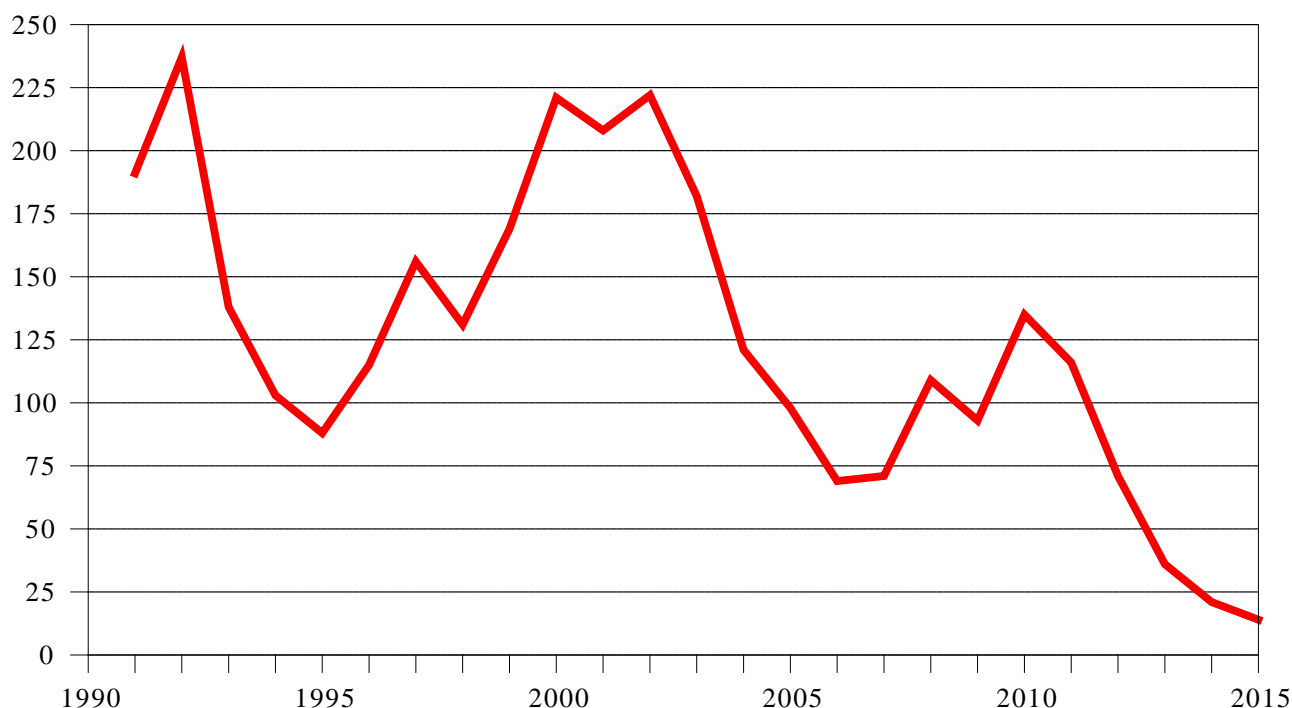
Kilde: Kriminalstatistik fra Danmarks Statistik, diverse år.

²⁶ R.V. Clarke: "Hot products: Understanding, anticipating and reducing demand for stolen goods", British Home Office Studies, Police Research Series, nr. 112, London, 1999.

²⁷ M. Felson & M. Eckert: "Crime and Everyday Life", 2016, 5. Udgave, Sage Publications, London.

²⁸ W.A. Pridemore, S.P. Roche & M.L. Rogers: "Cashlessness and Crime: A Cross-National Investigation of the Association Between Electronic Payment System Use and Instrumental Offending", Paper fremlagt ved 72nd Annual Meeting, The American Society of Criminology, New Orleans, 16. november 2016. Korrelationskoefficienten mellem et samfunds grad af kontantløshed og røverihyppigheden var -0,41*, med drabsraten -0,21 og med indbrudstyveri 0,11. Om den generelle problematik vedrørende kontanter og kriminalitet, se tillige: R. Wright et al. "Less Cash, Less Crime: Evidence from the Electronic Benefit Transfer Program", Discussion Paper No. 8402, Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit, Bonn, Tyskland, august 2014. Tillige: L.E. Armey, J. Lipow & N.J. Webb: "The impact of electronic financial payments on crime", *Informations Economics and Policy*, oktober 2014.

Opstilling 1.19. Antal bankrøverier i Danmark, 1991 til 2015.

Kilde: Finansrådet, siden dette blev dannet og fik ansvaret for denne statistik (som også bygger på indberetninger til/fra Rigspolitiet).

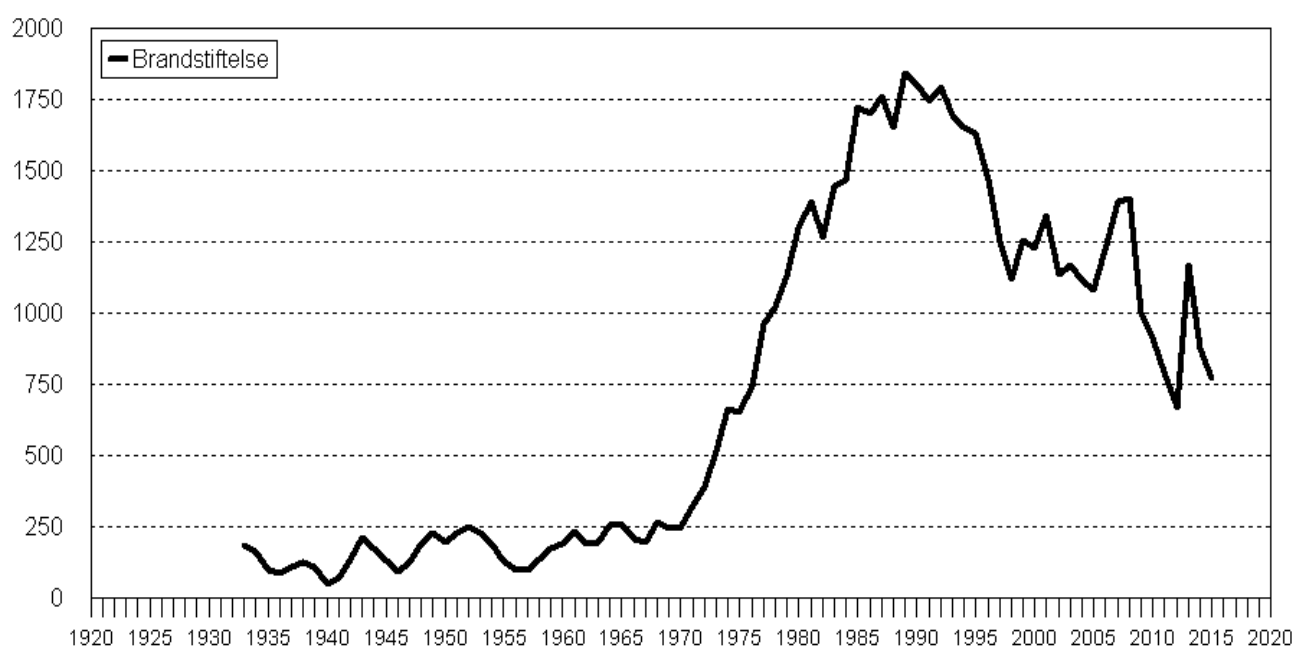
Et meget konkret eksempel på kontanternes betydning for røverier har vi i udviklingen af bankrøverier, jf. opstilling 1.19. Endnu engang kan vi se den sekundære boble fra 2006 og fremover, men det mest bemærkelsesværdige her er alligevel, at bankrøverier nærmest er forvundet i 2015. Den kraftige nedgang de senere år har dels en baggrund i, at der bliver stadigt færre åbne bankafdelinger i Danmark, men selvfølgelig, og måske i særdeleshed, især i den stærke stigning i andelen af kontantløse filialer m.v. Der er ikke længere noget at komme efter.

Vi har tolket tyveriernes (og røveriernes) udvikling det sidste halve århundrede – 'boblen' – i en 'opportunistisk' eller situationel referenceramme. Vi mener, at ændringer i muligheder er en væsentlig forklaring på såvel stigningerne som de senere fald. Imidlertid er vi langt fra af den opfattelse, at det skulle være hele forklaringen eller den eneste forklaring. Det kan vi bruge udviklingen i tilfælde af forsætlig brandstiftelse til, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, siden man i 1933 begyndte at opgøre dette specielt i kriminalstatistikken, jf. opstilling 1.20. Forsætlig brandstiftelse tolkes ofte som en 'aggressiv' forbrydelse eller som en handling, der er udslag af en sygelig tilstand. Erfaringen og praksis viser imidlertid, at der ofte er tale om en økonomisk forbrydelse, hvor hensigten er at skjule en anden økonomisk forbrydelse eller opnå en forsikringserstatning el.lign.

Der er ikke noget, der tyder på, at selve muligheden for forsætlig brandstiftelse afgørende skulle have ændret sig de senere årtier, og alligevel genfinder vi også her 'boblen'. Man skal holde sig for øje, at det er forholdsvis små tal – endnu mindre end for røveriernes vedkommende. I begyndelsen af 1960-erne registrerede man ca. 250 tilfælde om året, og det steg så i slutningen af 1980-erne til omkring 1.750 – altså det syvdobbelte. Herefter faldt det igen, og i 2015 var der omkring 750 tilfælde. Der er sket mere end en halvering siden slutningen af 1980-erne, og de 750 tilfælde i 2015 svarer til det antal tilfælde, man havde omkring 1975. Man kan også notere sig, at vi ligesom ved indbrudstyverier m.v. finder en sekundær boble i indeværende årtusinde, om end den har en lidt mere uregelmæssig form.

Dette rejser spørgsmålet, om der ikke også er sket ændringer i forhold, der kan presse mennesker i retning af tyveri o.lign., og ikke kun i de forhold, der frister eller tiltrækker? Med andre ord: Kan ændringer i socioøkonomiske forhold bidrage til en forklaring af udviklingen?

Opstilling 1.20. Antal tilfælde af forsætlig brandstiftelse, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, fra 1932 til 2015.

Kilde: Kriminalstatistik fra Danmarks Statistik, diverse år.

En af de centrale socioøkonomiske indikatorer er, om folk har arbejde eller ej, dvs. omfanget og karakteren af arbejdsløshed. Det forholder sig på ingen måde sådan, at der er en vandtæt og fuld-

stændig mekanisk forbindelse mellem arbejdsløshed og tyveri, men såvel på det individuelle plan som på det kollektive plan finder man i de fleste undersøgelser og kortlægninger en *sammenhæng*. I et forløbsstudie, hvor en hel årgang danske børn (årgang 1984, i alt 54.458 børn) er fulgt igennem en årrække, fandt man, at såvel længerevarende arbejdsløshed hos forældrene som blandt børnene selv, når arbejde blev relevant, var en risikofaktor. Alt andet lige øges risikoen med 40-60 pct for, at man siden hen mindst en gang kommer i konflikt med politiet på grund af en straffelovsovertrædelse.²⁹ Rockwoolfonden har gennemført en analyse af sammenhængen mellem ledighed og kriminalitet på kommuneniveau, fra 1984-2004. Det, man har undersøgt, er ledighedsniveauet i en given kommune og det gennemsnitlige antal domme. Det generelle resultat af denne analyse er, at en stigning på et procentpoint i ledigheden medfører omkring 3 procents stigning i niveauet for berigelseskriminalitet.³⁰ Det angives at stemme godt overens med amerikansk forskning, idet dog effekten af ledighed på berigelseskriminalitet synes at være af en lidt større størrelsesorden i Danmark. Ligeledes i tråd med udenlandsk forskning fandt man ikke nogen signifikant sammenhæng med voldskriminalitet. For at undersøge sammenhængen yderligere fulgte man en gruppe mænd, der oplevede, at deres virksomhed lukkede ned og sammenlignede med en kontrolgruppe, som havde samme baggrund som de virksomhedslukkede mænd, men som ikke havde været udsat for, at deres virksomhed lukkede. Man fandt, at en virksomhedslukning resulterede i en signifikant øgning i kriminaliteten blandt de mænd, der oplevede den.³¹ Tilsvarende tendenser er fundet at være gældende for Sverige.³² I en forholdsvis ny stor undersøgelse, foretaget på baggrund af paneldata (forløbsdata) i 33 europæiske lande (heriblandt Danmark), har man ligeledes undersøgt arbejdsløsheden mulige betydning for kriminaliteten: "The findings ... are consistent with the previous literature. I find that a one percentage point increase in the employment rate increases property crimes about 2% ... Instrumenting the unemployment rate using the exchange rate, industrial accidents and earthquakes produces larger point estimates. This finding is similar to that of the previous research".³³³⁴ Bereg-

²⁹ M. Nygaard Christoffersen et al. "Tidlig identifikation af kriminalitetstruede børn og unge", SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 2011.

³⁰ T. Tranæs & L. Pico Geerdsen: "Forbryderen og samfundet. Livsvilkår og uformel straf", Rockwool Fondens Forskningsenhed, Gyldendal, 2008, s. 72-74.

³¹ T. Tranæs & L. Pico Geerdsen, *ovf. cit.*, s. 74-80.

³² K. Edmark: "Unemployment and crime: Is there a connection?", *Scandinavian Journal of Economics*, 107(2), 2005, s. 353-373; O. Oster & J. Agell: "Crime and unemployment in turbulent times", *Journal of the European Economic Association*, 5(4), 2007, s. 752-775.

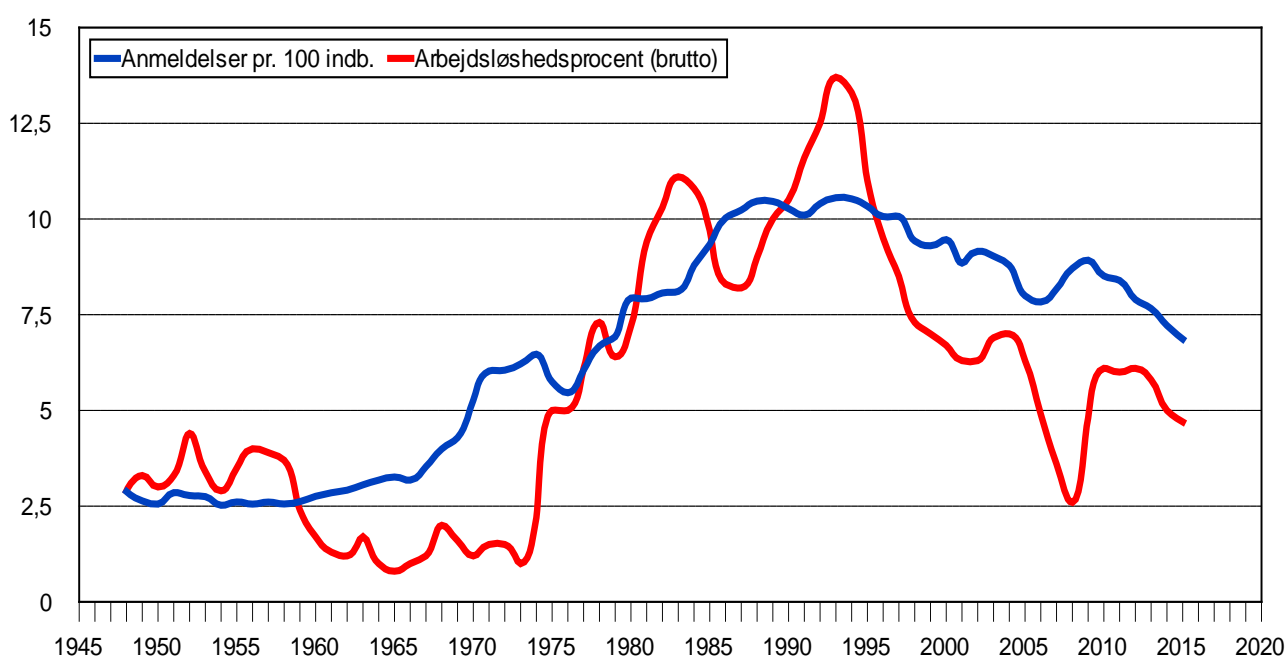
³³ M.-J. Lin: "Does unemployment increase crime? Evidence from U.S. data 1974-2000", *Journal of Human Resources*, 43(2), 2008, s. 413-436; S. Raphael & R. Winter-Ebner: "Identifying the effect of unemployment on crime", *Journal of Law and Economics*, 44(1), 2001, s. 259-283.

³⁴ D.T. Altindag: "Crime and unemployment: Evidence from Europe", *International Review of Law and Economics*, 32, 2012, s. 145-157.

ninger foretaget i denne undersøgelse viser eksempelvis, at for hvert procentpoint arbejdsløsheden øges i store europæiske lande som Frankrig, Italien og England, øges antallet af simple tyverier, indbrud og tyverier af motorkøretøjer med i alt 25.000-30.000 om året. Som i andre undersøgelser fandtes ikke nogen sammenhæng med voldsforbrydelser eller andre former for personforbrydelser.

I opstilling 11.21 har vi sammenstillet udviklingen i tyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, pr. 100 indbyggere og arbejdsløshedsprocentens størrelse, fra dette er muligt – i 1948 – og frem til 2015.

Opstilling 1.21. Tyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, pr. 100 indbyggere samt arbejdsløshedsprocentens størrelse, fra 1948 til 2015.

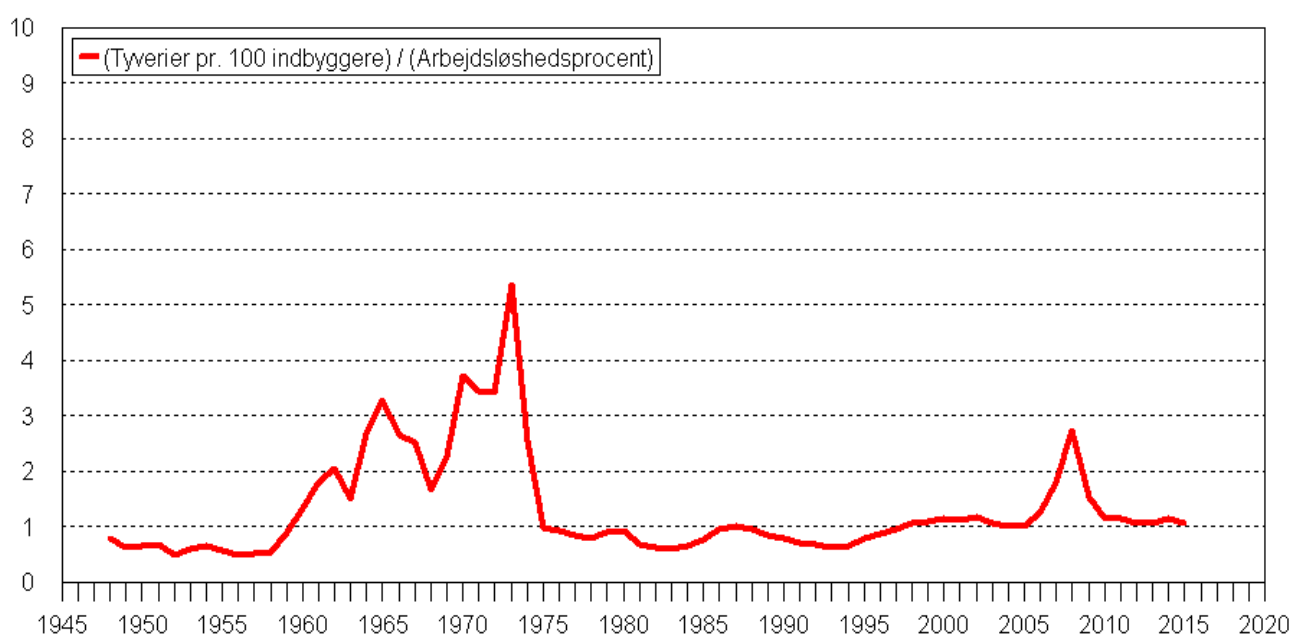
Kilde: Kriminalstatistik og arbejdsløshedsstatistik fra Danmarks Statistik.

Man kan se en vis overensstemmelse i hovedtrækkene, men også betydelige afvigelser. Hvor der er overensstemmelse, og hvor der er afvigelser, kan endnu bedre ses ved at dividere tyverihyppigheden pr. 100 indbyggere med arbejdsløshedsprocentens størrelse. Den største afvigelse ligger fra slutningen af 1950-erne til begyndelsen af 1970-erne. Først falder arbejdsløsheden her, mens tyverierne stiger betydeligt, og så – ret pludseligt – stiger arbejdsløsheden (i forbindelse med oliekrisen) med det umiddelbart forbløffende resultat, at tyverierne falder markant. Det understreger jo i hvert fald, at der på det generelle plan ikke er nogen nødvendig eller fuldstændig mekanisk sammenhæng mellem tyveriniveau og ledighedens størrelse.³⁵ De følgende 40 år kan vi imidlertid se et ret kon-

³⁵ Vi skal ikke her forsøge at forklare disse 'undtagelser' i 1960-erne og begyndelsen af 1970-erne. Det er mere udførligt forsøgt andetsteds, jf. bl.a. F. Balvig: "Den tyvagtige dansker. Brudstykker af kriminalitetens udvikling gennem tre århundreder, fra 1725 til 2025", Borgen, 1987 (og henvisninger heri). Se især s. 66-91.

stant forhold mellem tyveriniveau og ledighedsniveau. En stigning i arbejdsløsheden på et procentpoint øger tyverierne med et forhold pr. 100 indbyggere, og et fald på et procentpoint reducerer tyverierne med et forhold pr. 100 indbyggere. Vi mener derfor, at der er indikation på, at forringelse af befolkningens socioøkonomiske niveau i form af stigende arbejdsløshed bidrager til at forklare den stigning, vi fik i tyverierne frem mod slutningen af 1980-erne og begyndelsen af 1990-erne, og at det efterfølgende fald i tyverierne i en vis udstrækning har sin baggrund i en forbedring af befolkningens socioøkonomiske niveau i form af faldende arbejdsløshed.

Opstilling 1.22. Tyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, pr. 100 indbyggere divideret med arbejdsløshedsprocentens størrelse, fra 1948 til 2015.

Kilde: Kriminalstatistik og arbejdsløshedsstatistik fra Danmarks Statistik.

Den flere gange omtalte sekundære boble i tyveriernes udvikling *har* sin parallel i arbejdsløshedens udvikling, men udsvingene i tyverierne er større, end hvad udsvingene i arbejdsløsheden kan forklare, måske fordi denne 'kriseboble' var præget af mere omfattende socioøkonomiske ændringer, end hvad der kan opfanges af arbejdsløshedsprocenten.

Det er et gennemgående fund i undersøgelser af sammenhængen mellem arbejdsløshed og kriminalitet, at det især viser sig at være de mere resourcesvage, eksempelvis målt ved uddannelse, der reagerer med øget berigelseskriminalitet ved øget arbejdsløshed.³⁶ I perioden med den stigende ar-

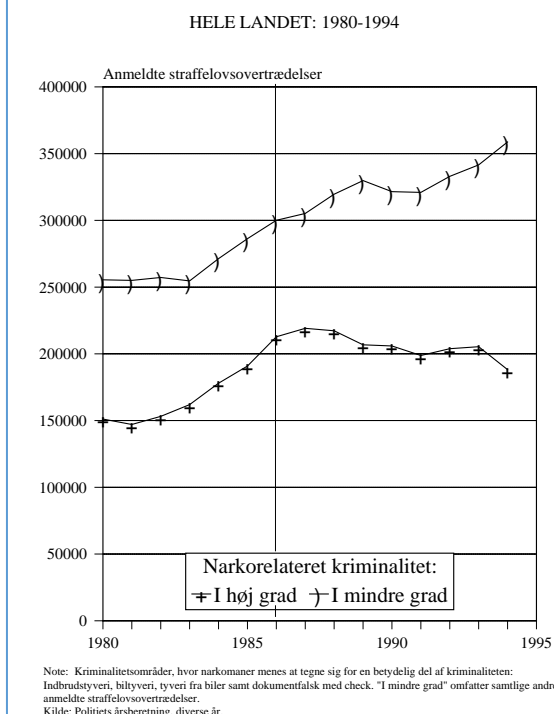
³⁶ Jf. eksempelvis den tidligere nævnte undersøgelse af sammenhængen mellem arbejdsløshed og kriminalitet i 33 europæiske lande: D.T. Altindag: "Crime and unemployment: Evidence from Europe", *International Review of Law and Economics*, 32, 2012, s. 145-157. Her konkluderes det bl.a.: "Because the overall employment rate may not be able to identify people on the margin of committing a crime ..., the influence of education-specific unemployment on crime

bejdsløshed var der en øget andel af de i forvejen stærkt marginaliserede på arbejdsmarkedet, der oplevede et stærkt stigende behov for penge, som nærmest var umuligt at opnå på legal vis. Det var 'stiknarkomanerne' og deres behov for penge til heroin. Fra midt i 1980-erne førte frygten for AIDS imidlertid til, at de hårde stofmisbrugere i stigende grad fik mulighed for at billiggøre deres stofforbrug gennem adgang til metadon. De hårde stofmisbrugeres kriminalitet var på det tidspunkt især biltyverier og indbrud (ofte i sammenhæng), og det er påvist, at disse kriminalitetsformer stiger frem til sidste halvdel af 1980-erne, hvor det så vender. Kriminalitet, som stofmisbrugere ikke eller kun i ringe grad var involveret i, fortsatte med at stige – i hvert fald et stykke tid endnu (se den venstre graf i opstilling 1.23).

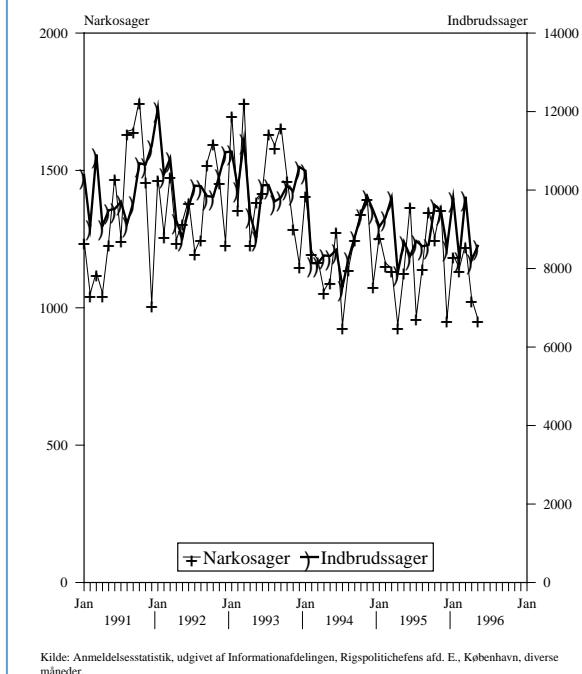
is investigated. The overall employment rate is decomposed into labor forces shares of the unemployment with primary and higher education. The results show that the unemployment of individuals with low education is a significant determinant of the impact of the employment rate on crime.” (s. 154). For de højere uddannede fandtes der ikke nogen statistisk signifikant sammenhæng mellem arbejdsløshed og kriminalitet.

Opstilling 1.23. Kriminalpolitik, narkotika og kriminalitet – resultater fra to undersøgelser.

Udviklingen i anmeldte straffelovsovertrædelser på kriminalitetssområder, hvor narkomaner menes at tegne sig for henholdsvis en betydelig og en mindre betydelig del af kriminaliteten.

Anmeldelser af overtrædelser af lov om euforiserende stoffer samt indbrudstyverier, januar 1991 til maj 1996

Kilde: Grafen til venstre: F. Balvig: "Metadonvedligeholdelse og kriminalitetens udvikling i Danmark, 1980-95", i L. Ravn (red.): "Årbog 1995", Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet, 1995, s. 34. Grafen til højre: F. Balvig: "Det voldsomme samfund. Om vold som problem og fængsel som løsning", Bind 2: USA og Danmark, Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, København, s. 274.

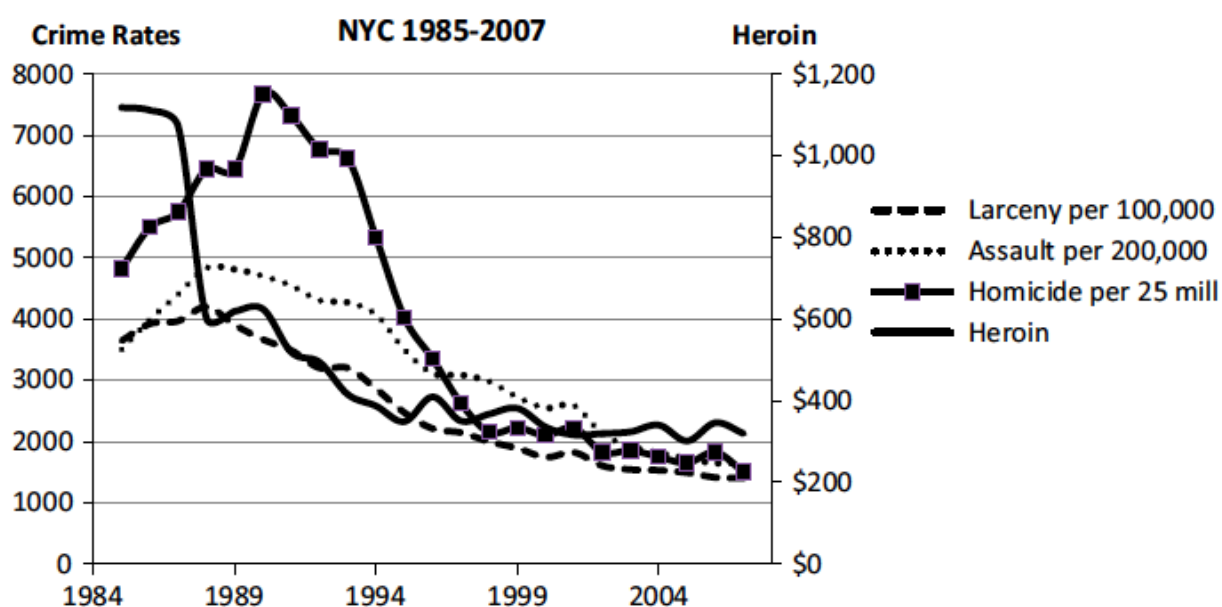
Ind i 1990-erne blev også den meget hårde kurs fra politiets side med konsekvent konfiskation af stoffer m.v. lettet noget, og også dette er påvist at betyde færre indbrud m.v. (se højre graf i opstilling 1.23).³⁷ Når stofferne i mindre grad bliver konfiskeret, bliver det mindre nødvendigt at begå så mange indbrud m.v. En analyse foretaget i Århus politikreds i perioden fra 1987 til 1995 viste, at i den periode, hvor politiet øgede antallet af anholdelser og konfiskation af stoffer, steg antallet af indbrudstyverier og røverier, for så at falde da man i 1992-93 indledte en 'blødere' kurs. At denne kurs, i Århus og over hele landet, så fra politisk-politimæssig side siden hen har skiftet flere gange igen, frem og tilbage, er en anden historie.

Også internationalt har ændringer i situationen for og omkring særligt svagt stillede eller socialt udsatte som 'hårde stofmisbrugere' været trukket frem som værende af betydning for 'boblen' i tyveriernes udvikling m.v. Internationalt er det udviklingen i New York, der har tiltrukket sig både den første og største opmærksomhed, og her er der bl.a. blevet set på den mulige betydning af den tidsmæssigt overensstemmende udvikling af og den senere nedtrapning af en såkaldt 'crack-kokain-

³⁷ Det er de originale grafer, der her gengives. Kvaliteten, ikke af indholdet, men af gengivelsens grafiske kvalitet, beklages!

epidemi'. Set over et længere tidsforløb er der også blevet peget på, at faldet i tyverier m.v. i New York kan være en funktion af faldende priser på illegal narkotika (heroin og kokain). Analyser over tid (fra 1985 til 2007) viser, at forholdet mellem priser på heroin/kokain og anmeldte tyverier udvikler såkaldt 'Granger-kausaltitet', hvilket betyder, at man kan forudsige ændringer i tyverier ud fra ændringer i prisen på heroin/kokain, men ikke det omvendte.³⁸ Af opstilling 1.24 fremgår alene det sammenfald, der er i New York City mellem udviklingen i tyverier og i prisen på heroin i de tyve år fra 1987 til 2007.

Opstilling 1.24. Detailprisen for heroin (for 0,4 gram) og, bl.a., antal tyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, New York City, 1987 til 2007.

Kilde: T. Wendel, G. Dhondt, R. Curtis & J. Hamilton: "More drugs, less crime: why crime dropped in New York City, 1985-2007", *Dialectical Anthropology*, 40(4), december 2016, s. 323.

Tilsvarende sammenhænge og 'årsagsforhold' finde sikke i samme grad med vold og drab.

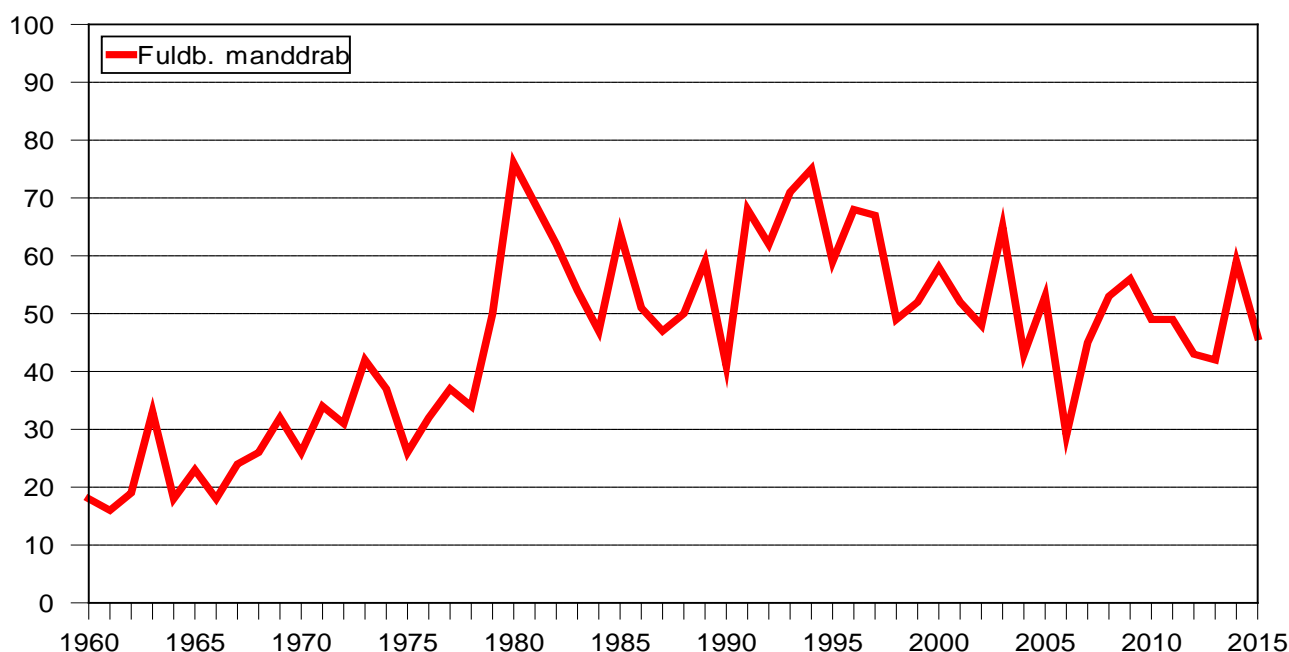
³⁸ T. Wendel, G. Dhondt, R. Curtis & J. Hamilton: "More drugs, less crime: why crime dropped in New York City, 1985-2007", *Dialectical Anthropology*, 40(4), december 2016, s. 319-339.

Volden

Fra offerundersøgelser ved vi, at der de seneste årtier er sket væsentlige ændringer i anmeldelsestilbøjeligheden (stigning), og de politiregistrerede forhold er langt mere påvirket heraf end tyveri.

Tillige har anmeldelsesstatistikken vedrørende vold ikke samme detaljeringsgrad som tyveristatistikken, og området er præget af flere lovgivnings- og praksisændringer undervejs, der komplicerer tolkning af ændringer. Vi har derfor valgt her alene at se på udviklingen i den alvorligste form for vold, fuldbyrdede manddrab, jf. opstilling 1.25.

Opstilling 1.25. Antal fuldbyrdede manddrab, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, fra 1960 til 2015.

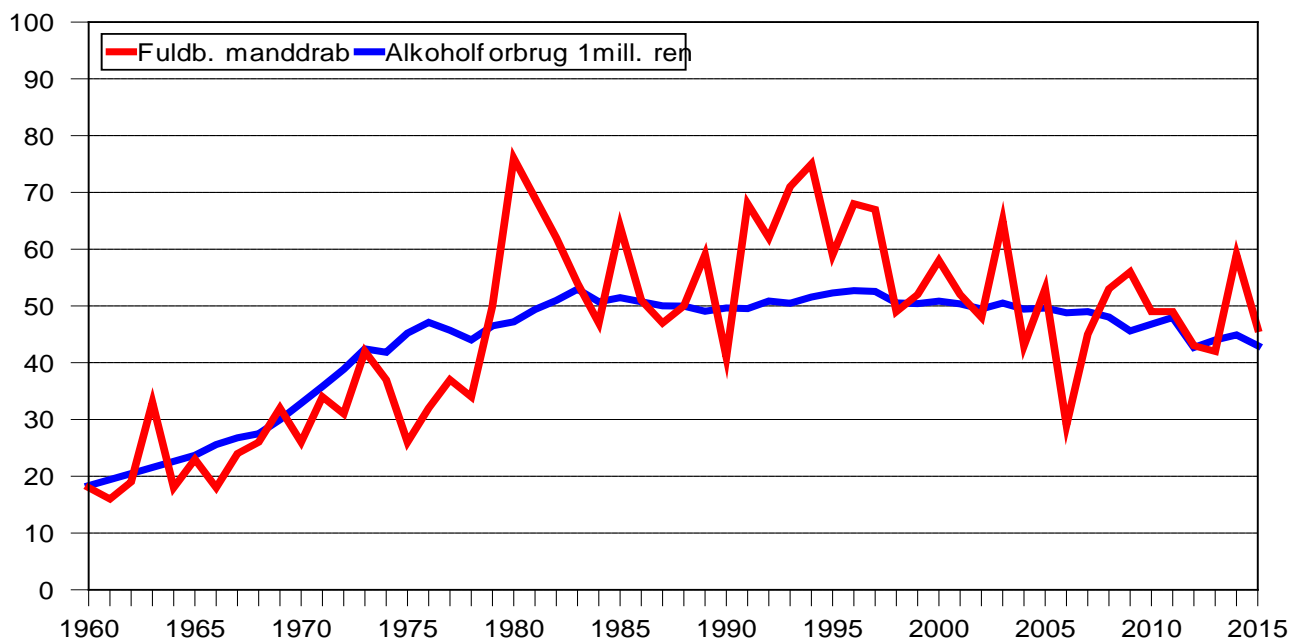

Kilde: Kriminalstatistik fra Danmarks Statistik, diverse år.

Det er heldigvis små tal og udviklingen følger 'de små tals lov' i den forstand, at de springer meget op og ned fra det ene år til det andet. Alligevel kan vi se, at boblen genfindes her. Det starter med omkring 20 tilfælde i begyndelsen af 1960-erne, stiger til et niveau omkring 60 fra slutningen af 1970-erne til 1990-erne, og i 2015 var der knapt 50 tilfælde. Stigningen er ikke så stærk som vi så for en række af tyverierne vedkommende, men til gengæld er faldet de senere år heller ikke så markant.

Et af de forhold, der specifikt er påvist at facilitere vold, er alkohol, såvel på individniveau som på samfundsniveau. Vi har derfor, i opstilling 1.26, sammenholdt udviklingen i fuldbyrdede manddrab med alkoholforbruget i form af det årlige forbrug af 1 million liter ren alkohol.

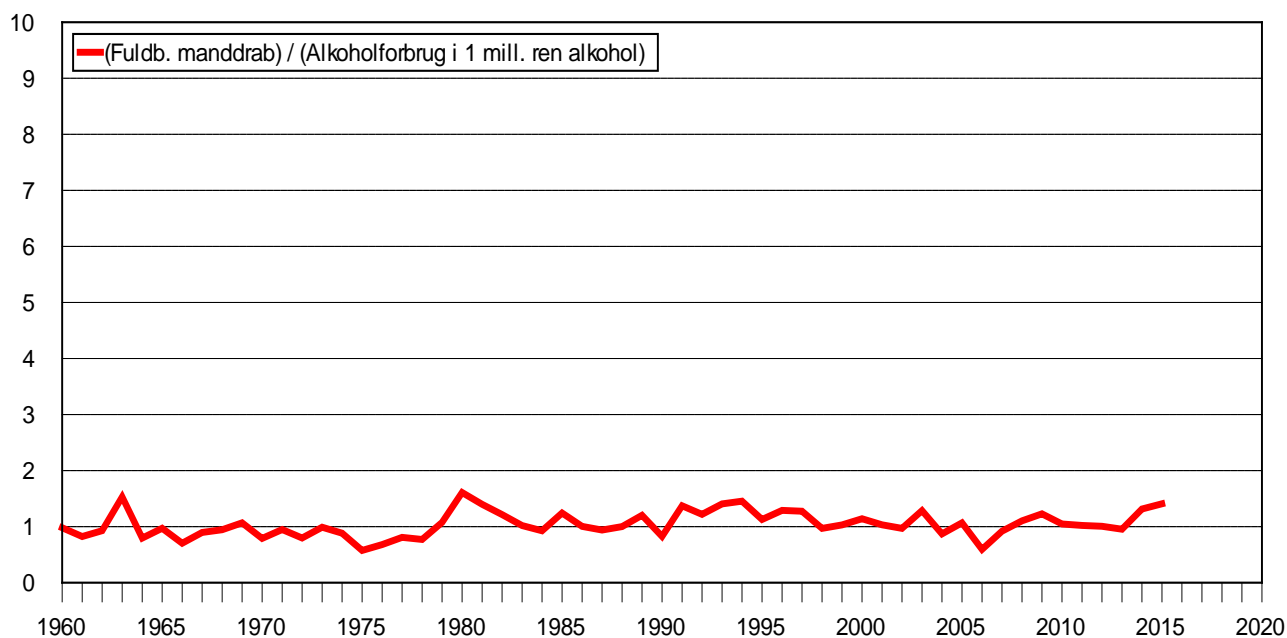
Opstilling 1.26. Antal fuldbyrdede manddrab, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, samt alkoholforbruget målt ved forbruget af antal millioner liter ren alkohol, fra 1960 til 2015.

Kilde: Kriminalstatistik og statistik over alkoholforbruget fra Danmarks Statistik.

De to kurver ser umiddelbart ud til at følges ret tæt ad, og dette bliver endnu mere synligt, hvis vi – som i opstilling 1.27 – dividerer antallet af fuldbyrdede manddrab med antal millioner liter konsumeret ren alkohol. Dette forhold er gennem hele perioden ganske tæt ved 1:1, dvs. et drab pr. konsumeret million liter ren alkohol. Man kunne også sige, at et guldøl pr. måned pr. voksen 'betyder' et fuldbyrdet manddrab om året. Det er vigtigt også her at fastslå, at sammenhæng ikke er det samme som årsagssammenhæng, men med den viden vi i øvrigt har om alkohol og vold, føler vi os ikke helt på bar bund, når vi foreslår, at en væsentlig del af voldsstigningen i 1960-erne og 1970-erne havde sin baggrund i et øget alkoholforbrug, og omvendt for det fald i volden, der er sket i indeværende årtusinde frem til 2015.

Opstilling 1.27. Antal fuldbyrdede manddrab, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, divideret med alkoholforbruget målt ved forbruget af antal millioner liter ren alkohol, fra 1960 til 2015.

Kilde: Kriminalstatistik og statistik over alkoholforbruget fra Danmarks Statistik.

Skulle vi fremhæve en anden mulig væsentlig årsag til 'voldsboblen' siden 1960, ville det være at se det som en slags følgevirkning af 'tyveriboblen'. Antagelsen er, at hvis flere begår tyveri og/eller oftere begår tyveri, så øges risikoen for vold, mens det omvendte i langt mindre grad er tilfældet. Denne antagelse om sammenhæng mellem forskellige former for risikoadfærd vil vi vende tilbage til i forbindelse med det fokus, der i det følgende sættes på børne- og ungdomskriminalitetens udvikling de senere år.

Kapitel 2

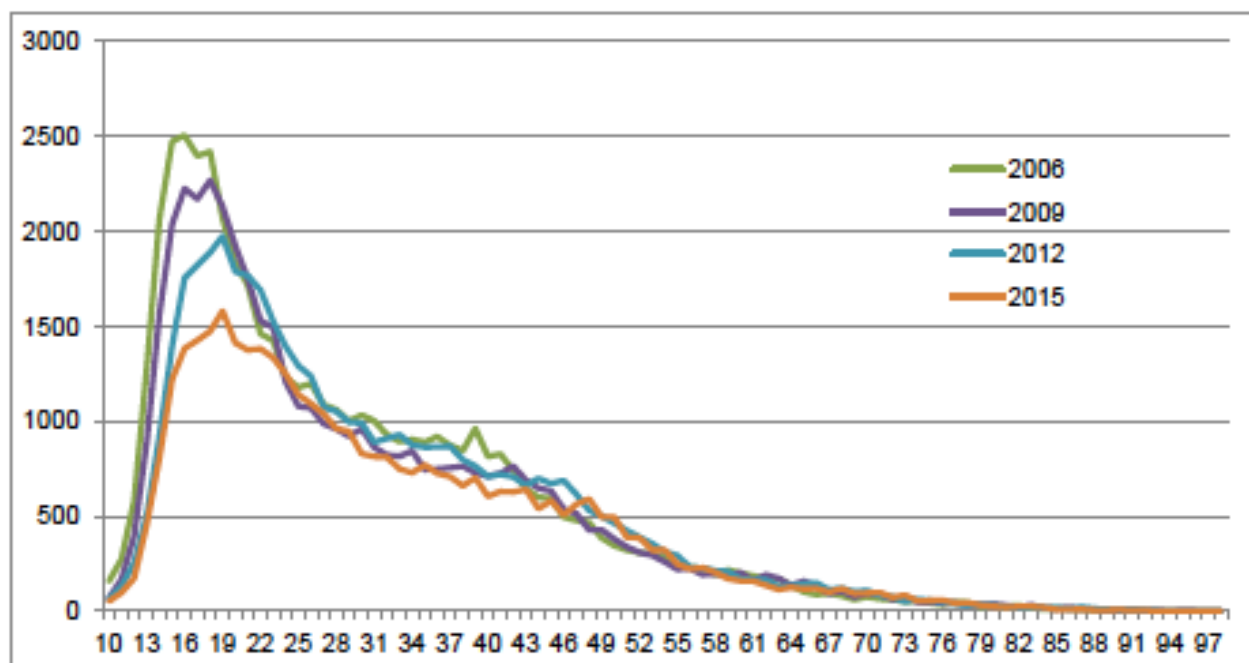
Børne- og ungdomskriminalitetens udvikling Sådan er det gået de senere år

I dette kapitel skal vi indsnævre fokus. Det skal stadigvæk, som i det forrige kapitel, hovedsageligt dreje sig om tyveri og vold, men nu alene om børn og unge og med vægt på udviklingen de senere år. Hovedspørgsmålet er, hvordan tyveri og vold har udviklet sig blandt børn og unge den – i skrivende stund – seneste halve snes år, dvs. fra omkring 2005 til 2015/16.

Den registrerede kriminalitet

Når det drejer sig om udviklingen i den begåede 'kriminalitet' i alle aldersklasser, har vi kun den registrerede kriminalitet at holde os til. Opstilling 2.1 viser antal registrerede mistanker/sigtelser for straffelovsovertrædelser i aldersgrupperne fra 10 år og opefter i 2006, 2009, 2012 og 2015. Vi ser her, for alle årene, endnu en velkendt 'boble', nemlig aldersboblen. Den registrerede kriminalitet stiger kraftigt op til 16-19-årsalderen, for så at falde igen, først hurtigt frem til 25-årsalderen, og så langsommere. Fra midten af 70-årsalderen er registreringer for begået kriminalitet yderst sjældent forekommende.

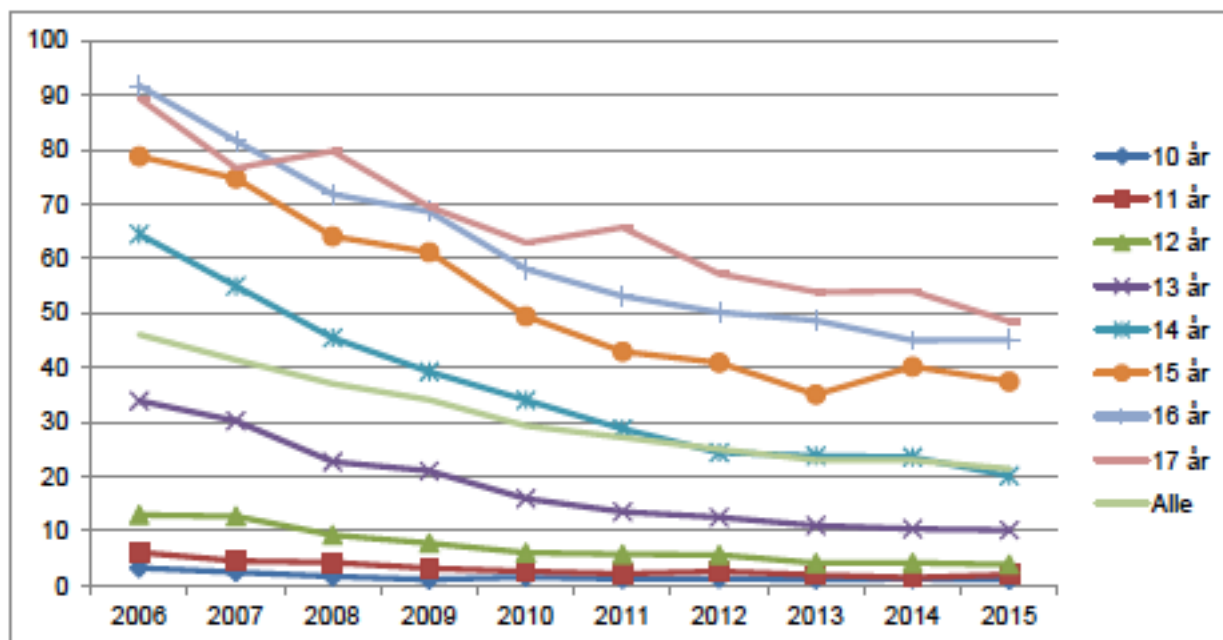
Opstilling 2.1. Antal personer med mistanker/sigelser vedrørende straffelovsovertrædelser, 2006, 2009, 2012 og 2015.

Kilde: Justitsministeriets Forskningskontor: "Udviklingen i børne- og ungdomskriminalitet, 2006-2015." Justitsministeriet, april 2016, s. 9.

Vi kan også se af opstillingen, at der fra 2006 til 2015 gør sig et fald gældende blandt børn og unge, mens der ikke sker så meget for og med de ældre. Faldet blandt børn og unge er særdeles markant. Også toppunktet i 'aldersboblen' flyttes. Hvor det i 2006 ligger ved 15-16-årsalderen, ligger det i 2015 ved 18-19-årsalderen – og hvor det i 2006 drejede sig om ca. 2.500 mistanker/sigelser, drejede det sig i 2015 om ca. 1.500 mistanker/sigelser.

Opstilling 2.2. Antal 10-17-årige med mistanker/sigtelser vedrørende straffelovsovertrædelser pr. 1.000 i aldersgruppen, fra 2006 til 2015.

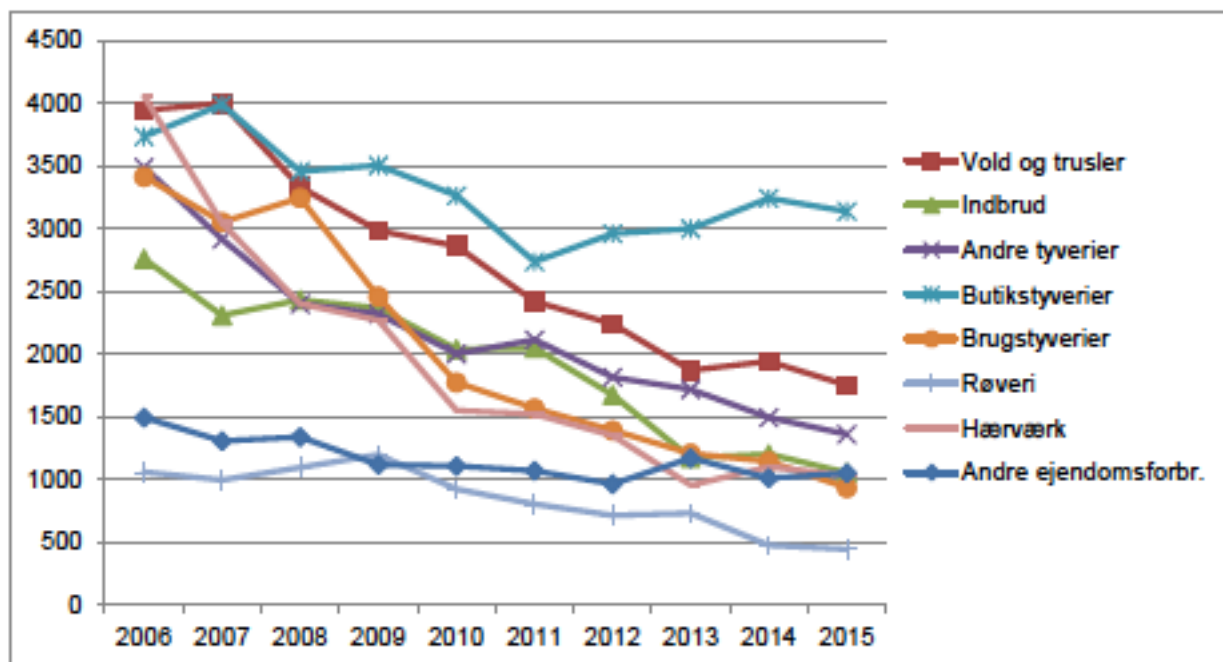

Kilde: Justitsministeriets Forskningskontor: "Udviklingen i børne- og ungdomskriminalitet, 2006-2015." Justitsministeriet, april 2016, s. 7.

I opstilling 2.1 er der ikke taget højde for, hvor mange mennesker der befinder sig i de forskellige aldersklasser, og forandringer kunne jo tænkes at skyldes, at der er sket forandringer heri. Det viser sig imidlertid ikke at være tilfældet. Der er tale om reelle fald i hyppigheden af mistanker/sigtelser for børn og unge, hvilket fremgår af opstilling 2.2.

Under ét er hyppigheden af 10-17-årige, der har fået mistanker/sigtelser for overtrædelse af straffeloven, set i forhold til, hvor mange 10-17-årige, der er i de enkelte år, blevet mere end halveret fra 2006 til 2015. I 2006 ligger den samlede hyppighed lige under 5 pct., mens den i 2015 er 2 pct. Den markant faldende tendens gør sig endvidere gældende i samtlige aldersklasser (mellem 10 og 17 år). Fordi der som udgangspunkt er så få, kan det være vanskeligt i grafen at se udviklingen for de alleryngste, de 10-årige og de 11-årige, men den generelle tendens er, at faldet er endnu større for de helt unge (under den kriminelle lavalder) end for de lidt ældre (over den kriminelle lavalder), hvilket jo i hvert fald umiddelbart synes at fortælle os, at det ikke er straftruslen eller ændringer heri, der *generelt* kan forklare faldet.

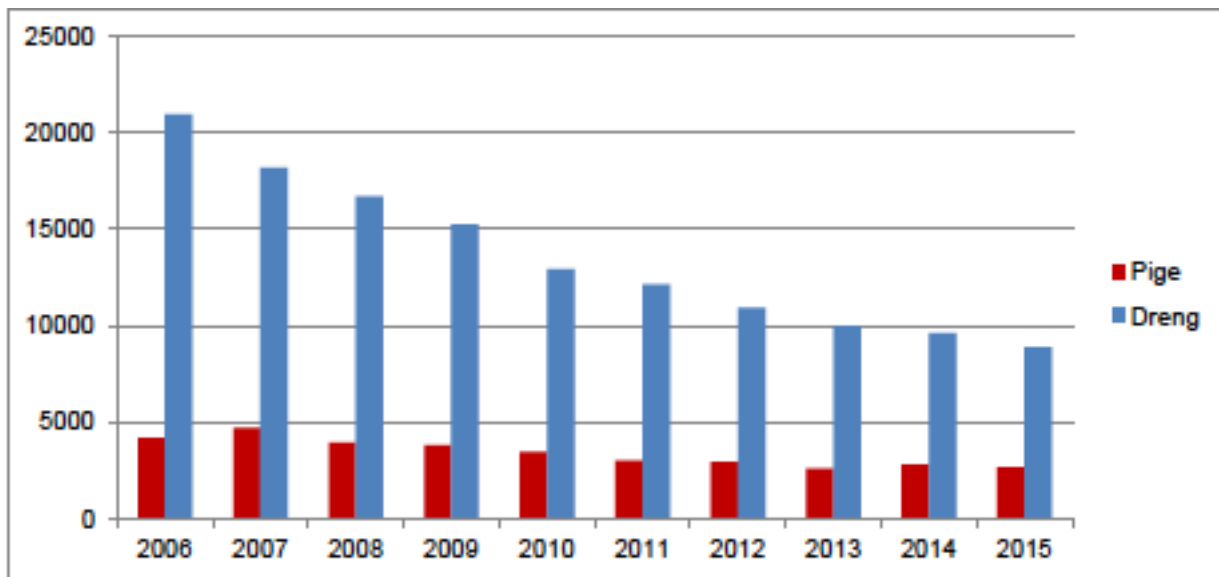
Opstilling 2.3. Antal forhold, hvor børn er mistænkt, samt antal sigtelser med unge under 18 år, fordelt efter straffelovs-kriminalitetens art, fra 2006 til 2015.

Kilde: Justitsministeriets Forskningskontor: "Udviklingen i børne- og ungdomskriminalitet, 2006-2015." Justitsministeriet, april 2016, s. 9.

Opstilling 2.3 giver os et billede af, hvordan udviklingen for de 10-17-årige har været med hensyn til de forskellige former for straffelovsovertrædelser, de er blevet mistænkt/sigtet for. Der er markante fald for vold og trusler, hærværk, indbrud, brugstyverier, andre tyverier (end indbrud, brugstyverier og butikstyverier). For røverier er der også et markant fald, men dette gør sig alene gældende fra omkring 2010. Omvendt med 'andre ejendomsforbrydelser', f.eks. bedrageri: Her er der et fald i begyndelsen af perioden, men ikke i den sidste del. Endelig ser vi et markant fald i butikstyverier i begyndelsen af perioden, som afløses af en direkte stigning fra 2011 til 2015. Vi har tidligere berørt denne problematik, og formodningen er, at de senere års stigning skyldes øget brug af overvågning m.v. i butiksmiljøerne, og at det altså således næppe er en 'reel' stigning.

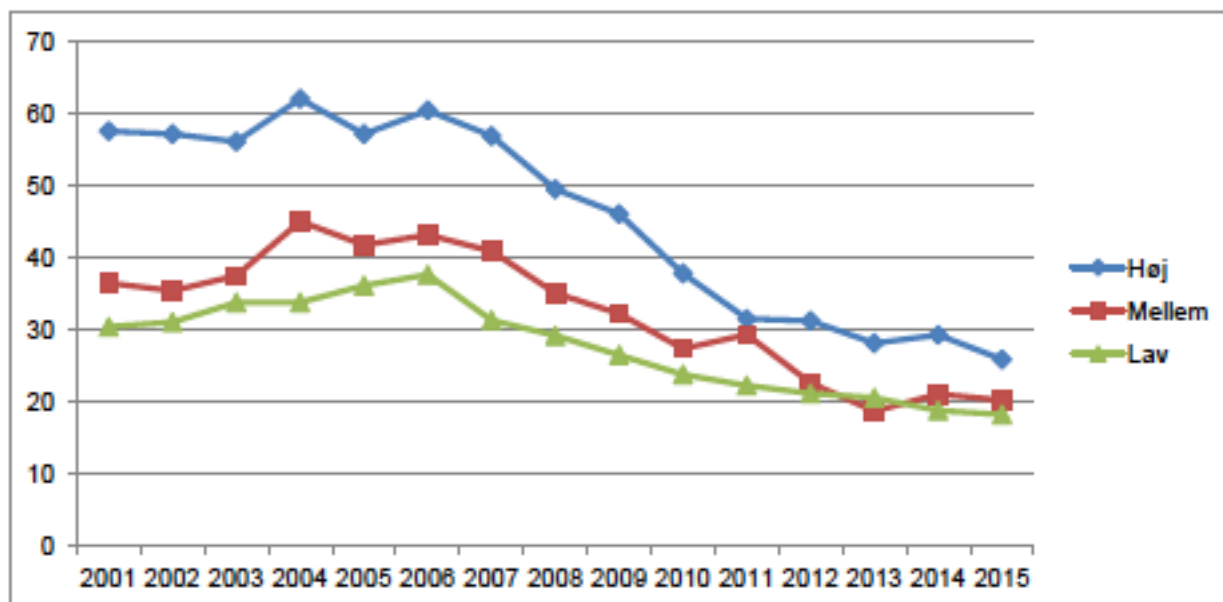
Opstilling 2.4. Antal forhold, hvor børn er mistænkt, samt antal sigtelser mod unge under 18 år, for henholdsvis drenge og piger, fra 2006 til 2015.

Kilde: Justitsministeriets Forskningskontor: "Udviklingen i børne- og ungdomskriminalitet, 2006-2015." Justitsministeriet, april 2016, s. 10.

I alle årene har drengene en højere kriminalitetshyppighed end pigerne, men forskellen er blevet mindre over tid, fordi faldet i kriminalitet er større for drengene end for pigerne. Fra 2006 til 2015 faldt antal 10-17-årige drenge, mistænkt/sigtet for straffelovsovertrædelser, med 58 pct., mens den 'kun' faldt med 36 pct. for pigerne. Blandt de straffelovsovertrædelser, som piger mistænkes/sigtes for, dominerer butikstyverier i langt højere grad end blandt drengene, og det er derfor tænkeligt, at det mindre fald blandt pigerne i forhold til drengene kan skyldes de nævnte forhold omkring hyppigere registrering af butikstyverier de senere år. Det er netop i den sidste del af perioden, at pigernes registrerede kriminalitet ikke fortsætter med at falde, mens dette er tilfældet for drengene (om end i aftagende grad).

Opstilling 2.5. Antal mistanker/sigelser mod børn og unge under 18 år pr. 1.000 i aldersgruppen, fordelt efter bopælskommunens urbaniseringsgrad, fra 2006 til 2015.

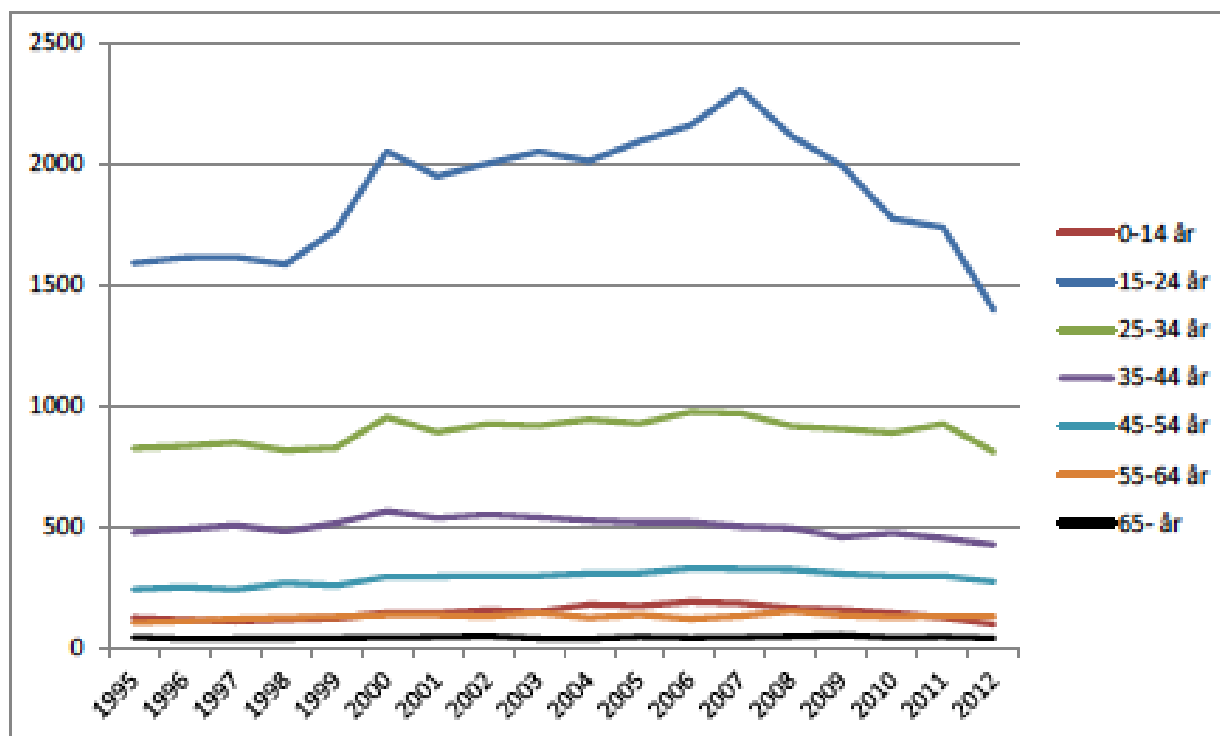
Kilde: Justitsministeriets Forskningskontor: "Udviklingen i børne- og ungdomskriminalitet, 2006-2015." Justitsministeriet, april 2016, s. 14.

Der findes betydelige geografiske forskelle med hensyn til, hvor stærkt faldet i den registrerede børne- og ungdomskriminalitet har været fra 2005 til 2015, jf. opstilling 2.5. Bemærk, at opstilling 2.5 dækker perioden fra 2001 til 2015, hvorved vi også får med, at selve faldet i den registrerede børne- og ungdomskriminalitet først synes at sætte ind fra 2007. Det stærkeste fald ligger mellem 2007 og 2010/11, mens der de seneste år frem til 2015 er en udfladning. Samlet set er faldet stærkest i de højest urbaniserede områder og mindst i de lavest urbaniserede områder. Mens niveauet for registreret børne- og ungdomskriminalitet er dobbelt så højt i de mest urbaniserede områder som i de mindst urbaniserede områder i begyndelsen af århundredet, så er det 'kun' omkring 50 procent højere i 2015.

Andre registreringer

Der findes andre typer af 'registreret' kriminalitet end den, der baserer sig på politimæssig virksomhed, som vi kan benytte os af i forsøget på at finde frem til, hvordan børne- og ungdomskriminaliteten har udviklet sig de senere år. Specielt for voldens vedkommende findes der opgørelser over, hvor mange der har været i kontakt med skadestuer og sygehuse på grund af vold. Det er klart, at det er den mere alvorlige del af volden, målt ved forårsagede fysiske skader, vi her får med, og at det jo er 'offeropgørelser'. Det kan have sin berettigelse i sig selv også at se på, hvad børn og unge udsættes for, og ikke kun hvad de begår, men vi ved tillige fra andre undersøgelser, at den vold, som især unge udsættes for, i overvejende grad har andre unge som gerningspersoner.

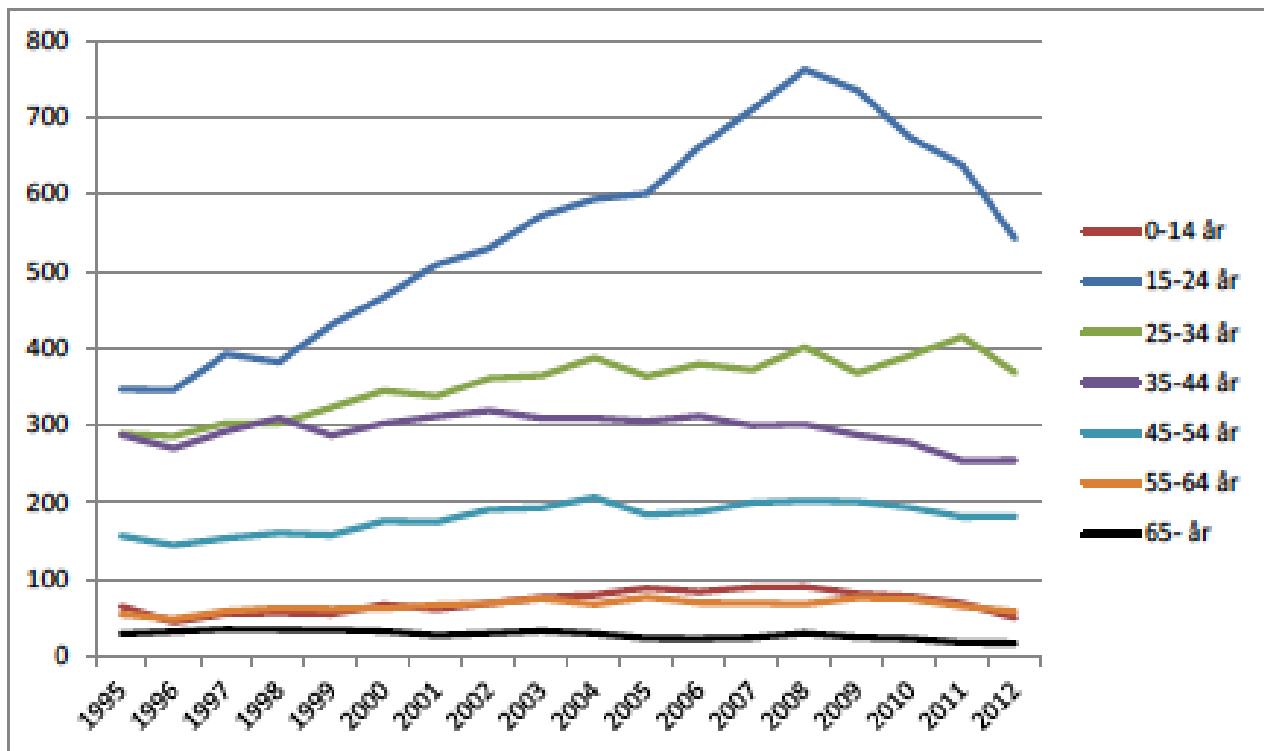
Opstilling 2.6. Rater for sygehuskontakt på grund af vold mod *mænd*, fordelt på aldersgrupper, 1995-2012. Raterne er antal pr. 100.000 mænd, årligt.

Kilde: B. Lauersen & K. Juel: "Vold i Danmark. Belyst ud fra voldsofres kontakt til sygehuse. Udviklingen 1995-2012, samt 1. halvår 2013. Sted for voldsudøvelse, voldsmekanisme og voldsskader blandt mænd og kvinder." Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet, januar 2014, s. 13.

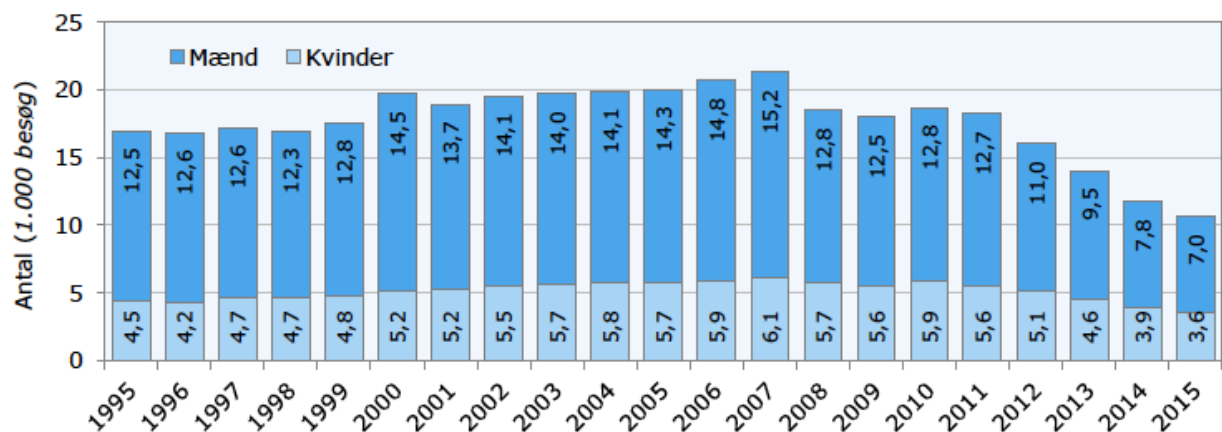
I opstilling 2.6 vises hyppigheden pr. 100.000 mænd i forskellige aldersklasser, der har været i kontakt med et sygehus på grund af vold, og i opstilling 2.7 ligeså for kvinders vedkommende. Endelig vises i opstilling 2.6-7 de samlede antal skadestuekontakter vedrørende vold på skadestuerne for såvel mænd som kvinder, ajourført til og med 2015.

Opstilling 2.7. Rater for sygehuskontakt på grund af vold mod *kvinder*, fordelt på aldersgrupper, 1995-2012. Raterne er antal pr. 100.000 kvinder, årligt.

Kilde: B. Lauersen & K. Juel: "Vold i Danmark. Belyst ud fra voldsofres kontakt til sygehuse. Udviklingen 1995-2012, samt 1. halvår 2013. Sted for voldsudøvelse, voldsmekanisme og voldsskader blandt mænd og kvinder." Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet, januar 2014, s. 14.

Opstilling 2.6-7. Udvikling i skadestuekontakter som følge af vold opdelt på køn, 1995-2015.

Kilde: Rambøll: "Vold i Danmark 2015 belyst ved tal fra skadestuerne", Det Kriminalpræventive Råd, december 2015, s. 8.

Først og fremmest viser det sig, at voldsskader forekommer langt hyppigst såvel for mænd som for kvinder blandt de unge, de 15-24-årige, sammenlignet med alle andre aldersgrupper. ”Aldersbollen” genfindes således her. Desuden er hyppigheden af registrerede voldsskader langt større for de unge mænd end for unge kvinder (bemærk at skalaen i de to grafer er forskellig).

De to grafer dækker udviklingen i tidsperioden fra 1995 til 2012, og vi kan se, at der frem mod 2007 har været en stigning. Derefter, fra 2007 til 2012, indtræffer der et markant fald. For drengene er faldet så markant, at hyppigheden af sygehuskontakter på grund af vold i 2012 er lavere end ved udgangspunktet i 2015. For pigerne, hvor den procentvise stigning forud har været stærkest, er dette ikke helt tilfældet. Her er voldsskadeniveauet i 2015 stadig klart højere end ved udgangspunktet for grafen i 2012. Tabellen viser, at der også er sket fald i de aller seneste år (frem til 2015).

Den faktiske kriminalitet

Det grundlæggende problem med myndighedsregistrerede indikatorer for børne- og ungdomskriminaliteten er, at der kan være sket ændringer i lovgivning, myndighedspraksis, anmeldelsestilbøjelighed osv., altså i selve ’registreringshyppigheden’. Det har derfor særlig interesse at se, hvad undersøgelser, der forsøger at belyse ’den faktisk forekommende børne- og ungdomskriminalitet’, udviser. Der findes to hovedtyper af den slags undersøgelser, ’offerundersøgelser’, hvor folk spørges om hvad de har været udsat for, og ’selvrapporteringsundersøgelser’, hvor folk spørges om, hvad de har begået af kriminalitet. Sommetider belyses såvel ’offervinklen’ som ’begåelsesvinklen’ i en og samme undersøgelse.

Offerundersøgelser

Som vi allerede har været inde på, er det som indikator for kriminalitetsudviklingen meningsfyldt også at se på, hvad børn og unge har været udsat for af især tyverier, trusler, vold og hærværk, fordi vi ved, at det især er andre unge, der er gerningspersoner i disse sager.

SFI har foretaget to sammenlignelige undersøgelser, i 2009 og 2013, hvor 11-årige, 13-årige og 15-årige er blevet spurgt om, hvorvidt de nogensinde har været udsat for henholdsvis trusler eller vold i det offentlige rum og/eller tyveri i det offentlige rum. Desværre er der kun spurgt om nogensinde (livstidsprævalens), og spørgsmålsudformningen er i det hele taget ikke direkte sammenlignelig med andre tilsvarende undersøgelser. Opgørelsen over procent udsatte for vold og trusler findes i opstilling 2.8, mens opgørelsen over udsatte for tyveri fremgår af opstilling 2.9.

Opstilling 2.8. Procent 11-årige, 15-årige og 19-årige, der siger, at de en eller flere gange i deres liv har været udsat for trusler eller vold i det offentlige rum, 2009 og 2013.

	2009	2013
11-årige	6	5
15-årige	20	12
19-årige	29	25
ALLE	16	13

Kilde: M. Heide Ottosen, D. Andersen, K.M. Dahl, A. Toft Hansen, M. Lausten & S. Vernstrøm Østergaard: "Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2014." SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København, 2014.

Opstilling 2.9. Procent 11-årige, 15-årige og 19-årige, der siger, at de en eller flere gange i deres liv har været udsat for tyveri i det offentlige rum, 2009 og 2013.

	2009	2013
11-årige	39	31
15-årige	52	43
19-årige	62	55
ALLE	49	42

Kilde: M. Heide Ottosen, D. Andersen, K.M. Dahl, A. Toft Hansen, M. Lausten & S. Vernstrøm Østergaard: "Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2014." SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København, 2014.

Det er næppe alle forskelle, der er statistisk signifikante, men for begge typer af kriminalitet og for alle tre aldersgrupper viser der sig at være færre udsatte i 2013, sammenholdt med fire år tidligere, 2009.

Et andet kompleks af undersøgelser – de såkaldte ISRD-undersøgelser³⁹ – foretaget blandt elever i 7.-9. klasse i Storkøbenhavn, i såvel 2006 som 2012, viste ganske vist en nedgang i begåelse af en række former for kriminalitet generelt (se herom længere fremme), men ejendommeligt nok ikke en nedgang i udsathed for de former for kriminalitet, man stillede spørgsmål om (hvilket var tyveri, vold og røveri). Andelen, der tilkendegav, at de i løbet af deres liv en eller flere gange havde været udsat for tyveri, var i begge årene 21 pct.; andelen, der havde oplevet sig udsat for vold henholdsvis 4 og 3 pct., og andelen, der havde oplevet sig udsat for røveri 4 pct. i såvel 2006 og 2012. Der spekuleres i undersøgelsesrapporten over den mulighed, at forskellen i begåelse og udsathed kunne skyldes, at den kriminalitet, unge udsættes for, ikke er begået af andre unge, men dette er som nævnt, ifølge en række andre undersøgelser, ikke tilfældet.⁴⁰

I Sydøstjyllands Politikreds blev der i såvel 2012 som 2015 gennemført talmæssigt store undersøgelser af bl.a. 7.-9. klasses elevers udsathed for trusler om vold og for vold. I 2012 var det 14,1 pct., der havde oplevet sig udsat for trusler om vold inden for det seneste år forud for udspørgningstids-

³⁹ ISRD står for: International Self-Report Delinquency (Study).

⁴⁰ M. Libak Pedersen: "Selvrapporteret kriminalitet", Justitsministeriets Forskningskontor, 2013.

punktet, og 8,0 pct. der havde oplevet sig udsat for vold. I 2015 var det 10,8 pct., der havde oplevet sig udsat for vold *og/eller* trusler om vold inden for det seneste år – altså færre, end der tre år tidligere 'blot' havde oplevet sig udsat for trusler.⁴¹

Der er løbende siden 2005 gennemført landsdækkende offerundersøgelser med repræsentative udvalgte af befolkningen, 16-74 år.⁴² I opstilling 2.10 er gengivet en sammenligning af 2005, 2010 og 2015. Man skal ved fortolkningen her ikke blot tænke på, at unge primært er ofre for andre unges kriminalitet, men også at unge trods alt begår kriminalitet mod de ældre – og da typisk de *lidt* ældre. Det er endvidere vigtigt for fortolkningen at holde sig for øje, at de ældre har en meget lavere kriminalitet og derved udsætter færre for noget i det hele taget. Vold og trusler om vold er antageligt mere 'aldersbundet' end tyveri og hærværk. I tråd hermed finder vi, at ændringerne i udsathed for kriminalitet er helt i overensstemmelse med, hvad vi skulle forvente, hvis ungdomskriminaliteten er faldet fra 2005 til 2015.

⁴¹ Baseret på egne beregninger foretaget på de indsamlede data. Om selve undersøgelserne, se nærmere vedrørende 2012-undersøgelsen i: M. Kyhne Christiansen & B. Husted: "Ungeprofilundersøgelsen 2012. En livsstilsundersøgelse foretaget af SSP-samarbejdet i Skanderborg, Horsens, Hedensted, Billund, Kolding og Fredericia kommuner", SSP-Samrådet Sydøstjyllands Politikreds, juni 2013. Og vedrørende 2015-undersøgelsen i: Komitéen for Sundhedsoplysning: "Ungeprofilundersøgelsen 2015. Pilotrapport om danske unges sundhed og trivsel, sociale kapital, brug af rusmidler samt kriminalitet og risikoadfærd.", Partnerskabet bag Ungeprofilundersøgelsen, oktober 2016.

⁴² For den i skrivende stund seneste publicerede, se: A-J. Boesen Pedersen, B. Kyvsgaard & F. Balvig: "Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2015". Justitsministeriet, Rigspolitiet, Det Kriminalpræventive Råd & Københavns Universitet, oktober 2016.

Opstilling 2.10. Procent udsat for tyveri, hærværk, trusler om vold eller vold i forskellige aldersgrupper inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2015.

		Aldersgruppe			
		16-19 år	20-24 år	25-74 år	ALLE
Tyveri	2005	18	24	12	13
	2010	16	18	11	12
	2015	13	12	9	10
Hærværk	2005	10	15	7	8
	2010	7	8	5	6
	2015	5	7	5	5
Trusler om vold	2005	11	10	4	5
	2010	8	9	3	4
	2015	7	9	4	5
Vold	2005	6	5	1	2
	2010	5	4	1	1
	2015	3	3	1	1

Kilde: Beregninger baseret på de nationale offerundersøgelser. Om disse, se A-J. Boesen Pedersen, B. Kyvsgaard & F. Balvig: "Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2015". Justitsministeriet, Rigspolitiet, Det Kriminalpræventive Råd & Københavns Universitet, oktober 2016.

Risikoen for at blive udsat for tyveri er for de 16-19-årige faldet med 28 pct., for de 20-24-årige med 50 pct. og for de 'ældre', de 25-74-årige, med 25 pct. For alle årene er risikoen for at blive udsat for tyveri størst for de unge og mindst for de ældre. For hærværks vedkommende er risikoen for at blive udsat halveret for de unges vedkommende, mens den kun er faldet lidt for de ældre. Her er risikoen i alle årene størst for de 20-24-årige.

For trusler om vold og fuldbyrdet vold er der ingen ændringer sket for de ældre, mens den er faldet for de unge. Voldsudsatheden for de unge er faldet mere end udsatheden for trusler om vold. For de 16-19-årige er voldsrisikoen halveret, og for de 20-24-årige er den faldet med 40 pct. Uanset årstallet er det de unge, der primært udsættes for vold eller trusler om vold, og i langt mindre grad de 25-74-årige.

Man skal erindre sig, at der med alle de her nævnte tal og ændringer bl.a. er forbundet en vis statistisk usikkerhed, der dog er begrænset af, at det drejer sig om relativt store undersøgelser med knap 12.000 udspurgte pr. år.

Selvrapporteringsundersøgelser

I de tidligere omtalte SFI-undersøgelser er der som nævnt såvel spurgt om udsathed for kriminalitet som begåelse af kriminalitet (vedrørende sidstnævnte dog ikke for de 11-åriges vedkommende). I opstilling 2.11, 2.12 og 2.13 gengives resultaterne vedrørende begåelse af kriminalitet, og som man kan se, er der også her (kun) spurgt om *nogensinde*, altså livstidsprævalensen.

Opstilling 2.11. Procent 15-årige og 19-årige, der siger, at de en eller flere gange i deres liv har stjålet noget fra deres forældre eller i en butik, 2009 og 2013.

	2009	2013
11-årige	-	-
15-årige	40	30
19-årige	55	46
ALLE	47	36

Kilde: M. Heide Ottosen, D. Andersen, K.M. Dahl, A. Toft Hansen, M. Lausten & S. Vernstrøm Østergaard: "Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2014." SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København, 2014.

Opstilling 2.12. Procent 15-årige og 19-årige, der siger, at de en eller flere gange i deres liv har slået eller truet andre, 2009 og 2013.

	2009	2013
11-årige	-	-
15-årige	12	6
19-årige	14	12
ALLE	13	8

Kilde: M. Heide Ottosen, D. Andersen, K.M. Dahl, A. Toft Hansen, M. Lausten & S. Vernstrøm Østergaard: "Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2014." SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København, 2014.

Opstilling 2.13. Procent 15-årige og 19-årige, der siger, at de en eller flere gange i deres liv har begået hærværk, 2009 og 2013.

	2009	2013
11-årige	-	-
15-årige	10	6
19-årige	13	9
ALLE	12	8

Kilde: M. Heide Ottosen, D. Andersen, K.M. Dahl, A. Toft Hansen, M. Lausten & S. Vernstrøm Østergaard: "Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2014." SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København, 2014.

For de 15-åriges vedkommende er andelen, der har stjålet fra deres forældre eller i en butik, faldet fra 40 til 30 pct., andelen, der har slået eller truet andre, er faldet fra 12 til 6 pct., og andelen, der har begået hærværk, fra 10 til 6 pct.

For de 19-årige vedkommende har tendenserne også været faldende. Andelen, der har stjålet fra deres forældre eller i en butik, er faldet fra 55 til 46 pct., andelen, der har truet eller slået andre fra 14 til 12 pct., og andelen, der har begået hærværk, fra 13 til 9 pct.

Vi har i flere af de tidligere gennemgåede kortlægninger set en tendens til, at faldet i tyveri, vold og hærværk siden 2005 er stærkere, jo yngre aldersgruppe der er tale om. Den samme tendens gør sig gældende i SFI-undersøgelserne.

Som led i en serie af internationale undersøgelser, de tidligere omtalte såkaldte ISRD-undersøgelser, blev et udvalg af elever i folkeskolens 7., 8. og 9. klasse i Storkøbenhavn, såvel i 2006 som i 2012, spurgt om, hvorvidt de *nogensinde* havde:

1. begået hærværk
2. stjålet varer fra en butik
3. brudt ind i en bygning for at stjæle
4. stjålet en cykel
5. stjålet en bil eller en motorcykel
6. stjålet noget fra en bil
7. truet sig til eller ved tvang taget noget fra andre
8. slået eller skadet nogen med vilje
9. været involveret i narkotikahandel
10. ulovligt hentet musik eller film fra internettet

Besvarelsernes fordeling fremgår af opstilling 2.14:

Opstilling 2.14. Procent, der blandt skolelever i 7.-9. klasse i Storkøbenhavn angiver, at de nogensinde har begået forskellige former for lovovertrædelser - 2006 og 2007.

	2006	2012
Hærværk	18	11
Butikstyveri	26	16
Indbrud i bygning	4	2
Cykeltveri	15	13
Bil-/motorkøretøjstyveri	1	1
Tyveri fra bil	3	2
Røveri	4	1
Vold	3	4
Narkotikahandel	3	2
Ulovlig download	66	54

Kilde: Maria Libak Pedersen: "Selvrapporteret kriminalitet. En sammenligning mellem Odense og Storkøbenhavn 2012 og Storkøbenhavn 2006 og 2012." Justitsministeriets Forskningskontor, Justitsministeriet, maj 2013, s. 10.

Det konkluderes:

"Med undtagelse af forekomsten af vold er det enten en mindre eller en tilsvarende andel af de unge i 2012 end i 2006, der har begået de nævnte former for kriminalitet. Det er dog alene i forhold til butikstyveri og ulovligt download af musik og film, at der er tale om statistisk signifikante forskelle i kriminalitetsudbredelsen. Det skyldes, at det både i 2006 og i 2012 er relativt få af de unge, der har begået de nævnte former for kriminalitet, hvormed usikkerheden i beregningerne bliver stor. At der

er sket et fald i kriminaliteten bekræftes imidlertid af, at en mindre andel end tidligere angiver, at de har venner, der har begået kriminalitet, herunder butikstyveri, indbrud, røveri og vold. Med hensyn til våbenbesiddelse er der sket et fald på 28 pct. i andelen af unge, der angiver, at de ejer og/eller har gået med et våben. I 2012 var det hver 10. af de unge, der angav dette, mens det i 2006 var 16 pct. På samme måde er der sket et stort fald i andelen, der angiver, at de har deltaget i gruppeslagsmål, da det drejer sig om 9 pct. i 2012 mod en femtedel af de unge i 2006. Ligesom der er sket et fald i udbredelsen af de forskellige former for kriminalitet fra 2006 til 2012, er der sket et fald i andelen af unge, der har erfaringer med at begå mere end én form for kriminalitet, Det gælder særligt i forhold til den andel, der har begået fire eller flere former for kriminalitet, da det var 14 pct. af de unge i 2006, der havde begået dette, sammenlignet med 9 pct. af de unge i 2012”⁴³ (Libak Pedersen, 2013, ovf. cit., s. 16-17).

Hvis man ser på andelen af de unge, der – bortset fra eventuel illegal download – tilkendegiver ikke at have begået nogen af de nævnte overtrædelser overhovedet, så er denne andel steget fra 64 til 73 pct. fra 2006 til 2012. Andelen, der har begået graffiti, butikstyveri eller andre mindre alvorlige former for tyveri, er faldet fra 26 til 20 pct. Tilbage bliver den andel af unge, der tilkendegiver at have begået relativt alvorlige former for kriminalitet som narkohandel, røveri, indbrud og eller bil-tyveri. Denne andel viser sig at være faldet fra 9 til 7 pct.

Vi har også nævnt, at der i et andet område af Danmark inden for fokusperioden fra 2005 til 2015 er foretaget flere undersøgelser, nemlig i kommunerne i Sydøstjyllands Politikreds. Hvor der i disse undersøgelser er forholdsvis lidt (sammenligneligt) omkring udsathedens for kriminalitet, så er de ganske omfattende og specificerede med hensyn til belysning af begåelse af kriminalitet blandt elever i 7.-9. klasse. Udover 2012 og 2015 så er der, med hensyn til begåelse af kriminalitet, visse sammenligningsmuligheder med en tilsvarende undersøgelse, foretaget i 2009. En af styrkerne ved denne serie af undersøgelser er, at spørgsmålene i alle tilfælde vedrører, hvad man eventuelt har foretaget sig inden for det seneste år forud for undersøgelsens gennemførelse frem for livstidsprævalenser.

Resultaterne af undersøgelserne i kommunerne i Sydøstjyllands Politikreds er gengivet i opstilling 2.15. Ændringer i måden at stille spørgsmålene på bevirker, at vi ikke i alle tilfælde kan sammenligne direkte. F.eks. er der i 2009 og 2012 spurgt separat, om man har stjålet penge hjemme, stjålet alkohol osv., mens man i 2015 blot har spurgt, om man har stjålet noget derhjemme. Også om man har stjålet tøj, penge el.lign. fra en garderobe eller et omklædningsrum er der spurgt om på en lidt anderledes måde i 2015, sammenlignet med 2009 og 2012.

⁴³ M. Libak Pedersen, ovf. cit., s. 16-17.

Opstilling 2.15. Procent unge i 7.-9. klasse i Sydøstjyllands Politikreds, der tilkendegiver, at de har begået forskellige former for kriminalitet inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet - 2009, 2012 og 2015.

	2009	2012	2015
Stjålet cigaretter derhjemme	9,8	6,3	14,1
Stjålet øl, vin eller spiritus derhjemme	21,2	14,6	
Stjålet penge derhjemme	19,6	16,0	
Stjålet cykel	8,6	5,5	3,0
Stjålet knallert eller scooter	3,2	1,9	-
Stjålet en bil	2,1	1,6	
Stjålet varer i butik	7,5	5,9	3,5
Stjålet tøj, penge eller mobiltelefon fra garderober eller omklædningsrum	2,9	2,4	(1,8)
Har truet eller ved tvang taget noget, der ikke tilhørte dem	3,3	2,2	1,1
Taget imod hælervarer	8,2	6,4	1,8
Brudt ind i en forretning, virksomhed, lager eller lignende for at tage noget	2,0	1,4	0,8
Brudt ind i et sommerhus, pulterum eller kolonihavehus for at tage noget	2,1	1,3	
Brudt ind i et hus eller en lejlighed for at tage noget	2,0	1,2	
Graffiti	-	6,1	4,1
Hærværk på gade	-	8,7	
Hærværk på skole	-	6,9	
Hærværk på ungdomsklub	-	2,8	
Truet nogen med vold	-	8,8	6,7
Slået eller tævet nogen	-	8,2	

Kilde: Egne beregninger baseret på de indsamlede data. Se om undersøgelserne i ovf. cit. rapporter.

- = Spørgsmål herom ikke stillet.

Tendenserne blandt eleverne i 7.-9. klasse i Sydøstjyllands Politikreds fra 2009 til 2015 er lette at sammenfatte. Der er i *alle* de 19 forhold, der er spurgt om, sket et fald. Tyverierne er faldet, røveri er faldet, hæleri er faldet, hærværk er faldet, trusler er faldet og vold er faldet. Alle de steder, vi kan måle det, er der desuden sket et fald såvel fra 2009 til 2012 som fra 2012 til 2015.

I undersøgelserne i 2012 og 2015 er der også blevet spurgt om, hvorvidt man har gået med ulovlig kniv på offentligt sted, og også her finder man et fald. Det var 5,7 pct. i 2012 og 3,0 pct. i 2015.

I alle tre undersøgelser er der blevet spurgt om, hvorvidt man en eller flere gange inden for det seneste år har været i 'konflikt med politiet på grund af en straffelovsovertrædelser'. Det var tilfældet for 6,6 pct. i 2009, 5,8 pct. i 2012 og 4,3 pct. i 2015.

Endelig er der i disse 'profilundersøgelser' i Sydøstjylland spurgt om visse andre former for 'risiko-adfærd'. Andelen, der ryger cigaretter mindst en gang om ugen, har været faldende fra 7,6 pct. i 2009, over 4,2 pct. i 2012 til 2,6 pct. i 2015. Tilsvarende for andelen, der (nogensinde) har prøvet at

ryge hash: 8,7 pct. i 2009, 6,5 pct. i 2012 og 3,8 pct. i 2015. Sammenlignelige data foreligger ikke for 2009, men for 2012 var det 2,2 pct., der sagde, at de havde prøvet 'hårde stoffer' i 2015, 1,3 pct. Andelen af eleverne i 7.-9. klasse, der drikker alkohol mindst et par gange om ugen, er faldet markant: fra 31,9 pct. i 2009 over 21,6 pct. i 2012 til 'kun' 16,9 pct. i 2015. Skulkeri fra skolen er blevet mindre udbredt (halvering fra 2009 til 2015). Det kan vel ikke nødvendigvis siges, at det at have sex med en anden person er 'risikoadfærd' (!), men i hvert fald er andelen, der har prøvet at have samleje med en anden også faldet, fra 14,5 pct. i 2012 til 9,9 pct. i 2015 – de fleste af disse unge er under 15 år. Sammenlignelige tal for 2009 foreligger ikke.

'Ungdomsundersøgelserne'

Den sidste kilde til oplysninger om udviklingen i børne- og ungdomskriminalitet m.v., der skal trækkes på og fremlægges resultater fra her, er de undersøgelser, der er den vigtigste anledning til udfærdigelse af nærværende publikation: 'Ungdomsundersøgelserne'. Disse undersøgelser udmærker sig ved at være nye; at være dem der belyser den længste tidsserie; at have et bud på situationen i hele landet (for de 14-15-årige); at belyse flere former for straffelovsovertrædelser end andre undersøgelser, og hertil tillige en række andre former for risikoadfærd; at belyse mørketallet og den faktiske kriminalitet, og at være kendetegnet ved en ganske høj svarprocent (repræsentativitet) og et generelt højt niveau af gyldighed ('ærlige svar'), bl.a. fordi der er anvendt papirspørgeskemaer frem for internetbesvarelser. De væsentligste begrænsninger er det smalle aldersspektrum, der belyses, og det forholdsvis begrænsede antal udspurgte, der kan gøre resultater mere usikre og analyser mindre dybtgående end i flere af de andre undersøgelser, der har været gennemført og som er nævnt i det forudgående.

Til fortolkning af de følgende resultater, baseret på 'Ungdomsundersøgelsen', skal et enkelt vigtigt metodisk forbehold trækkes frem. Der er således grund til at tro, at 2016-årgangen kommer 'for kriminel' ud, sammenlignet med de tidligere undersøgelser. Konkret betyder det, at hvis 2016-årgangen i en eller anden henseende, umiddelbart efter tallene at dømme fremtræder præcis ligeså 'kriminel' som f.eks. 2010-årgangen, så er der grund til at antage, at 2016-årgangen *faktisk* er mindre kriminel. Der er nærmere redegjort for grunden hertil i Appendiks A.

Tyveri

Vi har allerede tidligere i fremstillingen her taget hul på resultaterne, fordi opstilling 1.14 viser udviklingen siden 1960-erne i selvrapporteret butikstyveri, hvor tallene for de 14-15-årige baserer sig på 'Ungdomsundersøgelserne', herunder den seneste gennemførte i 2016. Opstillingen viste en fort-

sat faldende tendens for begåede butikstyverier, og der har aldrig i ungdomsundersøgelsernes historie været så få 14-15-årige, der i deres liv har begået butikstyveri, som i 2016.

I opstilling 2.16 kan man se udviklingen for samtlige 23 former for tyveri, der er spurgt om i undersøgelserne, fra 2005 til 2016, og 14-15-årige, som tilkendegiver at de *nogensinde* har begået disse former for tyveri (livstidsprævalens).

Opstilling 2.16. Procent 14-15-årige, som tilkendegiver, at de en eller flere gange i deres liv har begået forskellige former for tyveri - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Butikstyveri	28,4	19,1	16,8
Cykeltyveri	16,5	13,4	12,6
Tyveri fra skole	18,2	13,2	16,1
Tyveri fra klub el.lign.	10,1	6,0	8,0
Knallerttyveri	4,4	3,9	2,7
Tyveri fra taske	4,1	2,5	3,9
Tyveri uden for butik	3,7	2,2	2,4
Indbrud i virksomhed	3,6	2,2	2,7
Tyveri fra garderobe	3,6	2,8	3,3
Tyveri af del af knallert	2,5	1,9	1,5
Tyveri af del af cykel	3,2	2,2	2,7
Tyveri af del af bil	2,2	0,8	1,2
Indbrud i beboelse	2,3	1,1	1,7
Indbrud i garage/kælder	1,7	1,5	2,5
Tyveri fra skolebibliotek	2,4	1,3	2,5
Biltyveri	1,8	1,1	1,5
Tyveri fra uaflåst bil	2,2	1,8	0,5
Motorcykeltyveri	0,9	0,3	1,0
Tyveri fra aflåst bil	1,2	0,8	1,3
Tasketyveri fra ung	0,6	0,3	1,4
Tasketyveri fra voksen	0,5	0,4	1,0
Tyveri af del af motorcy-	0,4	0,1	0,7
Tyveri fra kommunebibl.	0,3	0,2	1,0

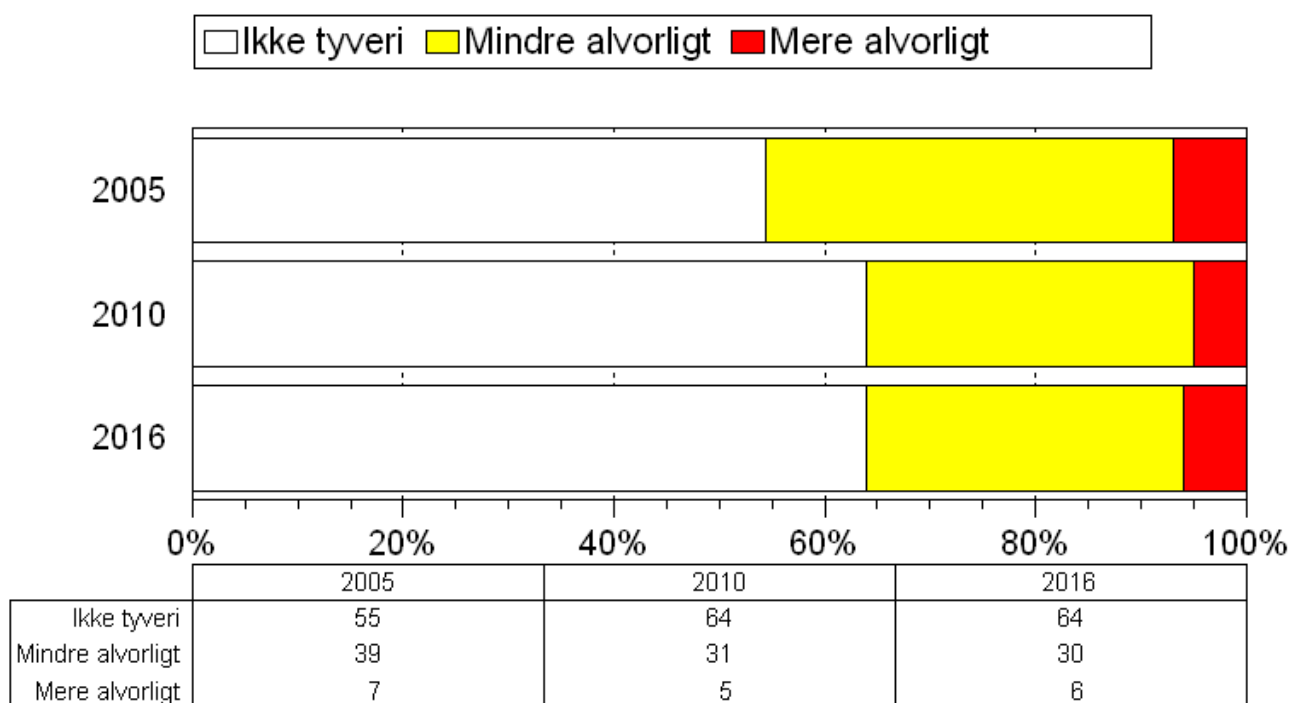
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Med afsæt i de unges besvarelser med hensyn til, om de *nogensinde* har begået de i opstilling 2.16 23 forskellige former for tyveri, er de blevet opdelt i tre grupper:

- 1) Unge, der tilkendegiver, at de aldrig har begået nogen form for tyveri (af de 23 former for tyveri, der fremgår af opstilling 2.16).
- 2) Unge, der har begået mindre alvorlige former for tyveri, afgrænset som unge, der ikke har begået biltyveri eller indbrudstyveri.
- 3) Unge, der har begået biltyveri og/eller indbrudstyveri.

Grafen i opstilling 2.17 viser, hvordan tyveriudviklingen har været, baseret på denne opdeling.

Opstilling 2.17. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i hele landet med hensyn til, om de nogensinde har begået tyveri, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Såvel opstilling 2.16 som opstilling 2.17 efterlader generelt set det indtryk, at der er sket et fald i begåelsen af tyveri fra 2005 til 2010, mens der ikke er sket så meget de seneste år, hverken i den ene eller den anden retning, fra 2010 til 2016. Det er livstidsprævalenser, og vi har alene medtaget dem, fordi det er dem, flere af de andre undersøgelser, bl.a. SFI-undersøgelserne, baserer sig på. På grund af de tolkningsproblemer med denne måde at måle udvikling på, undlader vi at gå mere i dybden med resultaterne og vender i stedet blikket mod de resultater, der vedrører, om man har begået de forskellige former for tyveri *inden for det seneste år* forud for udspørgningstidspunktet, jf. opstilling 2.18.

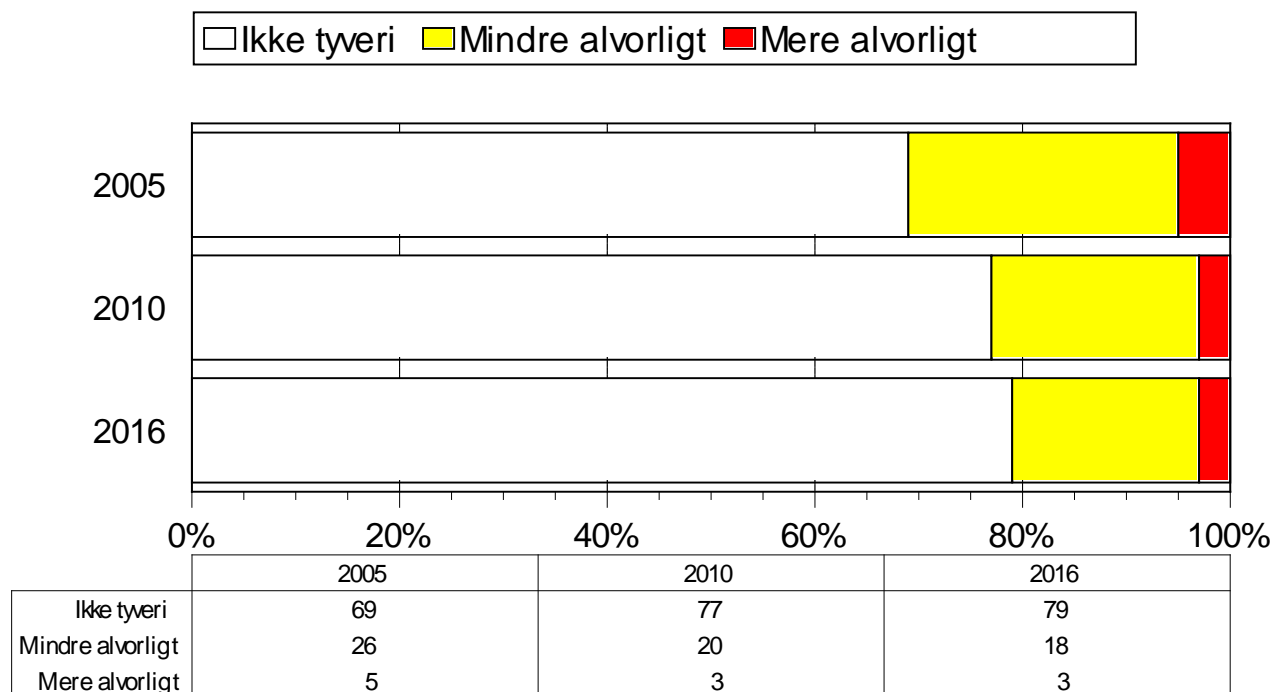
Opstilling 2.18. Procent 14-15-årige, som tilkendegiver, at de inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet har begået forskellige former for tyveri - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Butikstyveri	15,7	10,1	8,4
Cykelttyveri	12,6	10,1	9,4
Tyveri fra skole	12,2	9,0	10,2
Tyveri fra klub el.lign.	5,4	4,7	4,8
Knallerttyveri	3,6	3,4	1,4
Tyveri fra taske	3,0	1,9	2,1
Tyveri uden for butik	2,7	1,6	1,3
Indbrud i virksomhed	2,6	1,4	1,7
Tyveri fra garderobe	2,5	2,2	1,6
Tyveri af del af knallert	2,3	1,6	0,7
Tyveri af del af cykel	2,2	2,0	1,7
Tyveri af del af bil	2,1	0,6	0,3
Indbrud i beboelse	1,7	1,5	0,7
Indbrud i garage/kælder	1,7	1,5	1,5
Tyveri fra skolebibliotek	1,7	0,7	1,2
Biltyveri	1,6	1,1	0,6
Tyveri fra uaflåst bil	1,4	1,6	0,2
Motorcykelttyveri	0,7	0,4	0,6
Tyveri fra aflåst bil	0,7	0,8	0,5
Tasketyveri fra ung	0,5	0,2	0,5
Tasketyveri fra voksen	0,5	0,4	0,2
Tyveri af del af motorcy-	0,4	0,1	0,4
Tyveri fra kommunebibl.	0,3	0,1	0,4

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Med afsæt i, om de unge har begået forskellige former for tyveri det seneste år, kan vi foretage en helt tilsvarende opdeling som med hensyn til tyveri nogensinde (se opstilling 2.17 og den tilhørende beskrivelse). Udviklingen, baseret på tyveri seneste år forud for udspørgningstidspunktet, fremgår af opstilling 2.19.

Opstilling 2.19. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i hele landet med hensyn til, om de har begået tyveri inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Begåelsen af visse typer tyveri blandt de 14-15-årige har været konsekvent faldende fra 2005 via 2010 til 2016, bl.a. butikstyveri, tyveri uden for butik (og dermed butikstyveri generelt), cykeltyveri, knallerttyveri, biltyveri (og derved brugstyveri generelt), i de fleste tilfælde også tyveri fra eller dele af transportmidler⁴⁴ samt tyveri fra garderober og omklædningsrum og indbrudstyveri i beboelser. Der er ikke nogen af de 23 medtagne former for tyverier, hvor det omvendte er tilfældet – en konsekvent stigning – og specielt den stigning, der er i enkelte former for tyveri fra 2010 til 2016, ligger typisk inden for, hvad kan forventes på grund af den metodisk begrundede forhøjede kriminalitetsfrekvens for 2016-årgangen. Andelen, der en eller flere gange har stjålet noget fra skolen, faldt fra 12,2 pct. i 2005 til 9,0 pct. i 2010 for så at stige igen til 10,2 pct. i 2016. Målt som forskel i procentpoint – 1,2 – er dette den største stigning, man finder blandt de 23 former for tyveri. Forskellen er ikke statistisk signifikant, men *hvis* det ikke er et udslag af tilfældigheder og/eller den metodiske forskel mellem 2010 og 2016, så kunne man forestille sig, at det har sammenhæng med, at 2016-årgangen, på baggrund af folkeskolereformen, simpelthen befinder sig flere timer i skolen og færre timer i andre livssfærer.

⁴⁴ Tallene for tyveri af og fra motorcykler er meget små og meget usikre.

Det sammenfattende indeks i opstilling 2.19 viser et klart fald i andelen, der har begået tyveri inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet fra 2005 til 2010, og et lille, men ikke statistisk signifikant fald fra 2010 til 2016. Det ligner dermed de hovedtendenser, vi finder vedrørende unges politiregistrerede tyverier, hvor der som tidligere vist er et markant fald i første del af perioden, hvorefter det flader ud i den sidste del af perioden.

Præcis som i ISRD-undersøgelserne finder vi, stadig med en vis forundring, at de faldende tendenser for de unges begåelse af tyveri ikke genspejler sig i de unges udsathed for tyveri, jf. opstilling 2.20. Der er i så henseende ingen statistisk signifikante ændringer mellem 2005, 2010 og 2016. I hele perioden er det knap 40 pct. af de 14-15-årige, og således en ganske stor andel, der inden for det seneste år har oplevet sig udsat for tyveri en eller flere gange. Mellem 10 og 13 pct. har været udsat to gange eller flere.

Opstilling 2.20. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de inden for *det seneste år* forud for udspørgningstidspunktet har været udsat for, at nogen har stjålet noget fra dem (cykel, penge eller lignende) - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Overhovedet ikke	62	61	63
En gang	26	26	27
To gange	8	9	7
> To gange	4	4	3
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Vold og trusler om vold

Det er en af de bemærkelsesværdige ting ved 'Ungdomsundersøgelsernes' historie, at der ikke blev spurgt udførligt om vold, trusler el.lign., da den første undersøgelse blev gennemført i 1979. Det reflekterer, at vold, trusler el.lign. simpelthen ikke var i fokus for opmærksomheden for de helt unge på det tidspunkt, og slet ikke det, der var skolerelateret. Vold blandt børn og de unge var, om vi så må sige, dagens orden, eller vel snarere uorden, om man vil. Det er et åbent spørgsmål, hvor meget af den fysiske aggression, vi opfatter og benævner som 'vold' i vore dage, som overhovedet var etiketteret og tænkt på den måde i 1979.

I undersøgelserne i 2005, 2010 og 2016 er forekomsten af vold, trusler o.lign. et af de centrale fokuspunkter i udspørgningerne. På den ene side er der spurgt om vold, trusler o.lign. på en ganske konkret måde ('slået' m.v.) for at undgå mulige ændringer i, hvordan det etiketteres, og på den anden side med et udvidet aggressionsbegreb, hvor der ud over slag m.v. og trusler om samme spørges

om røveri, mobning og andre psykiske og sociale aggressioner samt besiddelse af forskellige former for knive eller andet muligt våben. Der er i en række henseender spurgt om såvel begåelse som om, hvad man eventuelt har været udsat for, og der er for alle spørgsmål spurgt om, hvad man har begået/oplevet inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet. De væsentligste resultater fra denne ganske omfattende – og så alligevel selvfølgelig utilfredsstillende udspørgning, fordi der var så meget mere, man gerne ville have spurgt om eller uddybet – fremgår af opstilling 2.21.

Opstilling 2.21. Procent 14-15-årige, som tilkendegiver, at de inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet har begået, været vidne til eller været udsat for forskellige former for vold, trusler, mobning el.lign. - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Har været i slagsmål	28	22	19
Har truet andre med tæv	21	15	11
Har slået eller tævet andre	20	14	11
Blevet truet med tæv	38	30	18
Blevet slået eller tævet	16	11	11
Overværet eller været vidne til, at andre unge har været i slagsmål eller været voldelige	41	28	27
Mobbet andre på skolen	30	18	15
Udsat for mobning	15	14	15
Blevet væk fra skole pga. drilleri/mobning/vold	9	8	8
Nogen på skolen har været på nakken af mig	23	19	17
Føler sig sommetider/tit holdt udenfor af de andre i klassen	27	24	27
Medbragt ulovlig kniv, hvor dette ikke var tilladt	6	5	5
I besiddelse af anden type ulovligt våben	14	12	9
Begået røveri	2	2	2
Udsat for røveri	4	5	3

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Det er nok en almindelig opfattelse, at den 'egentlige vold' drejer sig om at slå og tæve andre og at true med at slå eller tæve andre. Hvis man lægger denne opfattelse til grund, viser der sig at være sket et klart fald i de 14-15-åriges 'voldelighed' fra 2005 til 2010. I 2005 var der 20 pct., der inden

for det seneste år, ifølge egne oplysninger, havde slået eller tævet andre. I 2010 var denne andel skrumpet ind til 14 pct., og i 2016 var den 11 pct., og der er således tale om tæt ved en halvering i løbet af den seneste halve snes år. Ganske tilsvarende har udviklingen været med hensyn til at true andre med tæv (uden at gøre alvor af det): 21 pct. i 2005, 15 pct. i 2010 og 11 pct. i 2016. I begge henseender var forandringen i nedadgående retning altså størst i den første halvdel af perioden og mindst i den sidste, målt ved forskelle i procentpoint. Også deltagelse i slagsmål og overværelse af slagsmål viser lignende tendenser, og ligeså hvis vi anskuer udviklingen ud fra et offerperspektiv. Her finder vi dog på den ene side, at nedgangen i risikoen for at blive udsat for trusler har været stærkest i den sidste del af perioden, og på den anden, at risikoen for at blive slået eller tæsket ikke har ændret sig overhovedet i den sidste del af perioden.

For andre former for 'voldsbeslægtet' adfærd er tendenserne mindre tydelige og mindre konsistente. Der er sket en betydelig reduktion i den andel af de 14-15-årige, der tilkendegiver, at de det seneste år, alene eller sammen med andre, har drillet eller mobbet andre elever på skolen. Der er også sket en vis reduktion i den andel af elever, der synes, at nogen på skolen har været på nakken af dem. I begge tilfælde er nedgangen størst i begyndelsen af perioden. Derimod er der ikke sket nogen markante ændringer i den andel, der har oplevet sig udsat for mobning inden for det seneste år (ca. 15 pct.), og ej heller i den andel, der er blevet væk fra skolen på grund af drilleri/mobning/vold (8-9 pct.).

I de tre år, 2005, 2010 og 2016, er det præcis samme andel, der tilkendegiver, at de en eller flere gange har begået røveri – ca. 2 pct. – men lidt færre i 2016 end i 2005/2010, der siger, at de har været udsat for den slags.

Der er ingen større ændringer i, hvor mange der siger og mener, at de har medbragt ulovlig kniv, hvor dette ikke var tilladt (4-5 pct.), mens der er en nedgang over hele perioden i den andel 14-15-årige der siger, at de er i besiddelse af en anden type ulovlig våben end kniv (fra 14 pct. i 2005 til 9 pct. i 2010).

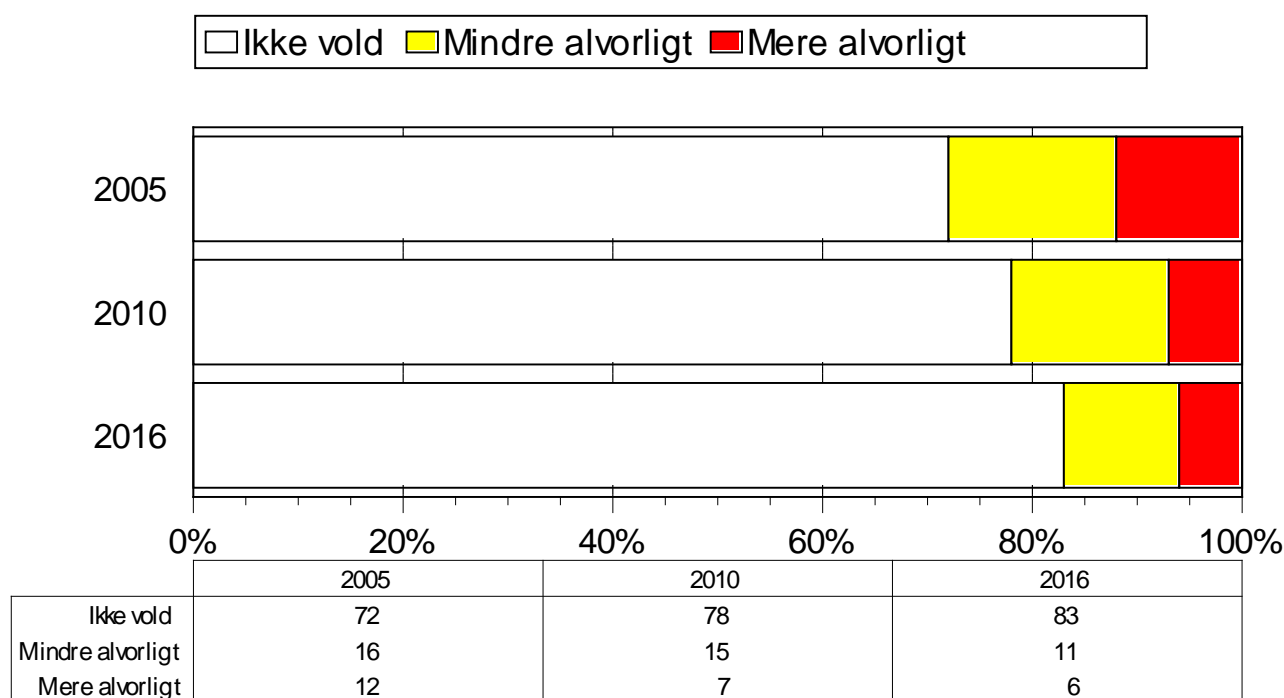
'Ungdomsundersøgelserne' indeholder ikke umiddelbart oplysninger om voldens alvorlighedsgrad. Dog foreligger der oplysninger om, hvor mange gange inden for det seneste år man har udøvet 'vold', og vi har brugt disse oplysninger til at opdele de unge i tre grupper efter 'egentlig vold':

- 1) Unge, der ikke inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet har truet andre med tæv og/eller slået eller tævet andre.

- 2) Unge, der har begået 'mindre alvorlig vold' i den forstand, at de inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet 1-2 gange har truet andre med tæv og/eller slået eller tævet andre.
- 3) Unge, der har begået 'mere alvorlig vold' i den forstand, at de inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet har truet andre med tæv og/eller slået eller tævet andre tre gange eller flere.

Udviklingen i de tre grupper efter 'voldsniveau' fremgår af opstilling 2.22:

Opstilling 2.22. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i hele landet med hensyn til, om de har begået vold eller trusler om vold inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

I 2005 var det mere end hver fjerde – 28 pct. – der havde slået/tævet andre eller truet med det inden for det seneste år, men fem år senere, i 2010, var det 22 pct., og i 2016 'kun' 17 pct. Voldshyppigheden målt på denne måde er altså over hele perioden faldet med en tredjedel. I starten af perioden er der næsten udelukkende et fald i dem, der har begået relativt alvorlig vold (vold og trusler mange gange), mens der i sidste del af perioden først og fremmest er et fald i den andel, der begår relativt mindre alvorlig vold.

Hærværk og graffiti

Forekomsten af hærværk er først og fremmest målt ved et spørgsmål om, hvorvidt man, alene eller sammen med andre, med vilje har ødelagt gadelygter, vejskilte, vinduer eller bakspejle og lignende på biler eller andre køretøjer, eller skåret i sæder på busser eller tog, lavet større ødelæggelser på

skoler eller andre steder. Tillige er man blevet spurgt, om man alene eller sammen med andre har lavet graffiti (underforstået ulovlig graffiti, fordi det indgår i en lang serie af spørgsmål om ulovligheder, men vi kan ikke være sikre på at bekræftende svar her alene omfatter ulovlig graffiti).

Opstilling 2.23. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de inden for *det seneste år* har begået hærværk eller lavet graffiti - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Hærværk	15	9	6
Graffiti	7	9	5

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

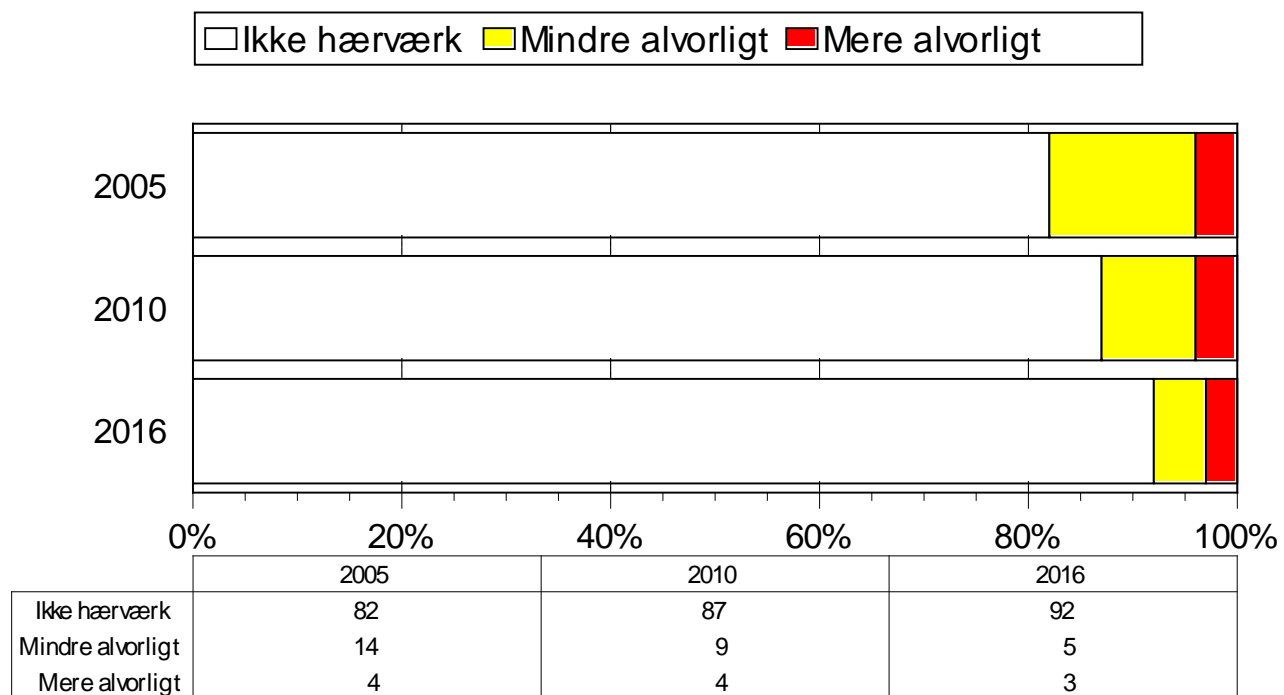
Opstilling 2.23 viser, at der er sket en betydelig reduktion af de 14-15-åriges tilbøjelighed til at begå hærværk og lave graffiti. I 2005 var det 15 pct., der inden for det seneste år, ifølge eget udsagn, havde forøvet hærværk, i 2010 9 pct. og i 2016 5 pct. Det er en reduktion af hærværkshyppigheden på hele 67 pct. For graffiti er udviklingen mindre tydelig, men den laveste hyppighed finder vi i 2016.

Baseret på de to spørgsmål om 'graffiti' og 'ødelæggelser' er de unge blevet opdelt i tre grupper, der tilsigter at afspejle 'hærværksniveauet' inden for det seneste år:

- 1) Unge, der hverken har lavet ulovlig graffiti eller hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet.
- 2) Unge, der enten har lavet ulovlig graffiti eller hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet.
- 3) Unge, der har lavet såvel graffiti som hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet.

Udviklingen i hærværk, baseret på denne opdeling, fremgår af opstilling 2.24:

Opstilling 2.24. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i hele landet med hensyn til, om de har lavet graffiti/hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

I 2005 var det 18 pct., der havde lavet hærværk og/eller graffiti inden for det seneste år; i 2010 13 pct. og i 2016 'kun' 8 pct. Der er primært og nærmest udelukkende tale om en nedgang i andelen af unge, der laver mindre alvorlig graffiti.

Opstilling 2.25. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de inden for *det seneste år* forud for udspørgningstidspunktet har været udsat for, at nogen har ødelagt noget, der tilhørte dem (hærværk) - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Overhovedet ikke	64	69	69
En gang	27	22	22
To gange	6	6	7
> To gange	3	3	2
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Af opstilling 2.25 fremgår det, at der fra 2005 til 2010 skete et fald i risikoen for de 14-15-årige for at blive udsat for hærværk. Det er udelukkende et fald i risikoen for at blive udsat en enkelt gang, mens risikoen for at blive udsat to eller flere gange ikke har ændret sig. Fra 2010 til 2016 er der ingen væsentlige ændringer i risikoen for som 14-15-årig at blive udsat for hærværk.

'Kriminalitet'

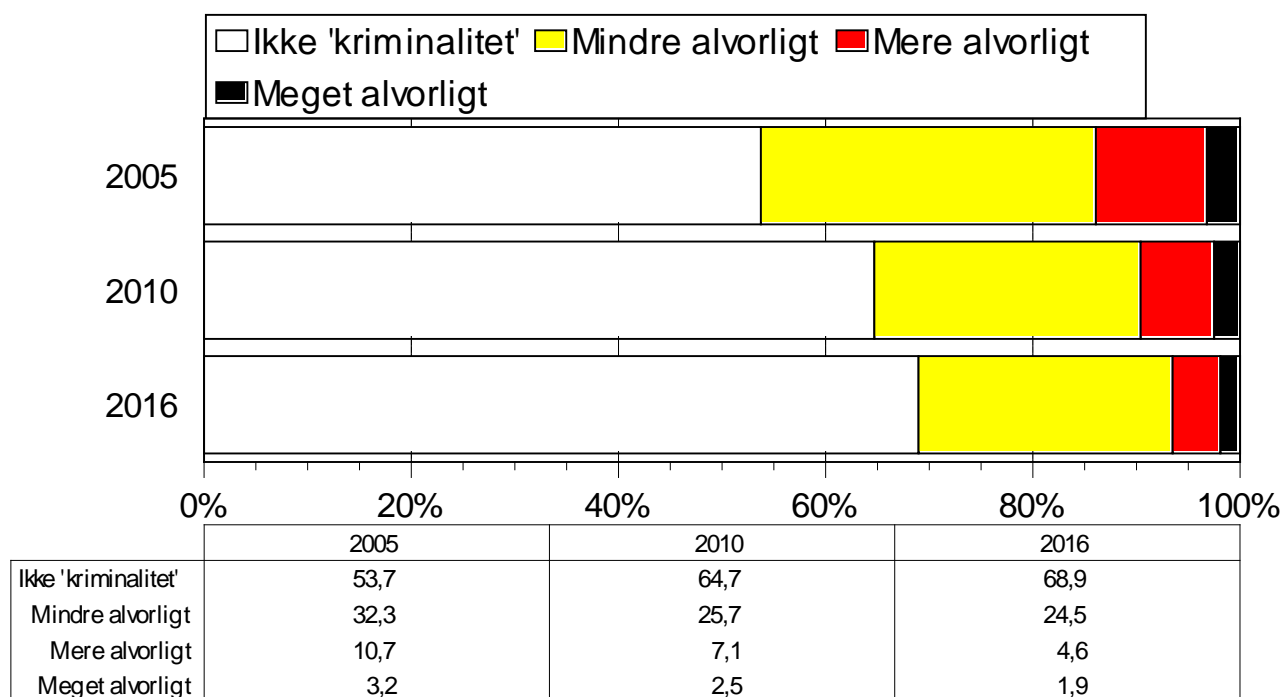
Som et forsøg på et mere sammenfattende mål er opdelingen af de unge i grupper efter begåelse af tyveri, trusler/vold og graffiti/hærværk det seneste år forud for udspørgningstidspunktet grupperet i et mere overordnet 'kriminalitets'-indeks. Ved hver af de tre grupperinger er der tildelt 0 point for 'ikke-begåelse', 1 for 'mindre alvorlig begåelse' og 2 for 'mere alvorlig begåelse'. Herved fås et pointindeks for 'kriminell' belastning, der går fra 0 til 6, og som danner basis for følgende opdeling:⁴⁵

- 1) Unge, der inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet hverken har begået tyveri, vold/trusler eller graffiti (0 point).
- 2) Unge, der har begået 'mindre alvorlig kriminalitet' (1-2 point).
- 3) Unge, der har begået 'mere alvorlig kriminalitet' (3-4 point).
- 4) Unge, der har begået 'meget alvorlig kriminalitet' (5-6 point).

Udviklingen, baseret på denne opdeling, fremgår af opstilling 2.26:

⁴⁵ Denne opdeling er – som de opdelinger den baserer sig på – forholdsvis arbitrær, og det samme gælder de etiketter såsom "mindre alvorligt" osv., der er knyttet til indekssværdierne. Opdelingen er først og fremmest af kvantitativ art og tilsigter at afspejle hvor mange forskellige former for 'kriminalitet' (tyveri, vold og hærværk), de unge har begået. Det væsentlige ved opdelingen er dens anvendelse ved sammenligninger over tid og ikke dens mulige beskrivende værdi på et enkelt tidspunkt. Der er ved analysen udarbejdet mange forskellige opdelinger med mange forskellige skæringspunkter, men det viser sig i praksis, at hovedkonklusionerne generelt er uafhængige af hvilken opdeling der anvendes.

Opstilling 2.26. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i hele landet med hensyn til, om de har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

I tidligere undersøgelser, helt tilbage fra den første undersøgelse i 1979 i Gladsaxe, er der også blevet anvendt en opdeling af de unge i fire grupper, men vor vurdering er, at den netop beskrevne opdeling er mere adækvat og hensigtsmæssig. Det er der tre grunde til. For det første havde udviklingen gjort en del af den terminologi, der var tilknyttet den tidligere opdeling, temmelig meningsløs. Det drejer sig først og fremmest om dem, man oprindeligt havde betegnet som 'Flertallet', men som imidlertid, efter udviklingen de senere år, ikke længere udgør et flertal. 'Flertallet' var betegnelsen for dem, der havde begået mindre alvorlige tyverier såsom butikstyveri, cykeltyveri o.lign., og det er selvfølgelig sigende, at man i 1979 ikke havde fantasi til at forestille sig andet, end at det var normalt og almindeligt, at børn og unge begik småkriminalitet. Man opfattede det vel nærmest som definitionen på det at være barn og ung, at man afprøvede grænser, eksperimenterede, lod sig friste, ville vise sig osv. For det andet var der et problem med opdelingen mellem dem, der blev kategoriseret som unge, der havde begået alvorlig og meget alvorlig kriminalitet. Forskellige forsøg på at validere denne opdeling tydede på, at validiteten ikke var særlig høj, og at den kunne ændre sig fra undersøgelse til undersøgelse. For det tredje, og det er den vigtigste grund, så var den tidligere opdeling alene baseret på tyveri. I den nye opdeling inddrages også aktivitet på volds- og hærværksområdet, og sådan bør det selvfølgelig være.

Opdelingen viser, at der for de 14-15-årige den sidste halve snes år er sket et væsentligt fald i den andel af de unge, der begår 'kriminalitet' i løbet af et år. Det er stadigvæk forholdsvis mange og forholdsvis almindeligt, men der er blevet færre, og det er blevet mere ualmindeligt. I 2005 var det 46 pct., der havde begået 'kriminalitet' (tyveri, vold og/eller hærværk) inden for det seneste år, i 2010 36 pct. og i 2016 31 pct. Som så mange andre af kriminalitetstallene tyder disse sammenfattende mål for 'kriminaliteten' på, at nedgangen var størst i første del af perioden og mindst i den sidste del. Opgørelserne tyder på, at det ikke mindst er i den relativt alvorlige del af kriminalitetsbilledet, at faldet er sket. I 2005 var der 14 pct., der havde begået relativt alvorlig 'kriminalitet'; i 2010 10 pct. og i 2016 7 pct. I denne 'hårde gruppe' er der altså sket en halvering fra 2005 til 2016.

'Registreret' selvrapporteret kriminalitet

Det er en slags mål for selvrapporteringsundersøgelsernes gyldighed, at de, når det drejer sig om den selvrapporterede registrerede kriminalitet – dvs. den, de har været i konflikt med politiet på grund af – viser det samme billede som den registrerede kriminalitet, vi kan se i politiets statistikker og statistikkerne fra Danmarks Statistik. Dette viser sig da også at være tilfældet, jf. opstilling 2.27 og 2.28, tilsvarende det vi så for undersøgelserne foretaget i 2009, 2012 og 2015 blandt elever i 7.-9. klasse i kommuner i Sydøstjyllands Politikreds.

Opstilling 2.27. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de *nogensinde* har været i konflikt med politiet på grund af straffelovsovertrædelser eller færdselslovsovertrædelser - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Straffelovsovertrædelser	6,1	3,9	3,4
Færdselslovsovertrædelser	20,5	14,7	9,6

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 2.28. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de inden for *det seneste år* forud for udspørgningstidspunktet har været i konflikt med politiet på grund af straffelovsovertrædelser eller færdselslovsovertrædelser - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Straffelovsovertrædelser	5,4	2,9	2,4
Færdselslovsovertrædelser	16,2	10,2	6,2

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

I 2005 var det 6,1 pct., der sagde, at de en eller flere gange i deres liv havde været i konflikt med politiet på grund af straffelovsovertrædelser, i 2010 var det 3,9 pct. og i 2016 3,4 pct. Adspurgt om konflikter med politiet inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet var det 5,4 procent i 2005, 2,9 pct. i 2010 og i 2016 2,4 pct. Der er således sket godt og vel en halvering i perioden 2005 til 2016, hvilket også er hvad, vi ser i politiets og Danmarks Statistiks opgørelser over mistan-

ker/sigtelser, rettet mod 14-15-årige for straffelovsovertrædelser. Det er også helt i tråd med disse opgørelser, at faldet er størst i første halvdel af perioden og mindst i sidste halvdel.

Opstilling 2.27 og 2.28 viser tillige, hvor mange af de unge der angiver at have været i konflikt med politiet på grund af færdselslovsovertrædelser. Her har vi ikke nogen 'officielle' opgørelser, vi kan holde tallene op imod, og det kan jo tænkes, at politiet i perioden er blevet mindre aktivt på færdselsområdet, og/eller at børn og unge færdes mindre på gader og stræder, men vi tror nu alligevel, at den kraftige nedgang, vi finder, i hvert fald i en vis udstrækning afspejler, at børn og unge opfører sig 'pænere' i trafikken, jf. afsnittet længere fremme om 'incivil' adfærd.

Bander

Bandeproblematikken har de senere år været stærkt i fokus i debatten om ungdomskriminalitet, måske en smule fordrejet, fordi det i mindst lige så høj grad drejer sig om 'voksenkriminalitet'. Det nærmeste, vi kommer bandeproblematikken i de gennemførte undersøgelser, er svarene på to spørgsmål. Det ene vedrører, om de udspurgte har en oplevelse af, at der er andre unge, der mener eller tror, at de er med i en bande. Det andet er, hvorvidt de opfatter sig selv som værende med i en eller anden slags bande. Svarene på disse spørgsmål fremgår af opstilling 2.29 og 2.30.

Opstilling 2.29. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de tror, at der er andre unge, der mener eller tror, at de er med i en eller anden slags bande – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Nej, absolut ikke	65	75	81
Nej, det tror jeg ikke	22	16	13
Nej, men der har været	2	1	1
Ja, måske	7	6	4
Ja, helt sikkert	4	2	1
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 2.30. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de mener, at de er med i en eller anden slags bande – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Nej, absolut ikke	84	89	93
Nej, det tror jeg ikke	10	7	4
Nej, men der har været	2	1	1
Ja, måske	3	2	1
Ja, helt sikkert	1	1	1
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Tendensen er klar: Det er som udgangspunkt langt de fleste, der ikke har 'banderelationer', men over tid bliver dette flertal større og større. Flere og flere føler sig helt sikre på, at de ikke er med i en eller anden form for bande, og flere og flere føler sig også sikre på, at der heller ikke er nogen andre unge, der tror, at de er med i en bande. I 2005 var det 84 pct., der var helt sikre på, at de ikke var med i en bande, i 2010 89 pct. og i 2016 93 pct. Andelen af de unge, der siger, at de har været, eller måske eller helt sikkert er med i en bande, var 6 pct. i 2005, 4 pct. i 2010 og 3 pct. i 2016. Uanset hvilken af disse to talrækker vi tager udgangspunkt i, så er der sket en halvering eller mere i løbet af den halve snes år, der ligger mellem 2005 og 2016.

Rus- og nydelsesmidler

'Ungdomsundersøgelsernes' primære formål har været at følge kriminalitetsudviklingen blandt 14-15-årige i Danmark, og at give et så dækkende billede af dette som muligt. Ud fra forestillingen om, at der kan være en sammenhæng med andre former for risikoadfærd – en problemstilling vi skal vende tilbage til – er der imidlertid også medtaget enkelte spørgsmål om brug af rus- og nydelsesmidler.⁴⁶

Opstilling 2.31. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de drikker sig fulde - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Aldrig	40	43	59
Sjældent	30	32	23
1-3 gange om måneden	23	21	15
1 gang om ugen eller oftere	7	4	3
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Af opstilling 2.31 fremgår det, hvor ofte omkring udspørgningstidspunktet de 14-15-årige siger, at de drikker sig fulde. Her synes der at være sket en temmelig dramatisk udvikling, specielt i den sidste del af perioden i retning af, at det gør man sjældnere end før. Hvor det i 2005 var et mindretal – 40 pct. – der sagde, at de *aldrig* drak sig fulde – var denne andel i 2010 vokset til 43 pct., for så i 2016 at udgøre et rimeligt stort flertal, 59 pct. Og omvendt, hvor det i 2005 var 30 pct., der tilken-

⁴⁶ For rus- og nydelsesmidlernes vedkommende sættes udviklingen ikke, som ved 'kriminaliteten' i perspektiv af, hvad andre undersøgelser har vist. Det skal her blot anføres, at der generelt er god overensstemmelse mellem de trends, som fremgår af "Ungdomsundersøgelserne", og de trends som andre undersøgelser udviser.

degav, at de drak sig fulde mindst en gang om måneden, så var det 25 pct. i 2010 og 'kun' 18 pct. i 2016.

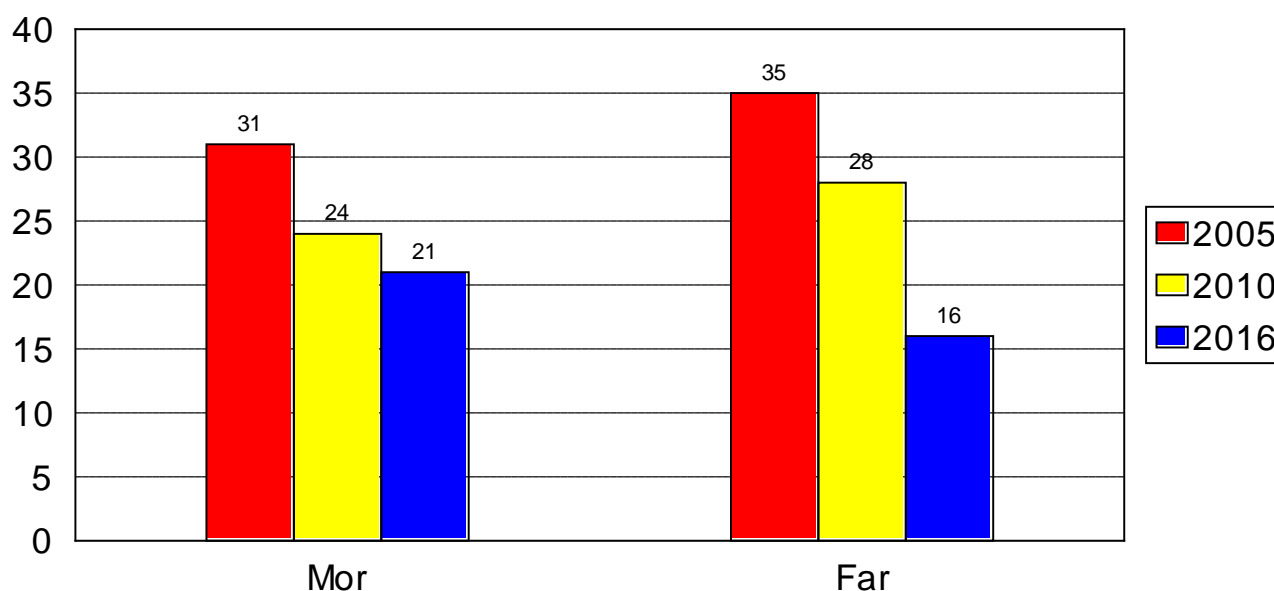
Opstilling 2.32. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de ryger tobak/cigaretter - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Aldrig røget	50	57	78
Prøvet en gang	12	11	8
Prøvet et par gange	20	15	8
Ryger, men kun til fester	9	8	5
1-5 cigaretter om dagen	3	3	1
6-10 cigaretter om dagen	3	4	0
11-20 cigaretter om dagen	3	2	0
> 20 cigaretter om dagen	-	-	0
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

En noget tilsvarende udvikling gør sig gældende med hensyn til tobaksrygning, jf. opstilling 2.32. Her var det i 2005 lige netop halvdelen, der aldrig havde røget tobak/cigaretter. I 2010 var denne andel vokset til 57 pct., for så at udgøre hele 78 pct. i 2016. I 2005 var det næsten hver femte, 18 pct., der røg til fester eller til daglig, i 2010 17 pct., og så i 2016 'kun' 6 pct. Også her er det altså især i den sidste del af perioden, der for alvor er sket en reduktion. Det er tænkeligt, at den måde, der er spurgt på, undervurderer rygning af e-cigaretter o.lign., og at faldet specielt fra 2010 til 2016 måske ikke er så kraftigt, som tallene i 'Ungdomsundersøgelserne' umiddelbart tyder på.

Opstilling 2.33. Procent af de 14-15-åriges mødre og fædre, der ifølge de unge ryger – 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Fra andre undersøgelser ved vi, at børn og unges rygning har en forholdsvis tæt sammenhæng med, om deres forældre ryger, og vi kan da også se af opstilling 2.33, at der parallelt med de 14-15-åriges mindre tobaksrygning er sket en betydelig reduktion i såvel deres mødres som deres fædres tobaksrygning (ifølge de unges egne oplysninger herom). Ved udgangspunktet i 2005 var det omkring hver tredje af forældrene, der røg tobak/cigaretter – lidt flere fædre end mødre – mens det en halv snes år senere, i 2016, 'kun' var omkring hver femte af mødrene og hver sjette af fædrene. I 2016 er det således noget færre af fædrene, der ryger, end af mødrene, og i den sidste del af perioden er det især blandt fædrene, at brug af tobak har været på retur.

Opstilling 2.34. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de *nogensinde* har brugt hash - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Overhovedet ikke	86	89	93
En enkelt gang	5	4	3
To gange	3	2	1
Tre-fire gange	2	2	1
> Fire gange	4	3	2
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 2.35. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de har brugt hash inden for *det seneste år* - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Overhovedet ikke	87	90	94
En enkelt gang	4	4	3
To gange	3	2	1
Tre-fire gange	2	1	1
> Fire gange	4	3	1
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Narkotika repræsenterer en tredje form for rus- og nydelsesmiddel. Fra andre undersøgelser ved vi, at 'hård narkotika' er meget sjældent forekommende blandt 14-15-årige, og vi har alene spurgt til deres forbrug af hash. Mønstrer er igen det samme som ved alkohol og tobaksrygning, hvad enten man spørger om *nogensinde* (opstilling 2.34) eller forbrug inden for det seneste år (opstilling 2.35). Der er sket en reduktion af såvel den andel af de 14-15-årige, der har prøvet det, som af den andel, der har brugt hash mange gange. I 2005 var det 13 pct. af de 14-15-årige, der havde prøvet at bruge hash inden for det seneste år, i 2010 10 pct. og i 2016 6 pct. Der er således tale om en halvering. I

2005 var det 9 pct., der inden for det seneste år forud for udspejgningstidspunktet havde brugt hash flere gange, i 2010 6 pct. og i 2016 3 pct.

Opstilling 2.36 viser, at de 14-15-årige parallelt hermed også fra 2005 til 2016 i stadig mindre udstrækning har oplevet at blive tilbudt at købe hash.

Opstilling 2.36. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de inden for *det seneste år* er blevet tilbudt at købe hash - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Overhovedet ikke	76	81	87
En gang	11	11	8
To gange	4	3	2
> To gange	9	5	3
I ALT	100	100	100

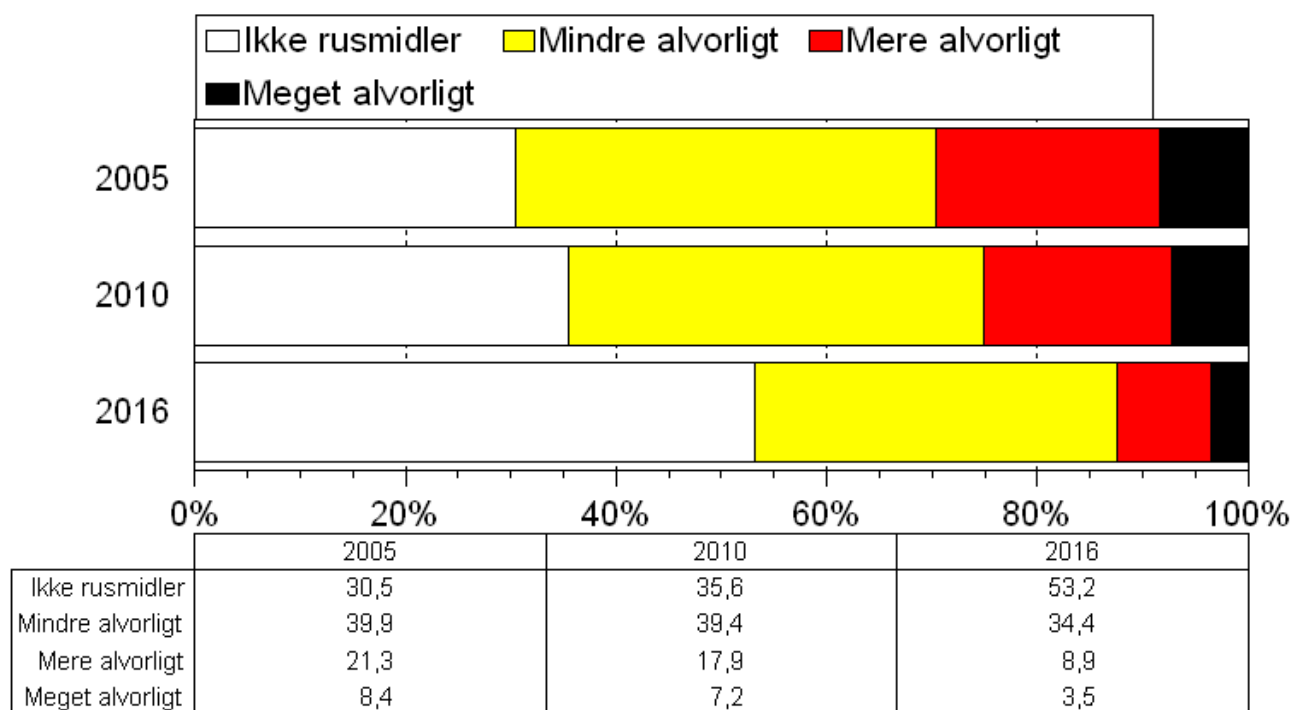
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Med henblik på at få en mere sammenfattende oversigt over udviklingen i de 14-15-åriges brug af rus- og nydelsesmidler er der først foretaget en gruppering for de enkelte typer af rus- og nydelsesmidler (fremover, for nemheds skyld, blot kaldt rusmidler). Ved tobak er der sondret mellem 1) unge, der aldrig har prøvet at ryge (0), 2) unge, der har prøvet at ryge en gang eller to (1) og 3) unge, der ryger tobak til fester eller dagligt. Ved brug af hash er der sondret mellem 1) unge, der ikke har brugt hash inden for det seneste år (0), 2) unge, der har brugt hash en-to gange inden for det seneste år (1) og 3) unge, der har brugt hash tre gange eller flere inden for det seneste år forud for udspejgningstidspunktet (2). Ved alkohol er der sondret mellem unge, der giver udtryk for, at de aldrig drikker sig fulde (0), unge, der sjældent drikker sig fulde (1), og unge, der drikker sig fulde mindst en gang om måneden (2). Tallene i parentes repræsenterer en pointgivning, og der er herefter dannet fire grupper ved at sammenlægge points for de tre undergrupper, dvs. man får i dette indeks for brug af rusmidler et samlet antal point på minimum 0 og maksimum 6:

- 1) En gruppe unge, der ikke anvender eller bruger rusmidler. De scorer 0 points på indekset og har givet udtryk for, at de aldrig har prøvet at ryge; at de ikke inden for det seneste år har brugt hash, og at de aldrig drikker sig fulde i alkohol.
- 2) En gruppe unge, der scorer 1-2 point på indekset, og som vi karakteriserer som havende et mindre alvorligt forbrug af rusmidler.
- 3) En gruppe unge, der scorer 3-4 point på indekset, og som vi karakteriserer som havende et mere alvorligt forbrug af rusmidler.
- 4) En gruppe unge, der scorer 5-6 point på indekset, og som vi karakteriserer som unge, der har et meget alvorligt forbrug af rusmidler. 'Kernegruppen' i denne gruppe er 14-15-årige unge, der ryger tobak, drikker sig fulde mindst en gang om måneden og har brugt hash et større antal gange inden for det seneste år.

Opstilling 2.37 viser udviklingen i brug af rusmidler, baseret på denne opdeling:

Opstilling 2.37. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i hele landet med hensyn til, om deres brug/forbrug af rusmidler, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Det var i 2005 mindre end hver tredje af de 14-15-årige – 31 pct. – der overhovedet ikke brugte rusmidler, og således mere end to ud af tre, der gjorde. I 2016 har situationen ændret sig radikalt, fordi det nu er et flertal af de 14-15-årige – 53 pct. – der ikke anvender nogen form for rusmiddel på den angivne måde overhovedet, og mindre end hver anden, der gør. I den 'tungere' ende var det i 2005 30 pct., der havde et – i forhold til vore afgrænsninger – relativt alvorligt forbrug, i 2010 25 pct. og i 2016 12 pct. I den 'tungeste' ende var det – stadig ifølge vore afgrænsninger – 8 pct. i 2005, der havde et meget alvorligt forbrug, 7 pct. i 2010 og 'kun' 4 pct. i 2016. Visuelt fremgår det klart af grafen i opstilling 2.37, at den største ændring er sket i den sidste del af perioden.

Incivil adfærd

Endelig har vi spurgt om en række adfærdsformer, som vi af mangel på et bedre sammenfattende begreb har valgt blot at kalde 'incivil adfærd' (for at undgå begreber som afvigende adfærd, øvrig risikoadfærd o.lign). Det er for omgivelserne generende adfærd, som ikke direkte har karakter af straffelovsovertrædelser eller brug af rusmidler, men som godt kan være en følge af disse.

Opstilling 2.38. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvorvidt de *inden for det seneste år* har foretaget sig forskellige former for incivil adfærd - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Udboret knallert	12	10	5
Kørt på udboret knallert	27	19	9
Taget alkohol med i klub eller forening, hvor det ikke var tilladt	22	14	9
Blevet bedt om at forlade klub eller forening, fordi man ikke opførte sig, som de ville have det	8	6	5
Blevet bedt om at forlade grillbar, diskotek eller værtshus, fordi man ikke opførte sig, som de ville have det	5	3	3
Skældt ud af fremmede voksne på gaden, fordi de ikke syntes, man opførte sig pænt	29	26	21
Udeblevet fra skole to eller flere dage i træk uden tilladelse hjemmefra	10	11	8
Udeblevet en nat hjemmefra uden at fortælle det først	8	7	6
Stukket af hjemmefra	5	3	3

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 2.38 viser, at for samtlige de forhold, der er spurgt om, er der sket et fald fra 2005 til 2016. Vi har tidligere konstateret, hvordan knallerter som tyveriobjekt m.v. hastigt er formindsket, og vi kan her tillægge, at hvor det var 12 pct., der alene eller sammen med andre havde udboret en knallert inden for det seneste år i 2005, så var denne andel mere end halveret i 2016, til 5 pct. Endnu større har ændringen været med hensyn til at *køre* på en udboret knallert. Det var rimeligt udbredt i 2005, hvor mere end hver fjerde – 27 pct. – inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet en eller flere gange havde kørt på en udboret knallert. Det var det ikke længere i 2016, hvad andelen, der havde kørt på udboret knallert, var skrumpet ind til en tredjedel, til 9 pct. Her har vi nok

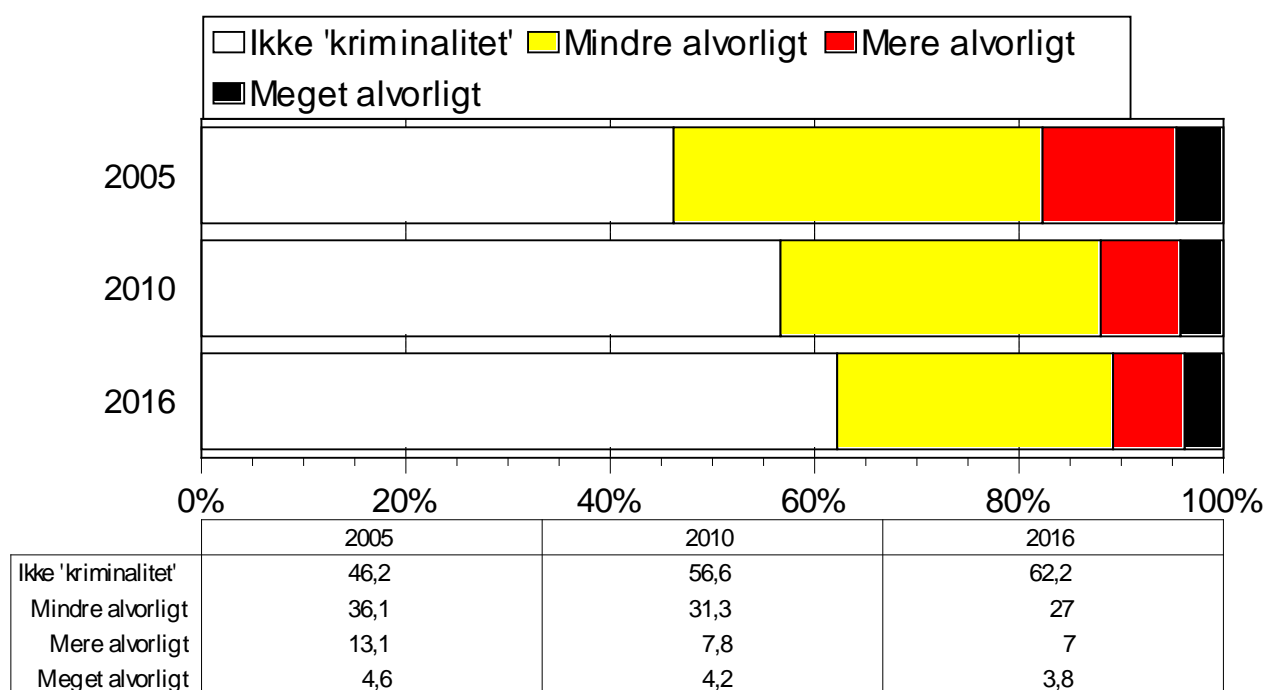
også en del af forklaringen på den meget kraftige reduktion, der fra 2005 til 2016 er sket i andelen af unge, der har været i konflikt med politiet på grund af færdselslovsovertrædelser.

Køn og risikoadfærd

Det har interesse at vide, hvor *universelle* de tendenser er, som vi har konstateret i de forskellige former for risikoadfærd, især 'kriminalitet' og brug af rus- og nydelsesmidler, for hele landet fra 2005 til 2016. Traditionelt er denne interesse især knyttet til spørgsmålet om, der er kønsforskelle, aldersforskelle eller geografiske forskelle. Da undersøgelserne alene vedrører en enkelt årgang, elever i 8. klasse, kan evt. aldersforskelle være selekterede, og vi skal derfor lade dem ligge her.

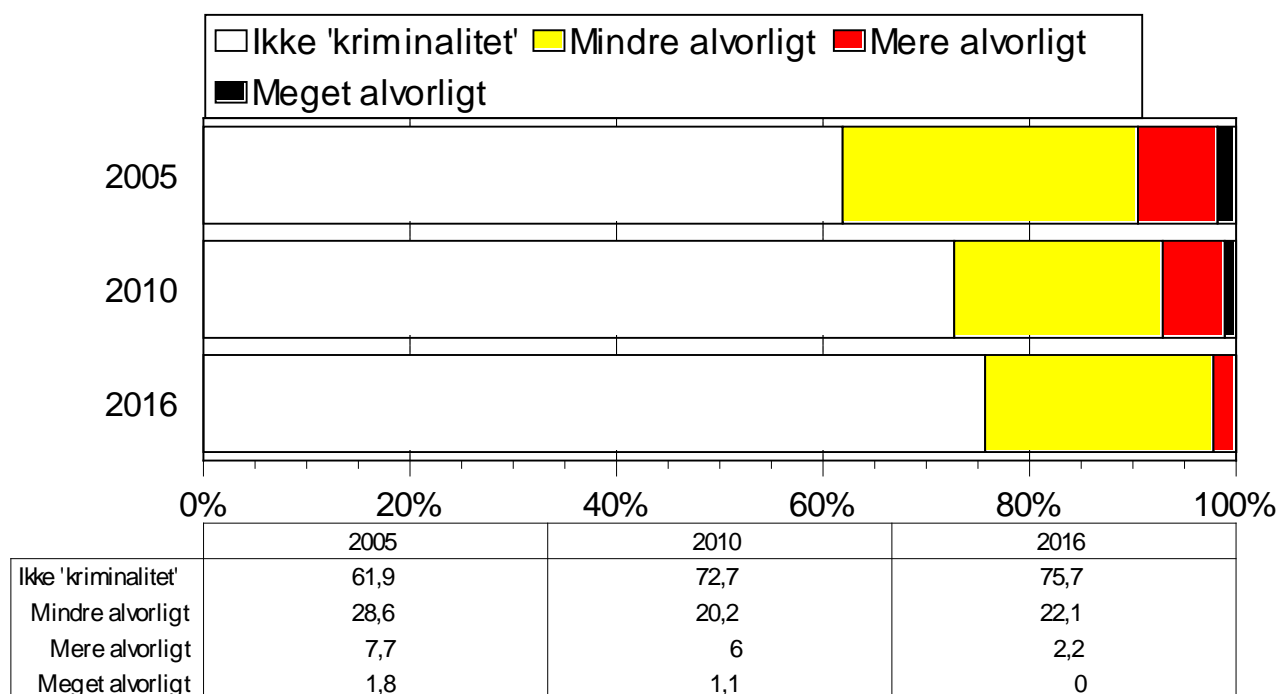
Af opstilling 2.39 og 2.40 fremgår det, hvordan udviklingen har været for henholdsvis drenge og piger i det sammenfattende 'kriminalitetsindeks'. I Appendiks C findes tilsvarende opstillinger for udviklingen i de former for 'kriminalitet', som indekset er opbygget af: tyverier (C.20 og C.21), vold og trusler om vold (C.22 og C.23) og hærværk og graffiti (C.24 og C.25).

Opstilling 2.39. Procentvis fordeling af de 14-15-årige drenge i hele landet med hensyn til, om de har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 2.40. Procentvis fordeling af de 14-15-årige piger i hele landet med hensyn til, om de har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

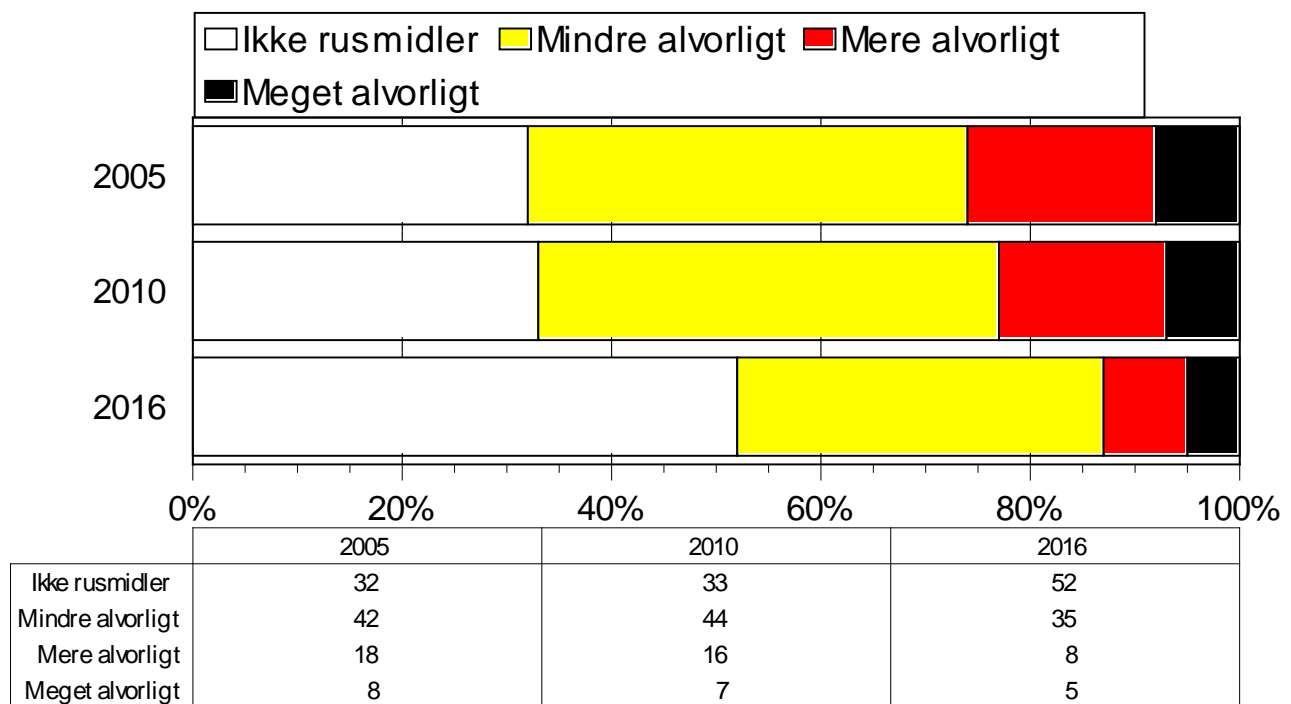

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Det kan næppe overraske nogen, at 'kriminalitetsniveauet' i alle årene er klart lavere for pigerne end for drengene. Hvor det f.eks. i 2016 var mere end tre ud af fire, 76 pct., af pigerne, der ikke havde begået nogen form straffelovskriminalitet inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, var det mindre end to ud af tre, af drengene, 62 pct. Af dem, der *havde* begået straffelovskriminalitet, var det 'kun' 8 pct. af pigerne, der havde begået mere eller meget alvorlig kriminalitet, mens det var 29 pct. af drengene.

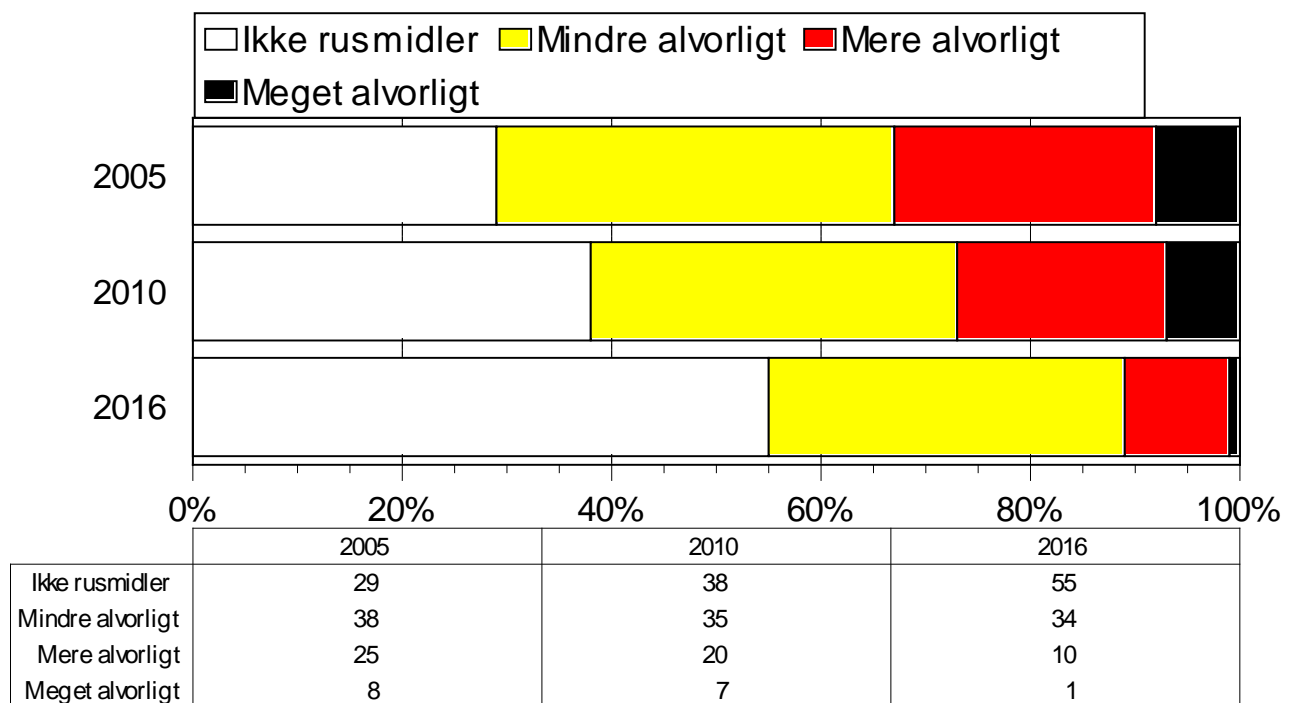
Udviklingstendensen er imidlertid den samme for drenge og piger. Det er over tid en faldende andel af såvel drenge som piger, der har begået straffelovskriminalitet. Fra 2005 til 2016 er andelen af drenge, der har begået straffelovskriminalitet inden for det seneste år, faldet fra 54 til 38 pct., og for piger fra 38 til 24 pct. Vurderet på denne måde er drengenes 'kriminalitetsniveau' derved så faldet til det 'kriminalitetsniveau', pigerne lå på for en halv snes år siden. Det er, for både drenge og piger, såvel den mindre som den mere alvorlige kriminalitet, der er faldet, om end ikke alle ændringer er så store, at de er statistisk signifikante. Faldet er størst fra 2005 til 2010 og mindst i den sidste del af perioden, fra 2010 til 2016.

Opstilling 2.41. Procentvis fordeling af de 14-15-årige drenge i hele landet med hensyn til deres brug/forbrug af rusmidler, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 2.42. Procentvis fordeling af de 14-15-årige piger i hele landet med hensyn til deres brug/forbrug af rusmidler, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

I modsætning til 'kriminaliteten' findes der ikke voldsomt store forskelle i drenes og pigers forbrug af rus- og nydelsesmidler, målt ved det sammenfattende indeks herfor, vi har konstrueret, jf. opstilling 2.41 og 2.42.

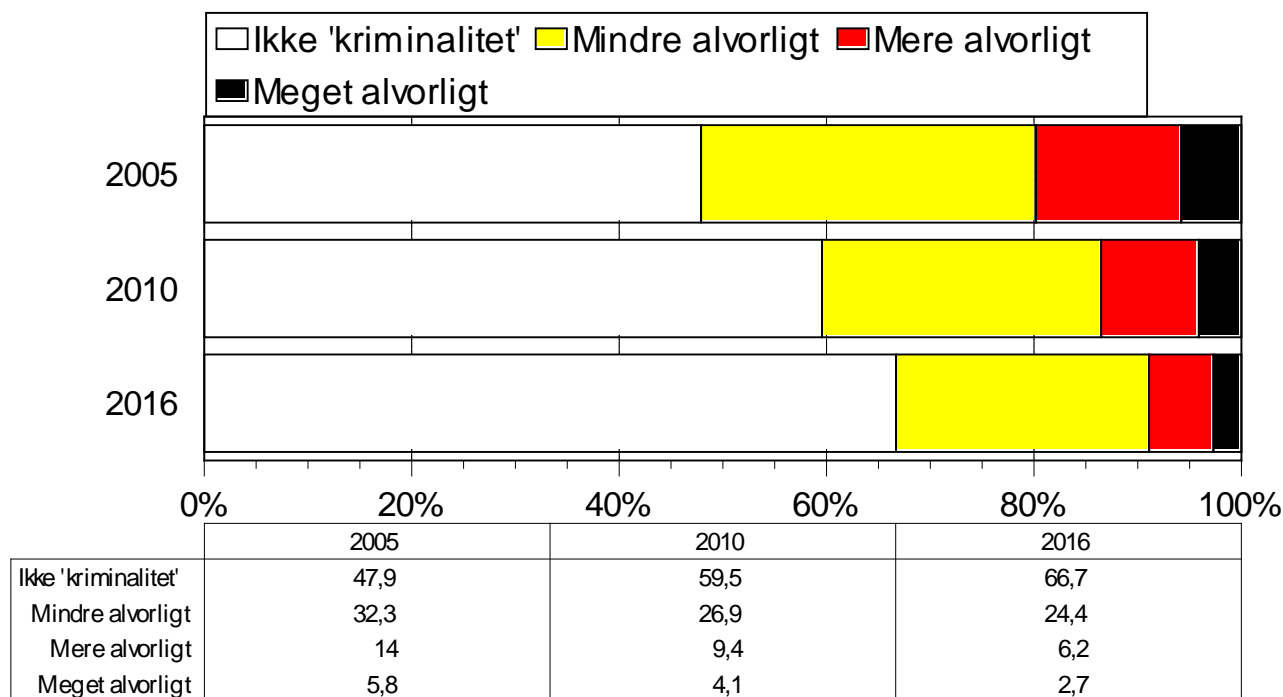
Tendensen over tid er den samme for drenge og piger, dvs. som ved 'kriminaliteten' et markant fald. Blandt drengene var det i 2005 knap hver tredje, 32 pct., der ikke brugte rusmidler på den måde, vi har afgrænset dette på. I 2016 var denne andel vokset til at udgøre et flertal blandt drengene, 52 pct. Blandt pigerne var andelen, der ikke brugte rusmidler i 2005, 29 pct., og denne andel er blevet næsten fordoblet i 2016, til 55 pct. Fra 2005 til 2016 sker der en halvering af den andel af drenge, der efter vore afgrænsninger har et mere eller meget alvorligt forbrug (fra 26 til 13 pct.). For pigerne sker der en endnu stærkere reduktion af 'alvorligt' forbrug: Fra 33 til 11 pct.

I modsætning til udviklingen for 'kriminalitet' ses det kraftigste fald i forbrug af rus- og nydelsesmidler i den sidste del af perioden, og det svageste i den første del af perioden.

Geografi og risikoadfærd

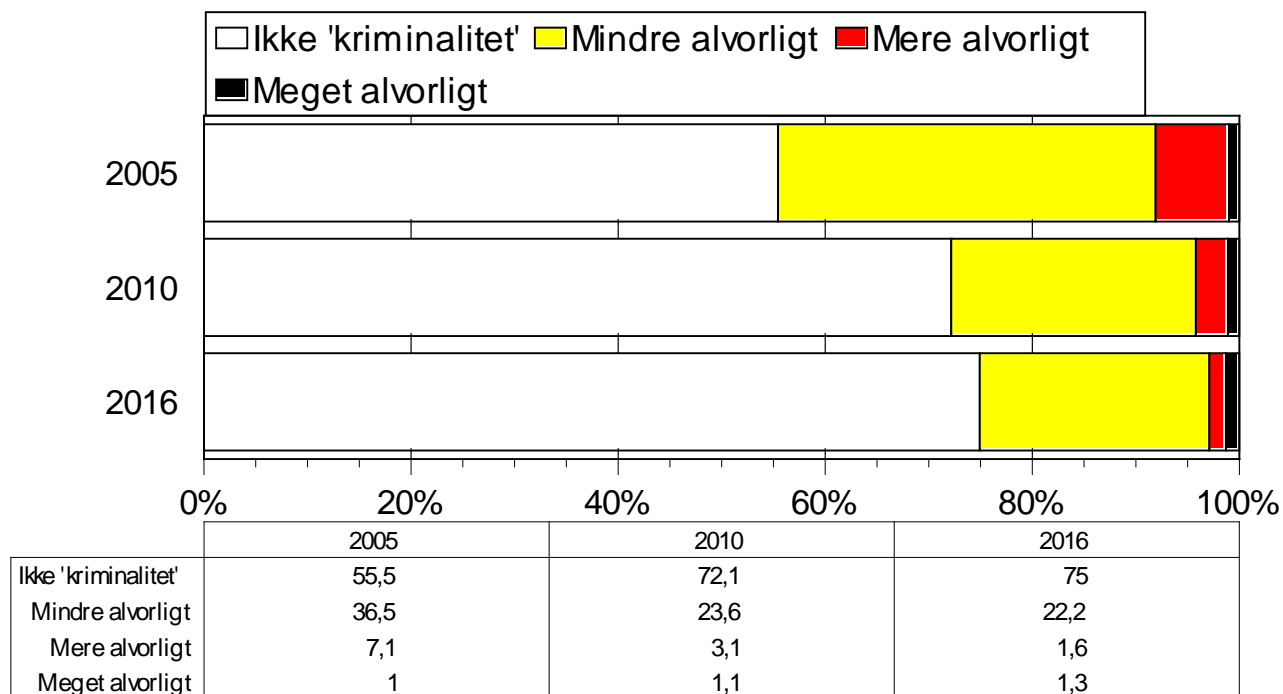
Det har naturligvis en særlig lokal interesse for de områder/kommuner, der er involveret i undersøgelsen, at se, hvordan udviklingen har været her. Det har imidlertid også en mere generel og principiel interesse at se på udviklingen i områder med forskellig urbaniseringsgrad. Gladsaxe Kommune repræsenterer i den sammenhæng et område med høj urbaniseringsgrad, Nordjylland (som mere præcist drejer sig om landområder i Nordjylland) et område med lav urbaniseringsgrad – og herimellem ligger så Allerød Kommune. Af opstilling 2.43, 2.44 og 2.45 kan man se udviklingen i de tre områder i 'kriminalitetsindekset'. Mere specificerede oplysninger om udviklingen for konkrete former for straffelovsovertrædelser findes i Appendiks C (opstilling C.26 til C.34).

Opstilling 2.43. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Gladsaxe med hensyn til, om de har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

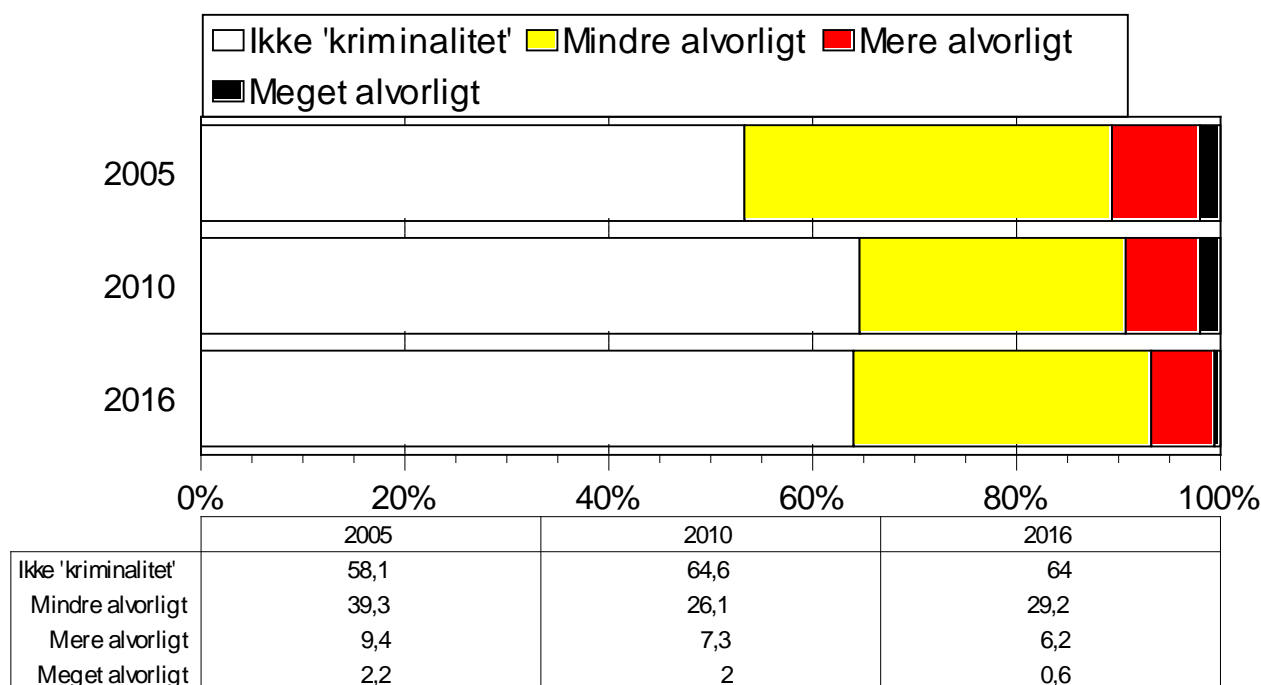
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 2.44. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Allerød med hensyn til, om de har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

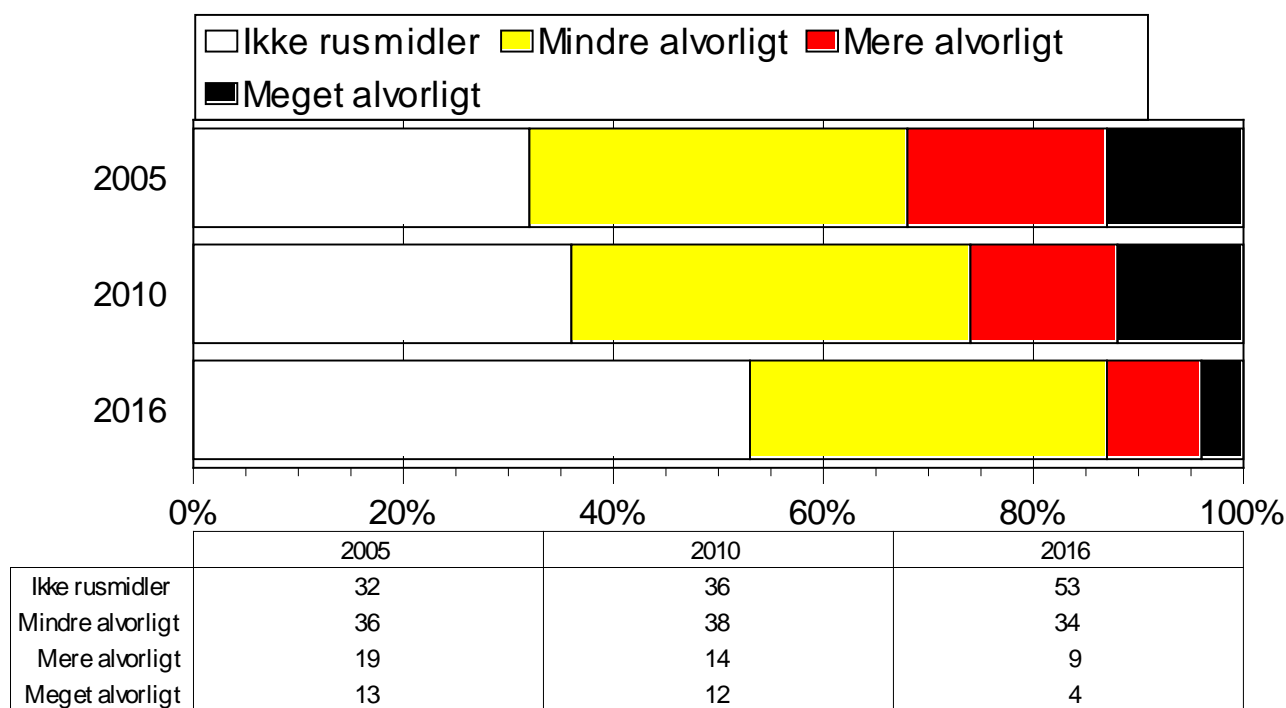
Opstilling 2.45. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Nordjylland med hensyn til, om de har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

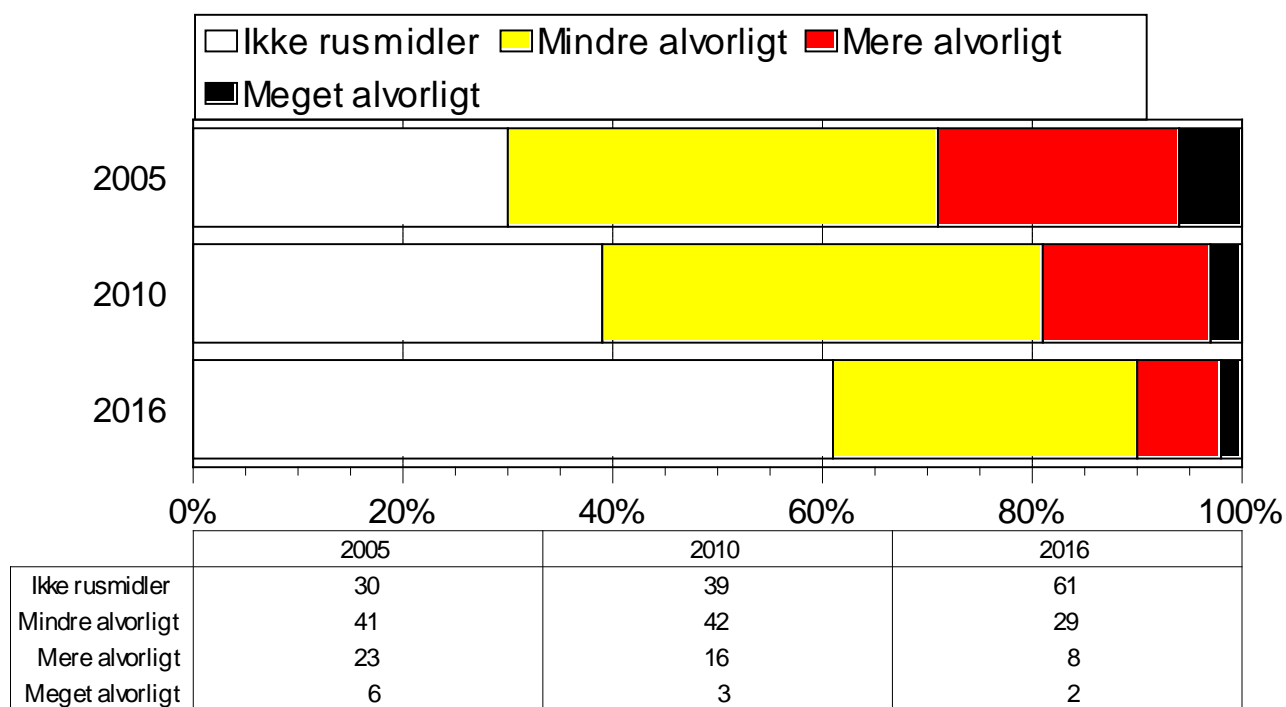
Det billede, vi på denne måde får af udviklingen, svarer temmelig nøje til det billede, der tegnede sig for den registrerede børne- og ungdomskriminalitet (de 10-17-årige) fra 2006 til 2015. For det første er der i alle geografiske områder tale om et fald i 'kriminaliteten' blandt de 14-15-årige fra 2005 til 2016. I Gladsaxe og Allerød er faldet på 19 procentpoint for den andel, der har begået straf-felovskriminalitet, og i Nordjylland på 6 procentpoint. For det andet er faldet i alle områder samlet set stærkest i den første del af perioden og svagest i den anden del. For det tredje er der stadig et forholdsvis markant fald, også i den sidste del af perioden, i det mest urbaniserede område (Gladsaxe), mens der ikke er noget eller kun et meget svagt fald i den sidste del af perioden i det mindst urbaniserede område (Nordjylland) – afhængigt af, om man kigger på andelen, der har begået straf-felovskriminalitet som helhed, eller andelen, der har begået mere/meget alvorlig 'kriminalitet'. Allerød Kommune placerer sig herimellem. Resultatet er faktisk, at hvor det mest urbaniserede område til og med 2010 klart har placeret sig som området med den højeste 'kriminalitetsfrekvens' blandt de 14-15-årige (også i undersøgelser forud for 2005), så er situationen den i 2016, at der ikke længere er en statistisk signifikant forskel i kriminalitetsniveauet blandt de 14-15-årige i det mest urbaniserede område (Gladsaxe) og det mindst urbaniserede (Nordjylland). For at undgå misforståelser skal det understreges, at der heri *ikke* ligger, at 'kriminaliteten' de senere år er steget 'på landet' blandt børn og unge. Situationen er forårsaget af, at 'kriminaliteten' 'på landet' ikke (længere) er faldet.

Opstilling 2.46. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Gladsaxe med hensyn til deres brug/forbrug af rusmidler, 2005, 2010 og 2016.

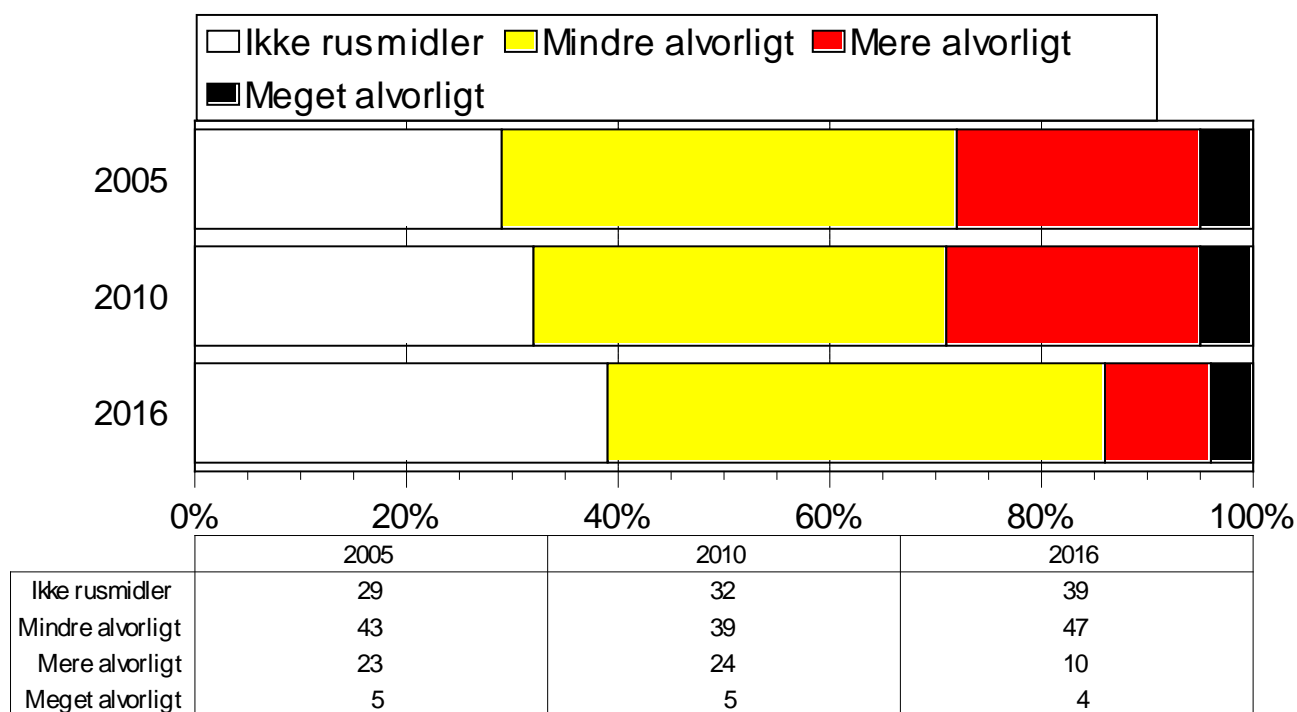
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 2.47. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Allerød med hensyn til deres brug/forbrug af rusmidler, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 2.48. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Nordjylland med hensyn til deres brug/forbrug af rusmidler, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

I det samlede indeks for brug af rus- og nydelsesmidler blandt de 14-15-årige er der også et klart fald fra 2005 til 2016 i alle tre områder. I Gladsaxe er de, der efter vore afgrænsninger bruger rusmidler, faldet fra 68 til 47 pct. (jf. opstilling 2.46) – det er altså blevet mindretallet; i Allerød fra 70 til 39 pct. (jf. opstilling 2.47) – også her er det blevet mindretallet – og i Nordjylland fra 71 til 61 pct. (jf. opstilling 2.48). I de nordjyske landdistrikter er det altså stadigvæk, som det eneste område, et (klart) flertal, der bruger eller inden for det seneste år ifølge vore afgrænsninger har brugt en eller flere former for rus- eller nydelsesmidler. Det mindre fald i de mindst urbaniserede områder har betydet, at det er disse områder, der i 2016 fremstår som de områder i landet, hvor flest af de 14-15-årige bruger rus- og nydelsesmidler, om end forskellen til det mest urbaniserede område er minimal og ikke statistisk signifikant, hvis man alene ser på den andel af unge, der har et mere eller meget alvorligt forbrug. I alle områder er den faldende tendens stærkest i den sidste del af perioden og svagest i den første.

Kapitel 3

Børne- og ungdomskriminalitetens udvikling Hvorfor er det gået sådan de senere år?

Som fremhævet i kapitel 1 er 'kriminalitetsfaldet' de senere år et internationalt fænomen, og der er efterhånden nærmest ikke det forhold, der er foreslået som forklaring på og som årsager til faldet.

Her er et udvalg – nævnt i tilfældig orden – og, som skrevet, kun et udvalg:

1. Skærpede straffe og øget brug af fængsler, større anvendelse af alternativer til frihedsstraf med mindre recidiv til følge.
2. Mere politi og/eller et mere effektivt politi (mere anvendelse af 'effektive' strategier som f.eks. problemorienteret politiarbejde, lokalt politi og hot-spot-policing).
3. Højkonjunktur, i form af større rigdom og/eller især faldende arbejdsløshed.
4. Mere udbredt og/eller mere effektivt generelt kriminalpræventivt arbejde (f.eks. større anvendelse af evidensbaserede tiltag).
5. Ændret livsstil blandt unge: mindre tid 'på gaden', mere tid i 'cyber space'.
6. Mindre alkoholkonsumtion.
7. Fri abort, der har betydet flere 'ønskebørn' og bedre opvækstvilkår for børn i deres familier.
8. Mere støttende og stabile familiesituationer, bl.a. på grund af nedgang i skilsmissefrekvensen.
9. Demografi, især mindre børne- og ungdomsårgange.
10. Mindre bly i luften og derfor mindre blyforgiftning af børn og unge.
11. Øget medicinering af 'problembørn', måske ikke mindst børn og unge med ADHD – men også øget brug af antidepressiva.
12. Mindskede muligheder for at kunne begå kriminalitet, især vedrørende tyveri. Mere udbredt og mere effektiv sikring og overvågning.
13. Skærpede holdninger og normer mod vold; skærpede holdninger og normer mod kriminalitet og risikoadfærd i det hele taget.
14. Mindskning af flertalsmisforståelser; klarere normer.
15. Ændring af mørketallet, f.eks. færre, der anmelder kriminalitet.
16. Større kontrol og overvågning af børn og unge.
17. Mere og billigere narkotika på markedet.
18. Større fremtidsdisciplinering og selvkontrol: 'voksengørelse'.
19. Øget udbredelse af meditation; yoga.
20. Større selvstændighed; større uafhængighed af gruppepres.

Enkelte af disse bud på forklaringer har vi allerede belyst. Selv om der kan være sket ændringer af 'teknisk' karakter i mørketallet og ændringer af demografisk karakter, så er det ikke her, vi finder noget, der bare nærmer sig en status som væsentlige forklaringer på faldet. I betragtning af, at faldet – endog især – vedrører børn under den kriminelle lavalder, så kan vi også se bort fra bl.a. den mulighed, at det skyldes øget anvendelse af meditation eller flere, der går til yoga samt mere og billigere narkotika på markedet.

Omvendt har vi i gennemgangen og analysen af den boble i tyveri og vold, Danmark og mange andre lande har oplevet siden anden verdenskrig, allerede fremført flere forhold, der synes at kunne være gode bud på væsentlige forklaringer. De synes dog kun på overfladen at være tilstrækkelige forklaringer. Der skal mere til. I tråd med hvad andre har givet udtryk for, er vi kommet frem til den overbevisning, at 'kriminalitetsfaldet' er en meget kompleks problemstilling. Hermed mener vi for det første, at mange faktorer har spillet en rolle. For det andet, at disse faktorer ikke har spillet en lige stor rolle over for alle typer af kriminalitet og risikoadfærd. For det tredje, at de forskellige faktorer ikke har spillet en lige stor rolle i forhold til forskellige grupper, eksempelvis for mænd/drenge og kvinder/piger. For det fjerde, at faktorerne har spillet en forskellig rolle for forskellige geografiske områder, f.eks. for forskellige lande. For det femte, at faktorerne har spillet en forskellig rolle i forskellige faser af det tidsmæssige forløb, f.eks. ved begyndelsen af faldet sammenholdt med den senere udvikling. Endelig mener vi, at problematikken om at forklare 'kriminalitetsfaldet' er kompliceret, fordi vi har at gøre med en kompleks interaktion mellem de forskellige forklarende faktorer⁴⁷ – og også denne interaktion varierer med hensyn til tid, sted osv.

En systematisk kriminologisk teori

På det foreliggende grundlag har vi ikke nogen jordisk chance for at hamle op med denne kompleksitet, men vi kan i det mindste forsøge at gå systematisk til værks. Dette vil vi gøre ved at tage udgangspunkt i en veletableret – i betydningen empirisk velfunderet – generel kriminalitetsteori, og så undersøge, hvorvidt de centrale faktorer i denne teori synes at kunne bidrage til forklaringen af den nedgang i 'kriminaliteten' fra 2005 til 2016 blandt de 14-15-årige i Danmark. På denne måde får vi i det mindste *systematisk* afdækket, hvilke forhold, som i øvrigt er kendt for at *kunne* spille en rolle for kriminalitet, som rent faktisk kan tænkes at have spillet en rolle for udviklingen, og hvilke af disse forhold der ikke har spillet en rolle. Vi kan dog så selvfølgelig ikke udelukke, at helt 'nye' forhold og faktorer er kommet på banen, som ikke er med i teorien, og som ingen har tænkt på eller

⁴⁷ Med interaktion mellem forskellige faktorer mener vi, at betydningen af en faktor varierer med betydningen af en anden faktor, f.eks. – som et teoretisk eksempel – at betydningen af skoleforhold vil være større, desto mere problematiske forhold en person har til familien.

undersøgt tidligere. Vi kan sørge for, at udgangspunktet i en sådan teori sikrer en vurdering af samtlige de hypoteser, vi indledningsvist har trukket frem, og som vi i det hele taget har kendskab til, har været foreslået som forklaringer.

Teorien tager sit afsæt i den generelle adfærdsteori, at vore handlinger er et produkt af pull-faktorer og push-faktorer. For en mere komplet teori vil vi hertil tilføje, at disse pull- og push-faktorer gør sig gældende i en social kontekst, et netværk, som personen har. Og så er der selvfølgelig også forhold ved selve personen og hans eller hendes personlighed og historie, der selvstændigt og i sammenhæng med de andre forhold kan spille en rolle for kriminalitet og anden risikoadfærd. Herved når vi frem til en grundlæggende model – en 'firkantet' model, jf. opstilling 3.1 – til afløsning for den simple 'tokantede' pull-/push-model.

Opstilling 3.1. En generel teori om centrale kriminalitetsfaktorer I (SNAP-modellen).

I stedet for 'den firkantede' model kan vi også kalde den for SNAP-modellen efter de fire sæt af grundlæggende 'kriminalitetsfaktorer', som den indeholder, jf. opstilling 3.2: S-faktorer, N-faktorer, A-faktorer og P-faktorer. 'S' står for 'strain' (belastning), 'N' for netværk, 'A' for attraktivitet og 'P' for person.⁴⁸

⁴⁸ Hensigten har ikke været at skabe nogen form for association til andet end de fire sæt af faktorer. SNAP skal således ikke forveksles med f.eks. "Study of Novel Approach to Weight Gain", der også benytter sig af forkortelsen SNAP, der er en undersøgelse af et program der skal forebygge vægtøgning – eller "Supplemental Nutrition Assistance Program", der er et fødevareprogram – eller "Spay-neuter-Assistance Program", der retter sig mod at mindske lidelser for hunde og

Opstilling 3.2. En generel teori om centrale kriminalitetsfaktorer II (SNAP-modellen).

I den udstrækning en given form for kriminalitet i al væsentlighed er et produkt af en af disse fire faktorer, kan vi tale om tre grundlæggende kriminalitetsformer ud fra deres baggrund, jf. opstilling 3.3. Kriminalitet, der primært er forårsaget af belastninger, kan med rimelighed kaldes for overlevels-kriminalitet, kriminalitet, der primært er forårsaget af særlige netværks-relationer, for opvisnings-kriminalitet, kriminalitet, der primært er forårsaget af pull-faktorer m.v., for oplevelses-kriminalitet, og kriminalitet, der primært er forårsaget af personfaktorer, for organisk kriminalitet (forårsaget af forhold i den enkelte persons organisme, psykisk og/eller fysisk).

katte – eller, og det *kunne* godt være nærliggende, "Stop Now and Plan", der er et canadisk forebyggelsesprogram, som retter sig mod 'anti-sociale' drenge i aldersgruppen fra 6 til 11 år. Sidstnævnte version af SNAP er et kognitiv færdighedsprogram, hvis primære mål er at udvikle drengenes grad af selvkontrol og som måske også lykkes hermed (jf. bl.a. J.D. Burke & R. Loeber: "The Effectiveness of the Stop Now and Plan (SNAP) Program for Boys at Risk for Violence and Delinquency", *Prevention Science*, 16, 2015, s. 242-253, og L.L. Auhimeri, D.F. Farrington, C.J. Koegl & D.M. Day: "The SNAP™ Under 12 Outreach Project: Effects of a Community Based Program for Children with Conduct Problems", *Journal of Children and Family Studies*, 16, 2007, s. 799-807).

Opstilling 3.3. En generel teori om centrale kriminalitetsfaktorer III (SNAP-modellen).

Hver af de fire grundlæggende 'SNAP-faktorer' indeholder tre dimensioner eller variable, der i særlig grad antages at have betydning for kriminalitet og risikoadfærd. I overskriftsform er disse dimensioner og variable vist i opstilling 3.4.

Opstilling 3.4. En generel teori om centrale kriminalitetsfaktorer IV (SNAP-modellen).

De tre S-faktorer, der især antages at have betydning, er inklusion i familie, institutioner (ikke mindst skolen) og i arbejdslivet. De tre N-faktorer er, hvem man er sammen med (interaktion), normerne og hvor korrekt disse normer opleves. De tre A-faktorer er muligheder, kontrol og livsstil,

mens de tre P-faktorer er selvkontrol, risikoadfærd og personlighedsafvigelse/personlighedsforstyrrelse.

Vi skal i det følgende sige lidt om hver af de fire grundlæggende faktorer og det teoretiske grundlag, som dimensioneringen af dem i hver af de tre variable bygger på.

Teori med fokus på A-faktorer

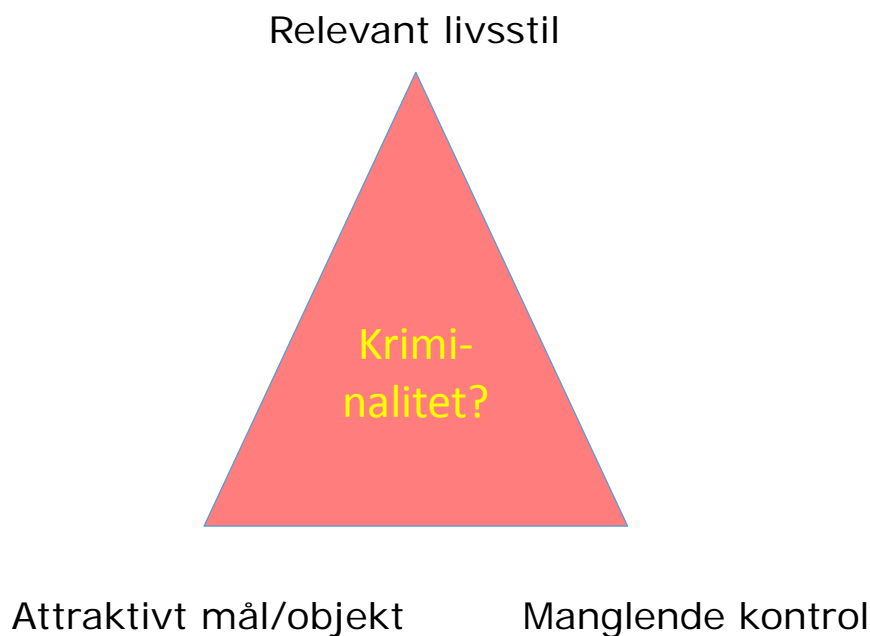
Den teori, der er kendt under navnet 'routine activity approach' (ofte forkortet til RAT), har sit fokus på A-faktorer. I sin mest enkle udformning siger denne teori, at kriminalitet forekommer, når der i en situation foreligger et tidsmæssigt og geografisk sammenfald af:

1. En motiveret potentiel lovovertræder
2. Et (attraktivt) mål/objekt for en forbrydelse
3. Ringe eller ingen kontrol med den potentielle lovovertræder og/eller målet/objektet

Kontrollen kan være (a) 'mekanisk/elektronisk' (som f.eks. en ratlås eller et videokamera), (b) 'autoritær' (hvor der med 'autoritet menes dem, der på en eller anden måde har ansvaret for den potentielle lovovertræder og/eller målet/objektet som forældre, lærere, butiksassistenter osv.), (c) 'funktionel', dvs. nogen, der har det som en væsentlig funktion at udøve overvågning/kontrol (her ikke mindst de retlige myndigheder, men også f.eks. en butiksdetektiv m.v.) eller (d) 'sekundære', dvs. den uformelle sociale kontrol, der udøves af forbipasserende, genboen, andre kunder i butikken osv.

Det er karakteristisk for anvendelsen af RAT, at man har interesseret sig meget lidt for den 'motive-rede potentielle lovovertræder', og hvad det er, der motiverer denne, men man kan jo også sige, at det er denne problematik, de tre andre sæt af faktorer (S-faktorer, N-faktorer og P-faktorer) drejer sig om). Fokus har i stedet været rettet mod, dels hvordan kriminaliteten varierer med 'tilgængelige muligheder', som f.eks. muligheden for at kunne stjæle en bil uden de store tekniske vanskeligheder i forbindelse hermed og gøre det uset, og dels hvor, hvornår og hvordan folk bruger deres tid og sammen med hvem. Det er det sidste, man betegner som 'rutineaktiviteter', men vi foretrækker det lidt bredere begreb 'livsstil'. I den grafiske afbildning af RAT-modellen, jf. opstilling 3.5, har vi derfor også erstattet 'den motiverede potentielle lovovertræder' med 'relevant livsstil'.

Opstilling 3.5. Kriminalitet som et resultat af fysisk konvergens mellem et attraktivt mål/objekt, fravær af kontrol og en relevant livsstil (motiveret mulig gerningsperson).

Muligheder og kontrol

Vi har allerede temmelig udførligt i det forudgående beskæftiget os med betydningen af selve muligheden for at kunne begå kriminalitet m.v. Den teoriehistoriske baggrund for dette fokus er især at finde hos de to amerikanske kriminologer Cloward & Ohlin.⁴⁹ De påpegede, at det ikke er nok, som man gør i 'belastnings-teorierne' (vedrørende S-faktorer), at forholde sig til de *legitime muligheder*, f.eks. mulighederne for legalt at tjene penge, få sig en uddannelse osv. Man må også forholde sig til de *illegitime muligheder*. Hvis mulighederne for at begå kriminalitet ikke findes på et givet sted på et givet tidspunkt, så bliver der ikke begået kriminalitet. Uanset hvor brændende man ønsker sig en bil og hvor villig man vil være til at stjæle den, så bliver der ikke stjålet en bil, hvis der ikke er nogen – eller i hvert fald ikke er nogen, man er i stand til at stjæle. Cloward & Ohlin interesserer sig især for bandekriminalitet og organiseret kriminalitet og får herved udvidet begrebet *illegitime muligheder* til ikke bare at handle om biler og ratlåse, supermarkeder og videoovervågning, men også netværksfaktorer (N-faktorer). Hvis der ikke findes bander der, hvor man bor og færdes til daglig, er sandsynligheden for, at man bliver bandemedlem, lille. Hvis der findes bander der, hvor man bor og færdes til daglig, er sandsynligheden for, at man bliver bandemedlem, større.

⁴⁹ R.A. Cloward & L.E. Ohlin: "Delinquency and Opportunity. A Theory of Delinquent Gangs", The Free Press, New York, 1960.

I al sin enkelhed er den grundlæggende tese i RAT-teorien for så vidt angår muligheder og kontrol en rendyrket fristelses-antagelse:

1. Jo flere 'tilgængelige illegitime muligheder', vi støder på der, hvor vi befinder os og færdes, desto mere og oftere vil vi 'falde for fristelsen' og begå kriminalitet (eller bruge hash, hvis det nu er det, det drejer sig om osv.).

Livsstil

De 'tilgængelige illegitime muligheder' er ulige fordelt tidsmæssigt og geografisk. For livsstilsdimensioner handler det derfor om, hvor ofte man bruger tid der, hvor de tilgængelige illegitime muligheder især findes, og hvor motivationen for at bruge dem er særligt stærk. Generelt set findes de 'tilgængelige illegitime muligheder' for de traditionelle former for kriminalitet som tyveri og vold især i det offentlige og halv-offentlige rum, og hvor man ikke er omgivet af 'autoriteter' – altså mere 'ude' end 'hjemme'. Motivationen må antages at være særligt stærk, når man er omgivet af jævnaldrende, eller måske især af nogen, der er *lidt* ældre end én selv (opvisningskriminalitet), og man ikke har andet at legitimt at give sig til (ustrukturerede aktiviteter). Heri ligger således fire konkrete antagelser:

2. Jo mere og jo oftere man ikke er hjemme, desto større risiko for kriminalitet.
3. Jo mindre og jo sjældnere man er sammen med 'autoriteter' (som forældre, lærere), desto større risiko for kriminalitet.
4. Jo mere og jo oftere man er sammen med kammerater/jævnaldrende (især hvis de er *lidt* ældre), desto større risiko for kriminalitet.
5. Jo mere og jo oftere man bruger tid på 'ustrukturerede' aktiviteter, desto større risiko for kriminalitet.

Antagelsen er, at det i særdeleshed er i sammenfaldet mellem disse forskellige betingelser, at risikoen øges, dvs. når man er ude i det offentlige rum sammen med jævnaldrende uden 'autoriteter' omkring sig og uden noget særligt at give sig til i øvrigt. Det er nærliggende at finde forklaringer på, i hvilken udstrækning man engagerer sig i denne livsstil blandt S-faktorerne, altså belastninger i familie/skole,⁵⁰ ligesom dette kan variere med alder⁵¹ og køn,⁵² hvorved RAT-teorien linkes til subkultur-teorierne, som ikke skal repeteres her. Det særlige ved subkulturteorierne i forhold til RAT-varianten af livsstil er, at normer og værdier inddrages (og dermed i endnu højere grad N-faktorerne).

⁵⁰ Jf. bl.a. A.K. Cohen: "Delinquent Boys. The Culture of the Gang", The Free Press, New York, 1955.

⁵¹ Jf. bl.a. H.A. Bloch & A. Niederhoffer: "The Gang", New York, 1958.

⁵² Jf. bl.a. W.B. Miller: "Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency", Journal of Social Issues, 14. 1958, s. 5-19.

Med det hovedfokus vi har på at forsøge at forklare nedgangen i 'kriminalitet' m.v. blandt børn og unge inden for den seneste halve snes år er det vor antagelse, at mere generelle ændringer i 'mainstream'-kulturen og livsstilen er af langt større betydning end eventuelle subkulturelle eller modkulturelle ændringer. De former for livsstil, vi finder, er stærkt afhængige af fundamentale karakteristika ved det 'space', vi befinder os i, og uden her at forsøge at uddybe og begrunde det nærmere, er vor antagelse følgende:

6. Mens de livsstilændringer, der var forbundet med bevægelsen mod storbyssamfundet (urbanisering, metropolis) som det dominerende 'livsrum', var kriminalitetsfremmende (sammenlignet med landbrugssamfundet), så er de livsstilsændringer, der er forbundet med bevægelsen mod 'cyber space' som det dominerende livsrum, kriminalitetshæmmende. Med 'kriminalitet' tænkes her især på de 'traditionelle' former for kriminalitet som tyveri og vold.

Teori med fokus på N-faktorer

De tre centrale N-faktorer drejer sig om 1) hvem man omgås i nære relationer (Interaktion), 2) hvilke normer, der er fremherskende i den sociale kontekst, man befinder sig i, samt 3) graden af overensstemmelse mellem disse normer og hvordan de opleves af den enkelte.

Interaktion

Et gammelt mundheld lyder: "Sig mig, hvem du omgås, og jeg skal sige dig hvem, du er". Forestillingen om, at det, som ens sociale omgivelser mener og foretager sig, har stor betydning for den enkeltes adfærd og holdninger, har rødder langt tilbage i sociologien. Nogle vil måske ligefrem mene, at det er en væsentlig del af selve definitionen på sociologi. Den i kriminologien stadig mest kendte konkrete teori inden for denne ramme er Edwin H. Sutherlands teori om 'differentiel association'. Denne bygger på den hovedtese, at kriminel adfærd er indlært adfærd, og den kan formuleres i ni punkter:⁵³

1. Kriminel adfærd er indlært (negativt: ikke nedarvet).
2. Kriminel adfærd læres ved omgang (og kommunikation) med andre.
3. Hovedparten af denne læreproces sker inden for nært sammenknyttede primærgrupper (negativt: upersonlig kommunikation som film og presse og hvad der søges formidlet i kampagner spiller en underordnet rolle).
4. Indlæringen gælder både (1) forbrydelsesteknik og (2) initiativ, metoder, rationaliseringer/neutraliseringer samt (3) holdninger.
5. Motivernes og initiativernes retning afhænger af, om lovgivningen opfattes som rigtig/urigtig, acceptabel/forkastelig. Hvis opfattelsen er vaklende, opstår der kulturkonflikter.
6. Et menneske bliver kriminel pga. flere og stærkere opfattelser, der billiger lovbrud, end opfattelser, der forkaster det. Når nogen bliver kriminel, kan det ske pga. en stæk 'kriminel' påvirkning, men også gennem isolation fra mennesker med anti-kriminelle holdninger.

⁵³ De ni punkter er en dansk bearbejdning af Sutherland's oprindelige teori, jf. F. Balvig: "En oversigt over grundlæggende kriminalsociologiske teorier og undersøgelser", Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet, 1973, s. 1-2. Sutherlands oprindelige teori findes bl.a. i E.H. Sutherland & D. Cressey: "Principles of Criminology", J. B. Lippincott, New York, 1960, kapitel 4 og 5.

7. Differentiel association er defineret ved de nævnte seks punkter. Den kan variere i hyppighed, varighed, prioritering og intensitet.
8. Indlæring af kriminalitet indbefatter alle de mekanismer, der er karakteristiske for enhver læreproces.
9. Selv om kriminel adfærd er udtryk for almene behov og vurderinger, forklares den ikke ved disse behov og vurderinger, da ikke-kriminel adfærd er udtryk for de samme behov og vurderinger, f.eks. behov for penge eller status.

Et vigtigt supplement til denne teori vedrører punkt 4, hvor det siges, at indlæringen også omfatter rationaliseringer og neutraliseringer. 'Neutraliseringer' er begrundelser, som går forud for at foretage en handling, f.eks. et tyveri, der for en selv og/eller andre kan gøre det nemmere og mere forsvareligt at foretage sig en handling, man egentlig godt ved er uacceptabel/ulovlig. 'Rationaliseringer' er det samme som 'efferrationaliseringer', dvs. begrundelser m.v., som egentlig ikke forelå, men som efterfølgende udvikles for at gøre det lettere at leve med det, man har gjort, og/eller mere acceptabelt for andre. Strafferetlige regler er ikke absolutte. De er relative i forhold til tid, sted, person og andre omstændigheder. Drab er strafbart, men ikke i krig, og heller ikke i mange samfund, når det anvendes som officiel hævn (dødsstraf). Indbrud er forbudt, men ikke hvis det begås under en snestorm for at redde liv. Dette gør det muligt at overtræde straffelovens bestemmelser, samtidig med, at man i princippet bekender sig til dem. Det er de teknikker, mennesker benytter sig af for subjektivt og psykologisk at transformere en bestemt handling fra at være strafbar til at blive opfattet som straffri, der kaldes neutraliseringer og rationaliseringer. Sykes & Matza mener, at disse neutraliseringer og rationaliseringer falder i fem grupper:⁵⁴

1. Benægtelse af, at der er sket nogen skade. Man opfatter og vurderer kun handlinger, der medfører direkte og ikke ubetydelige skader på eller for andre, som lovovertrædelser. "Jeg brugte jo bare cyklen et stykke tid, hvor ejermanden alligevel ikke skulle bruge den." "De får jo bare det hele erstattet af forsikringsselskabet – og lægger sikkert selv lidt på." "Forretningen annoncerede selv med, at det ville være det rene røverkøb." "Der er da ingen, der tager skade af et par på hovedet. Det ville være noget andet, hvis de løb med dine penge." osv. osv.
2. Benægtelse af ansvarlighed. Man ser og beskriver omstændighederne omkring lovovertrædelsen som nogle, man ikke har kontrol over og derfor ikke kan bebrejdes for. Der kan f.eks. være henvisninger til manglende uddannelse, ukendskab til loven, dårlige kammerater, økonomiske problemer m.v.
3. Benægtelse af, at offeret har noget krav på retsbeskyttelse. Handlingerne ses som retfærdig gengældelse – f.eks. vurderes 'andre' afvigere såsom prostituerede, narkomaner m.v. til ikke at have krav på retsbeskyttelse. Eller f.eks. 'fristerne' som en person, der har ladet et kamera ligge synligt udefra i en bil, eller en butik, hvor børnene skal vente i en kø, omgivet af slik.
4. Fordømmelse af fordømmerne. Man mener ikke, at man kan drages til ansvar, fordi 'dommerne' – de juridiske, politikerne, forældrene, lærerne m.v. – ikke selv er skyldfrie.
5. Loyalitet over for en gruppe. Man ser sig selv i en rollekonflikt, hvor f.eks. kammeraternes forventninger er i strid med samfundets, en konflikt, som må løses ved at gruppen (det nære) går forud for samfundet (det fjerne).

Ved hjælp af disse teknikker defineres lovovertrædelserne på en sådan måde, at de falder inden for grænserne af det tilladte. Det gør det muligt at godtage de konventionelle normer, samtidig med, at

⁵⁴ G.M. Sykes & D. Matza: "Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency", American Sociological Review, 22, 1957, s. 664-670. Her i lettere bearbejdet og fordansket version, baseret på R. Hauge: "Gjengkriminalitet og ungdomskulturer", Universitetsforlaget, Oslo, 1968, s. 121-126, og F. Balvig: "Kriminalitet og social kontrol", Borgen, København, 1996, s. 32.

de overtrædes. Den oplevede 'gruppemodstand' bliver mindre (se nærmere herom i det følgende afsnit om oplevede forventninger).

Normer

Mens teorien om differentiell association som udgangspunkt fokuserer på betydningen af en forholdsvis 'mekanistisk' indlæringsproces, så er normers betydning dog også indlejret i den. Ved normer forstås her de præskriptive og/eller deskriptive holdninger og adfærd, som er de dominerende i en gruppering. Det grundlæggende teoretiske udgangspunkt er her, at kriminalitet og risikoadfærd – som så megen anden social adfærd – er et resultat af, at individet i en given situation lever op til de forventninger, han eller hun retter mod sig selv eller føler rettet mod sig selv fra den del af omverdenen, som han eller hun i den givne situation tillægger størst vægt.⁵⁵ Herved betones især, at det er de oplevede normer, der er afgørende (se straks længere fremme om fejlopfattelser af normer); at det er referencegruppen/identifikationsgruppen, der er afgørende, og ikke nødvendigvis medlemsgruppen, samt at normer er situationsbestemte. De oplevede forventninger og den faktiske adfærd er ikke nødvendigvis den samme, når man er sammen med forældrene, antastes og afhøres af politiet eller er på diskotek med jævnaldrende.

Det er også disse normers betydning for den enkeltes adfærd, som komprimeres i begreber som 'gruppepres' eller 'gruppemodstand'. Lad os tage afsæt i sidstnævnte, der relaterer sig tilbage i tiden til en amerikansk kriminolog ved navn Torsten Sellin,⁵⁶ og som i en dansk bearbejdning kan udspecificeres i en teori om differentielle gruppepres eller differentiell gruppemodstand:⁵⁷

1. Graden af gruppemodstand kan defineres som gruppens offentligt udtrykte misbilligelse over for brud på normer.
2. Gruppemodstandens størrelse afhænger af (a) antallet af individer inden for gruppen, der direkte eller indirekte offentligt misbilliger normbruddet, (b) den emotionelle styrke af modstandsudøvelsen hos de enkelte individer, (c) de modstandsudøvendes faste eller løse organisation og (d) den måde, hvorpå modstanden kommer til udtryk (personligt, privat eller offentligt, officielt).
3. Jo større gruppemodstand, desto – alt andet lige – færre kriminelle handlinger, og jo mindre gruppemodstand, desto flere kriminelle handlinger.
4. En forøgelse af gruppemodstanden vil – alt andet lige – medføre en forøgelse af den relative hyppighed af de fra gennemsnitsbefolkningen psykisk og socialt afvigende personer blandt de kriminelle. En stærk gruppemod-

⁵⁵ Se nærmere R. Hauge: "Kriminalitet som ungdomsfenomen", Universitetsforlaget, Oslo, 1970, s. 14-22.

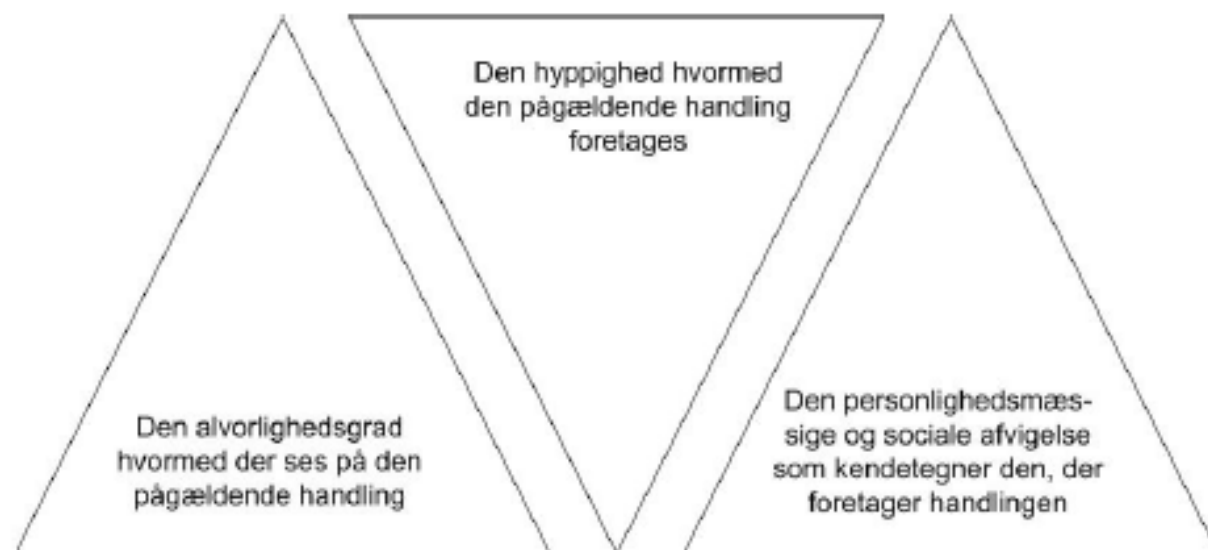
⁵⁶ T. Sellin: "Culture Conflict and Crime", Social Science Research Council, 1938.

⁵⁷ Den danske bearbejdning er især foretaget af den danske kriminolog, Karl O. Christiansen, bl.a. i forbindelse med hans undersøgelser af landssvigere under anden verdenskrig (K.O. Christiansen: "Landssvigerkriminaliteten i sociologisk belysning", G.E.C. Gads Forlag, København, 1955, og K.O. Christiansen: "Mandlige landssvigere i Danmark under besættelsen. En kriminografisk og sociologisk oversigt over 5.107 mænd dømt efter straffelovstillæggene af 1. 6. 1945 og 29. 6. 1945", Direktoratet for Fængselsvæsenet, København, 1950). Se endvidere Balvig, 1973, *ovf. cit.*, s. 9-10.

stand overvindes snarest af personer, der pga. psykiske afvigelser føler modstanden (relativt) mindre stærkt eller som pga. specielle sociale forhold lever under et særligt pres.

Handlinger vurderes og betragtes som mere eller mindre forkastelige. Jo mere forkastelige og afskyelige handlinger betragtes som værende, desto mindre tilbøjelige vil vi være til at foretage dem. Dette er jo en nærmest selvfølgelig formodning om, at vi i vid udstrækning i vore handlinger styres af vore egne – og måske endda i særdeleshed andres – normer. Det interessante er tilføjelsen: Jo mere forkastelige handlinger betragtes som værende, og jo færre der foretager dem, desto mere personlighedsmæssigt og socialt afvigende vil de mennesker være, der til trods herfor foretager handlingerne. Personlighedsmæssige forstyrrelser m.v. kan bevirke fejloplevelser af de eksisterende normer og reduceret tilskyndelse til at efterleve normer. Sociale afvigelser kan betyde, at springet til at foretage sig de pågældende handlinger bliver mindre, fordi man i forvejen måske har foretaget sig noget, som er næsten lige så forkasteligt, og/eller fordi man har mindre at miste, fordi man i forvejen betragtes og vurderes som en afviger (se også her nærmere i det følgende afsnit om Risikoadfærd). Disse grundlæggende hypoteser og betragtninger er søgt illustreret i opstilling 3.6.

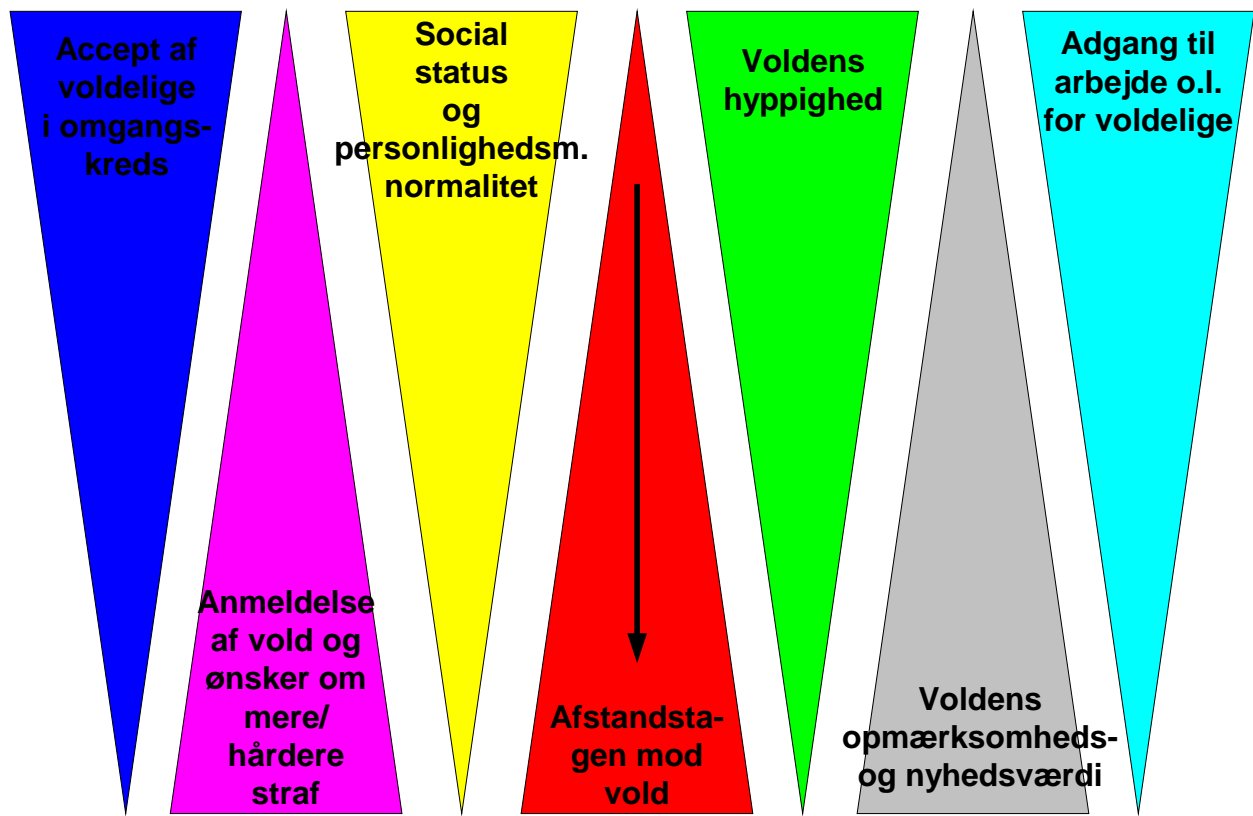
Opstilling 3.6. Teori om sammenhængen mellem, hvor forkastelige handlinger betragtes som værende ('gruppemodstand'), den hyppighed, hvormed disse handlinger foretages og den personlighedsmæssige afvigelse m.v., som kendetegner den, der foretager handlingen.

Kilde: F. Balvig: "Om vold og andre former for fysiske overgreb blandt unge i Midtjylland", Ny Herning Kommune/Københavns Universitet, november 2006., s. 131.

Bredden i trekanten skal fortolkes og læses som styrken af de forhold, der er nævnt, dvs. hvor forkastelige forskellige handlinger er osv. Denne teori kan udbygges med en række yderligere formodninger om konsekvenserne af en øget gruppemodstand og fordømmelse af en eller anden form for adfærd, eksempelvis vold, jf. opstilling 3.7.

Opstilling 3.7. En udbygget teori om de mulige konsekvenser af en øget gruppemodstand over for og fordømmelse af fysisk aggression.

Der ligger heri, at en øget gruppemodstand over for og en øget fordømmelse af fysisk aggression og vold, ud over en mindskelse af volden og en øget andel af socialt og personligheds-mæssigt afvigende blandt de voldsudøvende, forventes at have følgende konsekvenser:

5. En øgning af voldens nyhedsværdi og opmærksomheden over for vold, f.eks. målt ved omtaler i medier og i politiske sammenhænge. Fordi man på denne måde indirekte hører eller ser mere om vold, kan det resultere i det paradoksproblem, at man tror, at vold er udbredt ('alle vegne'), mens den reelt er sjældent forekommende – og at man tror, at den er stigende, mens den reelt er faldende.
6. En øget angst for vold, fordi man anser den for mere skræmmende, udbredt og stigende.
7. En øgning i den andel af de forekommende fysiske aggressioner, der opleves og opfattes som (strafbar) 'vold', f.eks. af de fysiske aggressioner, der foregår i en skolegård.
8. En øget anmeldelsestilbøjelighed.
9. En øget politimæssig indgriben over for og strafferetlig 'opgradering' af, hvordan anmeldelser eller forhold, politiet får kendskab til på anden måde, 'registreres'.
10. Strengere straffe over for fysiske aggressioner og vold.
11. Øget fordømmelse/udelukkelse/ekskludering af de personer, der udøver vold, f.eks. ved at man ikke ønsker dem som venner eller vil ansætte dem på en arbejdsplads.

I en udviklingsproces kan der herved opstå det paradoksproblem, at det, der i første gang reducerer volden, på længere sigt kan øge volden. Hvis lovovertræderen ekskluderes fra arbejdsmarkedet (en S-faktor) og i højere grad henvises alene til andre lovovertræderes selskab (en N-faktor) – bl.a. her

også på grund af straffens karakter, hvis anbringelse i et fængsel – må risikoen for nye lovovertrædelser, recidiv, antages at øges.

Oplevede forventninger

Det afgørende for den enkeltes adfærd er ikke, hvordan normerne faktisk er, men hvordan de opleves. De oplevede normer kan være fejlagtige, og dette kan have selvstændig betydning for begåelsen af kriminalitet og andre former for risikoadfærd:⁵⁸

1. Handlinger er ofte baseret på misinformation om eller misforståelser af andres holdninger og/eller adfærd.
2. Når fejlopfattelser defineres eller opfattes som virkelige, bliver de virkelige i deres konsekvenser.
3. Mennesker accepterer passivt deres fejlopfattelser i stedet for aktivt at gribe ind for at ændre dem, og skjuler deres egne personlige opfattelser, følelser og overbevisninger.
4. Effekten af fejlopfattelser er selvforstærkende, fordi de gør mennesker modløse med hensyn til at udtrykke meninger og/eller foretage sig handlinger, som man fejlagtigt tror ikke er konforme, mens de opmuntrer problemadfærd, som man fejlagtigt tror, er det »rigtige«.
5. Normer kan være præskriptive eller deskriptive. Umiddelbart kan sociale overdrivelser vedrørende præskriptive normer forventes at have større indflydelse på den enkeltes egne holdninger og adfærd end deskriptive normer.
6. Størrelsen af de sociale overdrivelser kan forventes at øges med den sociale afstand, dvs. desto mindre konkret kendskab til og kontakt man har med dem eller det, overdrivelsen vedrører.
7. Jo større de sociale overdrivelser er, dvs. jo flere andre, man mener besidder nogle holdninger eller udviser adfærd, der er forskellig fra ens egne/egen, desto større indflydelse kan forventes på den enkeltes holdninger og adfærd.
8. Jo større social signifikans – dvs. betydning som referencegruppe/sammenligningsgruppe/identifikationsgruppe – de mennesker har, som de sociale overdrivelser vedrører, desto større indflydelse kan forventes på den enkeltes holdninger og adfærd. F.eks. må det forventes, at sociale overdrivelser vedrørende 'venner' generelt set er af større betydning end sociale overdrivelser vedrørende 'jævnaldrende i al almindelighed'.
9. Jo mindre en persons selvtilid er, desto større indflydelse kan oplevede forventninger antages at have på hans eller hendes holdninger og adfærd.
10. Af punkterne 7 og 9 kan det udledes, at mens indflydelsen på den enkeltes holdninger og adfærd vil øges med de sociale overdrivelseres størrelse blandt mennesker med lav selvtilid, så vil dette ikke – eller kun i mindre grad – gøre sig gældende blandt mennesker med megen selvtilid.

Teori med fokus på S-faktorer

Ved siden af sin teori om indlæringens betydning for kriminalitet, teorien om differentiell association, fremsatte Edwin. H. Sutherland også en anden kompletterende teori, teorien om differentiell organisation. Tanken bag denne var, at samfundet var organiseret på en måde, der gjorde det lettere at opnå alment værdsatte goder i livet for nogen end for andre. Denne antagelse blev yderligere udviklet og specificeret af Robert K. Merton:⁵⁹

⁵⁸ F. Balvig & L. Holmberg: "Flamingoeffekten. Sociale overdrivelser og social pejling", Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2014, s. 24.

⁵⁹ R. K. Merton: "Social Theory and Social Structure", The Free Press of Glencoe, London, 1964, kapitel 4 og 5.

1. Risikoen for kriminalitet øges, hvis det besværliggøres for en at bruge de legitime muligheder for at nå alment accepterede mål.
2. Der eksisterer i samfundet visse alment accepterede mål (som f.eks. anseelse, succes, penge, magt).
3. Alle mennesker i samfundet har ikke lige adgang til de legitime muligheder for at nå disse mål, dvs. at de i forskellig grad er udsat for 'belastninger' ('strains').
4. Man vurderes i højere grad af andre efter, om man har nået målene eller ej, end efter hvordan man har båret sig ad med at nå målene.

Teorien er også blevet kaldt 'strain'-teorien og 'push'-teorien, eller, på dansk, teorien om betydningen af pres/belastninger for tilbøjeligheden til at begå kriminalitet eller foretage sig anden form for risikoadfærd. Den fokuserer på de belastninger for den enkelte, som kan være forbundet med integration eller inklusion i de centrale samfundsmæssige institutioner, som er, nævnt i den rækkefølge deres mest centrale betydning *typisk* følger med alderen: (ophavs)familie, vuggestue/børnehave, skole/uddannelse, arbejde og (egen)familie. En central del af teorien er, at graden af inklusion i hver af disse samfundsmæssige institutioner øger sandsynligheden for integration i de andre. F.eks. er formodningen, at jo større den familiemæssige integration er, desto større skoleintegration; jo større skoleintegration, desto større integration på arbejdsmarkedet; jo større integration på arbejdsmarkedet, desto større integration i familien osv.

Kritisk for inklusions-teorien, som vi her vil vælge at kalde den, er, hvordan optimal inklusion defineres. Det er et komplekst begreb, som indeholder i hvert fald tre dimensioner. Den første vedrører, om man rent faktisk befinder sig der, og deltager i de aktiviteter, der foregår. For familien er det spørgsmålet om, hvor ofte man er sammen med familien, kommunikerer og har fællesaktiviteter; for skolen at man ikke pjækker, og at man følger de grundlæggende spilleregler (om lektielæsning osv.), og for arbejdet at man har et arbejde med et vist niveau af tryghed i ansættelsen. Den anden dimension er spørgsmålet om der, der hvor man befinder sig, findes/gives relevant støtte til de problemer, der måtte opstå – og omvendt, altså at man selv støtter m.v. Den tredje dimension er af subjektiv karakter, nemlig at man trives der hvor man befinder sig: Godt kan lide sin familie, godt kan lide at gå i skole og er glad for og tilfreds med sit arbejde.

Formodningen er så den enkle, at inklusionsproblemer – og med fire grundlæggende institutioner og mindst tre dimensioner for hver er der mindst 12 'muligheder' herfor, men med forskellige betydninger for forskellige alderstrin – øger risikoen for kriminalitet og anden risikoadfærd. For de 14-15-årige betyder det et særligt fokus på ophavsfamilie og skole: 1) omfanget og karakteren af fællesaktiviteter med forældrene (dem, de bor hos) + fravær af pjækkeri o.lign. fra skolen, 2) den udstrækning, i hvilken man lytter til hinanden og 'bliver hørt' i familien, og i skolemæssig sammenhæng bl.a. niveauet af social kapital klassekammerater imellem og 3) deres følelsesmæssige holdninger over for forældrene – og over for skolen. Inklusionsteorien om betydningen af de fun-

damentale samfundsinstitutioners for risikoadfærd er ganske godt illustreret i den tegning, der er gengivet i opstilling 3.8.

Opstilling 3.8. Hvad skal der blive af denne dreng? Den Gode Vej og Den Onde Vej.

Kilde: Indre Mission, 1919.

Tegningen er udarbejdet af Indre Mission for knap 100 år siden og betoner en valgsituation: "Hvad skal der blive af denne dreng?" Hvis man imidlertid lader den individualiserende og moralske tankegang træde i baggrunden, illustrerer den fint fundamentale inklusionsproblemers mulige betyd-

ninger for, om drengen ender som en gammel klog mand, der kan nyde sit otium, eller som en gammel sut, hvor det vigtigste i livet (stadig) er den næste bajer.

Teori med fokus på P-faktorer

Der er tre dimensioner ved den enkelte person, der formodes at være af særlig betydning for begåelse af kriminalitet og risikoadfærd: 1) graden af selvkontrol, 2) forekomsten af tidligere/anden risikoadfærd og 3) forekomsten af personlighedsafvigelser/personlighedsforstyrrelser.

Selvkontrol

Med afsæt i klassiske teorier om at se kriminalitet og anden risikoadfærd som et rationelt valg⁶⁰ set med den persons øjne, der foretager sig adfærd, og som styres af at opnå størst mulig nytelse/gevinst, har Gottfredson & Hirschi analyseret, hvad det er, man kan få ud af begå kriminalitet eller undlade at begå kriminalitet.⁶¹ De kommer frem til, at det mest betydningsfulde personlighedstræk ved mennesker, der begår kriminalitet, ikke er f.eks. lav intelligens, mangel på empati, mangel på samvittighed osv. – men lav grad af selvkontrol. De mener, at der er følgende elementer i selvkontrol, og at selvkontrolls betydning for kriminalitet har følgende begrundelser:⁶²

1. Criminal acts provide *immediate* gratification of desires. A major characteristics of people with low self-control is therefore a tendency to respond to tangible stimuli in the immediate environment, to have a concrete "here and now" orientation. People with high self-control, in contrast, tend to defer gratification.
2. Criminal acts provide *easy and simple* gratification of desires. They provide money without work, sex without courtship, revenge without delays. People lacking self-control also tend to lack diligence, tenacity, or persistence in a course of action.
3. Criminal acts are *exciting, risky, or thrilling*. They involve stealth, danger, speed, agility, deception, or power. People lacking self-control therefore tend to be adventuresome, active, and physical. Those with high levels of self-control tend to be cautious, cognitive, and verbal.
4. Crimes provide *few or meager long-term benefits*. They are not equivalent to a job or a career. On the contrary, crime interfere with long-term commitments to jobs, marriages, family, and friends. People with low self-control thus tend to have unstable marriages, friendships, and job profiles. They tend to be little interested in and unprepared for long-term occupational pursuits.
5. Crime require *little skill or planning*. The cognitive requirements for most crime are minimal. It follows that people lacking self-control need not possess or value cognitive or academic skills. The manual skills required for most crimes are minimal. It follows that people lacking self-control need not possess manual skills that require training or apprenticeship.
6. Crimes often result in *pain or discomfort for the victim*. Property is lost, bodies are injured, privacy is violated, trust is broken. It follows that people with low self-control tend to be self-centered, indifferent, or insensitive to the suffering and needs of others. It does not follow, however, that people with low self-control are routinely unkind or antisocial. On the contrary, they may discover the immediate and easy rewards of charm and generosity.

⁶⁰ Især J. Bentham: "An Introduction to the Principles of Morals and Legislation", The Athlone Press, London, 1970 (1789), og C. Beccaria: "On Crimes and Punishments", Bobbs-Merrill, Indianapolis, 1963 (1764).

⁶¹ M.R. Gottfredson & T. Hirschi: "A General Theory of Crime", Stanford University Press, Stanford, Californien, 1990.

⁶² Gottfredson & Hirschi, ovf. cit., s. 89-91.

7. Recall that crime involves the pursuit of immediate pleasure. It follows that people lacking self-control will also tend to pursue immediate pleasures that are *not* criminal: they will tend to smoke, drink, use drugs, gamble, have children out of wedlock, and engage in illicit sex.
8. In sum, people who lack self-control will tend to be impulsive, insensitive, physical (as opposed to mental), risk-taking, short-sighted, and nonverbal. Since these traits can be identified prior to the age of responsibility for crime, since there is a considerable tendency for these traits to come together in the same people, and since the traits tend to persist through life, it seems reasonable to consider them as comprising a stable construct useful in the explanation of crime.

Et centralt element i teorien om betydningen af selvkontrol er forventningen om, at hvis en person begår megen kriminalitet, så vil den typisk ikke være særlig specialiseret. En dag et indbrudstyveri, en anden dag et butikstyveri, en tredje dag en trussel om vold. Som også anført kan man generalisere dette til at antage, at en person med lav grad af selvkontrol vil være mere tilbøjelig til at foretage sig mange forskellige former for risikoadfærd end en person med høj grad af selvkontrol.

Risikoadfærd

Statistisk set finder man da også typisk stærke sammenhænge mellem forekomsten af en række forskellige former for risikoadfærd. Lasternes sum er ikke konstant. Tværtimod. Ifølge teorien om betydningen af selvkontrol, og flere af de andre delteorier, vi har fremført, er antagelsen, at disse sammenhænge i væsentlig grad forklares ved, at de har samme årsager. Jo lavere grad af selvkontrol, desto større risiko for kriminalitet – og desto større risiko for et (umådeholdent) alkoholforbrug. Som resultatet vil man finde en sammenhæng mellem kriminalitet og alkoholforbrug, men dette betyder således ikke nødvendigvis, at kriminalitet fører til et (umådeholdent) alkoholforbrug, eller omvendt.

Alligevel er vi som udgangspunkt af den opfattelse, at der også kan være en direkte 'aktiv' eller kausal forbindelse mellem begåelse af forskellige former for kriminalitet og andre former for risikoadfærd. Én form for risikoadfærd kan så at sige 'udløse' en anden form for risikoadfærd. *Eksemplerne* herpå er mange, og de *processer*, der ligger bag, er mangeartede. Marcus Felson taler om 'crime multipliers': "Crime has multipliers. Sometimes, violence breeds violence. Sometimes, a minor amount of alcohol gets someone in big trouble. One crime can feed into another ..." ⁶³ Felson mener, at kriminalitet multiplicerer sig selv gennem mindst otte mekanismer, og i de eksempler, han giver, 'udvider' han kriminalitetsbegrebet ('crime') til også at omfatte andre former for risikoadfærd:

1. One crime requires another
2. One crime disinhibits another

⁶³ M. Felson: "Crime and Everyday Life", 5. udgave, Sage, London, 2016, s. 133. Se også M. Felson: "Crime and Nature", Sage, Thousand Oaks, Californien, 2006.

3. One crime advertises another
4. One crime entices another
5. One crime sets up another
6. One crime escalates into another
7. One crime starts a victim chain
8. One co-offender attacks another

Der inddrages her ikke den mulige betydning af, hvordan der fra omgivelsernes side reageres på den første eller primære forbrydelse eller risikoadfærd. Stigmatiserings- eller stemplingsteori er en vigtig teori til forståelse af, hvorfor og hvordan en primær forbrydelse/afvigelse/risikoadfærd kan føre til en ny, sekundær forbrydelse/afvigelse/risikoadfærd. Det var Edwin M. Lemert, der introducerede sondringen mellem primær og sekundær afvigelse og henledte opmærksomheden på, at det kunne være, hvordan der blev reageret på den primære afvigelse, der var årsag til den sekundære.⁶⁴ Det afgørende element er stemplingen, hvor omgivelserne opdager en handling – f.eks. et butikstveri, en cigaretstump i en lomme, en sløret stemme og lugt af alkohol – og reagerer over for den person, der har foretaget sig handlingen, på basis af et billede af eller en forventning til personen som sådan: en tyv, en ryger, en alkohol(mis)bruger. Man taler om deviatinduktion: Man slutter/generaliserer fra en handling til et personlighedstræk. Også selve personlighedstrækket generaliseres. Howard Becker taler om, at det bliver en 'hovedstatus', fordi man tilknytter en række tillægskendetegn.⁶⁵ Han eller hun bliver ikke 'bare' betragtet som en tyveknægt, men også som en upålidelig person med en forkvaklet moral osv. Stemplingen eller stigmatiseringen *kan* have en eller flere af følgende konsekvenser:

1. For P-faktorer: Personen begynder selv at opfatte sig som en særligt afvigende person; han eller hun overtager omgivelsernes billede og opfattelse (selvstempling). Da det drejer sig om "her-og-nu-adfærd" og risikoadfærd, kan det mindske graden af selvkontrol.
2. For N-faktorer: Personen oplever sig mindre accepteret af personer, der ikke er stemplet som kriminelle m.v., og mere af andre, der er stemplet som ham eller hende selv. Personens netværk ændres således til i højere grad at bestå af andre stemplede. Hvis reaktionen er, at personen sættes i fængsel, vil denne proces selvfølgelig være meget markant.
3. For S-faktorer: Personen oplever, at de legitime muligheder for at klare sig bliver forringede, f.eks. at det bliver vanskeligere at få et job som flaskedreng i et supermarked, eller et job i det hele taget.
4. For A-faktorer: Omgivelserne bliver mere mistænksomme over for personen og kontrollerer ham eller hende mere/oftere. Derved forstærkes risikoen for selvstempling, og sommetider også de uhensigtsmæssige indvirkninger på netværk og inklusion. Endvidere øges sandsynligheden for, at man opdager nye afvigelser m.v., som ellers, som for andre, ville være gået upåagtede hen. Hvis dette er tilfældet, forstærkes omgivelsernes stempling osv. Forløbet kan beskrives som et negativt feedbackforløb eller en selvopfyldende profeti. Kært barn har mange navne: Man taler i psykologien om en forventnings-effekt, en Pygmalion-effekt eller en Rosenthal-effekt.⁶⁶

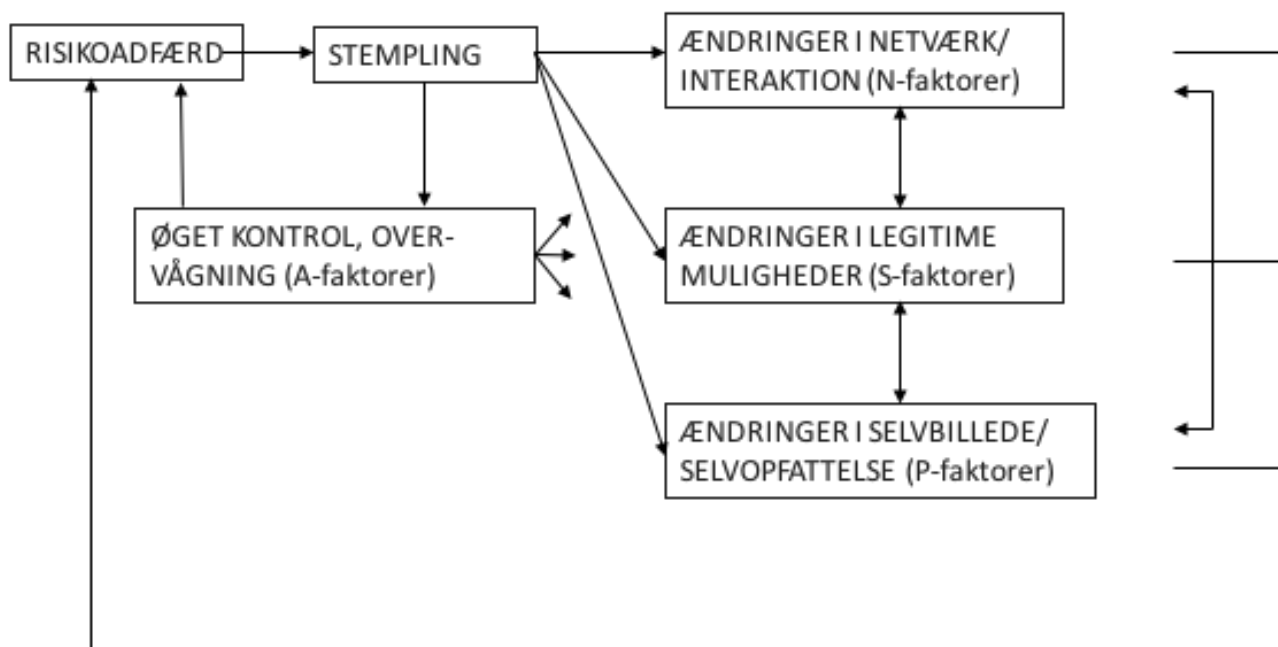
⁶⁴ E.M. Lemert: "Social Pathology", McGraw-Hill, New York, 1951.

⁶⁵ H. Becker: "Outsiders", Free Press, New York, 1963.

⁶⁶ Den tyskfødte amerikanske psykolog Robert Rosenthal gennemførte i 1960-erne en række psykologiske forsøg, som viste, at man kan påvirke både dyrs og menneskers adfærd og præstationer gennem forventninger til dem. F.eks. viste det sig, at jo større og jo mere positive forventningerne var til, hvad skolelever kunne præstere, desto bedre præstede de – og omvendt. Det var Rosenthal selv, der omtalte det som Pygmalion-effekten. Den græske sagnfigur Pygmalion kunne gøre sine skulpturer levende ved tankens kraft.

Hvis stempelingen eller stigmatiseringen får en eller flere af disse konsekvenser, øges risikoen for en sekundær afvigelse. Det bliver en selvopfyldende profeti. For så vidt angår de mulige konsekvenser for P-, N- og S-faktorer og deres konsekvenser, er dette forsøgt illustreret i opstilling 3.9.

Opstilling 3.9. Teorien om stemplingsprocessen og dens konsekvenser.

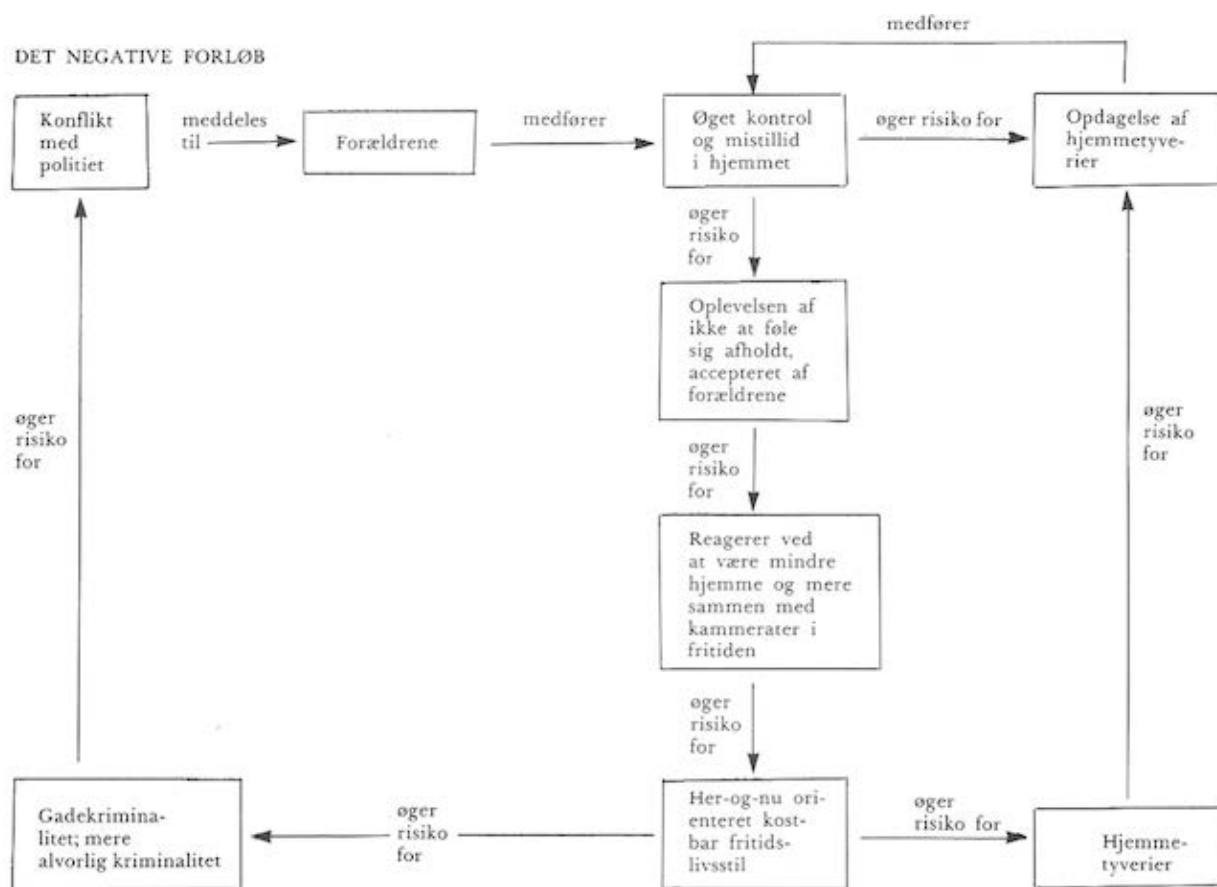

Forekomsten af den slags processer blev undersøgt i den allerførste 'Ungdomsundersøgelse' i 1979 i Gladsaxe,⁶⁷ og her fandt man belæg for, at det er en proces, der kan ligge bag en ikke ubetydelig del af børns og unges fortsatte kriminalitet og anden risikoadfærd. Specifikt undersøgtes konsekvensen af, at børn og unge begik tyveri i butik eller på skolen, og at dette blev opdaget og fortalt til forældrene. For mellem 40 og 50 procent af disse tilfælde øgedes risikoen for ny kriminalitet i løbet af et år med et typisk forløb som skitseret i opstilling 3.10.⁶⁸ For mellem 30 og 40 pct af tilfældene hverken øgedes eller mindskedes risikoen – og for de resterende ca. 20 pct af tilfældene mindskedes risikoen.

⁶⁷ F. Balvig: "Ungdomskriminalitet i en forstadskommune", Det Kriminalpræventive Råd, København, 1982. Der har ikke været mulighed for at gentage denne del af undersøgelsen i senere undersøgelser af den simple grund, at det ikke har været muligt at bruge et så langt og omfattende spørgeskema, som er nødvendigt herfor.

⁶⁸ Det er den originale graf, der her gengives. Kvaliteten, ikke af indholdet, men af gengivelsens grafiske kvalitet, beklages!

Opstilling 3.10. Forældres reaktioner på at få meddelelse om, at børn har stjålet i butik eller i skolen, og konsekvenserne heraf.

Kilde: F. Balvig: "Ungdomskriminalitet i en forstadskommune", Det Kriminalpræventive Råd, 1982.

Der er god overensstemmelse mellem dette undersøgelsesresultat og de konklusioner, der drages af og i samtidige og senere store udenlandske undersøgelser.⁶⁹

⁶⁹ For en oversigt, se D.P. Farrington & J. Murray: (red.) "Labelling Theory. Empirical Tests", Transaction Publishers, New Brunswick & London, 2014. Den mest berømte undersøgelse af denne problematik og med de nævnte konklusioner er en forløbsundersøgelse af 411 drenge, der blev født i et arbejderkvarter i London i begyndelsen af 1950-erne ("The Cambridge Study in Delinquent Delinquency", se bl.a. D.P. Farrington: "The Effects of Public Labelling", British Journal of Criminology, 17, 1977, s. 112-125, og en række senere publikationer). I en forskningsoversigt fra 2014 gennemgik man 18 undersøgelser, hvor man havde interesseret sig for betydningen af opdagelse af og officielle reaktioner på ungdomskriminalitet for senere eventuelt tilbagefald til ny kriminalitet. I to ud af tre af disse undersøgelser – 12 – fandt man en forøgelse af recidivrisikoen som en konsekvens af den officielle intervention, i fem af undersøgelserne gjorde det ingen forskel, og i en reduceredes recidivrisikoen (K. Barrick: "A Review of Prior Tests of Labeling Theory", i Farrington & Murray, ovf. cit., s. 89-112). I en anden forskningsoversigt, en metaanalyse, fra 2014, fandt man frem til i alt 29 relevante forsøg og eksperimenter. Det konkluderes her: "The studies included 7.304 juveniles across 29 experiments reported over a 35-year period. Juvenile system processing, at least given the experimental evidence presented in this report, does not appear to have a crime control effect. In fact all of the results are negative in direction, as measured by prevalence, incidence, severity and self-report outcomes. ... Based on the evidence in this report, juvenile system processing appears to not have a crime control effect, and across all measures appears to increase delinquency." (A. Petrosino, C. Turpin-Petrosino & S. Guckenburg: "The Impact of Juvenile Processing on Delinquency", i Farrington & Murray, ovf. cit., s. 113-148). Det beregnes her, at opdagelse m.v. gennemsnitligt øgede risikoen for recidiv med 5-10 pct. i forhold til ikke-opdagelse.

Personlighedsafvigelser/Personlighedsforstyrrelser

Det ligger langt uden for nærværende fremstillings rækkevide – og forfatterens kompetenceområde – at forsøge at give et overblik over de teorier, man har om personlighedsafvigelsers – psykiske afvigelsers, personlighedsforstyrrelser – mulige betydning for kriminalitet og anden risikoadfærd, og baggrunden herfor. Her får det række at fremføre bare tre forhold.

For det første er det utvivlsomt, at forekomsten af personlighedsafvigelser *kan* have betydning for personers tilbøjelighed til at begå kriminalitet eller involvere sig i andre former for risikoadfærd.

For det andet må man, hvis det er variationer, der i fokus – eksempelvis over tid – interessere sig for forekomsten af dem (udbredelse), deres betydning under forskellige vilkår og behandlingen af dem.

For det tredje, når det drejer sig om børn og de yngste af de unge, så er det nok først og fremmest, men ikke alene, diagnosen og behandlingen af ADHD – der i væsentlig grad overlapper med selvkontrol-problematikken – der bør være i fokus.

Teori og virkelighed

Så langt det har været muligt – og som det vil fremgå af det følgende, har noget *ikke* været muligt – er de enkelte forhold i det teoretiske grundlag systematisk søgt operationaliseret og målt i 'Ungdomsundersøgelserne' 2005, 2010 og 2016. Herefter er der, efter samme model som i analysen af 2010-undersøgelserne, gennemført et meget stort antal såkaldte logistiske regressionsanalyser.⁷⁰ De 'uafhængige variable' har været de nævnte af teorien afledte variable samt tidspunktet for undersøgelsen, mens de 'afhængige variable' har været: En for en de forskellige former for tyveri; det samlede mål for tyveri (og forskellige skæringspunkter for dette indeks); forskellige former for vold/trusler om vold; det samlede mål for vold (og forskellige skæringspunkter for dette indeks); forskellige former for hærværk, det samlede mål for hærværk (og forskellige skæringspunkter for dette indeks); det samlede mål for 'kriminalitet' (og forskellige skæringspunkter for dette indeks); tobaksrygning, hvor ofte man drikker sig fuld; brug af hash; det samlede mål for brug af nydelses- og rusmidler (og forskellige skæringspunkter for dette indeks).

Fokus har først og fremmest været på, om tidspunktet stadig står tilbage som en selvstændig forklarende faktor, når alle vore uafhængige variable er i brug over for alle de afhængige. Det viser sig i

⁷⁰ Se F. Balvig: "Lovlydig ungdom", Det Kriminalpræventive Råd, København, s. 83-119.

høj grad ikke at være tilfældet, hvilket tyder på, at vi med de ændringer i de forhold, vi har inddraget og målt, i meget høj grad kan forklare nedgangen i kriminalitet m.v. Eller lidt mere forsigtigt og mere korrekt udtrykt: Vi kan med de forhold og ændringer i disse, vi har inddraget, i meget høj grad forudsige, hvordan kriminaliteten m.v. er på forskellige tidspunkter (2005, 2010 og 2015). Dermed er det så jo ikke bevist, at det *er* ændringerne i disse forhold, der er årsagen til faldet i kriminaliteten m.v.

Dernæst har vi så set på, hvilke konkrete forhold eller faktorer det er, der betyder noget, og hvor meget de betyder. Resultaterne af denne kortlægning vil vi fremlægge i det følgende ved at belyse de i alt 12 – jf. teorien – forhold et for et frem for beskrivelse af statistiske størrelser i form af OR-værdier osv. fra selve de statistiske analyser. Forhåbentlig bliver det på denne måde bare en smule mere forståeligt!

I opstilling 3.11 gives en oversigt over de undersøgte faktorer og – i hel kort form – de antagelser/hypoteser, der er vurderet. Desuden er det angivet, hvordan analysen heraf er foregået, dvs. om det er sket ved hjælp af de nævnte regressionsanalyser af data i 'Ungdomsundersøgelserne' (Indiv. = analyser baseret på oplysninger om de enkelte personer), eller om det er sket ved at foretage såkaldte økologiske sammenligninger, f.eks. det samlede antal biltyverier før og efter udbredelsen af elektroniske ratlåse. Til de fire SNAP-faktorer har vi her tilføjet en 'X-faktor', hvormed skal forstås 'X-tra' forhold, der kan influere: mørketalsændringer, demografiske ændringer og import-/eksportændringer. En eksportændring ville foreligge, hvis kriminaliteten f.eks. i større eller mindre grad blev begået uden for landets grænser. En importændring ville foreligge, hvis kriminaliteten inden for landets grænser i større eller mindre grad blev begået af personer bosiddende uden for landets grænser.

Opstilling 3.11. Oversigt over de undersøgte faktorer, de centrale antagelser og analysernes karakter.

FAKTOR	DIMENSION	ANTAGELSE	ANALYSE
S	Familie	Øget inklusion i familie	INDIV.
	Institution	Øget inklusion i skole	INDIV.
	Arbejde	Forældre øget inklusion på arbejdsmark.; rigere	ØKOL.
N	Interaktion	Færre kriminelle venner/jævnaldrende	INDIV.
	Normer	Stærkere normer mod kriminalitet	INDIV.
	Oplev. forv.	Mindske flertalsmisforståelser	INDIV.
A	Muligheder	Især det kontantløse samfund	ØKOL.
	Kontrol	Øget teknisk/elektronisk kontrol	ØKOL.
	Livsstil	Fra 'Gade' til 'Cyber Space'	INDIV.
P	Selvkontrol	Øget selvkontrol, fremtidsdisciplinering	INDIV.
	Risikoadfærd	Anden risikoadfærd mindsket	INDIV.
	Personl.afv.	Måske mindsket bly, og mere ritalin	ØKOL.
X	Mørketal	Næppe nogen større betydning	ØKOL.
	Demografi	Næppe nogen større betydning	INDIV.
	Import/Eksport	Næppe nogen større betydning	ØKOL.

A-faktorer: Muligheder, livsstil og kontrol

Der findes ikke forhold i selve 'Ungdomsundersøgelserne', der kan belyse den mulige betydning af ændringerne i de fysiske muligheder og kontrollen over disse (vanskelighederne, opdagelsesrisikoen m.v.). At det er svært at afdække den mulige betydning af netop disse forhold i interviewundersøgelser o.lign., er måske også baggrunden for, at disse forklaringer har fået en lidt (for) tilbagetrukket placering i disse undersøgelser – ligesom man nok godt kunne argumentere for, at disse forklaringer har fået en lidt (for) fremtrædende placering i undersøgelser, der alene baserer sig på dokumentarisk materiale som kriminalstatistik, opgørelser over antal transportmidler osv. (økologiske analyser).

Muligheder og kontrol

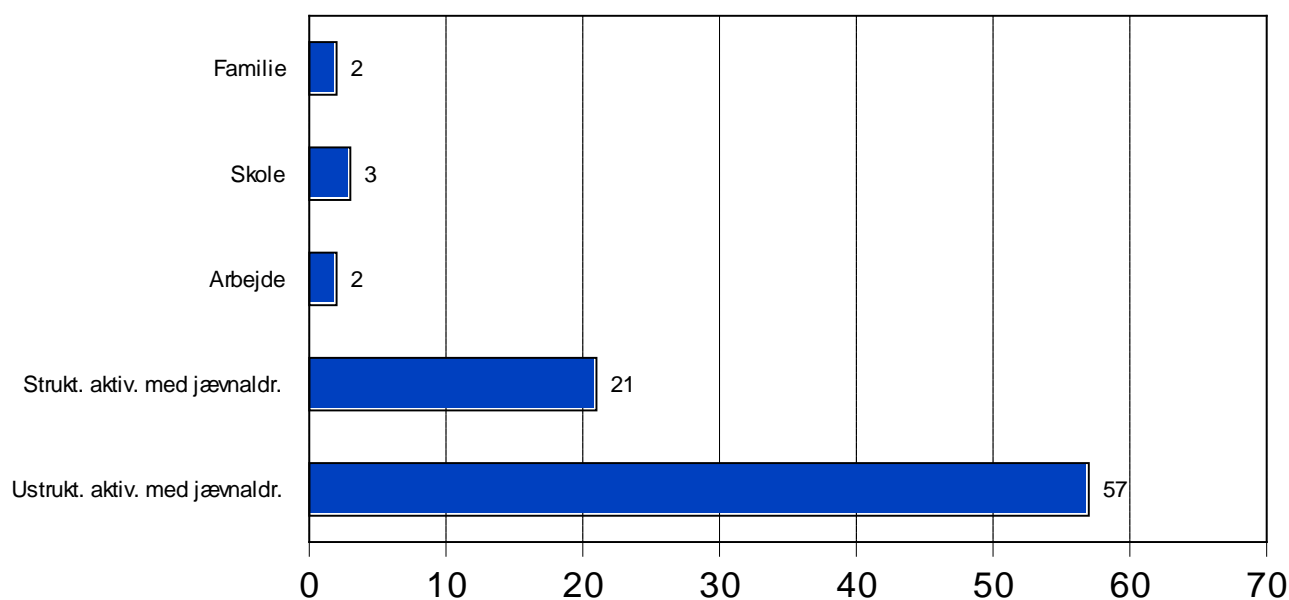
Vi mener imidlertid efter den generelle analyse, vi gennemførte af boblen i specielt tyveriernes udvikling i Danmark det sidste halve århundrede, at ændringer i muligheder/fristelser og kontrollen over disse *er* vigtige faktorer. Fordi en større del af børne- og ungdomskriminaliteten som udgangspunkt er mere fristelses- og situationsforankret end voksenkriminaliteten, vil vi også mene, at ændrede muligheder og ændret kontrol med disse muligheder *især* er en vigtig del af forklaringen på, at vi over tid først fik væsentlige stigninger i netop børne- og ungdomskriminaliteten, og efterfølgende har haft en særlig markant nedgang i samme.

Livsstil

Selv om en mulighed eksisterer, det være sig en legal eller illegal mulighed, så bliver den jo ikke udnyttet, hvis man ikke konfronteres med den eller kommer i nærheden af den. Det er derfor også nødvendigt at se på, om der skulle være sket relevante ændringer i de unges livsstil, dvs. hvor, hvornår, med hvem og med hvad de tilbringer deres tid. Der for de fleste og mest relevante muligheder for især tyveri, hærværk, røveri osv. er til stede, når de unge tilbringer i øvrigt ustruktureret tid sammen med andre børn og unge i det offentlige rum – dvs., som man sagde tidligere, 'hænger på gadehjørnerne'. En interessant engelsk undersøgelse illustrerer dette med stor tydelighed. Her har man opgjort, på baggrund af selvrapporterede data i anonyme spørgeskemaundersøgelser, hvor mange kriminelle handlinger unge begår pr. 10.000 timer, der tilbringes i forskellige situationer/sammenhænge, jf. opstilling 3.12.

For det første viser det sig, at uanset hvilken situation eller sammenhæng, man befinder sig i, så bruger man langt de fleste timer til ikke at lave kriminalitet. For det andet er netop timer tilbragt sammen med andre unge, typisk i det offentlige rum, langt den største risikosituation. Det er overordentlig sjældent noget begås, når man er sammen med familien, i skole eller på arbejde. Det er ti gange mere sandsynligt, at kriminelle handlinger begås, når man er beskæftiget med strukturerede (legale) aktiviteter sammen med jævnaldrende – og mere end 20 gange mere sandsynligt, når man er sammen med jævnaldrende omkring ustrukturerede aktiviteter.

Opstilling 3.12. Kriminelle handlinger pr. 10.000 timer, der tilbringes i forskellige situationer/sammenhænge.

Kilde: P-O. Wikström, D. Oberwittler, K. Treiber & B. Hardie: "Breaking Rules. The Social and Situational Dynamics of Young People's Urban Crime", Glendon Studies in Criminology, s. 330-331. Se tillige M. Felson & M. Eckert: "Crime and Everyday Life", Sage, 5. Udg., 2016, s. 90.

I 'Ungdomsundersøgelserne' er de 14-15-årige hver gang blevet spurgt om, hvor ofte de er sammen med deres kammerater på gaden, ved grillbar, i butikcentre, kiosk eller lignende uden at foretage sig noget bestemt, dvs. lige præcis en 'nøgleaktiviteterne' når det drejer sig om ustruktureret samvær med kammerater/jævnaldrende i det offentlige rum. Af opstilling 3.13 kan man se, at der her *er* sket væsentlige ændringer den sidste halve snes år. I 2005 var det 30 pct. af de unge, der 'hang ud' på denne måde, eventuelt hver dag; i 2010 24 pct. og i 2016 20 pct. Der er sket en halvering i den andel af de unge, der 'hænger ud' på denne måde 'så godt som hver dag' – fra 12 til 6 pct.

Opstilling 3.13. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor ofte de er sammen med deres kammerater på gaden, ved grillbar, i butikcentre, kiosk eller lignende uden at foretage sig noget bestemt - 2005, 2010 og 2016.

	2005	2010	2016
Aldrig	13	13	14
Sjældent	23	27	28
2-3 gange om måneden	17	22	27
1 gang om ugen	17	14	17
2-3 gange om ugen	18	15	14
Så godt som hver dag	12	9	6
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

En anden måde at 'hænge ud' på er at køre rundt sammen med kammerater, på cykel eller knallert, uden noget bestemt formål. I 2005 var det godt og vel hver tredje (35 pct.), der *aldrig* deltog i den slags aktiviteter, og i 2016 er andelen vokset til næsten hver anden (47 pct.). I 2015 var det 15 pct., der flere gange om ugen cyklede m.v. rundt sammen med deres kammerater uden noget bestemt formål; i 2016 er denne andel halveret til 7 pct., jf. opstilling 3.14.

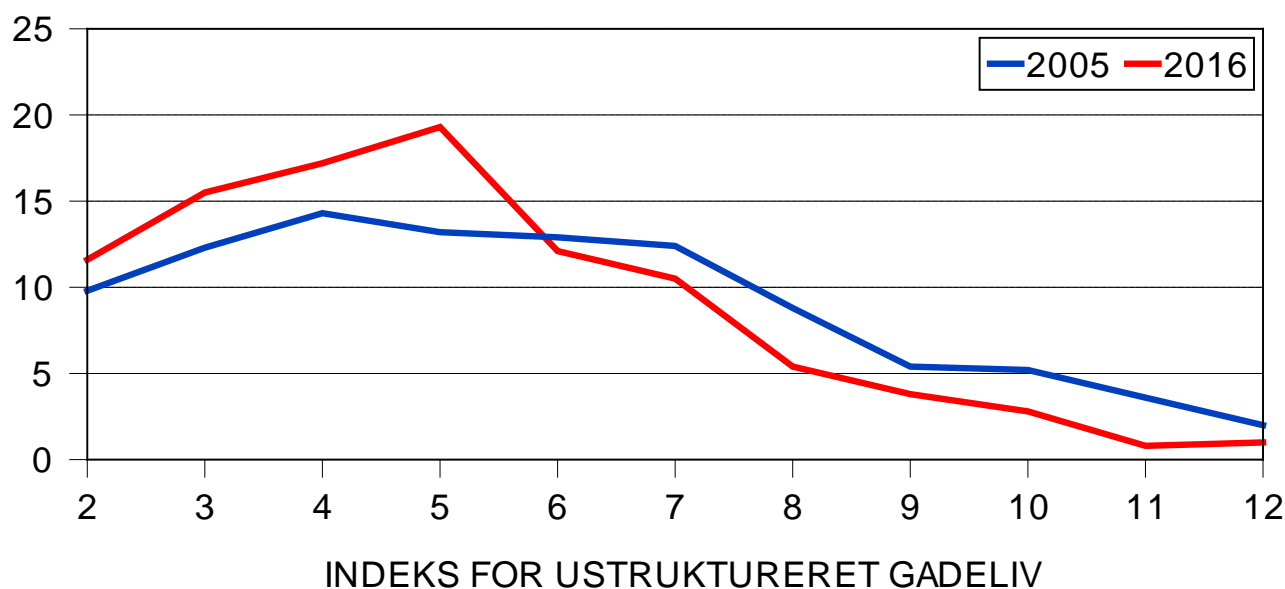
Opstilling 3.14. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de kører rundt på cykel eller knallert sammen med deres kammerater uden noget bestemt formål - 2005, 2010 og 2016.

	2005	2010	2016
Aldrig	35	37	47
Sjældent	32	31	31
2-3 gange om måneden	10	9	9
1 gang om ugen	8	9	6
2-3 gange om ugen	10	8	4
Så godt som hver dag	5	6	3
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Hver af de to spørgsmål har seks svarmuligheder, og på baggrund af svarene har vi så konstrueret et indeks, der går fra 2 til 12 for 'ustruktureret gadeliv sammen med jævnaldrende i det offentlige rum'. Man scorer her 2, hvis man aldrig er sammen med kammerater på gaden, ved butikcentre osv. uden at foretage sig noget bestemt og aldrig cykler rundt el.lign. med kammerater uden at foretage sig noget bestemt – og, i den anden ende, 12, hvis man gør begge dele dagligt. Af opstilling 3.15 kan man se, hvordan de 14-15-årige fordeler sig på dette indeks i henholdsvis 2005 og 2016. I den lave ende, fra 2 til og med 5, er de unge blevet mere talstærkt repræsenteret i 2016, omkring indekssværdien 6 er der omtrent lige mange, og i den høje ende er de unge blevet mindre talstærkt repræsenteret i 2016. Der bruges i 2016 markant mindre tid på ustrukturerede aktiviteter sammen med kammerater i det offentlige rum end en halv snes år tidligere, i 2005.

Opstilling 3.15. Procentvis fordeling af de 14-15-årige på et indeks over, hvor ofte de færdes sammen med andre unge i ustrukturerede situationer i det offentlige rum, 2005 og 2010.

Af opstilling 3.16 kan man se, at de 14-15-årige i det hele taget bruger mindre tid sammen med jævnaldrende venner og kammerater i 2016 sammenlignet med 2005. I 2005 var det over halvdelen (52 pct.) af de 14-15-årige, der brugte det meste af deres fritid sammen med venner og kammerater, mens det i 2016 'kun' er 42 pct. Hvor det i 2005 var 18 pct., der kun i en mindre del af fritiden eller slet ikke var sammen med venner/kammerater, så var det i 2016 29 pct.

Opstilling 3.16. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor meget de er sammen med deres venner og kammerater - 2005, 2010 og 2016.

	2005	2010	2016
I næsten al fritid	19	18	15
Det meste af fritiden	33	31	27
Omkring halvd. af fritiden	30	30	29
Kun i mindre del af fritiden	14	17	24
Næsten ikke	4	4	5
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

De er generelt mindre sammen med venner/kammerater i fritiden, og de 'hænger mindre ud', men er reduktionen i, hvor meget de mindre hænger ud i det offentlige rum, alligevel så stærk, at de unge eksempelvis så kompenserer ved at være mere sammen med venner/kammerater hjemme (hos sig selv eller hos kammeraterne)?

Opstilling 3.17. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de mødes med deres kammerater i fritiden hjemme hos sig selv eller hos dem - 2005, 2010 og 2016.

	2005	2010	2016
Aldrig	2	1	4
Sjældent	9	8	14
2-3 gange om måneden	11	12	22
1 gang om ugen	17	20	23
2-3 gange om ugen	38	36	29
Så godt som hver dag	23	23	8
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 3.17 viser, at de også er mindre sammen med venner/kammerater i fritiden hjemme. Det er endda en meget kraftig udvikling, der er sket her, især i den sidste del af perioden. Hvor en meget stor del af de 14-15-årige, 61 pct., i 2005 angav, at de flere gange om ugen var sammen med venner/kammerater i fritiden hjemme hos sig selv eller hjemme hos vennerne/kammeraterne, så var denne andel skumpet ind til 37 pct. i 2016. Andelen, der var hjemme med venner/kammerater så godt som hver dag, var skrumpet ind til en tredjedel af disse, fra 23 til 8 pct. Omvendt var den andel, der var hjemme sammen med venner/kammerater mindre end en enkelt gang om ugen, vokset fra 22 til 40 pct., altså næsten en fordobling. Man er simpelthen i sin fritid mindre og mindre *fysisk* sammen med venner og kammerater. Når udviklingen især er kraftig i den sidste del af perioden, kan det tænkes at hænge sammen med folkeskolereformen og den længere skoledag. De fleste har de fleste af deres kammerater/venner i den klasse, de går i, eller i hvert fald på samme skole, og det kan tænkes, at det længere samvær med venner/kammerater/jævnaldrende i skolen mindsker behovet for at være sammen med dem uden for skoletiden.

Man kunne også forestille sig, at det mindre samvær med venner/kammerater hjemme blot reflekterer, at man i stedet oftere mødes med dem ude til strukturerede fritidsaktiviteter såsom eksempelvis sport. Heller ikke dette er der imidlertid noget, der tyder på, tværtimod. Bl.a., hvilket fremgår af opstilling 3.18, viser det sig generelt, at de 14-15-årige går mindre ud (er ikke hjemme) om aftenen.

Opstilling 3.18. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor ofte de går ud (er ikke hjemme) om aftenen - 2005, 2010 og 2016.

	2005	2010	2016
Hver aften	6	6	3
De fleste aftener	19	14	10
Et par gange om ugen	35	33	27
En gang om ugen	18	18	25
Meget sjældent	22	29	35
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

I 2005 gik 40 pct. ud om aftenen (var ikke hjemme) mere end en gang om ugen, mens det i 2016 var 60 pct., igen en betydelig ændring over et så forholdsvis kort åremål. I 2005 gik hver fjerde, 25 pct., ud (var ikke hjemme) de fleste aftener i ugen, evt. stort set hver aften; i 2016 var det 'kun' 13 pct., altså en halvering.

Også af en anden undersøgelse, foretaget af SFI, fremgår det, at der er sket en generel reduktion i det fysiske samvær med kammerater og jævnaldrende. Denne undersøgelse vedrører kun perioden fra 2009 til 2013, men omfatter ud over 15-årige også 7-årige, 11-årige og 19-årige. Fra 2009 til 2013 er andelen af de 7-årige, der er sammen med venner i fritiden flere gange om ugen, faldet fra 41 til 31 pct., for de 11-årige fra 50 til 48 pct., for de 15-årige fra 46 til 39 pct. og for de 19-årige fra 35 til 27 pct. I den anden ende af skalaen er andelen af 7-årige, der er sammen med venner i fritiden mindre end en gang om ugen, steget fra 16 til 25 pct., for de 11-årige fra 12 til 14 pct., for de 15-årige fra 16 til 22 pct., og for de 19-årige fra 19 til 23 pct.⁷¹

En af de aktiviteter, der nærmest henhører til kategorien af ustruktureret samvær med kammerater/jævnaldrende i fritiden, og som også i undersøgelser er fundet at udgøre en særlig risikosituation, ikke blot med hensyn til kriminalitet, men også med hensyn til andre former for risikoadfærd, eksempelvis (overdreven) alkoholforbrug og tobaksrygning, er festdeltagelse. Også deltagelse i fester er blevet markant mindre udbredt de senere år for de 14-15-årige, jf. opstilling 3.19.

⁷¹ M. Heide Ottosen et al.: "Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2014", SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København, 2014.

Opstilling 3.19. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de går til fester med andre unge (f.eks. privatfester, skolefester, sodavandsdiskotek) - 2005, 2010 og 2016.

	2005	2010	2016
Flere gange om ugen	7	4	2
En gang om ugen	16	12	6
2-3 gange om måneden	26	30	25
Højest 1 gang om måneden	17	18	17
< end 1 gang om måneden	20	24	28
Ikke været til fester sidste 12 måneder	14	12	22
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

I 2005 var det næsten hver fjerde, 23 pct., der gik til en eller anden form for fest mindst en gang om ugen, og det er reduceret med to-tredjedele, til 8 pct. i 2016. Omvendt er den andel, der går til en eller anden form for fest mindre end en gang om måneden, vokset fra omkring hver tredje, 34 pct., i 2005, til hver anden, 50 pct., i 2016.⁷²

Den overordnede ændring af de unges livsstil, der er sket, kunne have den forenklede overskrift 'fra barndommens gade til cyberspace'.⁷³ Vi har i 'Ungdomsundersøgelserne' rimeligt gode data, jf. det forudgående, vedrørende, hvad man er på vej væk fra, men ikke vedrørende antagelsen om, hvad man er på vej hen imod. I 1979, da 'Ungdomsundersøgelserne' startede, var der langt til 'cyberspace'. Der eksisterede f.eks. hverken personlige computere eller mobiltelefoner. Den nævnte SFI-undersøgelse giver derimod en enkelt mulighed for at kigge lidt ind i en børne-og ungdomsverden, hvor der bruges mere tid på cyberspace end på gaden, og hvor cyberspace i højere grad er det sted, hvor unge og børn knyttes sammen. Den viste således, at hvor det i 2009 var 19 pct. af de 11-årige, der chattede med deres venner hver dag, så var det i 2013 29 pct. For de 15-årige var procenterne 58 og 66, og for de 19-årige 42 og 60. I den anden ende af skalaen kunne man registrere, at den andel af de 11-årige, der chattede med deres venner mindre end en gang om ugen, faldt fra 43 pct. i 2009 til 32 pct. i 2013, for de 15-årige fra 8 til 7 pct. og for de 19-årige fra 20 til 9 pct.⁷⁴

Det er ikke blot andre og tidligere undersøgelser, der viser, at den 'gadeorienterede' livsstil i særlig grad er forbundet med øget risiko for traditionel 'kriminalitet' i det offentlige rum som bl.a. tyverier, hærværk, røverier, vold og trusler. Det viser også den senest gennemførte 'Ungdomsundersøgelse' i 2016: Jo mere af sin fritid, man tilbringer sammen med venner/kammerater/jævnaldrende, de-

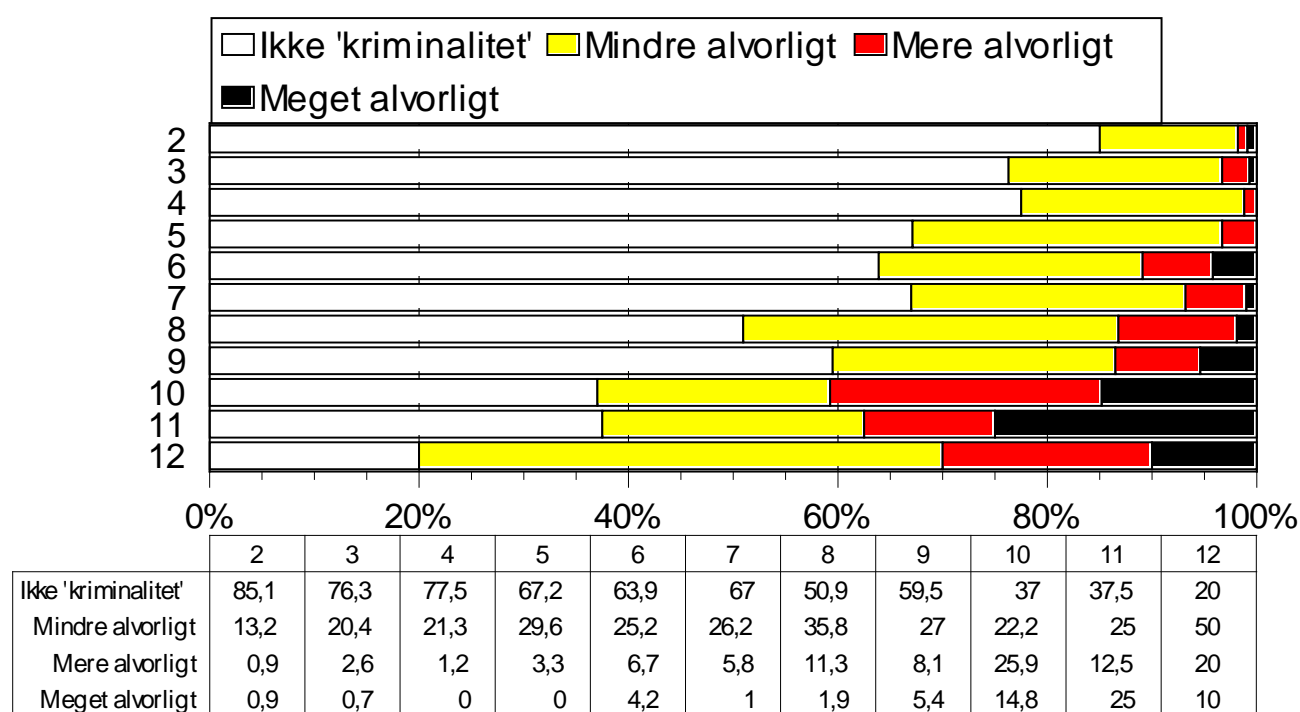
⁷² I Appendiks C, opstilling C.35-C.38, vises tilsvarende udviklingstendenser for den hyppighed, hvormed de 14-15-årige går til privatfest, på værtshus, på diskotek eller til festivaller/koncerter.

⁷³ Jf. bl.a. F. Balvig & L. Holmberg: "Flamingoeffekten. Sociale overdrivelser og social pejling", Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, København, 2014, s. 353.

⁷⁴ Jf. M. Heide Ottosen, ovf. cit. De 7-årige var ikke med i disse opgørelser.

sto mere 'kriminalitet'; jo mere fritid man tilbringer i det offentlige rum, desto mere 'kriminalitet' – og jo mere tid man bruger på ustrukturerede aktiviteter, desto mere 'kriminalitet'. Især når man ser disse livsstilsfaktorer i relation til hinanden, bliver sammenhængen med 'kriminalitet' markant, jf. opstilling 3.20. Opstilling 3.20 viser sammenhængen mellem indeks for tid, brugt på ustrukturerede aktiviteter sammen med kammerater i det offentlige rum, og det indeks vi har udarbejdet for 'kriminalitet', jf. tidligere.

Opstilling 3.20. Procentvis fordeling af de 14-15-åriges kriminalitet i forhold til et indeks for, hvor ofte de færdes sammen med andre unge i ustrukturerede situationer i det offentlige rum, 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Blandt dem, der dagligt eller næsten dagligt bruger tid på at opholde sig og færdes i det offentlige rum uden noget bestemt formål, er det langt over halvdelen, der har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år, og mere end hver fjerde har begået relativt 'alvorlig kriminalitet'. Blandt dem, der aldrig eller næsten aldrig bruger tid på den slags aktiviteter, er det mindre end en fjerdedel, der har begået 'kriminalitet', og næsten ingen har begået relativt 'alvorlig kriminalitet'.

Over tid, fra 2005 til 2016, viser den ændrede livsstil væk fra den ustrukturerede 'gadestil' sig at have en signifikant og selvstændig betydelig forklaringskraft i forhold til det fald, der har været i 'kriminaliteten'. Det viser samtlige de særlige analyser, regressionsanalyser, der er gennemført, uanset hvordan denne livsstil måles, uanset hvordan 'kriminalitet' måles, og uanset hvilke andre faktorer vi inddrager i analysen og 'holder konstant'. Tilsvarende sammenhæng finder vi mellem den ændrede livsstil og brug af rus- og nydelsesmidler.

N-faktorer: Interaktion, normer og oplevede forventninger

Det er ved belysningen af A-faktorerne fremgået, at det sociale netværk har betydning for 'kriminalitet', idet vi så, at jo oftere man fysisk var sammen med venner/kammerater/jævnaldrende, desto større 'kriminalitet'. Her skal vi forsøge lidt mere dybtgående at vurdere betydningen af 'indholdet' i netværket, dvs. spørgsmålet om holdninger og adfærd blandt dem man omgås, spørgsmålet om normerne blandt dem man omgås og spørgsmålet om korrektheden i den måde, normerne opleves på.

Interaktion

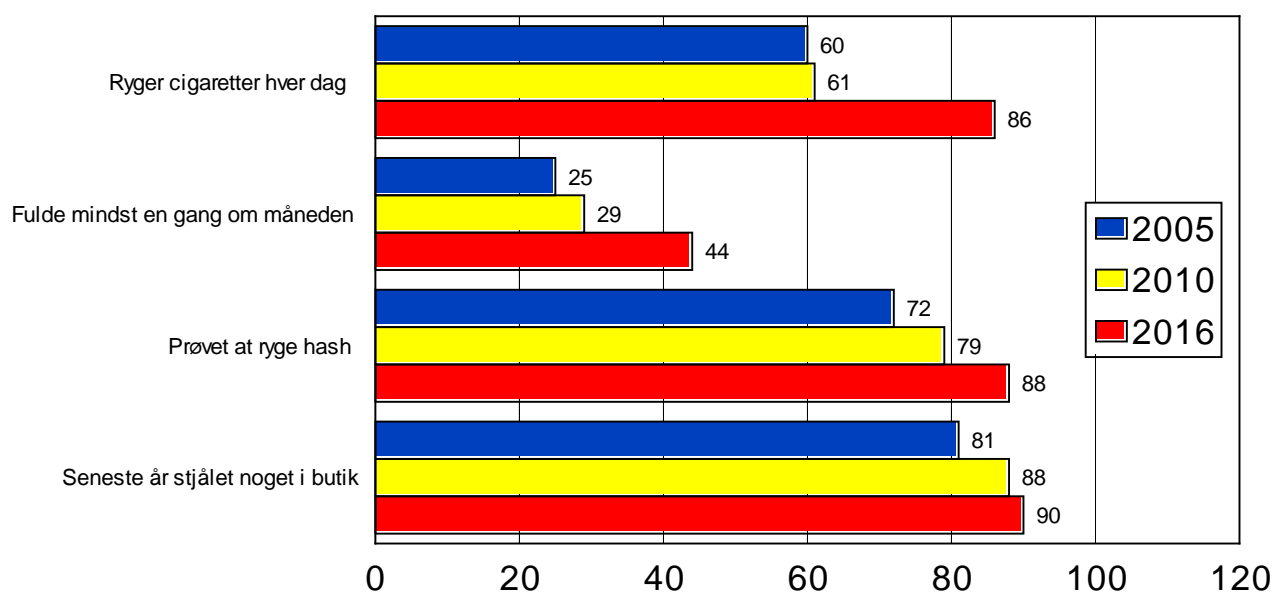
Det er ofte overset i analyser, at de indlærings- og påvirkningsprocesser, som vi ved finder, sted i nære relationer, må medføre en *forstærkning* af den udvikling, der sker, altså at stigningen i 'kriminalitet' m.v. bliver endnu stærkere end ud fra, hvad man skulle forvente, at andre forhold skulle kunne forklare, og en faldende tendens ligeså. Formodningen er, at hvis eksempelvis 'kriminaliteten' falder, så vil der være færre i ens vennekreds, der begår kriminalitet, og derved af denne grund mindre sandsynlighed for, at man selv begår kriminalitet. Det betyder så igen, at ens venner får en ven færre, der begår kriminalitet, hvilket på sin side mindsker deres risiko osv.

Vi har ikke det nødvendige datamateriale til dyberegående at analysere, om der i kriminalitetsboblen m.v. er forekommet sådanne forstærkningsprocesser, men kan kun sige, at selve den teori, der ligger bag, i øvrigt er bekræftet i mange undersøgelser af børne- og ungdomskriminalitet og med hensyn til børns og unges forbrug af alkohol, tobak og narkotika. I en nyere undersøgelse blandt skoleelever i 9. klasse stillede man følgende spørgsmål til 'brugerne': "I hvilken grad passer følgende udsagn på. hvorfor du [drikker alkohol; ryger cigaretter; ryger hash]?" 73 pct. svarede, at de 'i høj grad' eller 'i nogen grad' drak alkohol, fordi deres venner gjorde det. 61 pct. svarede, at de røg cigaretter, fordi deres venner gjorde det – og 71 pct. svarede, at de røg hash, fordi deres venner gjorde det.⁷⁵

Det eneste vi kan gøre her, er at vise, at der i hvert fald i perioden 2005 til 2016 er sket det, man skulle forvente, nemlig at børn og unge i stadigt stigende omfang har været omgivet af en vennekreds, der ikke begår kriminalitet, ikke ryger tobak, ikke drikker sig fulde ofte osv., jf. opstilling 3.21.

⁷⁵ I disse opgørelser har man udeladt 'hverken-eller'-svar. Kilde: Børnerådet: "Unge undervurderer, hvor accepteret alkohol er blandt jævnaldrende", Børneindblik, Nr. 9, 19. december 2016, s. 7.

Opstilling 3.21. Procent af de 14-15-årige, der mener, at ingen eller næsten ingen af deres venner ryger cigaretter dagligt, drikker sig fulde mindst en gang om måneden, har prøvet at ryge hash eller har stjålet noget i en butik inden for det seneste år – 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

I 2005 mente 81 pct., at ingen eller næsten ingen af deres venner havde stjålet i en butik. I 2016 var denne andel vokset til 90 pct. Endnu stærkere har udviklingen vedrørende rus- og nydelsesmidler været. I 2005 var det 60 pct., der sagde, at næsten ingen af deres venner røg tobak (cigaretter) på daglig basis, mens det bare en halv snes år senere, i 2016, var hele 86 pct. Andelen, der vurderer, at ingen eller næsten ingen af deres venner drikker sig fulde mindst en gang om måneden, er vokset fra hver fjerde, 25 pct., til 44 pct. Endelig er den andel, der vurderer, at ingen eller næsten ingen af deres venner har prøvet at ryge hash, øget fra 72 til 88 pct.

Normer

Når disse data kan være svære at fortolke ind i et interaktivt indlæringsperspektiv, er det ikke mindst, fordi normerne kan have ændret sig, og normerne er den anden centrale N-faktor. Det kan have ændret sig, hvem man vil have som venner, og hvem man ikke vil have som venner, og i så fald kan begåelse af kriminalitet være et af de kriterier, der spiller en større rolle for disse sociale processer. Formuleret på en anden måde: Er det de senere år blevet mindre "in" og mere "out" at begå kriminalitet? Den serie af kvalitative fokusgruppeinterviews, der har ledsaget alle 'Ungdomsundersøgelserne', tyder klart på, at det er tilfældet. Der har over tid været en vis bevægelse i retning af at se på dem, der 'tør' lave kriminalitet, med en vis beundring, til at se på dem som 'tabere', 'dumme' og 'barnlige' – det er de ord, man bruger i 2016-undersøgelsen. Det er meget svært at spørge om og belyse normer i en standardiseret spørgeskemaundersøgelse, men vi har haft fem

spørgsmål med i form af påstande, som man har kunnet tage stilling til ved at erklære sig 'helt enig', 'lidt enig', 'lidt uenig eller 'helt uenig'. De fire af påstandene har drejet sig om, at man ikke vil se en ven mere, hvis han eller hun begår en bestemt form for kriminalitet, og den femte mere generelt om, at man mister sine venner, hvis man begår kriminalitet.

Opstilling 3.22. Procentfordeling af de 14-15-årige, der *ikke* er 'helt uenige' i, at forskellige former for kriminalitet betyder tab af venskab – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

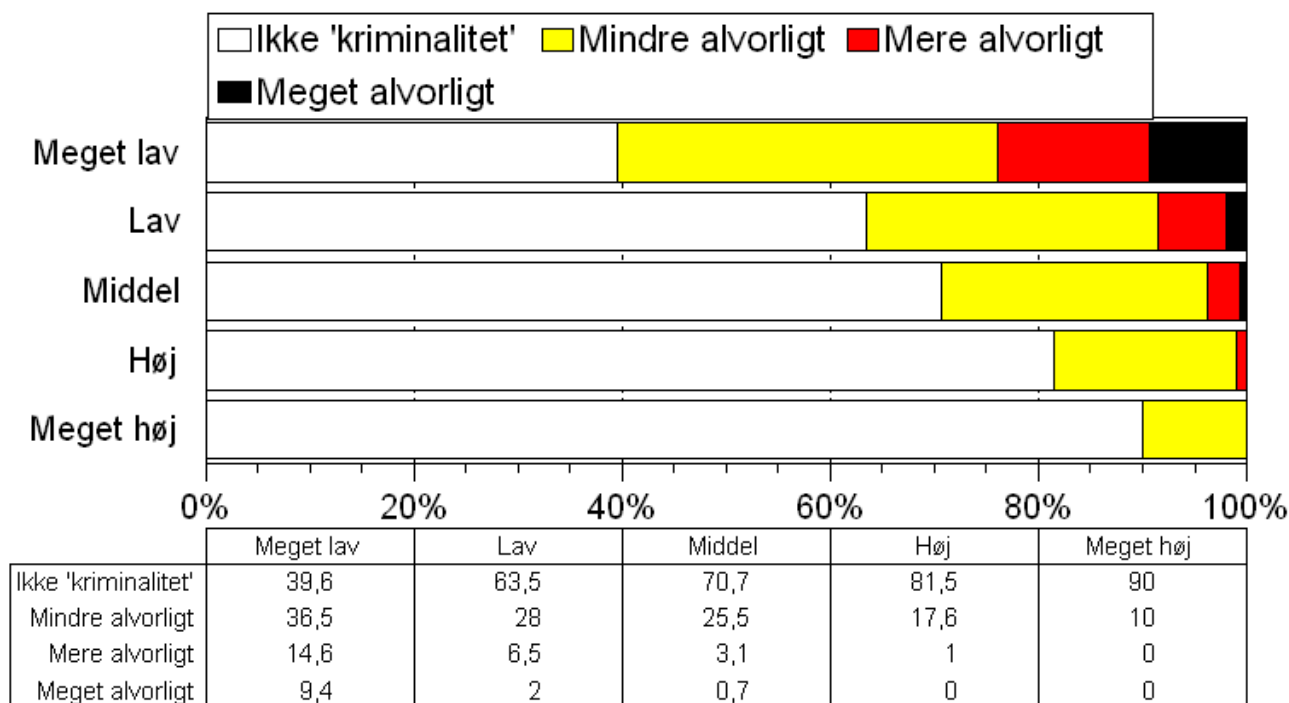
	2005	2010	2016
"Hvis en af mine venner stjæler en cykel, vil jeg ikke se ham/hende mere"	58	64	68
"Hvis en af mine venner stjæler i en butik, vil jeg ikke se ham/hende mere"	62	71	73
"Hvis en af mine venner slår andre, vil jeg ikke se ham/hende mere"	63	72	73
"Hvis en af mine venner laver indbrudstyveri, vil jeg ikke se ham/hende mere"	73	76	81
"Hvis man begår kriminalitet, mister man sine venner"	83	85	87

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne' 2005, 2010 og 2016.

I opstilling 3.22 er det vist, hvor mange der *ikke* var 'helt uenig' i disse påstande – og som altså mente, at der kunne være lidt eller meget rigtigt i påstandene. I alle tilfælde og i alle årene er det et flertal, der ikke er helt uenige i, at kriminalitet kan betyde farvel til venner, og fra 2005 til 2010, og igen fra 2010 til 2016 øges den andel af de 14-15-årige, der har denne opfattelse. Den sociale understøtning af 'kriminelle' i de nære relationer mellem børn og unge øges.⁷⁶

⁷⁶ Den samlede svarfordeling for hver af de fem påstande fremgår af opstilling C.39-C.43 i Appendiks C.

Opstilling 3.23. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges 'kriminalitet' set i forhold til et indeks for deres grad af social/normativ modstand mod 'kriminalitet' – 2016 (hele landet).

Kilde: 'Ungdomsundersøgelsen' 2016.

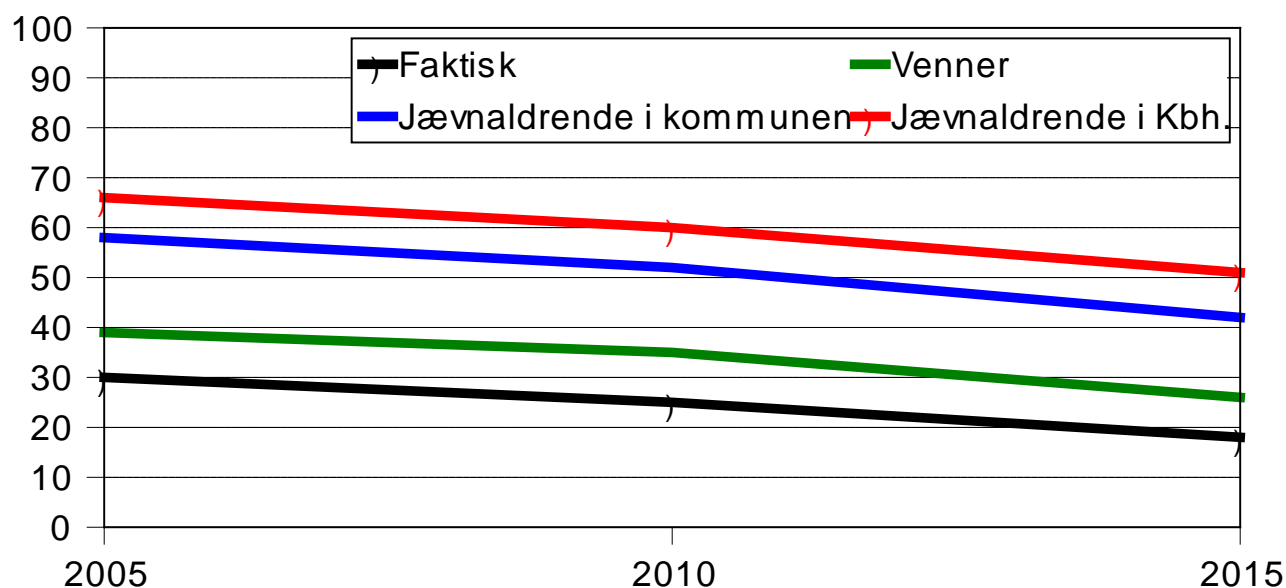
På baggrund af holdningerne til de fem påstande har vi dannet et samlet indeks for normativ modstand mod begåelse af kriminalitet, der strækker sig fra 'meget lav' til 'meget høj'. Dette har vi i opstilling 3.23 sammenholdt med indekset for 'kriminalitet'. Data stammer fra den seneste undersøgelse, i 2016. Der viser sig at være en meget stærk sammenhæng. Jo større man oplever den normative modstand som værende mod kriminalitet, desto mindre kriminalitet har man selv begået. Hvor den normative modstand opleves som og menes som værende meget høj, er det kun 10 pct., der har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år, og ikke i et eneste tilfælde 'kriminalitet' i den relativt alvorlige ende. Hvor den normative modstand opleves som og menes som værende meget lav, er det langt over halvdelen (60 pct.), der har lavet 'kriminalitet' inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, og næsten hver fjerde har begået kriminalitet af den relativt mere alvorlige slags.

Over tid, fra 2006 til 2016, viser de ændrede normer sig i de gennemførte analyser at være en faktor af selvstændig klar betydning for faldet i børne- og ungdomskriminaliteten, selv om vi selvfølgelig, som ved alt andet, alene kan konkludere, at vi har et sammenfald i udviklingen. De ændrede normer *kan* også have været et produkt af den faldende børne- og ungdomskriminalitet. Når noget bliver mere sjældent, bliver det måske mindre acceptabelt. Eller påvirkningen kan have gået begge veje.

Oplevede forventninger

Endelig er der så spørgsmålet om, hvorvidt man oplever normerne korrekt, især spørgsmålet om, hvordan det opleves, at flertallet af ens venner og jævnaldrende opfører sig – dvs. spørgsmålet om eksistensen af og udviklingen i eventuelle 'flertalsmisforståelser': Man tror, at hovedparten foretager sig bestemte ting, f.eks. begår kriminalitet af og til, mens det faktisk viser sig at være mindretallet. Vi har kortlagt dette på en række områder siden 2005, og i opstilling 3.24 gives et enkelt eksempel. Det drejer sig om, hvor mange der drikker sig fulde mindst en gang om måneden. Vi har tidligere set, at det gør de færreste, og at det er blevet færre med tiden. Der er imidlertid en anseelig del, der tror, at det gør halvdelen eller flere af deres venner, og især deres jævnaldrende i den kommune, hvor de bor – for slet ikke at tale om deres jævnaldrende i København. 'Flertalsmisforståelserne' flourerer, men vi kan også af opstillingen se, at de er faldet fuldstændig parallelt med, at den adfærd, de vedrører, er faldet.

Opstilling 3.24. Procent 14-15-årige i hele landet, der drikker sig fulde mindst en gang om måneden (sort); forestiller sig, at halvdelen eller flere af deres venner gør det samme (grøn); forestiller sig, at halvdelen eller flere af deres jævnaldrende i den kommune, hvor de bor, gør det samme (blå); forestiller sig, at halvdelen eller flere af deres jævnaldrende i København gør det samme (rød) – 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Vi har andetsteds beskæftiget os indgående med de sociale misforståelser og deres betydning – også deres betydning over tid – og skal derfor ikke fordybe os i denne problematik her.⁷⁷ Analyserne af

⁷⁷ Se F. Balvig: "Lovlydig ungdom", Det Kriminalpræventive Råd, København, 2011, især s. 118-119, og F. Balvig & L. Holmberg: "Flamingoeffekten. Sociale overdrivelser og social pejling", Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2014, især s. 354-355.

udviklingen tyder på, at reduktion af sociale misforståelser fra 2005 til 2010, og i mindre grad over hele perioden, fra 2005 til 2016, kan have spillet en rolle for faldet i børne- og ungdomskriminaliteten. I analyserne fra 2010 til 2016 finder vi imidlertid ikke umiddelbart nogen 'effekt', og der er under alle omstændigheder tale om en besked og usikker 'effekt' der, hvor den giver udslag.

En undersøgelse, foretaget af Børnerådet i vinteren 2015 blandt 1.390 unge i 9. klasse, viser, at det er rimeligt – stadig – at hævde, at sociale misforståelser 'florerer' blandt børn og unge, specielt vedrørende – men ikke alene – alkohol. Mens 'kun' 20 pct. af de unge mente, at det var i orden at drikke sig fuld hver weekend, så forestillede de sig, at flertallet – 54 pct. – af deres jævnaldrende havde denne holdning. Mens 'kun' 30 pct. syntes, at det var i orden at ryge cigaretter til fester, så forestillede de sig, at flertallet – 57 pct. – af deres jævnaldrende havde denne holdning. Og mens 'kun' 10 pct. af de unge i 9. klasse syntes, at det var i orden at ryge hash til fester, så forestillede de sig, at over dobbelt så mange – 21 pct. – af deres jævnaldrende havde denne holdning.⁷⁸

S-faktorer: Familie, institutioner og arbejde

Fra tidligere undersøgelser ved vi, at graden af inklusion i familie, institutioner (skole m.v.) og i arbejdslivet især har betydning for den mere alvorlige del af 'kriminaliteten', såvel kvantitativt som kvalitativt, f.eks. større betydning for tilbagefald til ny kriminalitet end førstegangskriminalitet og større betydning for indbrudstyveri end for butikstyveri. Vi ved endvidere, at ophavsfamiliens betydning er aftagende med alderen; at betydningen af den familie, man selv stifter eller forsøger at stifte, naturligt nok er tiltagende med alderen, men næppe nogensinde når ophavsfamiliens betydning; at betydningen af tilknytningen til arbejdslivet, ligeledes naturligt nok, er tiltagende med alderen, og at betydningen af tilknytning til institutioner (i første række skolen) henover alderen er klokkeformet.

Arbejde

Med tilknytning til arbejdslivet tænkes i første række på de voksnes situation og ikke på spørgsmålet om de unges fritidsarbejde el.lign. Vi har tidligere vist, at de voksnes situation med hensyn til arbejdsløshed synes at have en sammenhæng med kriminalitetsbølgen i Danmark det sidste halve århundrede, og altså også for kriminalitetens faldende tendens i indeværende årtusinde. Vi kan ikke

⁷⁸ Børnerådet: "Unge undervurderer, hvor accepteret alkohol er blandt jævnaldrende", Børneindblik, Nr. 9, 19. december 2016, s. 6.

komme det nærmere end til at sige, at de 14-15-årige forældres mere favorable situation på arbejdsmarkedet og højkonjunkturen i det hele taget kan have været medvirkende til at presse de 14-15-åriges kriminalitet nedad. 'Ungdomsundersøgelserne' indeholder ikke oplysninger om arbejdsløshed el.lign. blandt forældrene, men til gengæld oplysninger om, hvordan de unge oplever at have det med det forældrene.⁷⁹

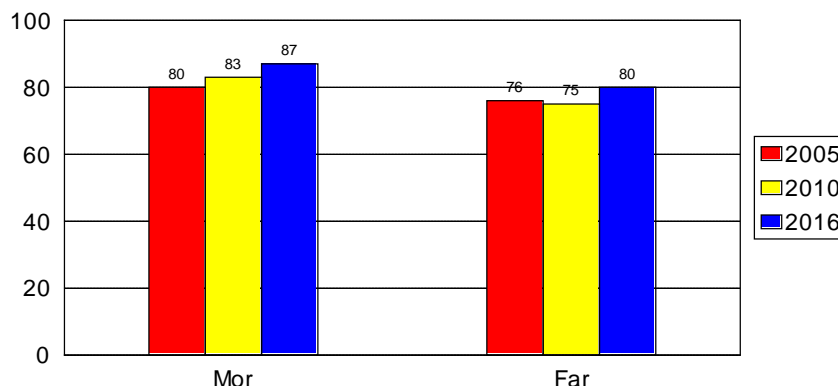
Familien

Man kunne forestille sig, at en af de måder, fravær af arbejdsløshed og gode konjunkturer i samfundet i det hele taget kunne indvirke på, var ved gennemgående at give forældre et større mentalt og socialt overskud i forhold til deres børn, der igen på sin side ville få børnene til at trives bedre med deres forældre – som så i sidste ende ville 'presse' børnene mindre ud i kriminalitet.

Vi ved ikke hvorfor og hvordan, men i hvert fald kan vi konstatere på baggrund af de oplysninger, der findes i 'Ungdomsundersøgelserne', at de 14-15-årige fra 2005 til 2016 har oplevet at få det bedre i deres familier i en række henseender. Helt generelt er der en stigende andel af de unge, der beskriver deres forhold til henholdsvis mor og far som godt. For moderens vedkommende var det i 2005 80 pct., i 2016 87 pct. For faderens vedkommende, som lidt flere i det hele taget har det mindre godt med, var udviklingen svagere: 76 pct. i 2005 og 80 pct. i 2016, jf. opstilling 3.25.

⁷⁹ I de første 'Ungdomsundersøgelser' blev de 14-15-årige stillet spørgsmål om deres forældres arbejde, økonomi osv., men det viste sig, at disse oplysninger efterhånden var så upålidelige, at det ikke havde nogen mening at fortsætte med at spørge efter dem.

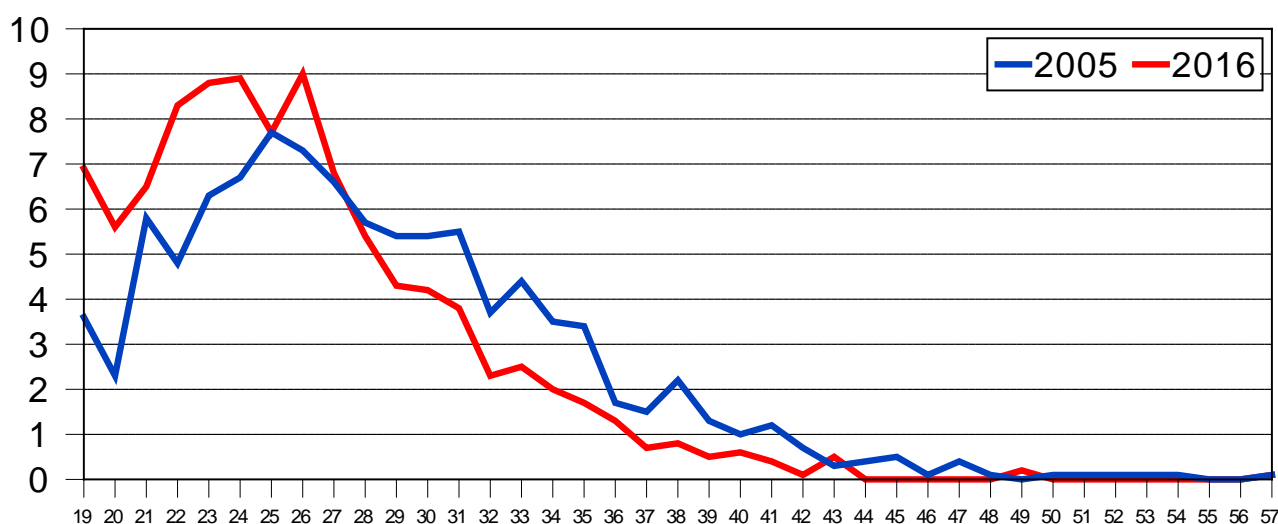
Opstilling 3.25. Procent af de 14-15-årige, der beskriver deres forhold til deres mor og far som godt – 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne' 2005, 2010 og 2016.

Konfliktniveauet mellem de 14-15-årige og deres forældre er gennemgående blevet lavere. Vi har dannet et indeks over, hvor ofte de unge skændes med deres forældre. Der er i alt spurgt om 19 forskellige forhold, som man kan skændes om, og for hvert spørgsmål har der været tre muligheder: 'Aldrig', 'Sommetider' og 'Tit'. Hvis vi giver 1 point for 'Aldrig', 2 point for 'Sommetider' og 3 point for 'Tit', så får vi et indeks, der går fra $19 \times 1 = 19$ til $19 \times 3 = 57$, hvor 19 betyder, at man bogstavelig talt aldrig skændes om noget som helst, mens 57 betyder, at man skændes tit om alt muligt. Af opstilling 3.26 kan man se, hvordan de 14-15-årige fordeler sig i forhold til dette indeks. Det er tydeligt, at andelen af familier med et relativt lavt konfliktniveau er vokset, mens andelen af familier med et relativt højt konfliktniveau er faldet.

Opstilling 3.26. Procentvis fordeling af de 14-15-årige på et indeks vedrørende hyppigheden af skænderier med forældre, 2005 og 2016.

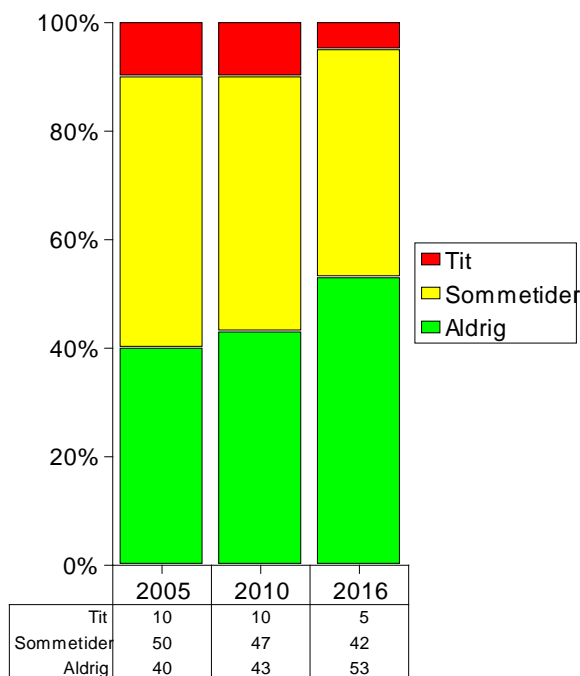

INDEKS FOR SKÆNDERI MED FORÆLDRE

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne' 2005 og 2016.

Vi har trukket et enkelt forhold frem af de 19 forhold, vi har spurgt om, nemlig forholdet vedrørende skole og lektier, fordi det er en forbindelseslinje til skolen, som vi skal se på om et øjeblik. Her viste det sig at være 40 pct., der i 2005 *aldrig eller næsten aldrig* skændtes med deres forældre om lektier og skole. I 2016 har denne andel udviklet sig til at udgøre et flertal af de 14-15-årige, 53 pct. – jf. opstilling 3.27. Det er helt generelt, at konfliktniveauet er faldet, idet der skændes mindre om samtlige de forhold, vi har spurgt om. Skænderier om skole og lektier hører dog til de temaer, der især skændes mindre om. Af andre forhold, der *især* skændes mindre om, er alkohol (og de er jo også mindre ofte fulde), mindre om, hvorvidt de er nok hjemme (og de er jo også oftere hjemme), mindre om fjersynet (og de har nok oftere også deres eget eller bruger computeren) og mindre om at spille højt (og de bruger nok oftere hovedtelefoner). At ændringen har været særligt stærk for disse forhold, tyder på, at det i en eller anden udstrækning også kan være selve adfærdsændringerne blandt de unge, der har reduceret konfliktniveauet i familierne. Eksempler på forhold, som man ganske vist skændes mindre med forældrene om, men hvor ændringen fra 2005 til 2016 ikke er særlig stor, er: den måde de behandler deres ting på, lommepengenes størrelse, hvad de bruger lommepengene til, kammerater og kærester.

Opstilling 3.27. Procentvis fordeling af de 14-15-årige på et indeks vedrørende hvor hyppigt de skændes med deres forældre om skole og lektier – 2005, 2010 og 2015.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne' 2005, 2010 og 2016.

Et lavt konfliktniveau kan også være tegn på ligegyldighed eller laissez faire, men også når man ser på den mere 'positive' side af relationen til forældrene, synes der at være sket en udvikling. De unge er ikke blot blevet spurgt om, hvor ofte de er hjemme (hvilket jo bare kunne betyde, at de sidder på deres værelse, som næsten alle har, hele tiden), men også hvor ofte de direkte fysisk er sammen med deres forældre under forskellige omstændigheder, på hverdage og i weekenden. Der er ingen forandringer med hensyn til at være sammen til måltiderne. Det er man lige så lidt eller lige så meget som tidligere, og man ser også tv sammen lige så lidt eller lige så meget som tidligere. På tre områder er der imidlertid sket en udvidelse af samværet med forældrene. For det første er det blevet mere almindeligt i weekenden at være sammen med forældrene, når disse har besøg af andre voksne (andelen, der gør dette tit er øget fra 25 til 33 pct.), og at gå ud sammen med forældrene, når disse besøger andre voksne (andelen, der gør dette tit er øget fra 23 til 28 pct.). For det andet er det blevet mere almindeligt, såvel på hverdage som i weekender, at gå ud sammen med forældrene til en eller anden aktivitet, f.eks. sport eller biograf (andelen, der gør dette tit på hverdage er øget fra 12 til 20 pct. og i weekender fra 16 til 29 pct.). For det tredje er det blevet mere udbredt at "hygge sig sammen med forældrene derhjemme", såvel på hverdage som i weekender (andelen, der gør dette tit på hverdage, er øget fra 34 til 40 pct. og i weekender fra 37 til 46 pct.).⁸⁰

⁸⁰ Se de samlede fordelinger for, hvor ofte man hygger sig med forældrene derhjemme, i opstilling C.44 og C.45 i Appendix C.

Opstilling 3.28. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor vidt de om eftermiddagen eller om aftenen plejer at fortælle den eller de voksne, de bor hos, hvad de har oplevet i dagens løb - 2005, 2010 og 2016.

	2005	2010	2016
Aldrig	17	15	14
Sommetider	60	60	59
Ofte	23	25	27
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 3.29. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor vidt den eller de voksne, de bor hos, plejer at fortælle, hvad de har oplevet i dagens løb - 2005, 2010 og 2016.

	2005	2010	2016
Aldrig	16	15	10
Sommetider	63	63	66
Ofte	21	22	24
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 3.30. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor vidt de synes, at den eller de voksne, de bor hos, tager sig god tid til at høre på dem, hvis de har noget, de gerne vil fortælle eller diskutere med dem - 2005, 2010 og 2016.

	2005	2010	2016
Aldrig	6	5	5
Sommetider	29	29	25
Ofte	65	65	70
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

At man oftere hygger sig med sine forældre, kunne tyde på, at kommunikationen mellem de 14-15-årige og deres forældre er blevet 'bedre', mere omfattende og mere dybtgående, hvilket da i en vis udstrækning også synes at være tilfældet, jf. opstilling 3.28, 3.29 og 3.30.

Fra 2005 til 2016 er andelen af 14-15-årige, der ofte om eftermiddagen eller aftenen plejer at fortælle deres forældre, hvad de har oplevet i dagens løb, øget fra 23 til 27 pct. For den andel, hvis forældre ofte plejer at fortælles hvad *de* har oplevet i dagens løb, er det især andelen, der aldrig oplever dette, der er reduceret, fra 16 til 10 pct. Andelen af 14-15-årige, der tilkendegiver, at deres forældre ofte tager sig god tid til at høre på dem, hvis de har noget, de gerne vil fortælle eller diskutere med dem, er øget fra 65 til 70 pct. Det er ikke dramatiske ændringer, og ikke alle er statistisk signifikante, men de er alle i samme retning.

Hvad der derimod *ikke* har ændret sig, er forældrenes kontrol med deres børn og unge, vurderet ud fra i, hvilken udstrækning de 14-15-årige oplever, at de skal sige til deres forældre, hvornår de kommer hjem, når de er ude; skal fortælle hvem, de er sammen med og/eller sige hvor, de er henne – jf. opstilling 3.31, 3.32 og 3.33. Generelt set er der hverken tendenser til øget eller mindsket kontrol fra forældrenes side med deres 14-15-årige børn og unge.

Opstilling 3.31. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor vidt de skal sige derhjemme, hvornår de kommer hjem, når de er ude om aftenen - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Altid/næsten altid	63	58	58
Sommetider	29	34	34
Aldrig/næsten aldrig	8	8	8
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 3.32. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor vidt de skal sige derhjemme, hvem de er sammen med, når de er ude om aftenen - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Altid/næsten altid	51	52	53
Sommetider	33	36	34
Aldrig/næsten aldrig	16	12	13
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling 3.33. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor vidt de skal sige derhjemme, hvor de er henne, når de er ude om aftenen - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

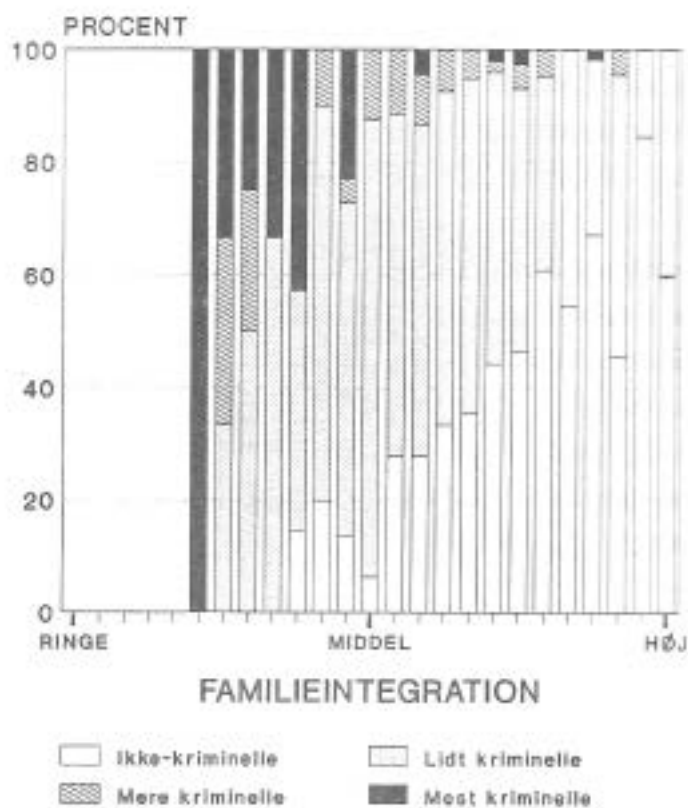
	2005	2010	2016
Altid/næsten altid	69	69	68
Sommetider	25	26	26
Aldrig/næsten aldrig	6	6	6
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Samtlige 'Ungdomsundersøgelser', inklusiv undersøgelsen i 2016, viser en meget stærk sammenhæng mellem, hvor inkluderet eller integreret de 14-15-årige er i deres familie på den ene side og 'kriminaliteten' på den anden. Som illustration af denne stærke sammenhæng skal vi, trods den ringe grafiske kvalitet, her gengive resultatet fra 'Ungdomsundersøgelsen' i Allerød Kommune i 1990,

jf. opstilling 3.34.⁸¹ Vi vælger denne, fordi det er i denne undersøgelse af samtlige 'Ungdomsundersøgelser', man har haft de mest omfattende og meningsfulde mål for 'familieintegration'.

Opstilling 3.34. Fordelingen af 14-15-årige med hensyn til 'kriminalitet' i forhold til deres grad af inklusion og integration i familien – Allerød Kommune, 1990.

Kilde: F. Balvig & B. Kyvsgaard: "Allerødderne og kriminalitet. Ungdomsundersøgelsen i Allerød 1990", Københavns Universitet / Det Kriminalpræventive Råd, december 1990, s. 40.

Der er meget få unge i nogle af kategorierne, så derfor skal man ikke lægge så meget i de enkelte søjler. Generelt fremgår det klart, at mens mindre alvorlig kriminalitet også forekommer blandt unge, der er velintegrerede i og med deres familier, så er den relativt alvorligere del af kriminalitet i meget høj grad koncentreret blandt 14-15-årige, der er dårligt integrerede i og med deres familier.

Vort fokus i nærværende publikation er, om de – mindre – ændringer, der er sket i retning af bedre inklusion og integration af de 14-15-årige i deres familier, har nogen betydning for faldet i 'kriminaliteten' fra 2005 til 2015. Analyserne viser, at der i hvert fald er en sammenhæng. For alle de

⁸¹ Det er de originale grafer, der her gengives. Kvaliteten, ikke af indholdet, men af gengivelsens grafiske kvalitet, beklages!

forhold vi har belyst, finder vi en robust sammenhæng mellem den bedre inklusion m.v. i familierne og kriminalitetsfaldet. Igen har vi ikke forudsætningerne for at kunne afgøre, hvilken retning sammenhængen har, altså om det er de bedre relationer, der giver mindre 'kriminalitet', eller omvendt – eller begge dele. Umiddelbart kunne det forhold, at ændringerne i familieintegrationen er generel, men at den er særligt stor på områder, der har med de unges ændrede adfærd at gøre, tyde på, at det er det sidste, der er tilfældet, altså at det går begge veje.

Skolen

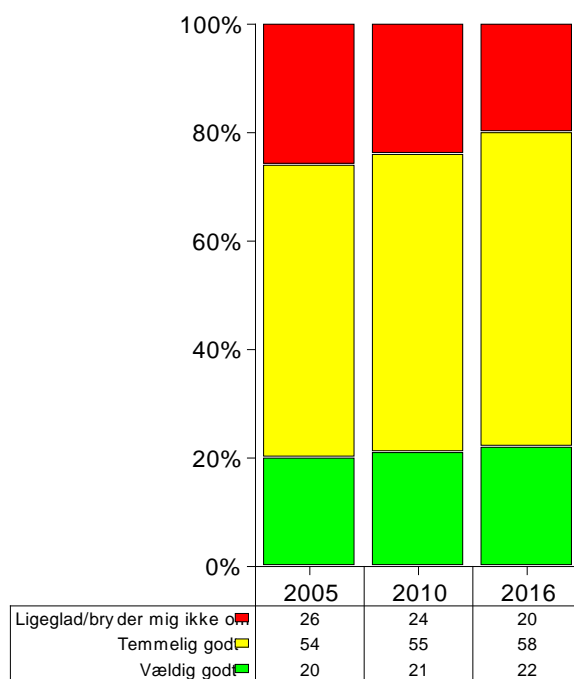
Vi ved, og kan se af samtlige 'Ungdomsundersøgelser', at der findes en tæt sammenhæng mellem forhold til familien og forhold til skolen: Jo bedre man har det i familien, desto bedre har man det i skolen – og omvendt. Sammenhængen er imidlertid langt fra fuldstændig, og spørgsmålene om, hvor inkluderet man er i disse to centrale livssfærer for børn og unge, har betydning hver for sig og har også sine specifikke årsager.

Betydningen af forholdet til skolen har vi fokuseret på og fremhævet meget i tidligere 'Ungdomsundersøgelser', ikke mindst i den forrige, der blev gennemført i 2010.⁸² Vi skal derfor her stort set nøjes med at ajourføre udviklingen med hensyn til, hvordan de unge har det med skolen på nogle enkelte punkter, og hvilke konsekvenser det kan have haft.

Af opstilling 3.35 fremgår det, at der fra 2005 til 2016 er et fald i den andel af de 14-15-årige, der er ligeglade med eller slet ikke bryder sig om at gå i skole – fra godt hver fjerde, 26 pct., til hver femte, 20 pct. Andelen, der vældig godt kan lide at gå i skole, er vokset en anelse, men ikke statistisk signifikant, fra 20 til 22 pct. Det vigtigste i kriminalitetsmæssig sammenhæng er imidlertid også at få reduceret den andel, der hænger meget dårligt på skole og uddannelse.

⁸² Se F. Balvig: "Lovlydig ungdom", Det Kriminalpræventive Råd", København, 2011, især s. 128-144.

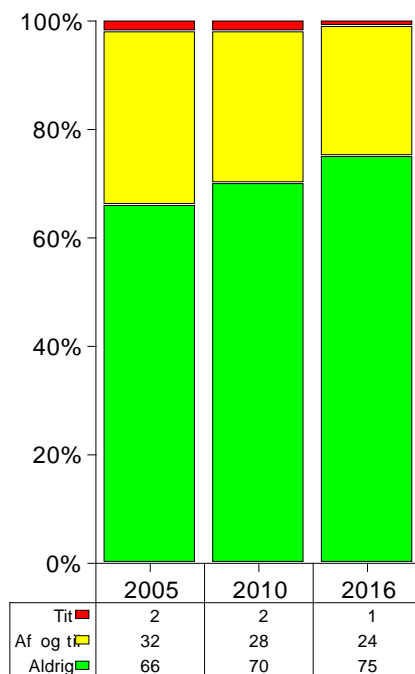
Opstilling 3.35. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvad de synes om at gå i skole – 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

En anden indikator på eller et andet udtryk for dårlig skoletrivsel er omfanget af pjækkeri. Her er der sket en forholdsvis markant ændring fra 2005 til 2016, jf. opstilling 3.36. Hvor det i 2005 var omkring to ud af tre, der aldrig pjækkede – 66 pct., er det i 2016 tre ud af fire, 75 pct.

Opstilling 3.36. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor ofte de pjækker fra skole – 2005, 2010 og 2016.

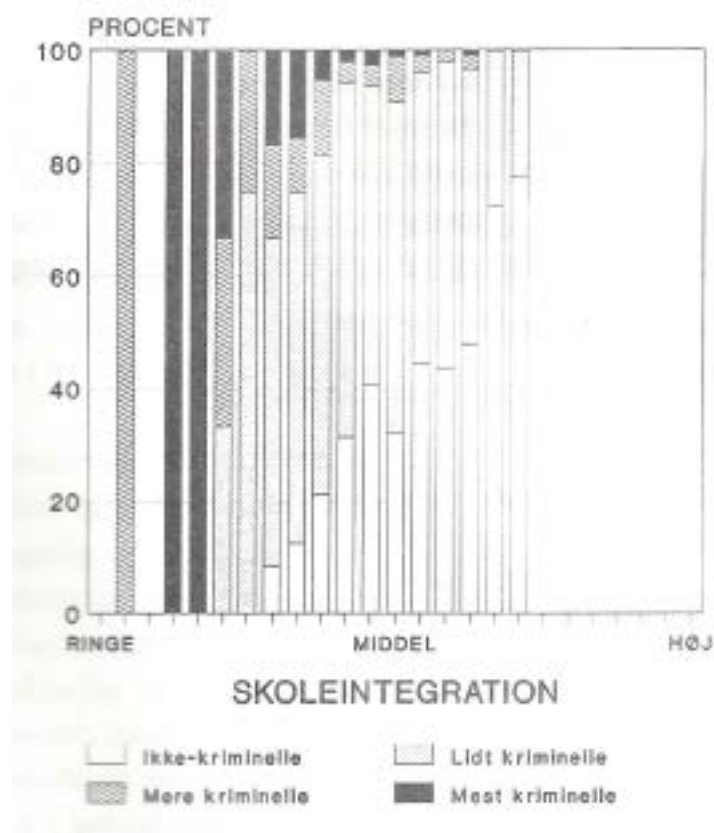
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Det er interessant, at der er gennemført en omfattende folkeskolereform i perioden mellem den forrige undersøgelse i 2010 og 2016, men vi kan ikke vide, om de ændringer, denne reform har medført, har haft betydning for den øgede skoletrivsel. Vi kan registrere, at ændringen i skoletrivsel fra 2010 til 2016 er i præcis samme retning og af præcis samme omfang som ændringen forud, fra 2005 til 2010. Det kunne tyde på, at der generelt er tale om en mere langsigtet tendens, der ikke skyldes specifikke ændringer undervejs.

Et af elementerne i folkeskolereformen er, at der hvert år – i januar måned – skal gennemføres måling af elevernes trivsel i skolen. I skrivende stund er der gennemført undersøgelser i januar 2015 og januar 2016. Overordnet viser målingen en lille stigning i skoletrivslen fra 2015 til 2016,⁸³ og den er således i overensstemmelse med den tendens, vi generelt finder fra 2010 til 2016 blandt de 14-15-årige i 8. klasse. De nationale trivselsmålinger omfatter elever i 4.-9. klasse.

⁸³ Ministeriet for børn, undervisning og ligestilling – Styrelsen for IT og læring: "Den nationale trivselsmåling i folkeskolen", 2016.

Opstilling 3.37. Fordelingen af 14-15-årige med hensyn til 'kriminalitet' i forhold til deres grad af inklusion og integration i familien – Allerød Kommune, 1990.

Kilde: F. Balvig & B. Kyvsgaard: "Allerødderne og kriminalitet. Ungdomsundersøgelsen i Allerød 1990", Københavns Universitet / Det Kriminalpræventive Råd, december 1990, s. 49.

Med hensyn til den stærke sammenhæng, som findes mellem kriminalitet og hvor godt man hænger på skolen i alle gennemførte 'Ungdomsundersøgelser', gør vi det samme her som ved familieintegration, dvs. viser, hvordan denne sammenhæng så ud i 'Ungdomsundersøgelsen' i Allerød i 1990, hvor vi i undersøgelsen havde særligt omfattende, meningsfulde og gode mål for 'skoleintegration', jf. opstilling 3.37. Trods den ringe kvalitet i gengivelsen af grafen kan man tydeligt se den markante sammenhæng, der er tale om, fra ingen unge med relativ alvorlig kriminalitet blandt de bedst skoleintegrerede til alle unge med relativt alvorlig kriminalitet blandt de dårligst skoleintegrerede. Kigger man nøjere efter, kunne det godt se ud, som om skoleintegration endvidere i endnu højere grad end familieintegration er i stand til at forebygge også relativt lidt alvorlig kriminalitet, selv om vi dog også ser unge med relativt lidt alvorlig kriminalitet 'trods' høj grad af skoleintegration.

Hvis en faktor er central nok, kan selv små ændringer, og det er der jo tale om for skoleintegrationens vedkommende, have store konsekvenser. Under alle omstændigheder forholder det sig sådan, at de dyberegående analyser viser, at den bedre skoleintegration fra 2005 til 2016 har en selvstændig – dvs. 'alt-andet-lige' – sammenhæng med faldet i 'kriminaliteten' for de 14-15-årige. Interessant er det, at familieintegration og skoleintegration begge har en af hinanden uafhængig 'effekt'.

Det er svært at sammenligne målestokkene, men når skoleintegration i hvert fald i visse henseender synes at være øget noget mindre i perioden end familieintegration, kunne det hænge sammen med, at de unges adfærdsændringer ikke har samme positive 'tilbageslag' på, hvordan man har det i skolen, som hvordan man har det i familien.

For familieintegration og skoleintegration finder vi også en såkaldt 'interaktiv effekt' på udviklingen. Jo højere en person placerer sig med hensyn til familieintegration, desto stærkere er 'effekten' af skoleintegration – og omvendt. Familieintegration og skoleintegration har en tendens til at forstærke hinanden, når den ene øges, men altså også en tendens til samlet at øge 'effekten' på 'kriminalitet'.

P-faktorer: Selvkontrol, risikoadfærd og personlighedsafvigelser

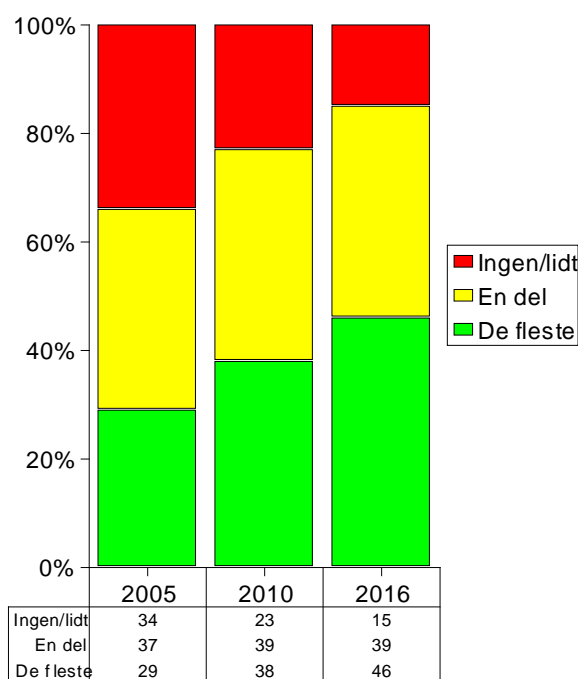
Endelig skal vi så forsøge at vurdere, om der er forhold ved de enkelte unge som personer, der har ændret sig, og som kan have betydning for kriminalitetsudviklingen m.v.

Selvkontrol

En af måderne at vurdere de 14-15-åriges grad af selvkontrol, behovsudskydelse eller fremtidsdisciplinering – eller hvad vi nu vil vælge at kalde det – er at se på, i hvilket omfang man umiddelbart bruger alle de penge, man får, eller om man sparer op. Her kan man dels se på deres intention om at ville spare noget op, hvis de pludselig fik et større beløb, og på i hvilket omfang de faktisk sparer op.

Af opstilling 3.38 fremgår det, at det i alle årene er et flertal, der tilkendegiver, at de ville spare noget eller meget op, hvis de uventet fik 10.000 kr., som de selv måtte bestemme over. I 2005 var det omkring hver tredje, 34 pct., der ikke ville spare noget op overhovedet, og denne andel er kraftigt reduceret i løbet af den sidste halve snes år. I 2016 var det 15 pct. Der er sket mere end en halvering i den andel af de unge, der bare ville bruge løs af alle pengene med det samme.

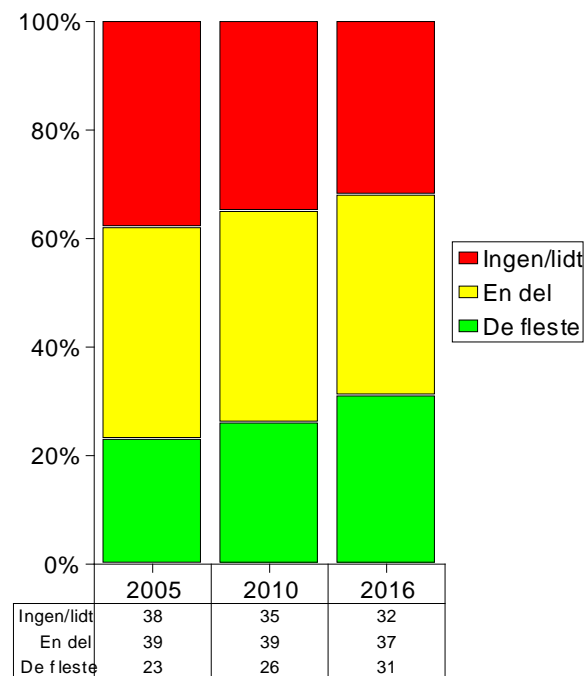
Opstilling 3.38. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges holdning til at ville spare op, hvis de fik 10.000 kr., som de selv måtte bestemme over – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Af opstilling 3.39 kan man se, hvor mange der faktisk sparer op af de penge, de får. Også her er det i alle årene et flertal, der tilkendegiver, at de sparer noget op eller alle de penge, de får i lommepenge, ved arbejde, som gave osv. I 2005 var det 38 pct., der ikke sparede noget op overhovedet, og denne andel har været faldende, idet det i 2010 var 35 pct. og i 2016 32 pct. Selvkontrol blandt de 14-15-årige i Danmark, målt på denne måde, er steget.

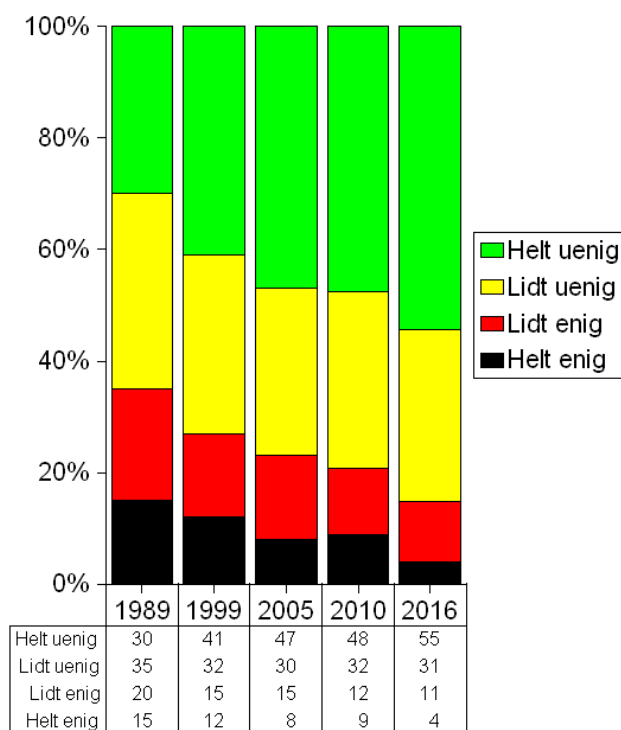
Opstilling 3.39. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges adfærd med hensyn til at spare op af de penge, de får (i lommepenge, ved arbejde, som gave osv.) – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Nu kunne opsparing være en problematisk måde at vurdere ændringer i graden af selvkontrol på, fordi det kan være afhængigt af ændringer i konjunkturer, praksis i familier med hensyn, hvad der betales, de goder, der på et givet tidspunkt er attraktive, og hvad de koster m.v. En anden måde at forsøge af aflæse de unges grad af selvkontrol eller fremtidsdisciplinering på er at aflæse deres holdning til, om man blot skal følge sine lyster her og nu, med hensyn til om man skal fortsætte i skolen. Underforstået er naturligvis, at de unge godt ved, at en god skolegang og uddannelse er en central vej til et godt voksenliv, økonomisk og på anden måde. Fokusgruppeinterviewene viser, at de unge har forstået spørgsmålet på denne måde. Skal man gøre, hvad man har lyst til og føler for her og nu, eller skal man også vælge, hvad man gør eller ikke gør her og nu ud fra, hvilke konsekvenser det kan have for en selv på længere sigt? Dette spørgsmål har været med i alle 'Ungdomsundersøgelserne', hvorfor der også i opstilling 3.30 er svarene med på landsplan for undersøgelserne i 1989/90 og 1999.

Opstilling 3.40. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: ”Hvis man ikke har lyst, er der ingen grund til at fortsætte i skolen” – 1989, 1999, 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 1989/90, 1999, 2005, 2010 og 2016.

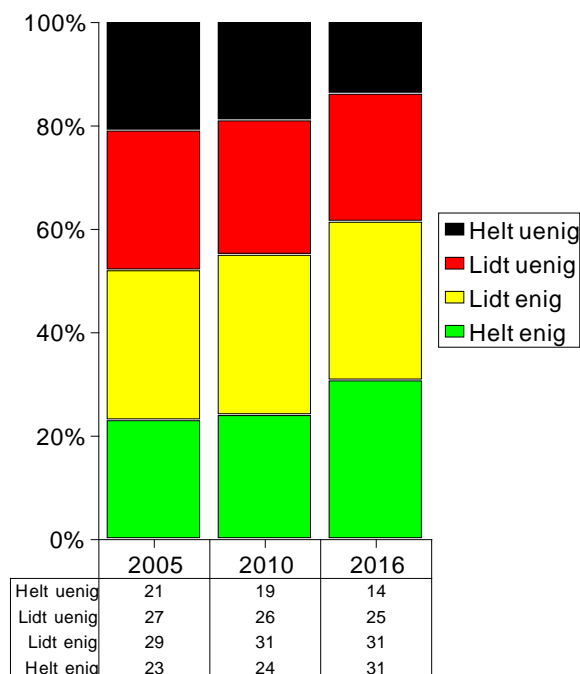
Den andel af de 14-15-årige, der mener, at man bare skal stoppe med skole/uddannelse, hvis man ikke har lyst, har været faldende gennem hele den periode på et kvart århundrede, som undersøgelserne belyser. I 1989/90 var mere end hver tredje, 35 pct. lidt eller helt enige heri, for så at falde fra undersøgelse til undersøgelse: I 1999 27 pct., i 2005 23 pct., i 2010 21 pct. og i 2016 15 pct. Det er en reduktion på 20 procentpoint, og mere end en halvering. De, der er 'helt enige' i, at man bare skal stoppe, er faldet fra 15 til 4 pct., dvs. til kun godt en fjerdedel af det niveau, andelen lå på for et kvart århundrede siden.

Lige så bemærkelsesværdig er udviklingen i den andel af de 14-15-årige, der er 'helt uenige' i, at man bare skal stoppe med skolen, hvis man har lyst til det. Det var i 1989/90 mindre end hver tredje, 30 pct., der havde denne holdning, men i 2016 er det nu et klart flertal af de unge, 55 pct.

En anden påstand, som de 14-15-årige er blevet bedt om at tage stilling til i undersøgelserne, vedrører alkohol, og svarene bør selvfølgelig primært tolkes som det de er: holdning til (for meget) alkoholforbrug. Fokusgruppeinterviewene viste imidlertid, at det også kan have noget at gøre med graden af selvkontrol. De, der synes, at man skulle holde sig fra at drikke for meget alkohol, argu-

menterede ofte ud fra, at det kunne være skadeligt for dem på længere sigt (og altså ikke blot med hensyn til de direkte alkoholskader), mens de, der mente, at det var i orden at drikke meget alkohol, især argumenterede med, at det var sjovt, og at det var vigtigt at have det sjovt. Opstilling 3.41 viser, at der fra 2005 til 2016 er sket en stigning i den andel af de 14-15-årige, der finder det bedst at holde sig fra at drikke for meget alkohol.

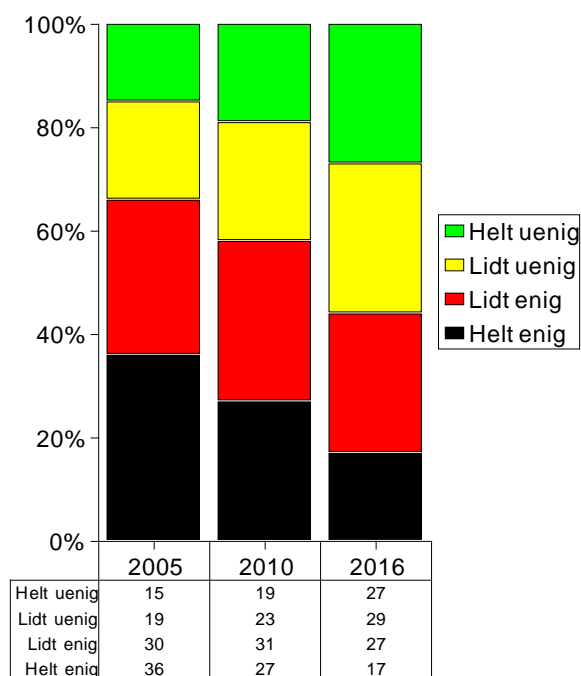
Opstilling 3.41. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: ”Det er bedst at holde sig fra at drikke for meget alkohol” – 1989, 1999, 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

I tilknytning hertil viser opstilling 3.42, at en stadigt mindre andel af de unge mener, at det ikke er skadeligt for dem at drikke sig fulde. I 2005 var to ud af tre af denne overbevisning, 66 pct., mens det i 2016 'kun' er et mindretal, 44 pct.

Opstilling 3.42. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor enige de er i følgende påstand: ”Det kan ikke skade at drikke sig fuld i min alder” - 2005, 2010 og 2016.

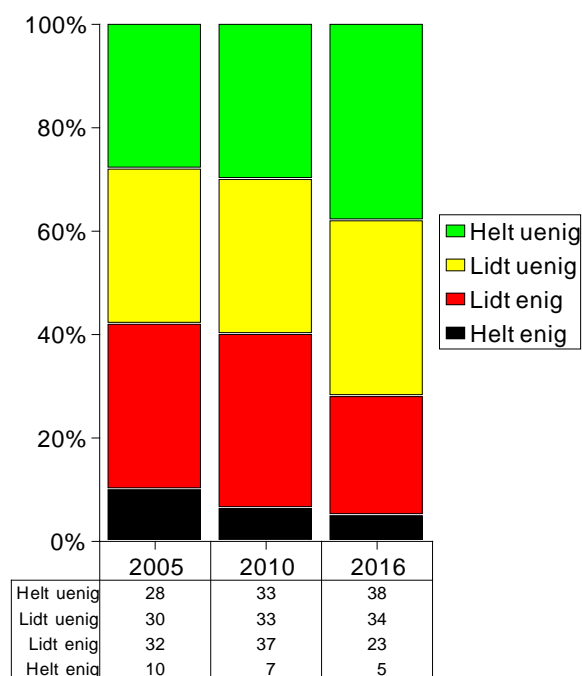

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Vor fortolkning er, at man især i den sidste halve snes år har oplevet en øget udbredelse af fremtidsdisciplinering, der giver sig udslag i, at man i stadigt stigende omfang afstår fra adfærd og aktiviteter, der umiddelbart kan være nydelsesfulde eller 'løse' her-og-nu problemer, men som opfattes som noget, der kan være skadeligt for en selv på kortere eller længere sigt – såsom 'kriminalitet', tobaksrygning, stort alkoholforbrug, forbrug af hash m.v.

Når man afstår fra specielt 'kriminalitet', kan det jo også tænkes at være, at det er, fordi man på denne måde kan skade andre, så det mere er et udslag af 'altruisme' end 'egoisme'. De unge er blevet forelagt følgende påstand: ”Hvis man ikke direkte skader nogen, gør det ikke noget, man overtræder loven.” Det var der faktisk i 2005 'kun' et mindretal, der var enige i, og dette mindretal er blevet mindre med tiden, jf. opstilling 3.43. I 2016 var det reduceret til 28 pct. Det mest interessante er imidlertid hovedbegrundelserne for at mene, at det ikke er i orden at begå lovovertrædelser, selv om det ikke skader nogen direkte. I fokusgruppeinterviewene var den begrundelse, man ofte hørte, følgende: ”... men man risikerer jo at skade sig selv.” Det er selvkontrollen, der primært slår igennem, og ikke en øget forståelse for og hensyntagen til andre menneskers situation.

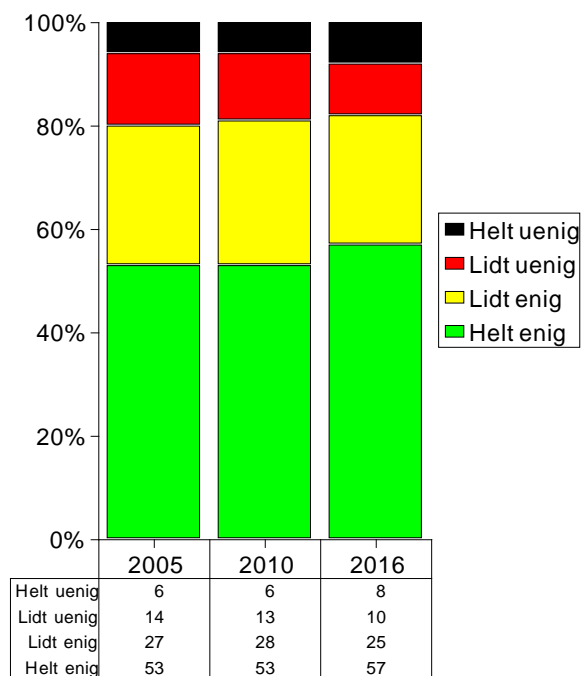
Opstilling 3.43. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor enige de er i følgende påstand: ”Hvis man ikke direkte skader nogen, gør det ikke noget, man overtræder loven” - 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

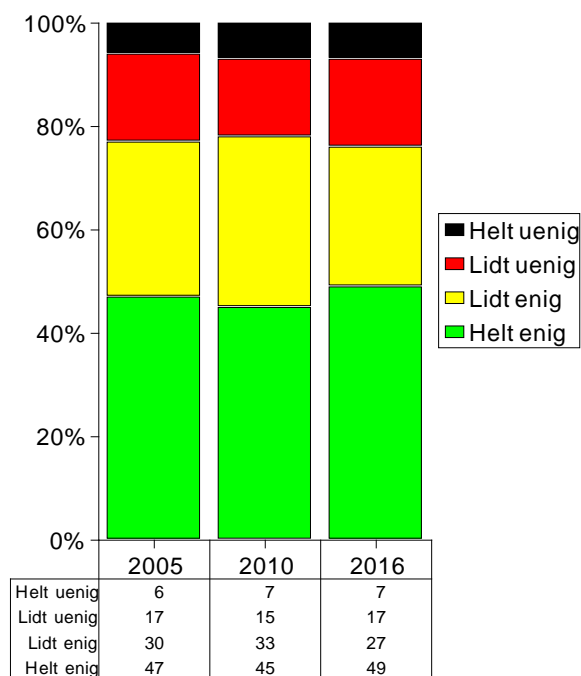
Hvis det var et større samfundssind eller en stærkere samfundsmoral, der i stigende grad satte sig igennem, så skulle man også forvente en øget opslutning til den principielle holdning, at når fællesskabet har forbudt noget ved lov, så skal det overholdes. Det viser sig ikke at være tilfældet. Holdningen til to påstande, ”Når noget er forbudt ved lov, skal man rette sig efter det”, og ”Love er til for at blive overholdt” har holdt sig helt uforandret fra 2005 til 2016, jf. opstilling 3.44 og 3.45.

Opstilling 3.44. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: ”Når noget er forbudt ved lov, skal man rette sig efter det” – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

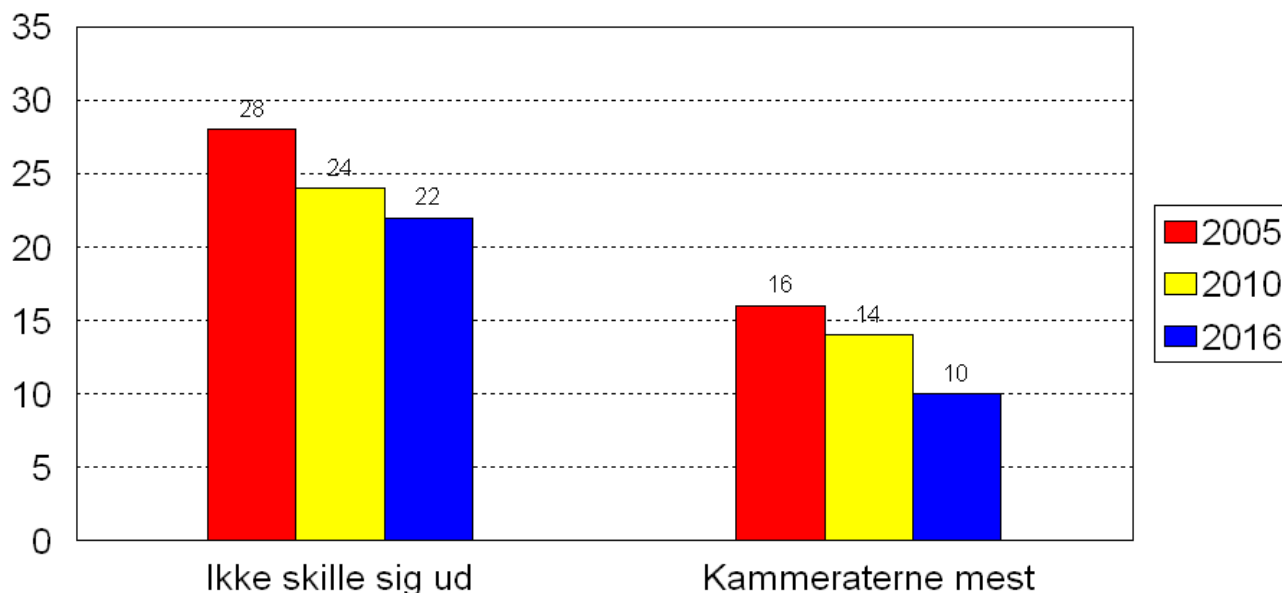
Opstilling 3.45. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: ”Love er til for at blive overholdt” – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

I selvkontrol ligger udover, at man handler mere velovervejet og ud fra egeninteresse på længere sigt, også at man træffer beslutninger og handler mere selvstændigt og uafhængigt af andre, især at man ikke bare følger, hvad man tror, at kammeraterne mener. En udvikling, der kan tolkes i denne retning, finder man spor af i 'Ungdomsundersøgelserne', jf. opstilling 3.46.

Opstilling 3.46. Procent af de 14-15-årige, der er helt uenige i påstanden "Jeg vil gerne skille mig ud fra mængden", og som er helt enige i påstanden "Kammeraternes mening betyder som regel mere end de voksnes" – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

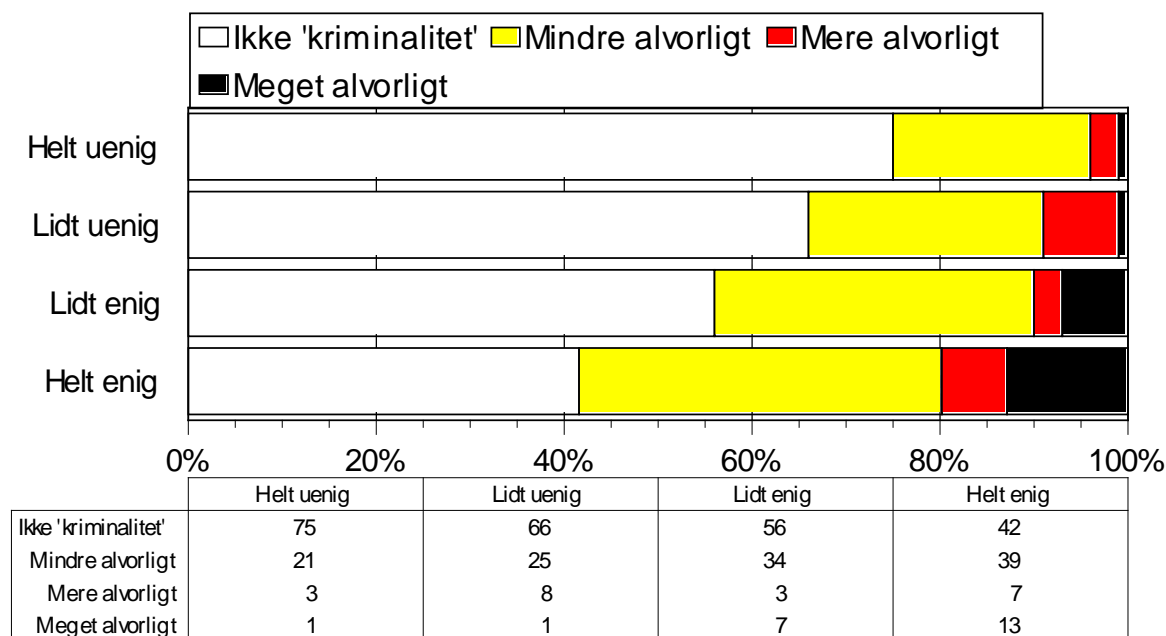

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Man kan således fra 2005 til 2016 se et stadigt fald i den andel af de 14-15-årige, der lægger stor vægt på at gøre som de andre og ikke skille sig ud fra mængden, og en faldende andel, der synes, at kammeraternes mening betyder mere end (de fornuftige) forældres mening.⁸⁴

⁸⁴ Når man i fokusgrupperne gav udtryk for, at man lyttede mere til forældre end kammerater, var det gerne med den begrundelse, at de var 'klogere og mere fornuftige'. 'Kammeraterne' er ofte så barnlige' var også en vending, der tit blev brugt.

Opstilling 3.47. Procentfordeling af de 14-15-årige efter 'kriminalitet' i forhold til, hvorvidt de er enige i følgende påstand: "Hvis man ikke har lyst, er der ingen grund til at fortsætte i skolen" – 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelsen' 2016.

Som afrunding af analysen af selvkontrol skal vi blot bekræfte den stærke sammenhæng, der findes mellem selvkontrol og fremtidsdisciplinering på den ene side og 'kriminalitet' på den anden. Denne sammenhæng har været til stede i samtlige gennemførte 'Ungdomsundersøgelser', og er også bekræftet i særdeles mange undersøgelser, gennemført verden over. Opstilling 3.47 viser fordelingen af de 14-15-årige med hensyn til kriminalitet i forhold til deres holdning til, om man bare skal stoppe med skolen, hvis man har lyst til det. Næsten alle unge, der har begået 'meget alvorlig' kriminalitet, er unge der er enige i denne påstand, mens der blandt unge, der er uenige, næsten ikke findes nogen, der har begået 'meget alvorlig' kriminalitet.

Graden af selvkontrol er øget over tid, og 'kriminalitet' m.v. er faldet. De nærmere regressionsanalyser viser, at denne sammenhæng også eksisterer, hvis vi holder 'alt andet konstant'. Den øgede grad af selvkontrol synes således at være et godt bud på en del af forklaringen på kriminalitetsfaldet blandt børn og unge.

Det ligger uden for denne fremstillings rammer at beskæftige sig med 'årsager til årsager'. Det kriminologiske problem er, om der eksempelvis er en sammenhæng mellem arbejdsløshed og kriminalitet, eller mellem forhold til skolen og kriminalitet. Hvorfor arbejdsløsheden eventuelt har ændret

sig eller forholdet til skolen har ændret sig, er spørgsmål, der ligger uden for det kriminologiske fokus og som i stedet hører til udfordringerne for den generelle samfundsvidenskab.

Vi skal imidlertid her gøre en undtagelse og rejse spørgsmålet om, hvorfor graden af selvkontrol synes at have ændret sig. Hvorfor er nutidens børn og unge tilsyneladende noget mere styret af fremtidsovervejelser, noget mere uafhængige og selvstændige – eller som nogen sikkert ville foretrække at udtrykke det på jævnt dansk – noget mere fornuftige og voksne? Spørgsmålet er særlig interessant, fordi nogle har ment, at efter 10-årsalderen skulle det ikke være muligt at ændre på et menneskes grad af selvkontrol. Måske ville graden af selvkontrol nok yderligere udvikle sig med alderen, men dispositionerne til og bag, hvordan det vil ende, skulle være på plads allerede i en meget tidlig alder. Endvidere har nogen ment, ofte i tilknytning hertil, at den grad af selvkontrol et menneske udviser, helt overvejende er biologisk bestemt. Vi mener imidlertid at kunne konstatere, at der blandt 14-15-årige i Danmark over et forholdsvis kort åremål er sket en tydelig ændring, der betyder, at 14-15-årige i vore dage (2016) gennemsnitligt placerer sig på et højere niveau af selvkontrol end for bare en halv snes år siden.

Vi har ikke umiddelbart fundet andre analyser, der fokuserer på unges udvikling med hensyn til selvkontrol over tid, så vi er henvist til inspiration fra analyser, der ser på forskelle i unges grad af selvkontrol på et bestemt tidspunkt. En af mulighederne kunne være, at det ikke primært er ændret selvkontrol, der ændrer f.eks. kriminalitet, men at det forholder sig omvendt: Det er ændret kriminalitet, der ændrer selvkontrol. Tanken er, at selvkontrol kan forstås som formåen til at modstå fristelser, og giver man alligevel efter og lader sig friste, så reducerer det ens tiltro til egen selvkontrol, og dermed også selvkontrol. Det kunne altså være den større kriminalitet, den større tobaksrygning osv., der forklarer, at unge tidligere havde et lavere niveau af selvkontrol. Det er sandsynliggjort, at denne tese har noget på sig, og det kan også være en af de mange mekanismer bag sammenhænge mellem forskellige former for risikoadfærd, som vi ser på i næste afsnit, men det findes mere end sandsynliggjort, såvel at påvirkningen *kan* være *fra* selvkontrol *til* mindsket kriminalitetsrisiko, *og* at det primært er denne vej, påvirkningen finder sted. Derfor forbliver hovedspørgsmålet, hvad det er for forhold omkring de unge, der kan have øget deres niveau af selvkontrol.

Vi springer direkte ud i det og foreslår, at det skyldes, at et stigende antal børn og unge har fået en 'demokratisk opdragelse', først og fremmest i deres familie, men sekundært også i skolen. En demokratisk opdragelse vil sige, at børn og unge betragtes og behandles som forholdsvis ligestillede medlemmer af familien og tildeles en relativt høj grad af mulighed for selv at bestemme, hvordan de vil være og hvad de vil foretage sig. Forældrene bliver i denne måde at fungere på i relativt høj

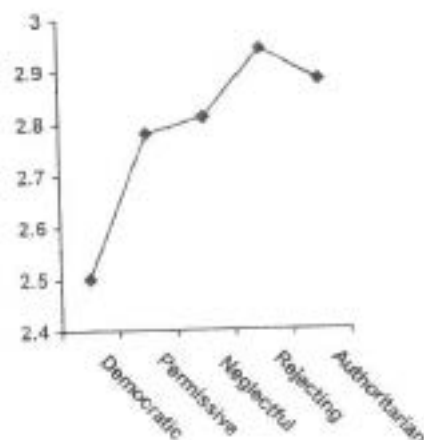
grad konsulenter i forhold til deres børn, og børnene inddrages i overvejelser over, hvad man skal foretage sig (mål og planlægning), og hvordan, hvornår osv. Børn i en demokratisk opdragelse får pr. definition ikke bare lov til at bestemme eller gøre hvad som helst, de bliver *med*bestemmende. Vor formodning er dels, at det er denne form for opdragelse, der er blevet mere og mere udbredt igennem de senere år, samt at den øger børns grad af selvkontrol og fremtidsdisciplinering i højere grad end alle andre former for opdragelsesmønstre, ikke mindst dens modsætning: den autoritære opdragelse. Sekundært kunne man forestille sig, at en parallel i form af 'demokratisk pædagogik' har vundet øget indpas i skolerne, med en tilsvarende, om end mere afdæmpet, konsekvens som følge. Man skal ikke forbise, at vi endog kan finde paralleller i den måde, vuggestuer og børnehaver kan have ændret sig på.

I 'Ungdomsundersøgelserne' har vi ingen oplysninger om opdragelse i familierne eller pædagogik på institutionerne overhovedet, men vi har fra andre – udenlandske – undersøgelser resultater, der kvalificerer vor formodning, og undersøgelsesresultaterne synes på dette område at være temmelig konsistente.⁸⁵ Som eksempel kan vi fremdrage en undersøgelse, foretaget i Utrecht i Holland blandt 13-17-årige drenge i 1999.⁸⁶ Her fandt man for det første blandt i alt fem mulige dominerende opdragelsesmønstre, at den 'demokratiske opdragelse' var den mest udbredte. Mere end hver tredje af drengene blev i Utrecht i Holland i 1999 behandlet af deres forældre og opdraget på denne måde. For det andet viste det sig, at de drenge, der levede med og i 'demokratisk opdragelse', gennemsnitligt havde klart det højeste niveau af selvkontrol, jf. opstilling 3.48. Bemærk i grafen, at lave værdier på målingen er udtryk for høj selvkontrol og høje værdier udtryk for lav selvkontrol.

⁸⁵ Se også specielt vedrørende betydningen af 'anerkendende opdragelse': R. Fuglsang Olsen, K.M. Vendelbo Dahl & M. Hedemark Poulsen: "På vej mod ungdomskriminalitet. Hvilke faktorer gør en forskel i ungdommen?", 16:31, november 2016, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

⁸⁶ E.A.W. den Exter Blokland, R.C.M.E. Engels & C. Finkenauer: "Parenting-styles, self-control and male juvenile delinquency", i M. Martinez (red): "Prevention and Control of Aggression and the Impact on Its Victims", Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2001, s. 201-207. Se f.eks. også S.S. Feldman & D.A. Weingerger: "Self-restraint as a mediator of family influences on boy's delinquent behaviour", *Child Development*, 86, s. 195-211, og S.D. Lamborn et al.: "Patterns of competence and adjustment among adolescent from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglected families". *Child Development*, 62, s. 1049-1065.

Opstilling 3.48. Den gennemsnitlige grad af selvkontrol for 13-17-årige drenge i Utrecht i Holland i forhold til, hvordan de opdrages i og af deres familier, 1999.

Kilde: E.A.W. den Exter Blokland, R.C.M.E. Engels & C. Finkenauer: "Parenting-styles, self-control and male juvenile delinquency", i M. Martinez (red): "Prevention and Control of Aggression and the Impact on Its Victims", Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2001, s. 204.

Betydeligt lavere var det gennemsnitlige niveau af selvkontrol for drenge, der levede i og med en dominerende 'Permissive' eller 'Neglectful' opdragelse, hvor forældrene hele tiden var eftergivende eller direkte uinddragende i deres børneopdragelse – og lavest var den for drenge, der enten blev opdraget autoritært eller 'Rejecting', altså som en slags modstandere, forældrene ikke brød sig om.

For det tredje viste undersøgelsen, at der var en stærk sammenhæng mellem selvkontrol og selvrporteret kriminalitet. Endelig, for det fjerde, viste analysen, at selvkontrol var en såkaldt 'medierende' faktor mellem demokratisk opdragelse og kriminalitet, forstået på den måde, at der ikke var nogen direkte årsagssammenhæng mellem demokratisk opdragelse og kriminalitet. Når man holdt selvkontrol konstant, var der ingen signifikant sammenhæng mellem demokratisk opdragelse og kriminalitet. Processen var, at demokratisk opdragelse øgede drengenes selvkontrol, og den øgede selvkontrol mindskede så deres kriminalitet. Andre undersøgelser har vist, at andre elementer i familien end graden af 'demokratisk opdragelse' har konsekvenser for børnenes kriminalitet og her mere direkte uden 'medierende' faktorer eller med andre 'medierende faktorer' end selvkontrol. F.eks. synes graden af 'Rejecting'-opdragelse selvstændigt at øge børnenes kriminalitetsrisiko, men her mere gennem en 'medierende faktor', der består i, at børnenes kompenserer ved at være mere væk fra hjemmet, mere 'på gaden', mere sammen med kammarater, som også får større betydning for dem.

Hvor ophavsmændene til teorien om betydningen af børns selvkontrol mente, at denne, udover biologiske forhold, udelukkende var bestemt af forhold i familien, så har senere forskning vist, at også

andre forhold spiller ind, især forhold i skolen og forholdet til venner/kammerater/jævnaldrende. Det står endnu tilbage at undersøge og vurdere dette yderligere, og det er et helt åbent spørgsmål, om og hvordan 'opdragelsen' i og med 'cyberspace' spiller ind.

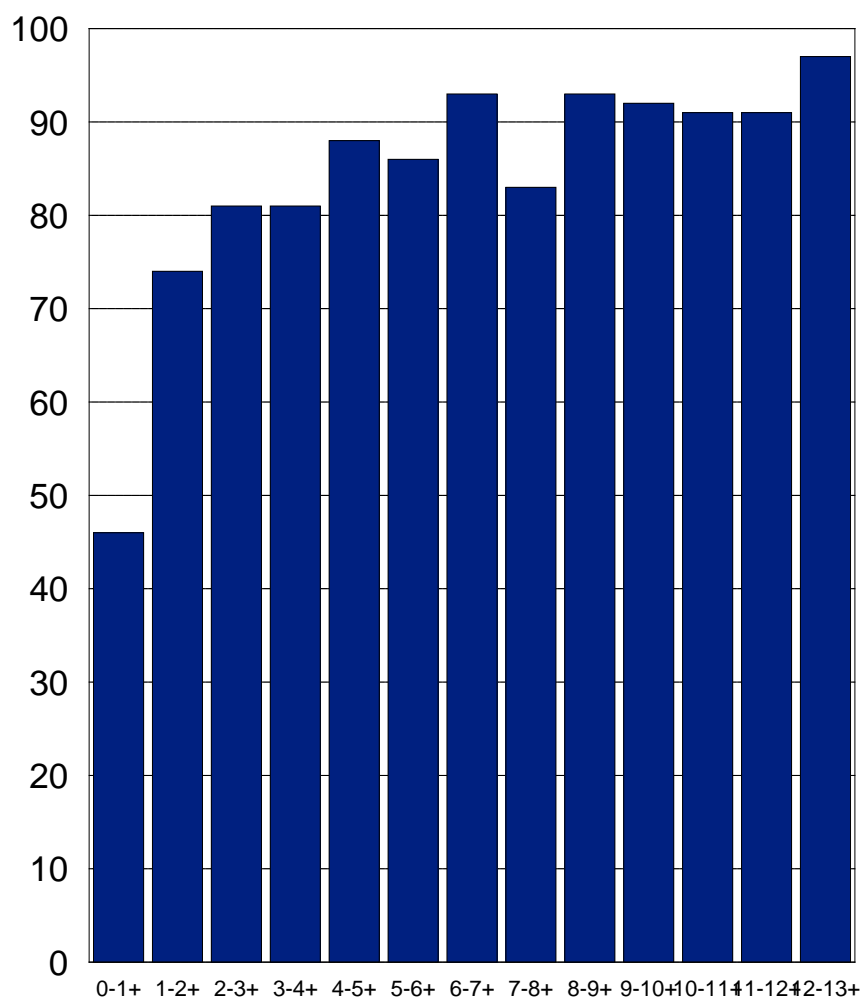
Risikoadfærd

I "Ringstedforsøget"⁸⁷ og senere i "Aarhuseksperimentet"⁸⁸ gjorde man nogle vellykkede forsøg på at mindske forekomsten af risikoadfærd blandt børn i 5.-7. klasse med afsæt i problematikken omkring tobaksrygning. Det var baseret på nogle forudgående analyser, der dels havde vist, at der var en ganske stærk sammenhæng mellem forekomsten af forskellige former for risikoadfærd, og dels at den stærkeste sammenhæng netop var med tobaksrygning. Tesen var derfor, at hvis man kunne mindske tobaksrygning gennem påvirkning af nogle fælles årsager, så ville dette have ringvirkninger, der betød en mindskelse af de andre former for risikoadfærd, som tobaksrygning havde sammenhæng med. Faktisk skete der i "Ringstedforsøget", hvor man undersøgte det mest omfattende, ikke kun en reduktion i andelen af unge, der røg tobak, men en lige så stor reduktion i brug af bl.a. hash, overdreven brug af alkohol, tyveri, vold, trusler om vold, røveri og hærværk (ikke alle dog statistisk signifikante).

⁸⁷ F. Balvig, L. Holmberg & A-S. Sørensen: "Ringstedforsøget. Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet", Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2005, s. 287-380, og F. Balvig & L. Holmberg: "Flamingoeffekten. Sociale overdrivelser og social pejling", Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2014, s. 115-122.

⁸⁸ A. Beck & L. Jönsson: "AarhusEksperimentet. Social pejling og social kapital. Inspirationskatalog", Udgivet af Børn og Unge, Aarhus Kommune, april 2011; L. Jönsson: "AarhusEksperimentet. Social pejling og social kapital. Resultater", Udgivet af Børn og Unge, Aarhus Kommune, august 2011; F. Balvig & L. Holmberg: "Flamingoeffekten. Sociale overdrivelser og social pejling", Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2014, s. 153-178.

Opstilling 3.49. Den procentvise andel af de 14-15-årige, der har begået et eller flere tyverier inden for det seneste år forud for udspejgningstidspunktet; den procentvise andel, der har begået to eller flere tyverier, forudsat at de har begået et; den procentvise andel, der har begået tre eller flere tyverier, forudsat at de har begået to osv. – 2005 (hele landet).

Kilde: Beregninger baseret på datamaterialet fra "Ungdomsundersøgelsen" 2005.

Som anført i det teoretiske afsnit er den simple bagvedliggende antagelse en hypotese om, at hvis man foretager sig eller begår én form for risikoadfærd, så vil risikoen for, at man på ny foretager sig eller begår risikoadfærd, eksempelvis inden for det næste år, øges, sammenlignet med hvis man ikke foretager sig eller ikke begår én form for risikoadfærd.⁸⁹ Endvidere er antagelsen, at dette vil gøre sig gældende såvel homologt ('recidiv'),⁹⁰ dvs. med hensyn til samme form for risikoadfærd, som heterologt, dvs. med hensyn til andre former for risikoadfærd. Mekanismerne bag og årsagerne kan være mange. Hvis det som i "Ringstedforsøget" og i "AarhusEksperimentet" beror på en på-

⁸⁹ Om dele af denne problematik, se bl.a. også en i skrivende stund ny dansk undersøgelse: R. Fuglsang Olsen, K.M. Vendelbo Dahl & M. Hedemark Poulsen: "På vej mod ungdomskriminalitet. Hvilke faktorer gør en forskel i ungdommen?", 16:31, november 2016, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

⁹⁰ Af opstilling 3.49, der baserer sig på data fra 'Ungdomsundersøgelsen' i 2005 – tilsvarende data findes ikke for undersøgelsen i 2016 – kan man se, at risikoen for, at man vil begå et tyveri inden for en given tidsperiode, er større, hvis man tidligere har begået et tyveri, end hvis man ikke har. Endvidere kan man se en tendens til, at risikoen yderligere øges for hvert tyveri, man begår.

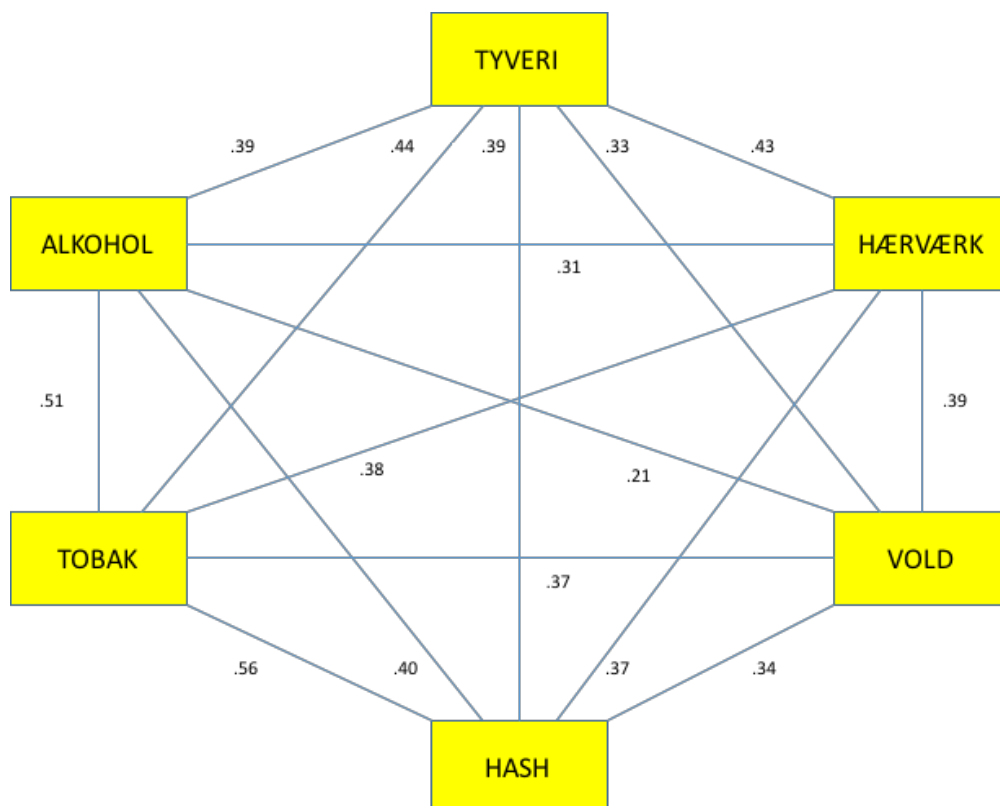
virkning af fællesårsager, er der jo ikke tale om en selvstændig dynamik mellem de enkelte tilfælde af risikoadfærd, men det kan også være tilfældet.

Vor tese i forhold til kriminalitetsudviklingen er, at noget af den stigning, man havde i børne- og ungdomskriminaliteten fra midten af 1970-erne til midten af 1980-erne, var forårsaget af en stigning i andre former for risikoadfærd, eksempelvis narkotika og alkohol, mens noget af det fald, vi nu har haft fra 2005 til 2016, kan være forårsaget af fald i andre former for risikoadfærd som f.eks. tobaksrygning. Mere specifikt er vor hypotese for det første, at reduktionen af brugen af tobak til dels har samme årsager som 'reduktionen' af 'kriminalitet', men også nogle, der er specifikke såsom den mindre forekomst af tobak i hjemmet, de vanskeligere muligheder for at købe eller skaffe sig tobak og måske også de forskellige former for kampagner mod tobaksrygning. For det andet er hypotesen, at det *især* er reduktionen af tobaksrygning blandt de forskellige former for risikoadfærd, der har forstærket faldet i 'kriminalitet'.

Vi råder ikke over datamateriale, endsige forsøg, der kan anvendes til at bekræfte eller afkræfte denne hypotese. Det nærmeste, vi kan komme det, er at se på, om der også i 'Ungdomsundersøgelserne' findes sammenhænge mellem de forskellige former for risikoadfærd, og hvor stærke disse sammenhænge er. I opstilling 3.50 gengives såkaldte korrelationskoefficienter for sammenhænge mellem tyveri, hærværk, vold, hashbrug, tobaksrygning og alkoholforbrug i 2016-undersøgelsen. En korrelationskoefficient er et tal mellem -1,00 og 1,00. Hvis den er 0,00, er der ingen sammenhæng; er den positiv, er der en positiv sammenhæng, og jo større desto stærkere; er den negativ, er der en negativ sammenhæng, og jo nærmere -1,00 desto stærkere.

Når man vurderer en korrelationskoefficient, skal man også tage hensyn til statistisk usikkerhed, men normalt karakteriserer man en sammenhæng, hvor koefficienten er over 0,20 eller mindre end -0,20 som en klar sammenhæng, og hvis koefficienten er over 0,50 eller mindre end -0,50 som en meget stærk sammenhæng.

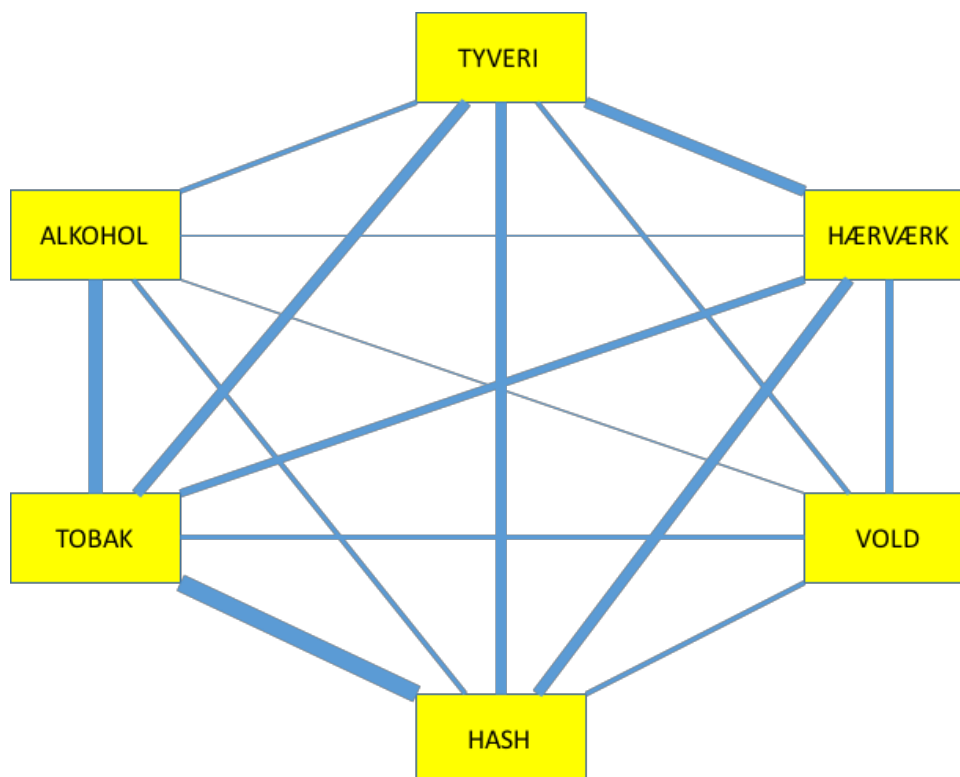
Opstilling 3.50. Sammenhænge mellem forskellige former for risikoadfærd blandt 14-15-årige, 2016 I.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelsen' 2016.

Opstilling 3.50 viser, at der i 2016 var en klar positiv sammenhæng mellem samtlige de former for risikoadfærd, vi har sat i fokus, og som er spørgsmålet om, hvorvidt man inden for det seneste år har begået tyveri, hærværk (herunder graffiti), vold eller trusler om vold, og/eller om man har brugt hash. Endvidere, om man til fester eller dagligt ryger tobak og/eller om man drikker sig fuld mindst en gang om måneden. Alle sammenhænge er statistisk signifikante.

I opstilling 3.51 har vi forsøgt at gøre sammenhængenes styrke lidt mere overskuelige ved at lade dem repræsentere af en stregtykkelse frem for en korrelationskoefficient.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelsen' 2016.

Det, der måske umiddelbart kan overraske mest, er, at den svageste sammenhæng – som, skal det understreges, dog *er* der – er mellem alkohol og vold, og dernæst mellem alkohol og hærværk. Bl.a. af fokusgruppeinterviewene i hele perioden er det også klart fremgået, når vi har talt med de 14-15-årige om konkrete situationer, hvor der er forekommet vold, hærværk, fuldskab osv., dels at der i langt de fleste situationer, hvor de er fulde, ikke forekommer kriminalitet, og dels at de i langt de fleste situationer, hvor de begår vold, hærværk – ja, 'kriminalitet' generelt – ikke er berusede eller alkoholpåvirkede i det hele taget. Spørgsmålet har været rejst, om ikke det mindre alkoholforbrug helt eller delvist kunne forklare faldet i vold, hærværk osv., men på denne baggrund finder vi det ikke særligt sandsynligt, at det har spillet nogen større rolle. Det forholder sig snarere sådan, at såvel alkoholforbrug som 'kriminalitet' er faldet, fordi der er sket en ændring i nogle 'fælles årsager' (som selvkontrol m.v.).

Ligesom ved tidligere undersøgelser finder vi, at den form for risikoadfærd, der gennemsnitligt har den stærkeste sammenhæng med andre former for risikoadfærd, er tobaksrygning. Når en 14-15-årig ryger tobak, øges *sandsynligheden* kraftigt for, at han også drikker mere alkohol end andre, oftere ryger hash, og oftere har begået kriminalitet.

Opstilling 3.52. 'Hvis-så-matrix' for forskellige former for risikoadfærd blandt 14-15-årige, 2005.

	TYVERI	VOLD	HÆRVÆRK	ALKOHOL	TOBAK	HASH
TYVERI	X	-56	-76	-56	-48	-82
VOLD	-49	X	-60	-44	-37	-55
HÆRVÆRK	-43	-38	X	-35	-29	-59
ALKOHOL	-54	-47	-58	X	-48	-75
TOBAK	-77	-69	-82	-81	X	-96
HASH	-33	-25	-41	-31	-24	X

Kilde: 'Ungdomsundersøgelsen' 2005.

Note: 'Tyveri' = Begået tyveri inden for seneste år; 'Vold' = Begået vold eller trusler om vold inden for seneste år; 'Hærværk' = begået hærværk eller lavet ulovlig graffiti inden for seneste år; 'Tobak' = Ryger cigaretter; 'Hash' = Har brugt hash inden for seneste år.

Opstilling 3.53. 'Hvis-så-matrix' for forskellige former for risikoadfærd blandt 14-15-årige, 2010.

	TYVERI	VOLD	HÆRVÆRK	ALKOHOL	TOBAK	HASH
TYVERI	X	-51	-73	-46	-39	-73
VOLD	-48	X	-62	-40	-34	-56
HÆRVÆRK	-43	-39	X	-31	-25	-55
ALKOHOL	-52	-47	-60	X	-45	-75
TOBAK	-73	-69	-80	-76	X	-95
HASH	-32	-25	-40	-29	-22	X

Kilde: 'Ungdomsundersøgelsen' 2010.

Note: 'Tyveri' = Begået tyveri inden for seneste år; 'Vold' = Begået vold eller trusler om vold inden for seneste år; 'Hærværk' = begået hærværk eller lavet ulovlig graffiti inden for seneste år; 'Tobak' = Ryger cigaretter; 'Hash' = Har brugt hash inden for seneste år.

Opstilling 3.54. 'Hvis-så-matrix' for forskellige former for risikoadfærd blandt 14-15-årige, 2016.

	TYVERI	VOLD	HÆRVÆRK	ALKOHOL	TOBAK	HASH
TYVERI	X	-46	-75	-47	-46	-72
VOLD	-37	X	-59	-29	-39	-69
HÆRVÆRK	-29	-28	X	-23	-23	-39
ALKOHOL	-42	-32	-53	X	-45	-72
TOBAK	-49	-52	-64	-54	X	-87
HASH	-21	-24	-29	-23	-23	X

Kilde: 'Ungdomsundersøgelsen' 2016.

Note: 'Tyveri' = Begået tyveri inden for seneste år; 'Vold' = Begået vold eller trusler om vold inden for seneste år; 'Hærværk' = begået hærværk eller lavet ulovlig graffiti inden for seneste år; 'Tobak' = Ryger cigaretter; 'Hash' = Har brugt hash inden for seneste år.

I yderligere et forsøg på tydeliggørelse af, hvad der mere konkret ligger i de sammenhænge, vi kan se, har vi foretaget følgende beregninger: *Hvis* nu der var en komplet årsagssammenhæng mellem risikoadfærd A og risikoadfærd B, hvor stor en procentvis reduktion i risikoadfærd B ville det så betyde, hvis de unge helt ophørte med risikoadfærd A? 0 pct. ville betyde, at det ikke gjorde nogen forskel, 50 pct., at risikoadfærd B ville blive halveret, og 100 pct., at risikoadfærd B også helt ville forsvinde. Vi har foretaget disse beregninger for såvel 'Ungdomsundersøgelserne' i 2005, som i 2010 og 2016, jf. opstilling 3.52, 3.53 og 3.54.

Hvis vi tager afsæt i 2005-undersøgelsen, altså situationen før faldet i børne- og ungdomskriminaliteten m.v. satte ind, kan vi se, at der især i tobaksrygning lå et stort potentiale – hvis det var en hundrede procent kausal faktor, og hvis der kunne tilvejebringes et totalt rygestop – til at nedbringe andre former for risikoadfærd. Mindst af alle ville volden falde, men alligevel ville der her være tale om reduktion med mere end to tredjedele, 69 pct. Tyveri ville falde 73 pct., andelen, der drak sig fulde mindst en gang om måneden, med 76 pct. og hærværk med 80 pct. Mest af alt ville hashforbruget falde blandt de 14-15-årige, 95 pct. Det ville altså nærmest blive udryddet. Dette svarer til, hvad andre undersøgelser viser om unges brug af hash, nemlig at hash stort set ikke bruges, hvis man ikke ryger. Her skal man holde tungen lige i munden, for det betyder ikke, at de fleste af de unge, der ryger tobak, også ryger hash. Det er ikke tilfældet, hvilket man også kan se af, at hvis vi forestillede os det omvendte – at alle stoppede med hash, og at brug af hash var en hundrede procent kausal faktor for tobaksrygning, så ville tobaksrygning kun falde med 22 pct., hvilket er den mindste af samtlige 'effekter' indbyrdes mellem de forskellige former for risikoadfærd.

Man kan udregne en 'retningsfaktor' som et mål for den potentielle kausale faktor, der ligger i en ændring af risikoadfærd A i forhold til risikoadfærd B, sammenholdt med hvad en ændring af risikoadfærd B potentielt kunne afstedkomme i forhold til risikoadfærd A. Hvis eksempelvis A er tobaksrygning, og B er brug af hash, så er den *potentielle* kausale faktor i 2005 $-95/-22 = 4,3$. Det potentiale, der ligger i reduktion af tobaksrygning på brug af hash, er således mere end fire gange større, end det potentiale, der ligger i ændring i brug af hash for tobaksrygning.

Udregner man herefter for hvert af årene den gennemsnitlige 'retningsfaktor' for hver af de seks former for risikoadfærd, kommer hærværk og brug af hash ud som de konsekvent mest 'afledede'. Det gennemsnitlige potentiale er dobbelt så stort for, at andre former for risikoadfærd kan reducere hærværk og/eller brug af hash, som for at hash og/eller hærværk ville kunne reducere disse andre former for risikoadfærd ('retningsfaktor' omkring 0,5). For vold og alkohol er potentialerne i gennemsnit lige store begge veje ('retningsfaktor' omkring 1,0 eller lidt over). Reduktion i tyverier har omkring 50 pct større potentiale for at reducere andre former for risikoadfærd – især formentlig hærværk – end disse andre former for risikoadfærd har for at reducere tyveri ('retningsfaktor' omkring 1,5). Endelig finder vi så for tobaksrygningens vedkommende, at der gennemsnitligt er dobbelt så stort potentiale ved en reduktion af denne i forhold til andre risikofaktoreres muligheder for at reducere tobaksrygning ('retningsfaktor' i størrelsesordenen omkring 2,0).

Sammenfattende finder vi i 'Ungdomsundersøgelserne' ikke noget, der strider mod den antagelse, at en del af forklaringen på det fald, vi har set i 'kriminalitet' og brug af nydelses- og rusmidler, beror på en direkte dynamik indbyrdes mellem disse former for risikoadfærd. Formodningen er, at specielt reduktionen af tobaksrygning via forskellige mekanismer og processer har mindsket tilbøjeligheden til at foretage sig andre former for risikoadfærd, specielt brug af hash, men også tyveri m.v. På kriminalitetsområdet isoleret set fastholdes en antagelse om, at mindskningen af tyverier forklarer noget af mindskningen i især hærværk, men formentlig også vold. Endelig har vi hæftet os ved, at det overraskende nok kunne se ud til, at nedgangen i alkoholforbruget, målt ved, hvor ofte man drikker sig fuld, ikke har haft *større* betydning for nedgangen i vold.

Når det specielt drejer sig om kriminaliteten, og her især tyveri og vold, er der yderligere en dynamik inden for og mellem forskellige former for risikoadfærd, som kan have tilsvarende virkninger med hensyn til at forstærke en stigning eller et fald. Der findes således generelt set en stærk sammenhæng mellem det at begå kriminalitet og det at blive udsat for kriminalitet. Ved en 'stærk sammenhæng' skal forstås, at en person, der f.eks. i løbet af et år har begået kriminalitet, har en betyde-

ligt større risiko for også at blive udsat for kriminalitet, end en, der ikke har begået kriminalitet – og omvendt. Det er faktisk en af de mest veldokumenterede sammenhænge inden for kriminologien overhovedet, og vi har bl.a. kunnet registrere den i samtlige 'Ungdomsundersøgelser'.⁹¹ Det er vanskeligt at vurdere, hvor meget der kan generaliseres ud fra en enkelt (udenlandsk undersøgelse), men blot som eksempel kan nævnes, at Shaffer i en undersøgelse fandt, at lovovertrædere har 1,5 til 7 gange større risiko for selv at blive udsat for lovovertrædelser end ikke-lovovertrædere, og at ofre har 2-7 gange større risiko end ikke-ofre for selv at begå lovovertrædelser.⁹²

Det væsentlige for os her er, ikke blot om dette er en (gensidig) kausal sammenhæng, men om processen skaber 'ny' kriminalitet, dvs. kriminalitet, som ellers ikke ville være blevet begået med mindre personen enten havde begået en bestemt form for kriminalitet eller var blevet udsat for en bestemt form for kriminalitet. Selve de mulige forklaringer på, hvorfor sammenhængen findes, skal vi lade ligge her.⁹³ De fleste studier synes at vise, at sammenhængen mellem begåelse af og udsathed for kriminalitet ikke primært er foranlediget af en direkte kausal, dynamik mellem disse to former for situationer, men beror på 'tredje-faktorer' såsom rutine-aktivitets-mønstre, livsstil og subkulturelle tilhørsforhold. Disse 'tredje-faktorer' synes dog ikke at kunne forklare det hele.⁹⁴ Tilbage bliver *tilsyneladende* en vis kausal direkte dynamik mellem begåelse og udsættelse for kriminalitet, idet 'tredje-faktorer' som livsstil m.v. statistisk set ikke har kunne forklare hele sammenhængen. Der kan jo imidlertid også være andre 'tredje-faktorer' på spil end dem, man har undersøgt, ligesom det kunne tænkes, at man ikke dækkende nok har belyst de 'tredje-faktorer', der indgår i undersøgelserne.

⁹¹ Særligt fokus var der på denne problemstilling og sammenhæng i en undersøgelse foretaget i Herning Kommune blandt elever i de ældste klasser i grundskolen i 2006, se F. Balvig: "Om vold og andre former for fysiske overgreb blandt unge i Midtjylland", November 2006, Ny Herning Kommune/Københavns Universitet. Se også for en i skrivende stund ny dansk undersøgelse: R. Fuglsang Olsen, K.M. Vendelbo Dahl & M. Hedemark Poulsen: "På vej mod ungdomskriminalitet. Hvilke faktorer gør en forskel i ungdommen?", 16:31, november 2016, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

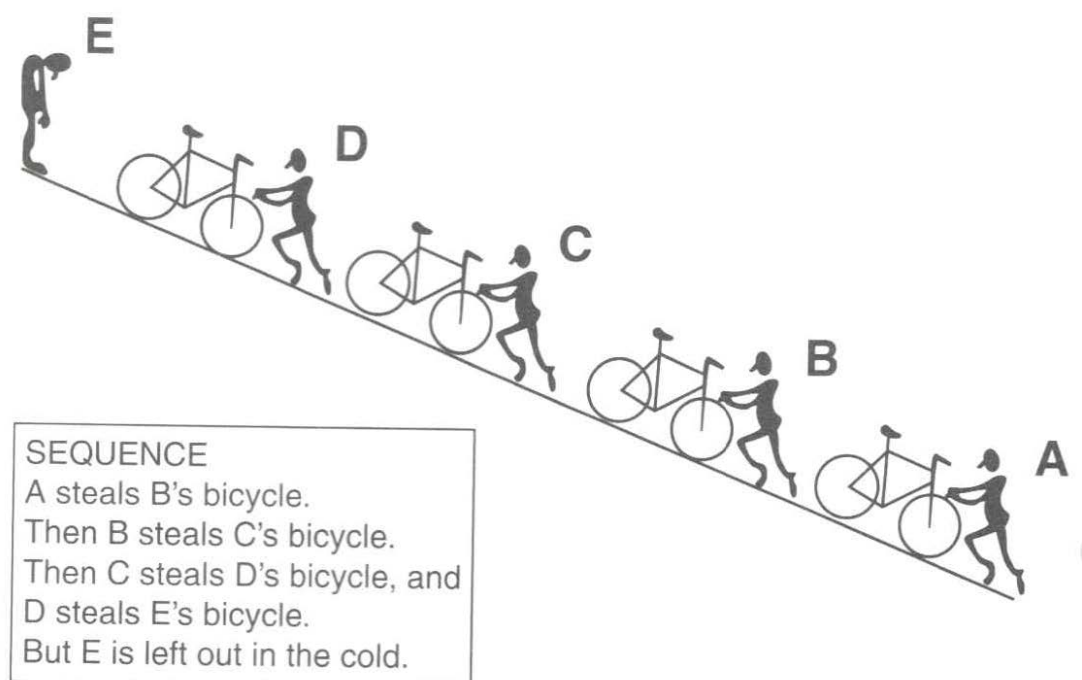
⁹² J.N. Shaffer: "The Victim-Offender Overlap: Specifying the Role of Peer Groups", U.S. Department of Justice Report Document No 205126m 2004 (også ph.d.-afhandling, forsvaret og antaget ved The Pennsylvania State University, december 2003).

⁹³ Se for en oversigt over disse eksempelvis H. Entorf: "Criminal Victims, Victimized Criminals, or both? A Deeper Look at the Victim-Offender Overlap", Goethe-University Frankfurt og IZA, Discussion Paper No. 7686, oktober 2013.

⁹⁴ Se bl.a. J.L. Lauritsen, R.J. Sampson & J.H. Laub: "The link between offending and victimization among adolescents", *Criminology*, 29, 1991, s. 265-291, og K. Wittebrood & P. Nieuwebeerta: "Wages of sin? The link between offending, lifestyle and violent victimization", *European Journal of Criminal Policy and Research*, 7, 1999, s. 63-80.

I en samlet oversigt over undersøgelser af, hvorvidt 'victimization causes subsequent offending', kommer Ousey ikke frem til nogen helt klar konklusion.⁹⁵ Der er undersøgelser, der viser, at det er tilfældet; undersøgelser – det er nok de fleste, især hvis man tager de inter-generationelle studier med, hvor man f.eks. har set på misbrug og vold over for børn i familien og børnenes senere eget engagement i misbrug/vold – der viser, at det ikke er tilfældet, og så er der enkelte undersøgelser, der viser det modsatte, altså at en offersituation kan stoppe et forløb med begåelse af lovovertrædelser.

Opstilling 3.55. Fra-tyv-til-offer-til-tyv-kæden: A stjæler cykel fra B, som så stjæler cykel fra C, som så stjæler cykel fra D, som så stjæler cykel fra E – hvor det så stopper.

Kilde: J. van Dijk: "Understanding crime rates: On interactions between rational choices of victims and offenders", British Journal of Criminology, 34(2), 1994, s. 105-121, og M. Felson & M. Eckert: "Crime and Everyday Life", Sage, 5. Udgave, 2016, s. 117-118.

I fokusgruppeinterviewene var det ikke ualmindeligt, at en lovovertrædelse blev forklaret med, at man selv var blevet udsat. Det kunne være fordi, der opstod en nødsituation, hvor man stod på en station en sen aften, og det viste sig, at ens cykel var blevet stjålet. Så stjal man en anden. Van Dijk har beskrevet netop denne dynamik som almindeligt forekommende i forbindelse med cykeltyveri i Amsterdam, jf. opstilling 3.55. Det kunne også være, fordi man var blevet vred, hvor det så enten

⁹⁵ G.C. Ousey, P. Wilcox & B.S. Fisher: "Something old, something new: Revisiting competing hypotheses of the victimization-offending relationship among adolescents", Journal of Quantitative Criminology, 27, 2011, s. 53-84.

gik ud over gerningspersonen eller sommetider en helt anden. Vor vurdering er, at det kan have virket forstærkende på den faldende børne- og ungdomskriminalitet, at de færre ofre direkte har skabt færre gerningspersoner, men at det næppe er en faktor med nogen voldsomt stor betydning for det samlede billede.

For at gøre billedet af 'risikoadfærds' mulige selvstændige betydning komplet, bør man naturligvis også inddrage den mulige dynamik i, at der findes et stort 'offerrecidiv' – større, end man skulle vente, hvis det udelukkende var tilfældigheder, der var på spil – og ganske stærke sammenhænge mellem risici for at blive udsat for forskellige former for lovovertrædelser. Vurderet ud fra foreliggende undersøgelser forklares her endnu mere af sammenhængen ved 'tredjefaktorer', herunder eksempelvis erhverv, og det vurderes, at den mulige direkte kausale dynamik her er af ganske ringe direkte betydning for faldet i børne- og ungdomskriminaliteten.

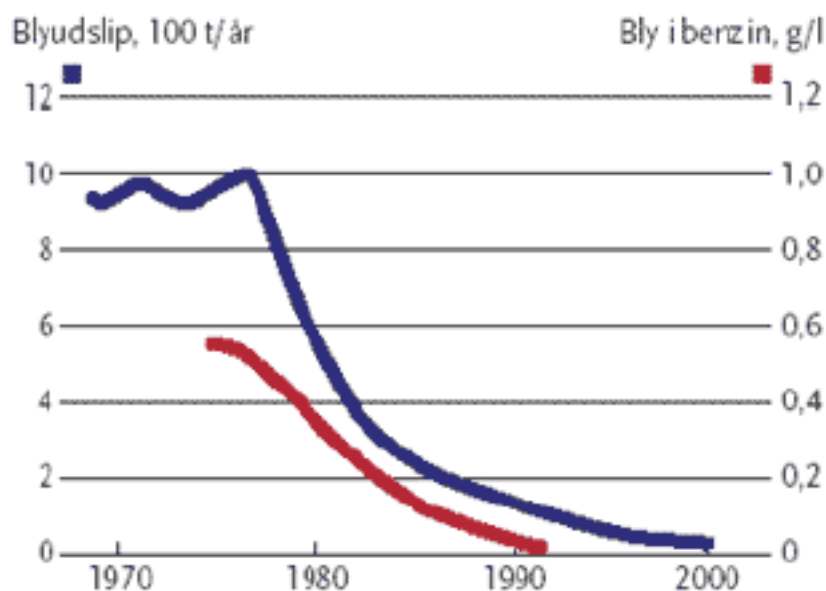
Personlighedsafvigelser/Personlighedsforstyrrelser

Der foreligger i 'Ungdomsundersøgelserne' ingen oplysninger om personlighedsafvigelser eller personlighedsforstyrrelser overhovedet, og vi har derfor ingen muligheder for på dette grundlag at vurdere, hvorvidt ændringer her kan have influeret på kriminalitetsudviklingen m.v. Tilbage står således især tre uprøvede hypoteser.

Det er for det første hypotesen om, at den mindre bly i benzinen har betydet mindre bly i indåndingsluften – og at dette på sin side har mindsket forekomsten af visse personlighedsafvigelser, især blandt børn og unge, hvilket er af betydning for deres begåelse af 'kriminalitet', især vold.⁹⁶ Det er i hvert fald korrekt, at der over tid indåndes mindre bly, og at bly ved høje koncentrationer kan skade især hjerne- og nervesystemet. Talrige undersøgelser har vist en sammenhæng mellem et forhøjet blyindhold i blodet og vanskeligheder hos børn med koncentration, sprog og indlæring.

⁹⁶ Se især R. Nevin: "Understanding international crime trends: The legacy of preschool lead exposure", *Environmental Research*, 104, 2007, s. 315-336; P.B. Stretesky & M.J. Lynch: "The Relationship between Lead and Crime", *Journal of Health and Social Behavior*, Vol. 45, 2004, s. 214-229; J. Reyes: "Environmental policy as social policy? The impact of Childhood Lead Exposure on Crime", *Journal of Econ. Anal. Policy*, 7, s. 1-141, 2007; M.P. Taylor et al.: "The relationship between atmospheric lead emissions and aggressive crime: an ecological study", *Environmental Health*, 15(23), 2016, s. 15-23.

Opstilling 3.56. Mængde af blyudslip (100 tons) og bly i benzin (gram pr. liter) pr. år i Danmark, 1968 til 2000.

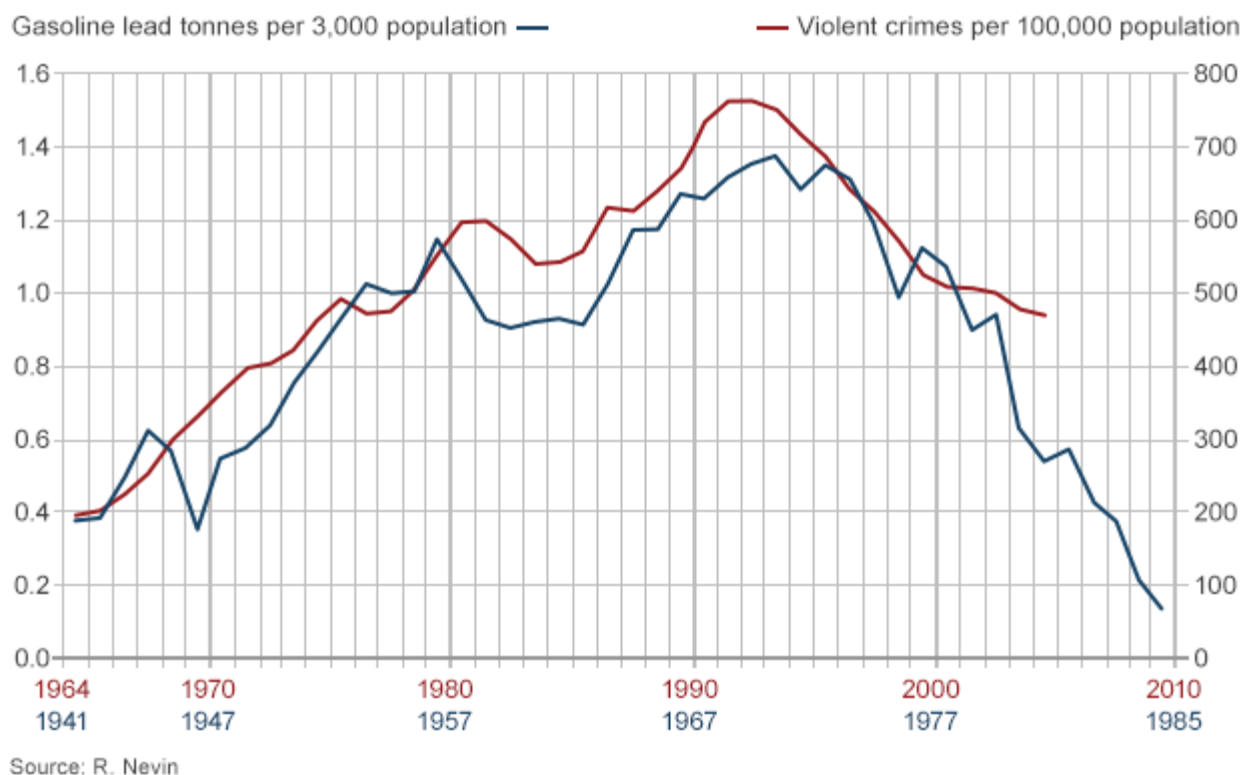
Kilde: Oplysninger fra Miljøstyrelsen.

I Danmark indførte man sammen med andre EU-lande grænser for bly i benzinen i 1978, og disse grænser blev strammet i løbet af 1980-erne. Siden 1994 har der ikke været bly i benzin i Danmark, og ikke i EU siden 2000. Opstilling 3.56 viser, hvordan mængden af blyudslip og bly i benzinen har udviklet sig, men den menneskelige blybelastning er ikke nødvendigvis faldet tilsvarende, fordi bly, som andre tungmetaller, kan optages gennem væske og føde. Der er sat spørgsmålstegn ved, hvorvidt de data og udviklingstendenser, man umiddelbart vurderer støtter antagelsen, faktisk gør det.⁹⁷ I opstilling 3.57 er gengivet udviklingen udledt bly (i tons) pr. 3.000 indbyggere i USA sammenholdt med antal registrerede voldstifælde pr. 100.000 indbyggere. Bemærk at der er indarbejdet en tidsforskydning på godt og vel en snes år mellem de to kurver.

⁹⁷ Se især G. Farrell, N. Tilley & A. Tseloni: "Why the Crime Drop", Crime and Justice, University of Chicago, 2014; G. Farrell: "Five tests for the crime drop", Crime Science, 2(5), 2013, s. 1-8.; J.L. Lauritsen, M.L. Rezey & K. Heimer: "When Choice of Data Matters: Analyses of U.S. Crime Trends, 1973-2012", Journal of Quantitative Criminology, 32, 2016, s. 335-355.

Opstilling 3.57. Mængde af blyudslip (i 100tons) pr. 3.000 indbyggere og antal politiregistrerede voldstifælde pr. 100.000 indbyggere i USA, 1941-2010.

Lead exposure and violent crime, USA

Det er for det andet hypotesen om, at psykofarmaka i stigende grad er blevet anvendt over for unge med 'klassiske' psykiske sygdomme og problemer, og at disse psykofarmaka er mere effektive end tidligere – og at dette på sin side kan have mindsket 'kriminalitet', som menes at have sammenhæng med visse psykiske sygdomme. Man kan umiddelbart stille sig skeptisk over for, hvor meget forklaringskraft der kan tænkes at være i denne mulighed, alene fordi det største fald i 'kriminalitet' m.v. er sket for de alleryngste, hvor denne forklaringsmulighed er mindst relevant.⁹⁸

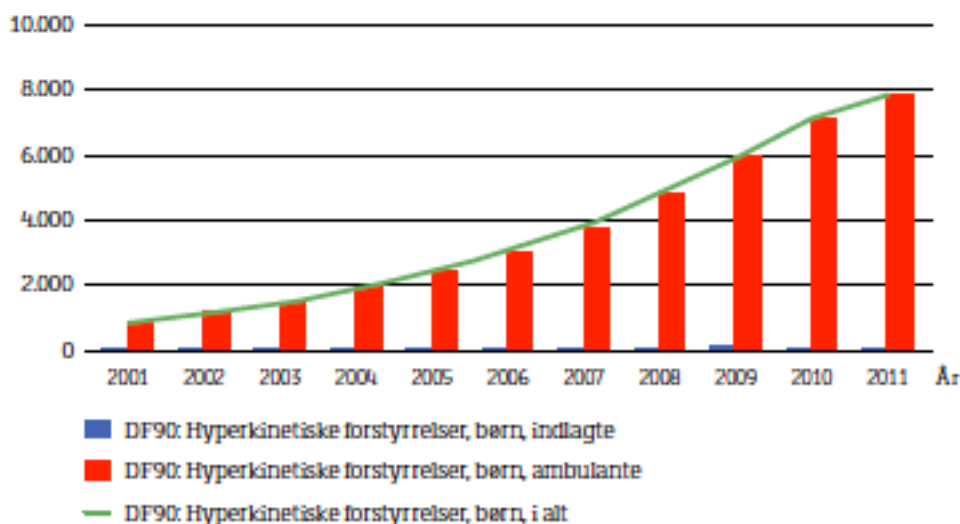
Det er for det tredje hypotesen om, at der specielt har været en øget brug af medicin over for børn og unge, diagnosticeret med ADHD, og at denne behandling har reduceret kriminalitet, begået af disse børn og unge. Såvel selve diagnosen ADHD som spørgsmålet om en direkte forbindelse mellem ADHD og kriminalitet m.v. er omdiskuteret. Det er korrekt, at der i Danmark i den periode, vi

⁹⁸ Se nærmere om udviklingen i brug af psykofarmaka de senere år, herunder brug til behandling af børn og unge: Kilde: Regeringens Udvalg om Psykiatri (arbejdsgruppe 2): "Indsatsen for mennesker med psykiske lidelser – udvikling i diagnoser og behandling", Regeringen, oktober 2013.

fokuserer på, har været en kraftig stigning i antal, der diagnosticeres med ADHD⁹⁹, og brug af medikamentel behandling over for ADHD-diagnosticerede børn og unge – og i øvrigt også af voksne, jf. opstilling 3.58, 3.59 og 3.60.

Opstilling 3.58. Udviklingen i antallet af børn og unge med hyperkinetisk forstyrrelse,¹⁰⁰ 2001 til 2011.

Udviklingen i antallet af børn og unge med hyperkinetisk forstyrrelse

Kilde: LPR. Data er trukket den 12. november 2012.

Note: Opfølgelserne dækker over kombinationen af unik diagnose, epr-nr, ambulant/indlagt, region og år.

Opfølgelserne gælder individer, som er yngre end 18 år. Det akkumulerede tal angiver antallet af unikke personer med DF 90 i et givent år, som har været indlagt og/eller registreret med en ambulant kontakt.

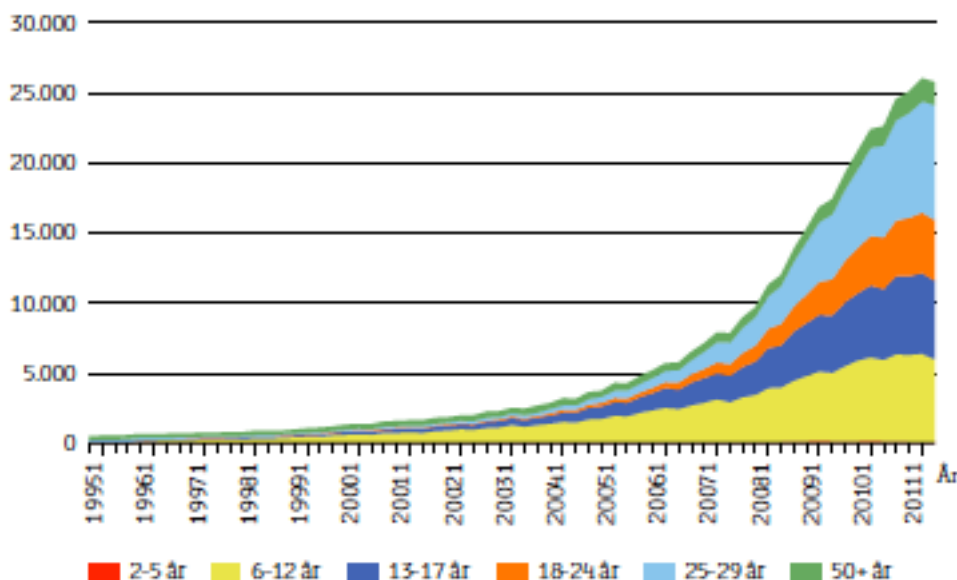
Kilde: Regeringens Udvalg om Psykiatri (arbejdsgruppe 2): "Indsatsen for mennesker med psykiske lidelser – udvikling i diagnoser og behandling", Regeringen, oktober 2013, s. 54.

⁹⁹ Hyperkinetisk forstyrrelse.

¹⁰⁰ ADHD står for Attention Deficit Hyperactivity Disorder og er en diagnose i det såkaldte DSM-IV-kodesystem, der bl.a. anvendes i USA, men som ikke er en selvstændig diagnose i WHO's klassifikation ICD-10, som er den officielle klassifikation i Danmark. I ICD-10-kodesystemet anvendes diagnosen hyperkinetiske forstyrrelser, som er en snævrere diagnose end ADHD, men med de samme kernesymptomer: hyperaktivitet, opmærksomhedsforstyrrelse og impulsivitet.

Opstilling 3.59. Udviklingen i varige brugere af ADHD-medicin i Danmark i forskellige aldersgrupper, 1991 til 2011.

Udviklingen i varige brugere af ADHD medicin

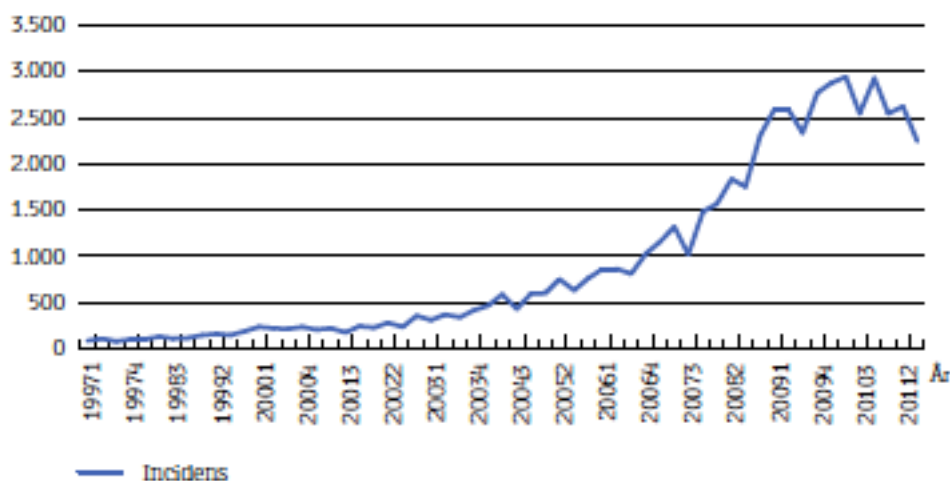

Kilde: Lægemiddelregisteret. Datagrundlag: Prævalente (varige) brugere af methylphenidat eller atomoxetin.

Kilde: Regeringens Udvalg om Psykiatri (arbejdsgruppe 2): "Indsatsen for mennesker med psykiske lidelser – udvikling i diagnoser og behandling", Regeringen, oktober 2013, s. 152.

Opstilling 3.60. Udviklingen i nye brugere af ADHD-medicin i Danmark, 1991 til 2011.

Antal nye brugere af ADHD medicin

Kilde: Lægemiddelregisteret. Datagrundlag: Incidence (nye) brugere af methylphenidat eller atomoxetin.

Kilde: Regeringens Udvalg om Psykiatri (arbejdsgruppe 2): "Indsatsen for mennesker med psykiske lidelser – udvikling i diagnoser og behandling", Regeringen, oktober 2013, s. 152.

Disse stigninger tager dog deres begyndelse allerede før, nedgangen i 'kriminalitet' m.v. sætter ind, og de seneste år, efter 2010/2011, har der været et fald. Hvis medikamentel behandling overhovedet har en indvirkning på ADHD (og kriminalitet), så burde den vise sig umiddelbart. Der er meget stor usikkerhed omkring virkningerne på længere sigt. I en rapport, udarbejdet af Regeringens Udvalg for Psykiatri, hedder det: "På trods af at medicinen har været anvendt mod opmærksomhedssymptomer siden 60-erne, ved man meget lidt om langtidseffekten og ikke mindst langtidsbivirkningerne. De få systematiske undersøgelser, der findes, har ikke kunnet påvise en langvarig effekt af behandlingen."¹⁰¹

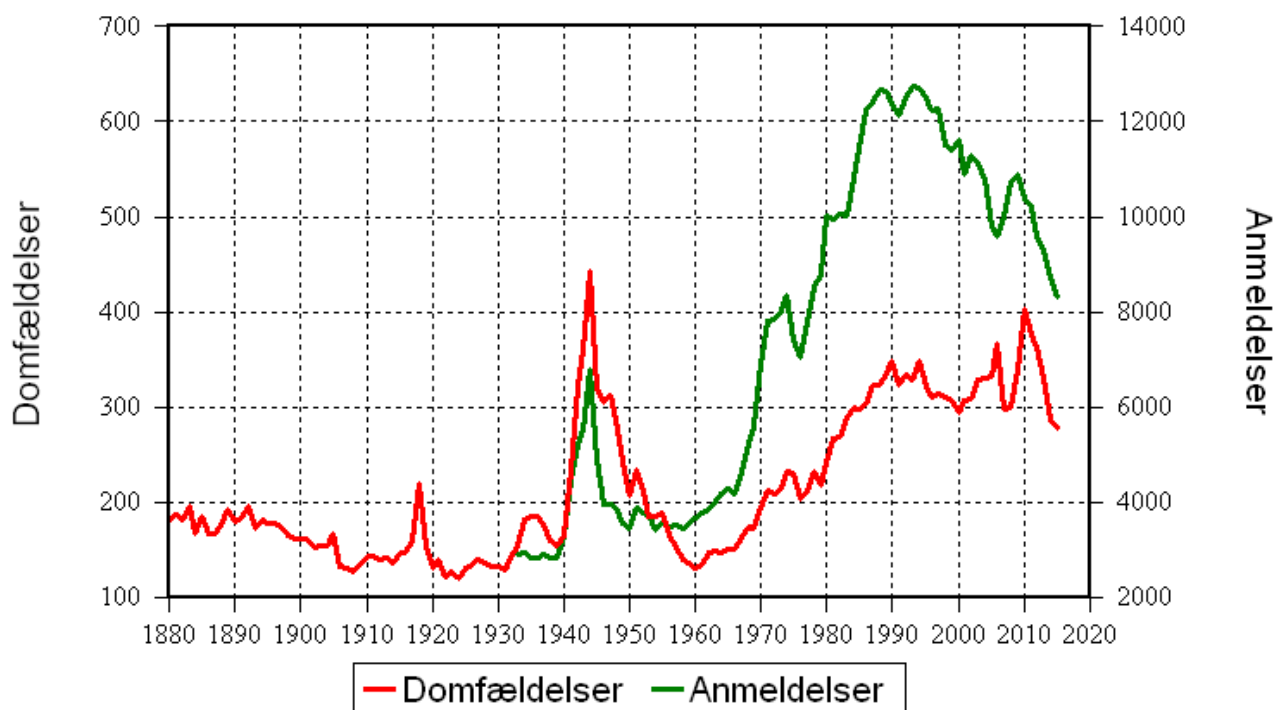
¹⁰¹ Regeringens Udvalg om Psykiatri (arbejdsgruppe 2): "Indsatsen for mennesker med psykiske lidelser – udvikling i diagnoser og behandling", Regeringen, oktober 2013, s. 150-151.

Kapitel 4

Sammenfatning og konklusioner

I det sidste halve århundrede, fra omkring 1960 til omkring midten af 2015/16, har udviklingen i Danmark i de straffelovsovertrædelser, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, antaget karakter af en 'boble', en klokkeformet kurve, jf. opstilling 4.1: først en meget kraftig stigning, så stagnation – og endelig et markant fald. Niveaue, sat i forhold til folketallets størrelse, svarede i 2015 nogenlunde til niveauet 40-45 år tidligere, i begyndelsen af 1970-erne.

Opstilling 4.1. Straffelovsovertrædelser: Antal domfældelser til højere straf end bøde pr. 100.000 indbyggere over 15 år 1880-2015 og antal anmeldelser pr. 100.000 indbyggere over 15 år, 1933-2015.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik, diverse år.

Note: Anmeldelsestal for 1944 og 1945 findes ikke. De er derfor estimeret ved at anvende proportionen mellem domfældelser og anmeldelser for året 1943. Bemærk, at skalaerne for domfældelser og anmeldelser er forskellige. Der forekommer selvfølgelig langt flere anmeldelser end domfældelser.

For det første genfindes den ikke ved alle, men ved rigtig mange af de enkeltforbrydelser som den samlede mængde af anmeldelser er sammensat af, bl.a.: tyveri af alle hovedformer for transportmidler, alle former for indbrudstyverier, butikstyverier, voldtægt og forsætligt manddrab.

For det andet genfindes den også i befolkningens faktiske udsathed for kriminalitet, i den udstrækning dette tidsmæssigt har kunnet belyses (hvilket vil sige fra begyndelsen af 1970-erne) og for de lovovertrædelsestyper, hvor det har været undersøgt (tyveri, hærværk og vold). Samlet set er der over tid formentlig sket en vis øgning af anmeldelsestilbøjeligheden, hvilket betyder, at udsatheden for forskellige former for kriminalitet inden for det seneste år ved den seneste undersøgelse (i 2015) faktisk er lavere end ved de først foretagne sammenlignelige undersøgelser (i 1971/72, for vold dog først 'sikkert' i 1987). Risikoen for at blive udsat for tyveri er faldet fra 13 til 10 pct., risikoen for at blive udsat for hærværk fra 7 til 4 pct., og risikoen for at blive udsat for vold fra 3 til 1 pct.

For det tredje gør 'boblen' sig først og fremmest gældende i de mest urbaniserede områder, altså såvel stigningen som det senere fald, og kun i mindre grad i de mindst urbaniserede områder.

For det fjerde gør 'boblen' sig først og fremmest gældende for børns og unges kriminalitet, altså igen såvel stigningen som det senere fald, og kun i mindre grad for voksne.

For det femte genfindes 'boblen' for en række andre uhensigtsmæssige/skadelige/problematiske forhold i samfundet såsom en række forskellige former for ulykker (bl.a. trafikulykker, arbejdsulykker og drukneulykker), en række forskellige former for sociale problemer (bl.a. arbejdsløshed og selvmord) og en række forskellige former for brug af rus- og nydelsesmidler (bl.a. tobaksrygning, alkoholforbrug og brug af hash).

For det sjette er det hovedreglen, at 'boblen' genfindes internationalt, dvs. i andre lande, i hvert fald i langt de fleste andre lande, som vi sædvanligvis på en eller anden måde sammenligner os med såsom bl.a. de andre nordiske lande, Holland, UK, Tyskland, USA, Canada.

For det syvende forekommer der mange variationer i 'boblens' udseende og karakter. Det faste og gennemgående er, at der foreligger tre faser: stigning, stagnation og fald. Præcis hvornår disse faser ligger, og hvor lang tid de hver for sig strækker sig over, varierer mellem geografiske områder, mellem handlingskategorier og mellem persongrupper ('gerningspersoner' og eventuelle 'ofre'). Sommetider ligner den konkrete 'boble' et omvendt U (ender på samme niveau som det startede), andre

gange mere et omvendt L (ender på et højere niveau end det startede) eller et omvendt J (ender på et lavere niveau end det startede).

For det ottende er der fremsat rigtig mange mulige forklaringer på 'boblen', men forsøgene på *systematisk* at vurdere disse forklarings holdbarhed har været få.

For det niende synes man at kunne konkludere ud fra de analyser, der hidtil har været gennemført, at forklaringen i hvert fald er af meget kompleks karakter, og kompleks på mange forskellige måder. Det er langt fra givet, at faldet skal forklares ud fra de samme faktorer som stigningen. Det kunne også se ud til, at forskellige faser af selve stigningen – og af selve faldet – skal forklares af helt eller delvist forskellige forhold. Det synes givet, at det ikke bare er en, to eller tre faktorer, der har påvirket udviklingen, men særdeles mange forhold og faktorer. Disse faktorer har tillige påvirket hinanden indbyrdes og er blevet påvirket af selve udviklingen (feedback). F.eks. har én faktor måske kun indvirket, når en anden faktor er til stede, og kun i en vis periode.

For det tiende er det formentlig denne kompleksitet, der er baggrunden for, at det aldrig er lykkedes helt at forklare stigningen, selv om det nu er mange år siden, og det øger naturligvis pessimismen med hensyn til at forklare nedgangen – i det mindste inden udviklingen kan have taget en helt anden drejning. Selv hvis det skulle lykkes at forklare hele 'boblen' ville det være risikabelt at bruge dem som et grundlag for at forudsige, hvordan kriminalitetsudviklingen vil være fremover, fordi de 'gamle' faktorer kan ændre deres måde at indvirke på, og/eller 'nye' faktorer kan komme til at spille en rolle.

✱

Det centrale fokus for den gennemførte analyse har været visse dele af børne- og ungdomskriminalitetens udvikling i Danmark i den, i skrivende stund, seneste halve snes år, fra 2005 til 2015/16. Ifølge opgørelser af, hvor mange personer der i denne periode år for år er blevet mistænkt for eller sigtet for en straffelovsovertrædelse – den *registrerede* kriminalitet – er der sket et markant fald. Der er så at sige tale om det højre ben i 'boblen', og man skal hele tiden holde sig for øje, at der forud ligger en periode med betydelige stigninger. Der er en klar tendens til, at faldet er større, jo yngre aldersgruppe, der er tale om, og at det faktisk kun er for børn og unge, at der i det hele taget er tale om et fald. Faldet er størst i første del af perioden og flader ud i den sidste del. Faldet i den registrerede børne- og ungdomskriminalitet gør sig gældende for mange forskellige typer af lov-

overtrædelser, og for såvel de relativt mindre alvorlige som for de relativt mere alvorlige. Faldet gør sig gældende for såvel drenge som for piger, og det er størst i de mest urbaniserede områder.

Analysen har haft to formål. For det første har det skullet forsøges vurderet, om faldet i den 'registrerede' børne- og ungdomskriminalitet er reelt, dvs. afspejler et fald i visse dele af den faktisk forekommende børne- og ungdomskriminalitet. I fald dette skulle vise sig at være tilfældet har det, for det andet, skullet forsøges vurderet, hvordan et faktisk fald i visse former for børne- og ungdomskriminalitet kan forklares, og hvis det skulle vise sig ikke at være 'reelt', hvordan dette *så* kunne forklares.

Der har været anvendt to hovedmetoder til at belyse disse spørgsmål. Den første er en økologisk metode, hvor den overordnede udvikling sammenholdes med andre udviklinger i samfundet, f.eks. udviklingen i drab med udviklingen i alkoholforbrug. Den største, men ikke eneste, risiko ved denne metode er den såkaldte 'økologiske fejltagelse', hvor den sammenhæng, man umiddelbart finder, er 'falsk'. Det klassiske eksempel herpå er den sammenhæng, man over tid finder mellem storketal og børnetal. Den anden metode, der er anvendt, er den individuelle metode, hvor man ser på ændringer i og omkring de enkelte individer. Her kan man i noget større udstrækning end ved den økologiske metode gardere sig mod falske sammenhænge (via forskellige statistiske teknikker såsom især såkaldte logistiske regressionsanalyser og AMOS-analyser), men da det ikke er kontrollerede eksperimenter, kan det ikke definitivt afgøres, i hvilken retning en påvirkning i en sammenhæng går, dvs. om det f.eks. fravær af kriminalitet er et resultat af gode relationer i familien, eller om gode relationer i familien er et resultat af, at man 'opfører sig ordentligt' – eller begge dele.

For analyser baseret på den individuelle metode er de centrale data, der har været til rådighed, 'Ungdomsundersøgelser' gennemført i 2005, 2010 og 2016. Det er såkaldte selvrapporteringsundersøgelser, hvor elever i 8. klasse – 14-15 år gamle – er blevet udspurgt om, hvad de har begået af kriminalitet, om familieforhold, hashbrug osv. osv. Sådanne sammenlignelige undersøgelser er også gennemført forud for 2005, men fokus er som nævnt på den sidste halve snes år. Et enkelt metodisk forbehold er vigtigt at få med til brug for fortolkningen af resultaterne af disse undersøgelser: På grund af forskelle i sammensætningen i udvalget af unge i disse undersøgelser overdrives sandsynligvis den andel, der har begået 'kriminalitet' m.v., i den seneste undersøgelse, 2016-undersøgelsen, sammenlignet med de tidligere undersøgelser.

*

Ifølge 'Ungdomsundersøgelserne' er der i Danmark sket et markant fald i de unges, de 14-15-åriges, 'kriminalitet' – tyverier, vold, trusler om vold og hærværk – fra 2005 til 2016. Der er ligeledes sket et markant fald i brug af rus- og nydelsesmidler samt i forskellige former for 'incivil' adfærd:

- Andelen af 14-15-årige, der inden for det seneste år har begået en eller flere former for tyveri, er faldet fra 31 til 21 pct.
- Andelen af 14-15-årige, der inden for det seneste år har begået 'vold' eller truet andre med 'vold', er faldet fra 28 til 17 pct.
- Andelen af 14-15-årige, der inden for det seneste år har begået hærværk eller lavet graffiti, er faldet fra 18 til 8 pct.
- Andelen af 14-15-årige, der inden for det seneste år har begået 'kriminalitet' – i form af tyveri, og/eller 'vold' og/eller trusler om vold og/eller hærværk/graffiti – er faldet fra 46 til 31 pct.
- Andelen af 14-15-årige, der inden for det seneste år har begået relativt alvorlig 'kriminalitet', er faldet fra 14 til 7 pct., dvs. halveret.
- Andelen af 14-15-årige, der inden for det seneste år har været i konflikt med politiet på grund af en straffelovsovertrædelse, er faldet fra 5 til 2 pct.
- Andelen af 14-15-årige, der inden for det seneste år har været i konflikt med politiet på grund af en færdselslovsovertrædelse, er faldet fra 16 til 6 pct.
- Andelen af 14-15-årige, der mener, at de 'absolut' ikke er med i en eller anden slags bande, er øget fra 84 til 93 pct.
- Andelen af 14-15-årige, der drikker sig fulde mindst en gang om måneden, er faldet fra 30 til 18 pct.
- Andelen af 14-15-årige, der har prøvet at ryge tobak, er faldet fra 50 til 22 pct.
- Andelen af 14-15-årige, der ryger cigaretter til fester og/eller til daglig, er faldet fra 18 til 6 pct.
- Andelen af 14-15-årige, der inden for det seneste år er blevet tilbudt at købe hash, er faldet fra 24 til 13 pct.
- Andelen af 14-15-årige, der har brugt hash inden for det seneste år, er faldet fra 13 til 6 pct.
- Andelen af 14-15-årige, der har brugt hash tre eller flere gange inden for det seneste år, er faldet fra 6 til 2 pct.
- Andelen af 14-15-årige, der aldrig har prøvet at ryge tobak, aldrig drikker sig fulde og aldrig har prøvet at bruge hash, er steget fra 31 til 53 pct., dvs. at dette overhovedet ikke at bruge rus- og nydelsesmidler har udviklet sig fra minoritetsadfærd til flertalsadfærd.

- Andelen af 14-15-årige, der har foretaget sig forskellige former for 'incivil adfærd' – eksempelvis kørt på udboret knallert, taget alkohol med i klub, hvor det var forbudt, eller uden tilladelse blevet væk fra skole i flere dage – er – i alle de henseender, vi har spurgt om, faldet.

Der er såvel kønsforskelle som geografiske forskelle i den udvikling, der har fundet sted fra 2005 til 2016. For 'kriminalitetens' vedkommende er der tale om et fald for såvel drenge som piger, men faldet er størst for drengenes vedkommende. Der er også tale om et fald i alle geografiske områder af landet, men faldet er størst i de mest urbaniserede områder. I det hele taget er det billede, der tegner sig af 'kriminalitetens' *faktiske* udvikling, i sine tendenser ganske nøje overensstemmende med det billede, den officielle kriminalstatistik tegner af udviklingen i den *registrerede* kriminalitet, herunder også, at faldet er størst i den første del af perioden og mindst i den sidste del. I de senere år frem mod 2015/16 flader faldet i 'børne- og ungdomskriminaliteten' ud.

*

Vi kan således afkræfte den tese, der har været fremført såvel fra politisk som fra faglig side, at nedgangen i den registrerede børne- og ungdomskriminalitet helt eller delvist skyldes ændringer af mørketallet. Den registrerede udvikling afspejler i sine tendenser fuldstændig den faktiske udvikling.

En anden 'X-faktor', i betydningen 'Eks-tra' faktor, som kunne tænkes at spille ind, er demografiske ændringer, specielt ændringer i årgangenes størrelse. Årgangenes størrelse ændrer sig faktisk over tid og modererer hvor stort faldet er m.v., men ikke på nogen afgørende måde.

En tredje principielt mulig 'X-faktor' er ændringer i import/eksport af 'kriminalitet' som f.eks. betydningen af, hvor meget kriminalitet i Danmark der begås af personer, der er i landet som 'turister' m.v. Denne problematik kan være af betydning for det samlede kriminalitetsbillede, men er ikke afgørende for de problemstillinger, vi har fokus på (de 14-15-åriges 'kriminalitet').

I afsøgningen af, hvad der så kan være af 'reelle' forklaringer på især faldet i de 14-15-åriges 'kriminalitet' den sidste halve snes år, har vi – for at være systematiske, og for at bygge på de samlede, velunderbyggede erfaringer for, hvad der *kan* spille en rolle for 'kriminalitet' – taget afsæt i en generel kriminalitetsfaktor-teori. I denne teori antages det, at der er fire grundlæggende 'årsager' til kriminalitet, og at hver af disse har tre grundlæggende betydende dimensioner – forkortet til 'SNAP-teorien':

- S-faktorer: Kriminalitet kan være et resultat af de belastninger, man udsættes for (S = "Strains"). De vigtigste af disse er inklusions-problemer i familie, institutioner (børnehave, skole osv.) og på arbejdsmarkedet. Inklusion er spørgsmålet om overhovedet at være der og deltage, at få støtte og støttes og at trives. Hvis kriminalitet i overvejende grad er et produkt af belastnings-faktorer, kalder vi det 'Overlevelses-kriminalitet'.
- N-faktorer: Kriminalitet kan være et resultat af sammensætningen af og processer i det netværk, man befinder sig i blandt 'ligestillede' (N = Netværk). Det er et spørgsmål om, hvem man omgås og er venner med m.v. (interaktion), hvordan normerne faktisk er, og hvordan normerne opleves (forventninger). Hvis kriminalitet i overvejende grad er et produkt af sociale relationer til 'ligestillede', kalder vi det 'Opvisnings-kriminalitet'.
- A-faktorer: Kriminalitet kan være et resultat af nærheden af og mængden af 'fristelser' for at begå kriminalitet (A = Attraktivitet). De tre centrale forhold her er selve mulighederne, den kontrol, der i situationen findes med disse muligheder og/eller de potentielle gerningspersoner samt den livsstil, der er afgørende for, hvor tæt og hvor ofte man kommer på både muligheder og kontrol. Hvis kriminalitet i overvejende grad er et produkt af illegitime fristelser, kalder vi det 'Oplevelses-kriminalitet'.
- P-faktorer: Kriminalitet kan være et resultat af særlige karakteristika ved de potentielle gerningspersoner (P = person). Særligt tre forhold antages her at være centrale, nemlig det personlighedstræk, der kaldes for graden af selvkontrol; involvering i andre former for risikoadfærd og socialt afvigende adfærd end kriminalitet og egentlige personlighedsforstyrrelser.

I opstilling 4.2 gives en oversigt over de fire grundlæggende faktorer i 'SNAP-teorien' og de tre centrale dimensioner, hver af dem omfatter. Tillige er medtaget 'X-faktoren'.

Opstilling 4.2. Oversigt over de undersøgte faktorer, mulige 'forklarende' forhold og et bud på deres fundne betydning/styrke.

FAKTOR	DIMENSION	ANTAGELSE	BETYDNING
S	Familie ^{a)}	Øget inklusion i familie	**
	Institution ^{a)}	Øget inklusion i skole	**
	Arbejde ^{b)}	Forældre øgede inklusion på arbejdsmark.; rigere	*
N	Interaktion ^{c)}	Færre kriminelle venner/jævnaldrende	*
	Normer ^{a)}	Stærkere normer mod kriminalitet	**
	Oplev. forv. ^{a)}	Mindskede flertalsmisforståelser	(*)
A	Muligheder ^{b)}	Især det kontantløse samfund	**
	Kontrol ^{b)}	Øget teknisk/elektronisk kontrol	***
	Livsstil ^{a)}	Fra 'Gade' til 'Cyber Space'	***
P	Selvkontrol ^{a)}	Øget selvkontrol, fremtidsdisciplinering	***
	Risikoadfærd ^{c)}	Anden risikoadfærd mindsket	*
	Personl.afv. ^{b)}	Måske mindsket bly, og mere 'Ritalin'	(*)
X	Mørketal ^{a)}	Ikke nogen målbar betydning	-
	Demografi ^{a)}	Ikke nogen større betydning	(*)
	Import/Eksport	Ikke nogen afgørende betydning	-

Tegnforklaring: *** = stor betydning; ** = en vis betydning; * = lille betydning; (*) = usikker betydning; - = ingen betydning. For a) er betydning/styrke vurderes ud fra logistiske regressionsanalyser (og de såkaldte OR-værdier); for b) ud fra økologiske korrelationer, sat i forhold til hvad internationale mere metodisk tilfredsstillende undersøgelser viser om eventuelt falske eller betingede sammenhænge; for c) ud fra logistiske regressionsanalyser, sat i forhold hvad internationale mere metodisk tilfredsstillende undersøgelser når frem til af konklusioner. Import/eksport *har* ikke nogen afgørende betydning i forhold til undersøgelsens problemstilling.

Tillige er her medtaget, i meget kort form, hvorvidt vi i analyserne mener at være kommet frem til, hvor vidt de enkelte forhold har haft betydning for faldet i 'børne- og ungdomskriminaliteten' eller ej, og i bekræftende fald om det har været et forhold af stor betydning ('stor forklaringskraft') eller af mindre betydning. Generelt kan vi sige, at vi får bekræftet antagelsen om, at faldet i 'børne- og ungdomskriminaliteten' har en *kompleks* baggrund og forklaring, hvor mange forskellige forhold har spillet ind på forskellig måde, med forskellig styrke, i forskellige perioder og i interaktion med hinanden. Splittet op i enkeltforhold er vort bud på en forklaring følgende:

S-faktorer:

- Bedre inklusion i familien: Bedre relationer til familien i form af, at man oftere er hjemme, oftere hygger sig sammen med forældrene eller har andre former for fællesaktiviteter, skændes mindre, taler mere sammen og er mere glade for og tilfredse med far, og især, mor. Der har her sandsynligvis også været tale om et feedback-forløb, hvor mindre risikoadfærd blandt de 14-15-årige har betydet, at de har fået det bedre i og med deres familie.
- Bedre inklusion i skolen: Befinder sig oftere i skolen (skulker mindre), bedre fællesskab med skolekammerater (social kapital) og mere glade for at gå i skole. Der har her sandsynligvis også været tale om et feedback-forløb, hvor mindre risikoadfærd blandt de 14-15-årige har betydet, at de har fået det bedre i og med deres skole – om end feedback-forløbet her nok ikke er helt så kraftig som ved familien.
- Bedre inklusion på arbejdsmarkedet: Mindre arbejdsløshed blandt forældre. Bedre socio-økonomiske konjunkturer i det hele taget. Herunder kunne man også fremhæve, at børn og unge er blevet rigere og således i højere grad kan skaffe sig det legalt, som de ønsker.

N-faktorer:

- Færre, der har begået kriminalitet og/eller anden form for risikoadfærd blandt dem, man omgås, ikke mindst blandt dem, man betragter som sine venner.
- Stærkere normer blandt 'ligesindede' mod at begå kriminalitet, hvor man bliver mindre accepteret og eventuelt ekskluderet hvis man begår kriminalitet.
- *Måske* mindre sociale misforståelser og overdrevne forestillinger om, hvad jævnaldrende mener og foretager sig med hensyn til kriminalitet o.lign.

A-faktorer:

- Penge i form af kontanter er det mest attraktive kriminalitetsobjekt overhovedet. Udviklingen i retning af det kontantløse samfund har mindsket mulighederne for, via kriminalitet, at skaffe sig kontanter.
- Færre forholdsvis risikofrie og forholdsvis nemme muligheder for at begå især tyverier, såvel vedrørende tyverier af transportmidler som tyverier fra bygninger (indbrud) og simple tyverier (som f.eks. butikstyveri). Med hensyn til den strafferetlige del af kontrollen, dvs. lovgivning om, hvem og hvad der kan straffes, og retsmyndighedernes virksomhed, er der ikke umiddelbart fundet forhold her, der synes at kunne bidrage til at forklare faldet i børne- og ungdomskriminaliteten.
- De fleste muligheder for traditionel kriminalitet såsom tyveri og vold findes i det offentlige og det halvoffentlige rum – 'på gaden' – og den særlige risikosituation er, når man befinder sig her sammen med jævnaldrende (eller især nogen, der er *lidt* ældre end en selv) omkring 'ustrukturerede' aktiviteter (dvs. ikke rigtig laver noget). Denne livsstil er blevet betydeligt mere sjælden og, i hvert fald delvist, 'afløst' af en tilværelse og et samvær i cyberspace.

P-faktorer:

- De unge har over tid udviklet en højere grad af selvkontrol eller fremtidsdisciplinering, hvor man orienterer sig mindre mod, hvad man her og nu kan få ud af at foretage sig bestemte handlinger, og mere mod, hvilke konsekvenser det kan få på lidt længere eller langt sigt for en selv.
- Det fald, der er i andre former for risikoadfærd og i brug af rus- og nydelsesmidler, må antages i en vis udstrækning direkte at være baggrunden for noget af faldet i kriminaliteten, måske især den kraftige reduktion, der er sket i tobaksrygning. En tilsvarende dynamik har formentlig gjort sig gældende mellem de kriminelle handlinger indbyrdes.
- *Måske* har det de facto mindre blyndhold i luften resulteret i færre og mindre personlighedsforstyrrelser blandt børn og unge, og dette igen i mindre kriminalitet m.v. *Måske* har den de facto øgede medicinske behandling af børn og unge, diagnosticeret med ADHD, bidraget til faldet i børne- og ungdomskriminaliteten.

Udviklingen i de enkelte forhold kan ses som led i eller deles af især fire generelle udviklingstræk i det danske – og mange andre lignende – samfund i den sidste halve snes år.

For det første har faldet i børne- og ungdomskriminaliteten noget af sin baggrund i *den teknologiske udvikling* og anvendelsen af denne, hvor der er sket væsentlige relevante ændringer på det kemiske,

mekaniske og elektroniske område – med førstnævnte som det mindst betydningsfulde, og sidstnævnte som det mest betydningsfulde. Den blyfrie benzin og medicinske produkter som Ritalin kan være kemiske ændringer af mulig betydning. Mekanisk er det først og fremmest bedre og mere effektive låse og tilsvarende sikring af bygninger osv. Elektronisk er det på den ene side den øgede sikring og overvågning, den har givet mulighed for og anvendelsen heraf, men på den anden side også overflødiggørelsen af kontanter. Og så er der det mere overordnede forhold, at den elektroniske udvikling har givet mulighed for og tiltrukket sig en grundlæggende anden måde at være på og være sammen på – fra, som vi har udtrykt det, 'gaden' til 'cyberspace'.

For det andet har faldet i børne- og ungdomskriminaliteten noget af sin baggrund i *den socio-økonomiske* udvikling, som bl.a. har betydet mindre arbejdsløshed blandt forældrene og andre voksne, og som har gjort børnene og de unge mere velhavende.

For det tredje har faldet i børne- og ungdomskriminaliteten noget af sin baggrund i den sociale udvikling, der er sket med hensyn til hvordan børn og unge inkluderes i de centrale institutioner omkring dem, først og fremmet i familien. Børn og unges grad af selvkontrol og fremtidsdisciplinering er øget, og vi ved, at dette især sker med fremvæksten af 'demokratiske opdragelsesmåder' – i modsætning til 'autoritære'. Ved 'demokratisk opdragelse' forstås opdragelse, hvor børn og unge bliver medbestemmende omkring deres eget og familiens liv, hvor anerkendelse bliver central, og hvor forældrenes 'styringsværktøj' er belønning (af 'rigtig' adfærd) frem for straf (af 'forkert' adfærd). Antagelig er 'demokratisk opdragelse' blevet mere udbredt den seneste halve snes år – måske også i skolen og i den pædagogik, der anvendes der? – og vi ved som nævnt, at denne opdragelses- og omgangsform i familien øger børn og unges grad af selvkontrol mere end nogen anden form for opdragelses- og omgangsform. Vor formodning er også, at i en 'demokratisk opdragelsesform', mere end i nogen anden, forekommer der oftere fællesaktiviteter mellem forældre og børn, og – nærmest pr. definition – mere kommunikation, støtte, trivsel – og færre skænderier. Bedre inklusion i familien betyder bedre inklusion i skolen, og da begge selvstændigt har betydning for kriminaliteten, får vi hermed en forstærkningseffekt i forhold til udviklingen. Et vigtigt forhold er, at det sandsynligvis er den øgede selvkontrol og fremtidsdisciplinering, der er hovedforklaringen på de skærpede normer vedrørende begåelse af kriminalitet m.v.

For det fjerde har der sandsynligvis gjort sig en række (yderligere) *forstærkningseffekter* af udviklingen gældende. Disse er svært dokumenterbare, men sandsynlige ud fra, hvad vi i øvrigt ved om kriminalitet. Der er især tre mulige forstærkningseffekter, der formodes af have påvirket udviklingen. Den ene 'fra kriminalitet til kriminalitet': Når en kriminell handling ikke begås – hvad så end

årsagen hertil er – så mindskes risikoen for en ny kriminel handling, sammenlignet med hvis den kriminelle handling var begået. Den anden er fra 'risikable/afvigende ikke-kriminelle handlinger til kriminalitet': Hvis f.eks. en form for risikoadfærd ikke foretages – hvad så end årsagen er hertil – så mindskes risikoen for en kriminel handling, sammenlignet med hvis den nævnte form for risikoadfærd var foretaget. Vi har specielt grund til at tro, at nedgangen i tobaksrygning ikke kun skyldes ændring af fælles årsager med kriminalitet, men at dette også har haft en selvstændig betydning for den faldende kriminalitet. Den tredje er, at når kriminaliteten mindskes blandt ens venner og jævnaldrende, så øges sandsynligheden også for, at kriminaliteten mindskes for en selv.

*

Vi har i denne opsummering skrevet om 'kriminalitetsudviklingen', som om dette er entydigt og meningsfyldt i sig selv. Det er det ikke. 'Kriminalitet' er en så bred, sammensat og kompleks samling af adfærdsformer, og et så svært måleligt begreb, at vi aldrig kommer til at vide, hvor meget 'kriminalitet' der er på et bestemt tidspunkt, og følgelig heller aldrig hvordan den udvikler sig. Det skal derfor understreges, at det vi har fokuseret på, målt og analyseret først og fremmest er tyverier, vold og hærværk, begået i det offentlige og det halvoffentlige rum af børn og 14-15-årige unge. Det er 'gaden', vi først og fremmest har kigget på.

Det nye rum, cyberspace, giver nye muligheder for en række forskellige lovovertrædelser – og giver vis også nye, og flere, lovovertrædelser. I hvilken udstrækning det 'opvejer' kriminaliteten 'på gaden', eller måske endog kunne betyde, at børn og unge begår mere 'kriminalitet' end nogensinde, er et umuligt spørgsmål at besvare, fordi det bygger på opfattelsen af, at vi skulle kunne måle den samlede kriminalitet. Det gør imidlertid på ingen måde kriminalitet og anden risikoadfærd i cyberspace uinteressant eller mindre betydningsfuld. Det er tværtimod klart, at vi her har at gøre med en problematik, som såvel forskningsmæssigt som forebyggelsesmæssigt fremover er helt central, og efterhånden måske også mere central end kriminalitet og anden risikoadfærd på 'gaden'. Både barndommen og gaden er på retur. Nu er vi alle, børn, unge og voksne, i stigende grad i cyberspace. Og det samme er kriminaliteten.

*

Når man står over for store forskelle i det generelle kriminalitetsniveau over tid eller mellem geografiske områder – eksempelvis 'boblen', såvel da den steg som da den faldt, eller mellem Japan og England – går jagten på forklaringen gerne ind. Erfaringen viser sig imidlertid stort set altid at være kompleks, med mange faktorer i indviklet samspil. Ud fra en kriminalpræventiv synsvinkel er det ærgerligt, for det ville jo være nemmere fremadrettet at gå videre i et eller nogle få spor. Det, vi kan lære af faldet i 'børne- og ungdomskriminaliteten', er, at det er vigtigt med en mangesidet indsats. Det er vigtigere at gøre noget ved mange forskellige forhold via mange forskellige tiltag end at sætte det meste af ressourcerne på et enkelt eller nogle få. I den brede indsats må der forsøges trykket på alle de grundlæggende 'årsager' til kriminalitet. I den situationelle kriminalprævention må der gøres noget ved muligheder, kontrol og livsstil. I den pædagogiske kriminalprævention må der gøres noget ved omgangskreds, normer og forventninger. I den individuelle kriminalprævention må der gøres noget ved selvkontrol, andre former for risikoadfærd end kriminalitet og personlighedsforstyrrelse. I den strukturelle kriminalprævention må der gøres noget ved inklusion i familie, institutioner og arbejde. Det giver tolv centrale indsatsområder. Når vi siger 'må', er det ikke det samme som 'skal', for udover tekniske og ressourcemæssige overvejelser bør der naturligvis også indgå etiske overvejelser i kriminalpræventivt arbejde. Hvad kan vi overhovedet tillade os som samfund at blande os i i forhold til de enkelte samfundsborgere, familier osv.? Og hvordan? Er det eksempelvis ok at afskaffe barndommens gade, dvs. det frie, af voksne uafhængige og uovervågede liv, hvor man eksperimenterer og afprøver adfærd og først og fremmest leger, dvs. lever her-og-nu? Der er ikke altid overensstemmelse mellem det gode liv og det kriminalitetsfrie liv, måske især ikke når det drejer sig om børn og unge.

FORTEGNELSE OVER OPSTILLINGER

Opstilling 1.1. Oversigt over 'Ungdomsundersøgelserne' i 8. klasse, tidspunkt og område.....	4
Opstilling 1.1. Model for udviklingen af tyverier og vold i menneskehedens historie.....	10
Opstilling 1.2. Det samlede antal straffelovsovertrædelser og antallet af tyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde, er kommet til politiets kundskab i Danmark, 1920 til 2015.	12
Opstilling 1.3. Procent af befolkningen, 16-74 år, der inden for det seneste år, forud for udsørgningstidspunktet, har oplevet sig udsat for tyveri, hærværk og/eller vold.	13
Opstilling 1.4. Eksempler på den bobleform, som udviklingen i visse andre former for kriminalitet end tyveri og vold samt andre former for risikoadfærd har haft siden anden verdenskrig i Danmark.	14
Opstilling 1.5. Procent af befolkningen, 16-74 år, der inden for det seneste år, forud for udsørgningstidspunktet, har oplevet sig udsat for tyveri.	15
Opstilling 1.6. En mulig forklaring (teori) på tyveriudviklingens bobleform siden anden verdenskrig i Danmark.....	17
Opstilling 1.7. Sigtelsesprocenten for straffelovsovertrædelser, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, fra 1930 til 2015.	18
Opstilling 1.8. Sigtelsesprocenten for alle andre straffelovsovertrædelser, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, samt denne sigtelsesproces minus sager, der drejer sig om 'snyd' (bedragerier, underslæb, mandatsvig o.lign., fra 1930 til 2015.	20
Opstilling 1.9. Sager om 'snyd' (bedragerier, underslæb, mandatsvig el.lign.), der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, 1960-2015.	21
Opstilling 1.10. Antal tyverier af cykler og knallerter der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, 1960 til 2015.....	23
Opstilling 1.11. Indeks for antal tyverier af motorkøretøjer, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, dels i absolutte tal og dels i forhold til antallet af indregistrerede personbiler, fra 1960 til 2015 (basis for indeks: 1960).	25
Opstilling 1.12. Indeks for antal politiregistrerede biltyverier i USA og Canada, fra 1962 til 2010 (indeks = 100 i 1962).	27
Opstilling 1.13. Antal butikstyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, 1960 til 2015.	28
Opstilling 1.14. Andel af unge i hele landet og i Gladsaxe Kommune, der i spørgeskemaundersøgelser tilkendegiver, at de en eller flere gange i deres liv har begået butikstyveri.....	29
Opstilling 1.15. Antal indbrudstyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, fra 1960 til 2015.....	30
Opstilling 1.16. Antal indbrudstyverier i virksomheder, beboelser og ubeboede bygninger, fra 1960 til 2015.	31
Opstilling 1.17. Antal indbrudstyverier i beboelser, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, pr. 1000 husstande, pr. 1000 villaer og pr. 1000 lejligheder.....	34
Opstilling 1.18. Antal røverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, fra 1950 til 2015.....	35
Opstilling 1.19. Antal bankrøverier i Danmark, 1991 til 2015.	36
Opstilling 1.20. Antal tilfælde af forsætlig brandstiftelse, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, fra 1932 til 2015.	37
Opstilling 1.21. Tyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, pr. 100 indbyggere samt arbejdsløshedsprocentens størrelse, fra 1948 til 2015.....	39
Opstilling 1.22. Tyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, pr. 100 indbyggere divideret med arbejdsløshedsprocentens størrelse, fra 1948 til 2015.	40

Opstilling 1.23. Kriminalpolitik, narkotika og kriminalitet – resultater fra to undersøgelser.	42
Opstilling 1.24. Detailprisen for heroin (for 0,4 gram) og, bl.a., antal tyverier, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, New York City, 1987 til 2007.....	43
Opstilling 1.25. Antal fuldbyrdede manddrab, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, fra 1960 til 2015.	44
Opstilling 1.26. Antal fuldbyrdede manddrab, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, samt alkoholforbruget, målt ved forbruget af antal millioner liter ren alkohol, fra 1960 til 2015.....	45
Opstilling 1.27. Antal fuldbyrdede manddrab der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab divideret med alkoholforbruget målt ved forbruget af antal millioner ren alkohol, fra 1960 til 2015.....	46
Opstilling 2.1. Antal personer med mistanker/sigelser vedrørende straffelovsovertrædelser, 2006, 2009, 2012 og 215.....	48
Opstilling 2.2. Antal 10-17-årige med mistanker/sigelser vedrørende straffelovsovertrædelser pr. 1.000 i aldersgruppen, fra 2006 til 2015.	49
Opstilling 2.3. Antal forhold, hvor børn er mistænkt, samt antal sigtelser med unge under 18 år, fordelt efter straffelovskriminalitetens art, fra 2006 til 2015.....	50
Opstilling 2.4. Antal forhold, hvor børn er mistænkt, samt antal sigtelser mod unge under 18 år, for henholdsvis drenge og piger, fra 2006 til 2015.....	51
Opstilling 2.5. Antal mistanker/sigelser mod børn og unge under 18 år pr. 1.000 i aldersgruppen, fordelt efter bopælkommens urbaniseringsgrad, fra 2006 til 2015.....	52
Opstilling 2.6. Rater for sygehuskontakt på grund af vold mod <i>mænd</i> , fordelt på aldersgrupper, 1995-2012. Raterne er antal pr. 100.000 mænd, årligt.	53
Opstilling 2.7. Rater for sygehuskontakt på grund af vold mod <i>kvinder</i> , fordelt på aldersgrupper, 1995-2012. Raterne er antal pr. 100.000 kvinder, årligt.	54
Opstilling 2.6-7. Udvikling i skadestuekontakter som følge af vold opdelt på køn, 1995-2015.	54
Opstilling 2.8. Procent 11-årige, 15-årige og 19-årige, der siger, at de en eller flere gange i deres liv har været udsat for trusler eller vold i det offentlige rum, 2009 og 2013.	56
Opstilling 2.9. Procent 11-årige, 15-årige og 19-årige, der siger, at de en eller flere gange i deres liv har været udsat for tyveri i det offentlige rum, 2009 og 2013.	56
Opstilling 2.10. Procent udsat for tyveri, hærværk, trusler om vold eller vold i forskellige aldersgrupper inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2015.....	58
Opstilling 2.11. Procent 15-årige og 19-årige. der siger, at de en eller flere gange i deres liv har stjålet noget fra deres forældre eller i en butik, 2009 og 2013.....	59
Opstilling 2.12. Procent 15-årige og 19-årige. der siger, at de en eller flere gange i deres liv har slået eller truet andre, 2009 og 2013.	59
Opstilling 2.13. Procent 15-årige og 19-årige. der siger, at de en eller flere gange i deres liv har begået hærværk, 2009 og 2013.	59
Opstilling 2.14. Procent, der blandt skolelever i 7.-9. klasse i Storkøbenhavn angiver, at de nogensinde har begået forskellige former for lovovertrædelser - 2006 og 2007.....	60
Opstilling 2.15. Procent unge i 7.-9. klasse i Sydøstjyllands Politikreds, der tilkendegiver, at de har begået forskellige former for kriminalitet inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet - 2009, 2012 og 2015.	62
Opstilling 2.16. Procent 14-15-årige, som tilkendegiver, at de en eller flere gange i deres liv har begået forskellige former for tyveri - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	64
Opstilling 2.17. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i hele landet med hensyn til, om de nogensinde har begået tyveri, 2005, 2010 og 2016.....	65
Opstilling 2.18. Procent 14-15-årige, som tilkendegiver, at de inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet har begået forskellige former for tyveri - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	66
Opstilling 2.19. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i hele landet med hensyn til om de har begået tyveri inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	67

Opstilling 2.20. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de inden for <i>det seneste år</i> forud for udspørgningstidspunktet har været udsat for, at nogen har stjålet noget fra dem (cykel, penge eller lignende) - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	68
Opstilling 2.21. Procent 14-15-årige, som tilkendegiver, at de inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet har begået, været vidne til eller været udsat for forskellige former for vold, trusler, mobning el.lign. - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	69
Opstilling 2.22. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i hele landet med hensyn til om de har begået vold eller trusler om vold inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	71
Opstilling 2.23. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de inden for <i>det seneste år</i> har begået hærværk eller lavet graffiti - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	72
Opstilling 2.24. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i hele landet med hensyn til, om de har lavet graffiti/hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	73
Opstilling 2.25. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de inden for <i>det seneste år</i> forud for udspørgningstidspunktet har været udsat for, at nogen har ødelagt noget, der tilhørte dem (hærværk) - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	73
Opstilling 2.26. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i hele landet med hensyn til om de har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	75
Opstilling 2.27. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de <i>nogensinde</i> har været i konflikt med politiet på grund af straffelovsovertrædelser eller færdselslovsovertrædelser - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	76
Opstilling 2.28. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de inden for <i>det seneste år</i> forud for udspørgningstidspunktet har været i konflikt med politiet på grund af straffelovsovertrædelser eller færdselslovsovertrædelser - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	76
Opstilling 2.29. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de tror, at der er andre unge, der mener eller tror, at de er med i en eller anden slags bande – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	77
Opstilling 2.30. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de mener, at de er med i en eller anden slags bande – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	77
Opstilling 2.31. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de drikker sig fulde - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	78
Opstilling 2.32. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de ryger tobak/cigaretter - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	79
Opstilling 2.33. Procent af de 14-15-åriges mødre og fædre, der ifølge de unge ryger – 2005, 2010 og 2016.	79
Opstilling 2.34. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de <i>nogensinde</i> har brugt hash - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	80
Opstilling 2.35. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de har brugt hash inden for <i>det seneste år</i> - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	80
Opstilling 2.36. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de inden for <i>det seneste år</i> er blevet tilbudt at købe hash - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	81
Opstilling 2.37. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i hele landet med hensyn til deres brug/forbrug af rusmidler, 2005, 2010 og 2016.	82
Opstilling 2.38. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvorvidt de <i>inden for det seneste år</i> har foretaget sig forskellige former for incivil adfærd - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	83
Opstilling 2.39. Procentvis fordeling af de 14-15-årige drenge i hele landet med hensyn til, om de har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	84
Opstilling 2.40. Procentvis fordeling af de 14-15-årige piger i hele landet med hensyn til, om de har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	85
Opstilling 2.41. Procentvis fordeling af de 14-15-årige drenge i hele landet med hensyn til, om deres brug/forbrug af rusmidler, 2005, 2010 og 2016.	86

Opstilling 2.42. Procentvis fordeling af de 14-15-årige piger i hele landet med hensyn til deres brug/forbrug af rusmidler, 2005, 2010 og 2016.....	86
Opstilling 2.43. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Gladsaxe med hensyn til, om de har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.....	88
Opstilling 2.44. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Allerød med hensyn til, om de har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.....	88
Opstilling 2.45. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Nordjylland med hensyn til, om de har begået 'kriminalitet' inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.....	89
Opstilling 2.46. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Gladsaxe med hensyn til deres brug/forbrug af rusmidler, 2005, 2010 og 2016.	90
Opstilling 2.47. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Allerød med hensyn til deres brug/forbrug af rusmidler, 2005, 2010 og 2016.	90
Opstilling 2.48. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Nordjylland med hensyn til deres brug/forbrug af rusmidler, 2005, 2010 og 2016.....	91
Opstilling 3.1. En generel teori om centrale kriminalitetsfaktorer I (SNAP-modellen).	94
Opstilling 3.2. En generel teori om centrale kriminalitetsfaktorer II (SNAP-modellen).....	95
Opstilling 3.3. En generel teori om centrale kriminalitetsfaktorer III (SNAP-modellen).	96
Opstilling 3.4. En generel teori om centrale kriminalitetsfaktorer IV (SNAP-modellen).	96
Opstilling 3.5. Kriminalitet som et resultat af fysisk konvergens mellem et attraktivt mål/objekt, fravær af kontrol og en relevant livsstil (motiveret mulig gerningsperson).	98
Opstilling 3.6. Teori om sammenhængen mellem, hvor forkastelige handlinger betragtes som værende ('gruppemodstand'), den hyppighed, hvormed disse handlinger foretages og den personlighedsmæssige afvigelse m.v., som kendetegner den, der foretager handlingen.	103
Opstilling 3.7. En udbygget teori om de mulige konsekvenser af en øget gruppemodstand over for og fordømmelse af fysisk aggression.....	104
Opstilling 3.8. Hvad skal der blive af denne dreng? Den Gode Vej og Den Onde Vej.....	107
Opstilling 3.9. Teorien om stemplingsprocessen og dens konsekvenser.....	111
Opstilling 3.10. Forældres reaktioner på at få meddelelse om, at børn har stjålet i butik eller i skolen, og konsekvenserne heraf.	112
Opstilling 3.11. Oversigt over de undersøgte faktorer, de centrale antagelser og analysernes karakter.....	115
Opstilling 3.12. Kriminelle handlinger pr. 10.000 timer, der tilbringes i forskellige situationer/sammenhænge.....	117
Opstilling 3.13. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor ofte de er sammen med deres kammerater på gaden, ved grillbar, i butikcentre, kiosk eller lignende uden at foretage sig noget bestemt - 2005, 2010 og 2016.	117
Opstilling 3.14. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de kører rundt på cykel eller knallert sammen med deres kammerater uden noget bestemt formål - 2005, 2010 og 2016.....	118
Opstilling 3.15. Procentvis fordeling af de 14-15-årige på et indeks over, hvor ofte de færdes sammen med andre unge i ustrukturerede situationer i det offentlige rum, 2005 og 2010.....	119
Opstilling 3.16. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor meget de er sammen med deres venner og kammerater - 2005, 2010 og 2016.	119
Opstilling 3.17. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de mødes med deres kammerater i fritiden hjemme hos sig selv eller hos dem - 2005, 2010 og 2016.	120
Opstilling 3.18. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor ofte de går ud (ikke er hjemme) om aftenen - 2005, 2010 og 2016.	121
Opstilling 3.19. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de går til fester med andre unge (f.eks. privatfester, skolefester, sodavandsdiskotek) - 2005, 2010 og 2016.	122
Opstilling 3.20. Procentvis fordeling af de 14-15-åriges kriminalitet i forhold til et indeks for, hvor ofte de færdes sammen med andre unge i ustrukturerede situationer i det offentlige rum, 2016.	123

Opstilling 3.21. Procent af de 14-15-årige, der mener, at ingen eller næsten ingen af deres venner ryger cigaretter dagligt, drikker sig fulde mindst en gang om måneden, har prøvet at ryge hash eller har stjålet noget i en butik inden for det seneste år – 2005, 2010 og 2016.....	125
Opstilling 3.22. Procentfordeling af de 14-15-årige, der <i>ikke</i> er 'helt uenige' i, at forskellige former for kriminalitet betyder tab af venskab – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	126
Opstilling 3.23. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges 'kriminalitet' set i forhold til et indeks for deres grad af social/normativ modstand mod 'kriminalitet' – 2016 (hele landet).	127
Opstilling 3.24. Procent 14-15-årige i hele landet, der drikker sig fulde mindst en gang om måneden (sort); forestiller sig, at halvdelen eller flere af deres venner gør det samme (grøn); forestiller sig at halvdelen eller flere af deres jævnaldrende i den kommune hvor de bor gør det samme (blå); forestiller sig at halvdelen eller flere af deres jævnaldrende i København gør det samme (rød) – 2005, 2010 og 2016.....	128
Opstilling 3.25. Procent af de 14-15-årige, der beskriver deres forhold til deres mor og far som godt – 2005, 2010 og 2016.....	131
Opstilling 3.26. Procentvis fordeling af de 14-15-årige på et indeks vedrørende hyppigheden af skænderier med forældre, 2005 og 2016.....	132
Opstilling 3.27. Procentvis fordeling af de 14-15-årige på et indeks vedrørende, hvor hyppigt de skændes med deres forældre om skole og lektier – 2005, 2010 og 2015.	133
Opstilling 3.28. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor vidt de om eftermiddagen eller om aftenen plejer at fortælle den eller de voksne, de bor hos, hvad de har oplevet i dagens løb - 2005, 2010 og 2016.....	134
Opstilling 3.29. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor vidt den eller de voksne, de bor hos, plejer at fortælle, hvad de har oplevet i dagens løb - 2005, 2010 og 2016.....	134
Opstilling 3.30. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor vidt de synes, at den eller de voksne, de bor hos, tager sig god tid til at høre på dem, hvis de har noget, de gerne vil fortælle eller diskutere - 2005, 2010 og 2016.....	134
Opstilling 3.31. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor vidt de skal sige derhjemme, hvornår de kommer hjem, når de er ude om aftenen - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	135
Opstilling 3.32. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor vidt de skal sige derhjemme, hvem de er sammen med, når de er ude om aftenen - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	135
Opstilling 3.33. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor vidt de skal sige derhjemme, hvor de er henne, når de er ude om aftenen - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	135
Opstilling 3.34. Fordelingen af 14-15-årige med hensyn til 'kriminalitet' i forhold til deres grad af inklusion og integration i familien – Allerød Kommune, 1990.....	136
Opstilling 3.35. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvad de synes om at gå i skole – 2005, 2010 og 2016.....	138
Opstilling 3.36. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor ofte de pjækker fra skole – 2005, 2010 og 2016.....	139
Opstilling 3.37. Fordelingen af 14-15-årige med hensyn til 'kriminalitet' i forhold til deres grad af inklusion og integration i familien – Allerød Kommune, 1990.....	140
Opstilling 3.38. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges holdning til at ville spare op, hvis de fik 10.000 kr., som de selv måtte bestemme over – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	142
Opstilling 3.39. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges adfærd med hensyn til at spare op af de penge, de får (i lommepenge, ved arbejde, som gave osv.) – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	143
Opstilling 3.40. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: "Hvis man ikke har lyst, er der ingen grund til at fortsætte i skolen" – 1989, 1999, 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	144
Opstilling 3.41. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: "Det er bedst at holde sig fra at drikke for meget alkohol" – 1989, 1999, 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	145
Opstilling 3.42. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor enige de er i følgende påstand: "Det kan ikke skade at drikke sig fuld i min alder" - 2005, 2010 og 2016.....	146

Opstilling 3.43. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor enige de er i følgende påstand: "Hvis man ikke direkte skader nogen, gør det ikke noget, at man overtræder loven" – 2005, 2010 og 2016.....	147
Opstilling 3.44. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: "Når noget er forbudt ved lov, skal man rette sig efter det" – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	148
Opstilling 3.45. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: "Love er til for at blive overholdt" – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	148
Opstilling 3.46. Procent af de 14-15-årige, der er hel uenige i påstanden "Jeg vil gerne skille mig ud fra mængden", og som er helt enige i påstanden "Kammeraternes mening betyder som regel mere end de voksnes – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	149
Opstilling 3.47. Procentfordeling af de 14-15-årige efter 'kriminalitet' i forhold til, hvorvidt de er enige i følgende påstand: "Hvis man ikke har lyst, er der ingen grund til at fortsætte i skolen" – 2016.....	150
Opstilling 3.48. Den gennemsnitlig grad af selvkontrol for 13-17-årige drenge i Utrecht i Holland i forhold til, hvordan de opdrages i og af deres familier, 1999.....	153
Opstilling 3.49. Den procentvis andel af de 14-15-årige, der har begået et eller flere tyverier inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet; den procentvise andel, der har begået to eller flere tyverier, forudsat at de har begået et; den procentvise andel, der har begået tre eller flere tyverier, forudsat at de har begået to osv. – 2005 (hele landet).	155
Opstilling 3.50. Sammenhænge mellem forskellige former for risikoadfærd blandt 14-15-årige, 2016 I.	157
Opstilling 3.51. Sammenhænge mellem forskellige former for risikoadfærd blandt 14-15-årige, 2016 II.	158
Opstilling 3.52. 'Hvis-så-matrix' for forskellige former for risikoadfærd blandt 14-15-årige, 2005.	159
Opstilling 3.53. 'Hvis-så-matrix' for forskellige former for risikoadfærd blandt 14-15-årige, 2010.	159
Opstilling 3.54. 'Hvis-så-matrix' for forskellige former for risikoadfærd blandt 14-15-årige, 2016.	160
Opstilling 3.55. Fra-tyv-til-offer-til-tyv-kæden: A stjæler cykel fra B, som så stjæler cykel fra C, som så stjæler cykel fra D, som så stjæler cykel fra E – hvor det så stopper.	163
Opstilling 3.56. Mængde af blyudslip (100 tons) og bly i benzin (gram pr. liter) pr. år i Danmark, 1968 til 2000.	165
Opstilling 3.58. Udviklingen i antallet af børn og unge med hyperkinetisk forstyrrelse, 2001 til 2011.....	167
Opstilling 3.59. Udviklingen i varige brugere af ADHD-medicin i Danmark i forskellige aldersgrupper, 1991 til 2011.	168
Opstilling 3.60. Udviklingen i nye brugere af ADHD-medicin i Danmark, 1991 til 2011.	168
Opstilling 4.1. Straffelovsovertrædelser: Antal domfældelser til højere straf end bøde pr. 100.000 indbyggere over 15 år, 1880-2015, og antal anmeldelser pr. 100.000 indbyggere over 15 år, 1933-2015.....	170
For det første genfindes den ikke ved alle, men ved rigtig mange af de enkeltforbrydelser som den samlede mængde af anmeldelser er sammensat af, bl.a.: tyveri af alle hovedformer for transportmidler, alle former for indbrudstyverier, butikstyverier, voldtægt og forsætligt manddrab.	171
Opstilling 4.2. Oversigt over de undersøgte faktorer, mulige 'forklarende' forhold og et bud på deres fundne betydning/styrke.	176
Opstilling 4.3. SNAP-modellen og fire former for forebyggelse.	181
Opstilling A.2. Ungdomsundersøgelserne, 1979 til 2016: Besvarelsesprocenter.....	192
Opstilling A.3. Antal elever i grundskolen i Danmark, 2011 til 2016.	193
Opstilling C.1. Antal sager om 'snyd' (bedragerier m.v.) med checks og andre sager om snyd, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, 1979 til 2015.....	232

Opstilling C.2. Antal sager om 'snyd' (bedragerier m.v. med checks), der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, 1960 til 1974.	233
Opstilling C.3. Antal transaktioner med checks og antal anmeldte checkrelaterede lovovertrædelser, 1990-2006.	233
Opstilling C.4. Procentfordeling af de 14-15-årige <i>dreng</i> e med hensyn til, hvor ofte de drikker sig fulde - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	234
Opstilling C.5. Procentfordeling af de 14-15-årige <i>piger</i> med hensyn til, hvor ofte de drikker sig fulde - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	234
Opstilling C.6. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de drikker sig fulde - 2005, 2010 og 2016 (Gladsaxe).	234
Opstilling C.7. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de drikker sig fulde - 2005, 2010 og 2016 (Allerød).	234
Opstilling C.8. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de drikker sig fulde - 2005, 2010 og 2016 (Nordjylland).	235
Opstilling C.9. Procentfordeling af de 14-15-årige <i>dreng</i> e med hensyn til, hvor ofte de ryger tobak - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	235
Opstilling C.10. Procentfordeling af de 14-15-årige <i>piger</i> med hensyn til, hvor ofte de ryger tobak - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	235
Opstilling C.11. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de ryger tobak - 2005, 2010 og 2016 (Gladsaxe).	235
Opstilling C.12. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de ryger tobak - 2005, 2010 og 2016 (Allerød).	236
Opstilling C.13. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de ryger tobak - 2005, 2010 og 2016 (Nordjylland).	236
Opstilling C.14. Procentfordeling af de 14-15-årige <i>dreng</i> e med hensyn til, om de har brugt hash inden for <i>det seneste år</i> - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	236
Opstilling C.15. Procentfordeling af de 14-15-årige <i>piger</i> med hensyn til, om de har brugt hash inden for <i>det seneste år</i> - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	236
Opstilling C.16. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de har brugt hash inden for <i>det seneste år</i> - 2005, 2010 og 2016 (Gladsaxe).	237
Opstilling C.17. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de har brugt hash inden for <i>det seneste år</i> - 2005, 2010 og 2016 (Allerød).	237
Opstilling C.18. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de har brugt hash inden for <i>det seneste år</i> - 2005, 2010 og 2016 (Nordjylland).	237
Opstilling C.19. Antal tyverier af cykler, knallerter og motorkøretøjer, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, 1960 til 2015.	238
Opstilling C.20. Procentvis fordeling af de 14-15-årige <i>dreng</i> e i hele landet med hensyn til, om de har begået tyveri inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	238
Opstilling C.21. Procentvis fordeling af de 14-15-årige <i>piger</i> i hele landet med hensyn til, om de har begået tyveri inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	239
Opstilling C.22. Procentvis fordeling af de 14-15-årige <i>dreng</i> e i hele landet med hensyn til, om de har begået vold eller trusler om vold inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	239
Opstilling C.23. Procentvis fordeling af de 14-15-årige <i>piger</i> i hele landet med hensyn til, om de har begået vold eller trusler om vold inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	240
Opstilling C.24. Procentvis fordeling af de 14-15-årige <i>dreng</i> e i hele landet med hensyn til, om de har lavet graffiti eller hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	240
Opstilling C.25. Procentvis fordeling af de 14-15-årige <i>piger</i> i hele landet med hensyn til, om de har lavet graffiti eller hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	241

Opstilling C.26. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Gladsaxe med hensyn til, om de har begået tyveri inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.....	241
Opstilling C.27. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Allerød med hensyn til, om de har begået tyveri inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.....	242
Opstilling C.28. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Nordjylland med hensyn til, om de har begået tyveri inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	242
Opstilling C.29. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Gladsaxe med hensyn til, om de har begået vold eller trusler om vold inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.....	243
Opstilling C.30. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Allerød med hensyn til, om de har begået vold eller trusler om vold inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.....	243
Opstilling C.31. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Nordjylland med hensyn til, om de har begået vold eller trusler om vold inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.....	244
Opstilling C.32. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Gladsaxe med hensyn til, om de har lavet graffiti/hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	244
Opstilling C.33. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Allerød med hensyn til, om de har lavet graffiti/hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.	245
Opstilling C.34. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Nordjylland med hensyn til, om de har lavet graffiti/hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.....	245
Opstilling C.35. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de går til privat fest - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	246
Opstilling C.36. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de går på værtshuse - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	246
Opstilling C.37. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de går på diskotek - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	246
Opstilling C.38. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de er til festivaler eller koncerter, hvor der er fri adgang - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	247
Opstilling C.39. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: "Hvis en af mine venner stjæler en cykel, vil jeg ikke se ham/hende mere" – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	247
Opstilling C.40. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: "Hvis en af mine venner stjæler i en butik, vil jeg ikke se ham/hende mere" – 1999, 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	248
Opstilling C.41. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: "Hvis en af mine venner slår andre, vil jeg ikke se ham/hende mere" – 1999, 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	248
Opstilling C.42. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: "Hvis en af mine venner laver indbrudstyveri, vil jeg ikke se ham/hende mere" – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	249
Opstilling C.43. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: "Hvis man begår kriminalitet, mister man sine venner" – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).	249
Opstilling C.44. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor ofte det sker på en typisk hverdag, at de hygger sig sammen med deres forældre (dem, de bor hos) derhjemme - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).....	250
Opstilling C.45. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor ofte det sker i en typisk weekend, at de hygger sig sammen med deres forældre (dem, de bor hos) derhjemme - 2005, 2010 og 2016.	250

APPENDIKS A

Undersøgelsernes metode

'Ungdomsundersøgelserne' er en serie spørgeskemaundersøgelser, der har som formål at kortlægge unges faktisk begåede kriminalitet og udviklingen i denne. Undersøgelserne blev første gang foretaget i Gladsaxe Kommune i 1979 – 'Gladsaxeundersøgelsen'. Sidenhen er undersøgelserne foretaget på ny i 1989/90, 1999, 2005, 2010 – og er nu senest gennemført i foråret 2016. I 2016-undersøgelsen er der opnået en samlet besvarelsesprocent på 90 (jf. opstilling A.2), hvilket kun er et enkelt procentpoint fra de besvarelsesprocenter, der opnåedes i 2005 og 2010.

Det absolutte antal besvarelser, 1.213 i alt, fremgår af opstilling A.1. Herfra er, før de endelige analyser, blevet frasorteret 20 besvarelser, så det endelige antal analyserede besvarelser er 1.193. De 20 frasorterede besvarelser var besvarelser, hvor der manglede svar på kriminalitetsspørgsmålene og/eller (for nogle besvarelsers vedkommende) hvor større dele af besvarelsen var åbenbart upålidelig.

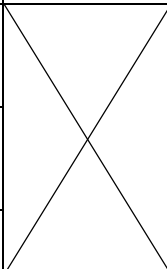
Ved planlægningen af undersøgelsen i 2016 blev det klart, at tidspunktet var sammenfaldende med en række andre ressourcekrævende projekter på skolerne i Nordjylland. Man kunne derfor frygte, at klasser/skoler enten ikke ville deltage, eller at svarprocenterne blev meget lave. Det besluttedes derfor denne gang at udvælge et mindre antal klasser/skoler (1/3 af de klasser/skoler, der deltog i 2005), og så anvende ressourcerne på at formå disse klasser/skoler til at deltage, hvilket lykkedes. Via vægtning er der taget højde herfor, så resultaterne kan sammenlignes med tidligere undersøgelser, ligesom der generelt ved vægtning er 'korrigeret' for forskelle i besvarelsesprocenter.

Undersøgelserne vedrører primært unge i 8. klasse, dvs. 14-15-årige unge, i Gladsaxe Kommune, Allerød Kommune (fra og med 1990) og i nordjyske 'landdistrikter' (fra og med 1989). Da undersøgelsen af unge i Allerød Kommune i 1990 blev foretaget et halvt år tidsforskudt i forhold til øvrige undersøgelser, bestod materialet her af såvel 8. som 9. klasse, hvorved denne tidsforskydning udlignes. I de fire senere undersøgelser er man fortsat med at inddrage 9. klasse i Allerød i undersø-

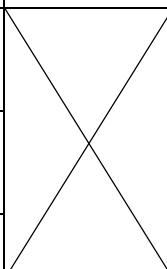
gelserne, men her er 9. klasse alene medtaget for at få et bud på eventuelle kriminalitetsforskelle mellem 8. og 9. klasse.

Der er tilsigtet anvendelse af præcis samme metode og fremgangsmåde ved samtlige undersøgelser. Der blev som ved tidligere undersøgelser, denne gang i begyndelsen af 2015 og begyndelsen af 2016, foretaget flere forprøver, der bl.a. tilstræbte at vurdere anvendeligheden af mulig elektronisk udfyldning af spørgeskemaerne, idet man herved ville kunne spare penge og tid. Forprøverne viste imidlertid, at ved så omfattende spørgeskemaer, som der er tale om i ungdomsundersøgelserne, er elektronisk udfyldning problematisk. Fra et vist tidspunkt i besvarelsene falder pålideligheden nærmest spørgsmål for spørgsmål, især fordi flere og flere enten svarer 'tilfældigt' eller eksempelvis med et 1-tal for de resterende eller en lang række af spørgsmål. Det valgtes derfor som hidtil at basere undersøgelserne på anonym udfyldning af papirspørgeskemaer, og reaktionerne herpå var da også, om end ikke fuldstændig entydigt, generelt set positive. Man syntes, at det var godt, spændende og afvekslende med et 'papirspørgeskema' frem for et 'elektronisk spørgeskema'. Undersøgelsesernes pålidelighed, gyldighed og repræsentativitet er systematisk evalueret og afprøvet. Om end der er nuanceforskelle, synes undersøgelserne generelt at have høj gyldighed og at være repræsentative for folkeskoleelever på de pågældende alderstrin. Når besvarelsene ses under ét, synes disse endvidere at være landsrepræsentative. Det samlede antal deltagende elever svarer til ca. 2 pct. af de relevante årgange af unge i hele landet.

Opstilling A.1. Ungdomsundersøgelserne, 1979 til 2016: Antal elever, der har besvaret spørgeskemaet.

	1979	1989/90	1999	2005	2010	2016
Gladsaxe (8. kl.)	748	473	302	439	443	472
Allerød (8.+9. kl.)*		576	366	558	606	589
Nordjylland (8. kl.)		600	433	521	422	152
I ALT		1.649	1.101	1.518	1.471	1.213

Opstilling A.2. Ungdomsundersøgelserne, 1979 til 2016: Besvarelsesprocenter.

	1979	1989/90	1999	2005	2010	2016
Gladsaxe (8. kl.)	83%	88%	82%	84%	87%	87%
Allerød (8.+9. kl.)		89%	87%	94%	92%	92%
Nordjylland (8. kl.)		94%	92%	95%	94%	93%
I ALT		90%	87%	91%	91%	90%

I 2010 deltog, udover alle de 'almindelige' folkeskoler og folkeskoleklasser, i visse af områderne tillige 1) specialskoler/specialklasser, 2) privatskoler og 3) efterskoler. Sammenlignet med de 'almindelige' folkeskoleelever viste der sig generelt at være et højere kriminalitetsniveau blandt specialklasselever og blandt efterskolelever (som ellers 'normalt' ville have gået i 8. klasse), mens det for privatskolelever var en smule lavere. Vægtedes en årgang på 8. klasse-niveau til at svare til den faktiske fordeling af disse unge i 'almindelige' folkeskoler, i specialklasser/specialskoler og på efterskole, skete der ingen signifikant forrykning af kriminalitetsbilledet i forhold til ikke at inddrage andre end elever på de 'almindelige' folkeskoler og i de 'almindelige' folkeskoleklasser. Efter den nye folkeskolelov i 2014 er de tidligere 'specialklasselever' m.v. i betydelig udstrækning blevet inkluderet i de almindelige folkeskoleklasser og på de almindelige folkeskoler. Samlet er der grund til at antage, at kriminalitetsniveauet som følge heraf – alt andet lige – i den i 2016 gennemførte undersøgelse giver et noget forhøjet billede, sammenlignet med alle 14-15-årige i 2016, og i sammenligning med 2010-undersøgelsen. Dette gør sig især gældende i det nordjyske område, fordi

'inkluderingen' her er mest omfattende og 'modvægten' i form af elever på privatskoler mindst. I opstilling A.3 vises, hvordan udviklingen har været for elevtallet i grundskolen på landsplan fra januar 2011 til januar 2016, fordelt på skoletype.

Opstilling A.3. Antal elever i grundskolen i Danmark, 2011 til 2016.

Elevtal i grundskolen, børnehaveklasse til 9. klasse, fordelt på skoletyper, 2011/12-2015/16

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Folkeskoler	552.577	549.990	544.766	542.550	537.097
Kommunale ungdomsskoler	1.558	1.500	1.509	1.543	1.348
Specialskoler for børn	9.017	8.454	8.527	8.403	8.301
Dagbehandlings-tilbud	2.113	1.913	2.020	1.972	1.975
Frie grundskoler	99.988	102.235	104.911	108.720	112.453
Efterskoler	9.059	8.718	8.415	8.567	8.498
Efterskoler med særligt tilbud	1.692	1.669	1.611	1.691	1.771
I alt	676.004	674.479	671.759	673.446	671.443

Kilde: <https://www.uvm.dk/Service/Statistik/Statistik-om-folkeskolen-og-frie-skoler/Statistik-om-elever-i-folkeskolen-og-frie-skoler/Elevtal-i-folkeskolen-og-frie-skoler> - downloaded 07.12.2016.

Der er blevet foretaget en analyse af de ikke-deltagende elever (årsag, skolestandpunkt m.v.), og denne analyse tyder på, at dette fravær næppe forrykker det samlede kriminalitetsbillede på nogen signifikant måde. Den tidligere omtalte vægtning er derfor alene af kvantitativ art og områdebase-

ret.

Som en del af serien af forprøver blev der, som ved flere tidligere undersøgelser, gennemført en 'løgnedetektor-test'. I udvalgte klasser udfyldtes spørgeskemaet på normal anonym vis under eksamenslignende vilkår. Herefter fik eleverne at vide, at de blot kunne beholde det udfyldte skema eller destruere det. Et nyt skema udleveredes, hvori de blev bedt om – anonymt og stadig under eksamenslignende vilkår – for en række specifikke spørgsmåls vedkommende i spørgeskemaet på en skala fra 0 til 100 at angive, hvor ærlige de havde været. Som en ekstra kontrol, efter at de havde afleveret disse skemaer i en stor kasse, hvor de blev blandet med hinanden, blev de herefter spurgt, om de nu havde været *helt* ærlige om, hvorvidt de havde været ærlige ... 'Diskussionen' herom blev udstrakt til 1 time for at se, om reaktionerne ændrede sig, når man slappede mere af, og når opmærksomheden blev trukket hen omkring tekniske spørgsmål om, hvordan det efter deres mening var bedst at spørge om butikstyveri, vold osv. Der blev også i to klasser gennemført en registrering af elevernes non-verbale reaktioner under og efter spørgeskemaudfyldningerne. 'Testresultatet' tyder på meget høj grad af ærlighed i besvarelsene, og at dette ikke har ændret sig siden 1999, hvor en sådan 'løgnedetektor' første gang blev gennemført.

Såvel forud som efterfølgende blev der i 2015/16 afholdt en rækkes fokusgruppeinterviews, i alt 12, med deltagelse af i alt 64 unge. Hvert fokusgruppeinterview har været ca. to timer. Formålet med disse fokusgruppeinterviews har været at bidrage med en kvalitativ belysning af undersøgelsens emner og resultater.

APPENDIKS B

Spørgeskema 2016

Ungdomsundersøgelse

2016

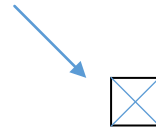
Spørgeskemaet skal bruges til en undersøgelse af unges fritid, holdning til skolen m.v. samt kriminalitet. 1.500 elever, fordelt over hele landet, deltager i undersøgelsen.

Din besvarelse skal være fuldstændig **anonym**. Det er derfor vigtigt, at du *ikke* skriver navn eller lignende på skemaet.

Spørgsmålene kan besvares ved at sætte et X i en af de firkantede bokse:

Når du sætter dit kryds i en boks med pil ved, skal du *også* besvare de spørgsmål, pilen viser hen til.

Sørg for at alle spørgsmål bliver besvaret, og spørg din lærer, hvis der er noget, du er i tvivl om.

Med venlig hilsen

Flemming Balvig
Københavns Universitet
Sct. Peders Stræde 19
1453 København
Tlf. 2169 3950

1. Er du dreng eller pige?

☐ Dreng

☐ Pige

2. Hvor gammel er du?

☐ 13 år eller yngre

☐ 14 år

☐ 15 år

☐ 16 år eller ældre

3. Hvilken klasse går du i?

☐ 8. klasse

☐ 9. klasse

4. Er du født i Danmark?

☐ Ja

☐ Nej

5. Er dine forældre født i Danmark?

☐ Ja, både min far og min mor

☐ Kun min far, ikke min mor

☐ Kun min mor, ikke min far

☐ Nej, ingen af dem.

6. Bor du hos begge dine forældre?

☐ Hos min mor og min far

☐ Skiftevis hos min mor og min far

☐ Hos min mor alene

☐ Hos min far alene

☐ Hos min mor + en anden end min far

☐ Hos min far + en anden end min mor

☐ Andre

7. Bor du på en institution (børnehjem, behandlingshjem, ungdomspension eller lignende)?

- ☐ Ja, det gør jeg nu
 - ☐ Nej, men jeg har boet på en institution
 - ☐ Nej, men der har været tale om, at jeg skulle det
 - ☐ Nej, og der har heller aldrig været tale om det
-

8. Hvordan bor du?

- ☐ I lejlighed
 - ☐ I rækkehus
 - ☐ I villa / parcelhus
 - ☐ På gård
 - ☐ Andet
-

9. Hvad laver din far / stedfar for tiden (ham, du bor hos)?

- ☐ Har arbejde
 - ☐ Er arbejdsløs
 - ☐ Er hjemmegående
 - ☐ Er under uddannelse
 - ☐ Er pensionist / på efterløn
 - ☐ Andet
 - ☐ Bor ikke sammen med far eller stedfar
-

10. Hvad laver din mor / stedmor for tiden (hende, du bor hos)?

- ☐ Har arbejde
 - ☐ Er arbejdsløs
 - ☐ Er hjemmegående
 - ☐ Er under uddannelse
 - ☐ Er pensionist / på efterløn
 - ☐ Andet
 - ☐ Bor ikke sammen med mor eller stedmor
-

11. Hvilken indtægtsgruppe tror du, at dem eller den, du bor hos, tilhører?

(Hvis du bor skiftevis hos din far og din mor, så skriv ud for svaret, hvem det gælder)

- ☐ Den tredjedel, som tjener *mest*
- ☐ Den tredjedel, som tjener *mindst*
- ☐ Den tredjedel, der ligger *midt mellem*
-

12. Har du gået på andre skoler end denne her?

- ☐ Nej
- ☐ Ja
-

13. Får du specialundervisning eller støtteundervisning?

- ☐ Ja
- ☐ Nej, men jeg har tidligere fået det
- ☐ Nej, men der har været tale om, at jeg skulle have det
- ☐ Nej, og der har heller aldrig været tale om det
-

14. Hvad synes du om at gå i skole?

- ☐ Vældig godt
- ☐ Temmelig godt
- ☐ Lige glad
- ☐ Bryder jeg mig ikke om
-

15. Synes du, at lærerne kræver for meget af dig?

- ☐ Alle
- ☐ De fleste af dem
- ☐ Nogle af dem
- ☐ Ingen af dem
-

16. Synes du, at du lærer nok i skolen?

- ☐ Nej, for lidt
- ☐ Ja, tilpas
- ☐ Ja, for meget
-

17. Hvordan klarer du dig i klassen?

- ☐ Blandt den tredjedel, der klarer sig *bedst*
- ☐ Blandt den tredjedel, der klarer sig *dårligst*
- ☐ Blandt den tredjedel, der ligger *midt mellem*
-

18. Hvor populær synes du selv, du er i din klasse?

- ☐ Jeg tilhører den *mest* populære tredjedel
- ☐ Jeg tilhører den *mindst* populære tredjedel
- ☐ Jeg tilhører dem *midt mellem*
-

19. Keder du dig i timerne?

- ☐ I alle timerne
- ☐ I de fleste af timerne
- ☐ I nogle af timerne
- ☐ Aldrig
-

20. Synes du, man skulle bruge mere tid på de praktiske fag i skolen?

- ☐ Ja, meget mere
- ☐ Ja, noget mere
- ☐ Passende som det er
- ☐ Nej, tværtimod
-

21. Pjækker du fra skole?

- ☐ Aldrig
- ☐ Af og til
- ☐ Tit
-

22. Har skolen henvendt sig til dine forældre (eller dem, du bor hos), fordi der var problemer i skolen?

- ☐ Nej
- ☐ Ja
-

23. Ved du, hvad du gerne vil lave, når du er færdig med folkeskolen?

☐ Nej

☐ Ja

24. Hvornår regner du med at ville afslutte din skolegang? (sæt ét kryds for sluttrin)

☐ 9. klasse

☐ 10. klasse

☐ Gymnasiet

☐ HH/HTX eller lignende

25. Har du nogensinde været udsat for mobning eller drilleri fra dine klassekammerater, så du har haft lyst til at blive hjemme fra skole?

☐ Nej, aldrig

☐ Ja, 1 gang

☐ Ja, et par gange

☐ Ja, mange gange

26. Har du inden for det seneste år været udsat for mobning eller drilleri fra dine klassekammerater, så du har haft lyst til at blive hjemme fra skole?

☐ Nej

☐ Ja, 1 gang

☐ Ja, et par gange

☐ Ja, mange gange

27. Er der nogen her på skolen, der er på nakken af dig?

☐ Nej, ingen

☐ Ja, en eller to

☐ Ja, flere

28. Føler du dig holdt udenfor af de andre elever i klassen?

☐ Ja, ofte

☐ Ja, engang imellem

☐ Nej, aldrig

29. Er de fleste af dine venner og kammerater:

- ☐ Nogen, der er ældre end dig selv
 - ☐ Nogen, der er på samme alder som dig selv
 - ☐ Nogen, der er yngre end dig selv
 - ☐ Jeg er mest sammen med voksne
 - ☐ Jeg er mest alene
-

30. Er de fleste af dine venner og kammerater:

- ☐ Fra din klasse
 - ☐ Fra den skole, du går på, men ikke fra din klasse
 - ☐ Nogen, der går på en anden skole
 - ☐ Er mest alene
 - ☐ Andet
-

31. Hvordan er dit forhold til dine klassekammerater i almindelighed?

- ☐ Vældig godt
 - ☐ Godt
 - ☐ Tåleligt
 - ☐ Mindre godt
 - ☐ Dårligt
-

32. Hvor mange gode venner har du i din klasse?

- ☐ Ingen
 - ☐ En enkelt
 - ☐ 2-5
 - ☐ Mere end 5
-

33. Hvor mange fra din klasse kan du godt lide at være sammen med?

- ☐ Ingen
 - ☐ En enkelt
 - ☐ 2-5
 - ☐ Mere end 5
-

34. Synes du, at man er god eller dårlig til at hjælpe hinanden i din klasse?

- ☐ Virkelig god
 - ☐ God
 - ☐ Hverken god eller dårlig
 - ☐ Dårlig
 - ☐ Virkelig dårlig
-

35. Hvor mange fra din klasse, tror du, ville hjælpe dig, hvis du fik brug for det?

- ☐ Ingen
 - ☐ En enkelt
 - ☐ 2-5
 - ☐ Mere end 5
-

36. Hvor mange fra din klasse ville du kunne betro en vigtig hemmelighed?

- ☐ Ingen
 - ☐ En enkelt
 - ☐ 2-5
 - ☐ Mere end 5
-

37. Hvor mange fra din klasse, tror du, ville snyde dig, hvis de kunne komme til det?

- ☐ Ingen
 - ☐ En enkelt
 - ☐ 2-5
 - ☐ Mere end 5
-

38. Hvordan vil du vurdere din egen selvtillid?

- ☐ Jeg har ikke særlig meget selvtillid
 - ☐ Jeg har selvtillid, men den kunne være bedre
 - ☐ Min selvtillid er OK
 - ☐ Jeg har meget selvtillid
-

39. Sæt kryds de 3 steder, hvor du er mest sammen med dine venner og kammerater:

- ☐ Hjemme hos mig selv
 - ☐ Hjemme hos dem
 - ☐ På fællesarealer uden for hjemmet (boldbane, græsplæner og lignende)
 - ☐ På gaden
 - ☐ På grillbar, cafeteria, burgerbar
 - ☐ I klubber, ungdomsskole og lignende
 - ☐ På cafe
 - ☐ Er mest alene
 - ☐ Andre steder
-

40. Sparer du noget op af de lommepenge, du får?

- ☐ Nej, jeg får ikke lommepenge
 - ☐ Nej, jeg bruger dem alle sammen
 - ☐ Ja, jeg sparer lidt op
 - ☐ Ja, jeg sparer en hel del op
-

41. Har du lønnet arbejde efter skoletid?

- ☐ Nej
 - ☐ Ja, op til 2 timer om ugen
 - ☐ Ja, 2 og op til 5 timer om ugen
 - ☐ Ja, 5 og op til 10 timer om ugen
 - ☐ Ja, 10 og op til 15 timer om ugen
 - ☐ Ja, 15 timer eller mere om ugen
-

42. Sparer du noget op af de penge, du tjener ved arbejde efter skoletid?

- ☐ Har ikke lønnet arbejde efter skoletid
 - ☐ Nej, jeg bruger dem alle sammen
 - ☐ Ja, jeg sparer lidt op
 - ☐ Ja, jeg sparer en hel del op
-

43. Hvor mange penge har du i alt til rådighed om måneden? (lommepenge + eventuel udbetalt løn)

- ☐ Under 100 kr.
- ☐ 100 - 199 kr.
- ☐ 200 – 299 kr.
- ☐ 300 – 399 kr.
- ☐ 400 – 499 kr.
- ☐ 500 – 749 kr.
- ☐ 750 – 999 kr.
- ☐ 1.000 – 1.499 kr.
- ☐ 1.500 – 1.999 kr.
- ☐ 2.000 kr. eller mere

44. Hvad bruger du dine penge til?

	Ingen/lidt	En del	De fleste
Diskoteker, værtshuse o.lign.	☐	☐	☐
Private fester	☐	☐	☐
Slik, sodavand, burgere, grillmad, tobak eller lignende	☐	☐	☐
Underholdning (biograf, videofilm, DVD'ere, CD'ere, blade osv.)	☐	☐	☐
Interesser (hobbyting, sportsudstyr, bøger, musikinstrumenter, computerspil, billetter til koncerter og sportsskampe mv.)	☐	☐	☐
Større ting (cykel, knallert, møbler, musikanlæg, computer, playstations mv.)	☐	☐	☐
Beklædning (tøj, sko osv.)	☐	☐	☐
Transport i dagligdagen (bus, tog, knallert mv.)	☐	☐	☐
Rejser (weekend- og ferieture)	☐	☐	☐
Opsparing	☐	☐	☐

45. Hvis du fik 10.000 kr., som du selv måtte bestemme over, hvad ville du så bruge dem til?

	Ingen/lidt	En del	De fleste
Diskoteker, værtshuse o.lign.	☐	☐	☐
Private fester	☐	☐	☐
Slik, sodavand, burgere, grillmad, tobak eller lignende	☐	☐	☐
Underholdning (biograf, videofilm, DVD'ere, CD'ere, blade osv.)	☐	☐	☐
Interesser (hobbyting, sportsudstyr, bøger, musikinstrumenter, computerspil, billetter til koncerter og sportsskampe mv.)	☐	☐	☐
Større ting (cykel, knallert, møbler, musikanlæg, computer, playstations mv.)	☐	☐	☐
Beklædning (tøj, sko osv.)	☐	☐	☐
Transport i dagligdagen (bus, tog, knallert mv.)	☐	☐	☐
Rejser (weekend- og ferieture)	☐	☐	☐
Opsparing	☐	☐	☐

46. Skal du hjælpe til med arbejdet derhjemme (rengøring, opvask og lignende)?

- ☐ Nej
- ☐ Ja, jeg skal hjælpe lidt til derhjemme
- ☐ Ja, jeg skal hjælpe meget til derhjemme

47. Har du nogensinde prøvet at gå i seng med nogen?

- ☐ Nej
- ☐ Ja, en enkelt gang
- ☐ Ja, flere gange

48. Hvordan mennesker oplever fritiden, er forskelligt fra person til person. Her er det din personlige oplevelse af din fritid, det drejer sig om. Kryds af i den boks, som passer bedst med din opfattelse.

	Helt uenig	Lidt uenig	Lidt enig	Helt enig
a. Det største problem med fritiden er at få tiden til at gå	☐	☐	☐	☐
b. Det største problem med fritiden er at få tiden til at slå til	☐	☐	☐	☐
c. Følelsen af, at jeg ikke ved, hvad jeg skal stille op med mig selv, overvælder mig i fritiden	☐	☐	☐	☐
d. Det er i fritiden, livet skal leves	☐	☐	☐	☐
e. Mange af det ting, jeg laver i min fritid, gør jeg for at glemme mine problemer	☐	☐	☐	☐
f. Man skal sørge for at bruge sin fritid til at lære noget, man kan bruge senere hen	☐	☐	☐	☐
g. Der laves for lidt her i kommunen, man kan gå til i sin fritid	☐	☐	☐	☐
h. De voksne bestemmer meget over, hvad jeg skal bruge min fritid til	☐	☐	☐	☐
i. Skolerne interesserer sig for lidt for at lave noget, man kan bruge sin fritid til	☐	☐	☐	☐
j. Jeg vil gerne skille mig ud fra mængden	☐	☐	☐	☐

49. Har du inden for de sidste 12 måneder spillet fuld, uden at du egentlig var det?

- ☐ Nej
- ☐ Ja, 1 gang
- ☐ Ja, flere gange

50. Har du inden for de sidste 12 måneder drukket mere, end du havde lyst til, fordi du følte dig presset af dem, du var sammen med?

- ☐ Nej
- ☐ Ja, 1 gang
- ☐ Ja, flere gange

51. Hvor ofte inden for de sidste 4 uger har du følt dig veloplagt og fuld af liv?

- ☐ Hele tiden
- ☐ Det meste af tiden
- ☐ En del af tiden
- ☐ Lidt af tiden
- ☐ På intet tidspunkt
-

52. Hvor ofte inden for de sidste 4 uger har du været lykkelig?

- ☐ Hele tiden
- ☐ Det meste af tiden
- ☐ En del af tiden
- ☐ Lidt af tiden
- ☐ På intet tidspunkt
-

53. Er du medlem af en idrætsforening/idrætsklub?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
-

54. Er du medlem af et spejderkorps?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
-

55. Er du medlem af en ungdomsklub?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
-

56. Går du i ungdomsskole?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
-

57. Har du indtryk af, at dine forældre (dem, du bor hos) har økonomiske problemer?

- ☐ Nej, de klarer det meget godt økonomisk
- ☐ De har sommetider problemer med at få pengene til at slå til
- ☐ Ja, de har næsten altid problemer med at få pengene til at slå til
-

58. Hvor ofte sker det på en typisk hverdag, at du er sammen med dine forældre (dem, du bor hos) i følgende situationer

	aldrig	sommetider	tit
Spiser morgenmad sammen med dem	☐	☐	☐
Spiser frokost sammen med dem	☐	☐	☐
Spiser aftensmad sammen med dem	☐	☐	☐
Ser fjernsyn sammen med dem	☐	☐	☐
Hygger mig sammen med dem derhjemme	☐	☐	☐
Er sammen med dem, når de har besøg af andre voksne	☐	☐	☐
Går sammen med dem, når de går på besøg hos andre	☐	☐	☐
Går sammen med dem ud til noget (sport, biograf el.lign.)	☐	☐	☐

59. Hvor ofte sker det i en typisk weekend, at du er sammen med dine forældre (dem, du bor hos) i følgende situationer

	aldrig	sommetider	tit
Spiser morgenmad sammen med dem	☐	☐	☐
Spiser frokost sammen med dem	☐	☐	☐
Spiser aftensmad sammen med dem	☐	☐	☐
Ser fjernsyn sammen med dem	☐	☐	☐
Hygger mig sammen med dem derhjemme	☐	☐	☐
Er sammen med dem, når de har besøg af andre voksne	☐	☐	☐
Går ud sammen med dem, når de går på besøg hos andre	☐	☐	☐
Går sammen med dem ud til noget (sport, biograf el.lign.)	☐	☐	☐

60. Skal du sige derhjemme, hvornår du kommer hjem, når du er ude om aftenen?

- ☐ Ja, altid/næsten altid
- ☐ Ja, sommetider
- ☐ Nej, aldrig/næsten aldrig
-

61. Skal du sige derhjemme, hvem du er sammen med, når du er ude om aftenen?

- ☐ Ja, altid/næsten altid
- ☐ Ja, sommetider
- ☐ Nej, aldrig/næsten aldrig
-

62. Skal du sige derhjemme, hvor du er henne, når du er ude om aftenen?

- ☐ Ja, altid/næsten altid
- ☐ Ja, sommetider
- ☐ Nej, aldrig/næsten aldrig
-

63. Synes du, at den eller de voksne, du bor hos, tager sig god tid til at høre på dig, hvis du har noget, du gerne vil fortælle eller diskutere med dem?

- ☐ Aldrig
- ☐ Sommetider
- ☐ Tit
-

64. Plejer du om eftermiddagen eller om aftenen at fortælle den eller de voksne, du bor hos, hvad du har oplevet i dagens løb?

- ☐ Aldrig
- ☐ Sommetider
- ☐ Tit
-

65. Plejer den eller de voksne, du bor hos, at fortælle dig, hvad de har oplevet i dagens løb?

- ☐ Aldrig
- ☐ Sommetider
- ☐ Tit
-

66. Hvordan har du det med din far?

- ☐ Jeg har det godt med min far
- ☐ Jeg har det nogenlunde med min far
- ☐ Jeg har det ikke så godt med min far
- ☐ Jeg har ikke nogen far

67. Hvordan har du det med din mor?

- ☐ Jeg har det godt med min mor
- ☐ Jeg har det nogenlunde med min mor
- ☐ Jeg har det ikke så godt med min mor
- ☐ Jeg har ikke nogen mor

68. Hvor tit sker det, at du skændes med dine forældre ...

	aldrig	sommetider	tit
Om skolen og lektier	☐	☐	☐
Om det tøj, jeg har på eller gerne vil have på	☐	☐	☐
Om hvor meget jeg skal have i lommepenge	☐	☐	☐
Om hvad jeg bruger eller gerne vil bruge mine lommepenge til	☐	☐	☐
Om mine kammerater	☐	☐	☐
Om kærester	☐	☐	☐
Om hvad jeg skal hjælpe til med derhjemme	☐	☐	☐
Om at ryge	☐	☐	☐
Om at drikke spiritus eller øl	☐	☐	☐
Om hvad tid jeg skal være hjemme fra fester	☐	☐	☐
Om hvad tid jeg skal være hjemme almindelige aftener	☐	☐	☐
Om den måde, jeg taler til dem på	☐	☐	☐
Om at jeg ikke er nok hjemme	☐	☐	☐

68. Hvor tit sker det, at du skændes med dine forældre ... (fortsat)

	aldrig	sommetider	tit
Om fjernsynet	☐	☐	☐
Om det jeg vil lave, når jeg er færdig med folkeskolen	☐	☐	☐
Om den måde, jeg behandler mine ting på	☐	☐	☐
Om hvor højt jeg spiller på radio, CD eller lignende	☐	☐	☐
Om hvordan jeg holder orden på mine ting, tøj, værelse o.lign.	☐	☐	☐
Om hvor meget tid jeg bruger på computere	☐	☐	☐

69. Hvad bruger du din fritid til?

	Aldrig	Sjældent	2 – 3 gange om måneden	1 gang om ugen	2 - 3 gange om ugen	Så godt som hver dag
Hvor ofte går du på bibliotek?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit ser du almindeligt TV?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit ser du lånt eller lejet video/DVD?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor ofte bruger du en computer?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit går du i biografen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit går du i teateret?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit går du i kirke?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit går du til fest i en forening?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit går du til privat fest?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit går du på værtshuse?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor ofte går du på diskotek?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

69. Hvad bruger du din fritid til?

	Aldrig	Sjældent	2 – 3 gange om måneden	1 gang om ugen	2 - 3 gange om ugen	Så godt som hver dag
Hvor tit går du på burgerbar / grillbar / cafeteria?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit går du til møde el.lign. i spejderkorps?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit går du i ungdomsklub?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit går du på ungdomsskole?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit dyrker du selv sport i en forening?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit er du tilskuer til idrætsarrangementer? (på stadion, i haller osv.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit er du til festivaler eller koncerter, hvor der er fri adgang?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit mødes du med dine kammerater i fritiden hjemme hos dig selv eller hos dem?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit er du sammen med dine kammerater på gaden, ved grillbar, i butikcentre, kiosk el. lign. uden at I foretager jer noget bestemt?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor tit kører du rundt på cykel eller knallert sammen med dine kammerater uden noget bestemt formål?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

70. Hvor meget er du sammen med dine venner og kammerater?

- ☐ I næsten al den fritid, jeg har
- ☐ Det meste af den fritid, jeg har
- ☐ I omkring halvdelen af fritiden
- ☐ Kun i en mindre del af fritiden
- ☐ Næsten ikke

71. Hvor ofte går du ud (er ikke hjemme) om aftenen?

- ☐ Hver aften
 - ☐ De fleste aftener
 - ☐ Et par gange om ugen
 - ☐ En gang om ugen
 - ☐ Meget sjældent
-

72. Hvor mange SMS-beskeder sender du i gennemsnit på en dag?

- ☐ Ingen
 - ☐ 1-3
 - ☐ 4-9
 - ☐ 10-14
 - ☐ 15-19
 - ☐ 20 eller flere
-

73. Hvor mange SMS-beskeder får du i gennemsnit på en dag?

- ☐ Ingen
 - ☐ 1-3
 - ☐ 4-9
 - ☐ 10-14
 - ☐ 15-19
 - ☐ 20 eller flere
-

74. Hvor tit går du til fester med andre unge (fx privatfester, skolefester, sodavandsdiskotek)?

- ☐ Flere gange om ugen
 - ☐ En gang om ugen
 - ☐ 2-3 gange om måneden
 - ☐ Højest 1 gang om måneden
 - ☐ Mindre end 1 gang om måneden
 - ☐ Har ikke været til fest de sidste 12 måneder
-

75. Har du, uden tilladelse, taget øl, vin eller spiritus derhjemme?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

76. Har du, uden tilladelse, taget cigaretter derhjemme?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

77. Har du, uden tilladelse, taget penge derhjemme?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

78. Har du, alene eller sammen med andre, foretaget ændringer på en knallert, så den blev ulovlig?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

79. Har du kørt på en knallert, der var pillet ved, så den kunne køre ulovligt?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

80. Har du, alene eller sammen med andre, taget øl, vin eller spiritus med dig ind i en klub eller forening, hvor det ikke var tilladt?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

81. Har du for sjov forsøgt at forskrække ældre mennesker, så de blev bange, f.eks. ved at råbe efter dem, køre tæt op ad dem på cykel, knallert eller lignende?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

82. Er du blevet skældt ud på gaden af fremmede voksne, fordi de ikke syntes, at du opførte dig pænt?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

83. Er du blevet bedt om at gå fra en forening eller klub, fordi du ikke opførte dig som de ville have?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

84. Er du blevet bedt om at gå fra en grillbar, diskotek eller et værtshus, fordi du ikke opførte dig som de ville have?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

85. Er du blevet væk fra skolen to eller flere dage i træk uden tilladelse hjemmefra?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

86. Er du blevet væk hjemmefra en nat uden at fortælle dine forældre det først?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

87. Er du nogensinde stukket af hjemmefra?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

88. Har du, alene eller sammen med andre, uden tilladelse taget eller forsøgt at tage en cykel (cykel-tyveri)?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

89. Har du, alene eller sammen med andre, uden tilladelse taget eller forsøgt at tage dele af en cykel (noget der var mere end 100 kr. værd)?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

90. Har du, alene eller sammen med andre, uden tilladelse taget eller forsøgt at tage en knallert (knallert-tyveri)?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

91. Har du, alene eller sammen med andre, uden tilladelse taget eller forsøgt at tage dele af en knallert (noget der var mere end 100 kr. værd)?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

92. Har du, alene eller sammen med andre, uden tilladelse taget noget, der tilhørte skolen (ikke bøger, hæfter eller skrive-redskaber)?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

93. Har du, alene eller sammen med andre, uden tilladelse taget eller forsøgt at tage en motorcykel?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

94. Har du, alene eller sammen med andre, uden tilladelse taget eller forsøgt at tage dele af en motorcykel (noget der var mere end 100 kr. værd)?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

95. Har du, alene eller sammen med andre, uden tilladelse taget eller forsøgt at tage en bil (bil-tyveri)?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

96. Har du, alene eller sammen med andre, uden tilladelse taget eller forsøgt at tage dele af eller tilhører til en bil?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

97. Har du, alene eller sammen med andre, uden tilladelse taget eller forsøgt at tage noget, der lå i en uaflåset bil?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

98. Har du, alene eller sammen med andre, uden tilladelse taget eller forsøgt at tage noget, der lå i en aflåset bil?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

99. Har du, alene eller sammen med andre, taget eller forsøgt at tage varer inde i butikker uden at betale?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

100. Har du, alene eller sammen med andre, taget eller forsøgt at tage noget fra stativer eller udstillinger, der stod uden for en forretning, uden at betale?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

101. Har du, alene eller sammen med andre, taget eller forsøgt at tage noget, der tilhørte en forening eller klub?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

102. Har du, alene eller sammen med andre, uden tilladelse taget eller forsøgt at tage tøj i garderober, omklædnings-rum, på gange eller lignende?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

103. Har du, alene eller sammen med andre, uden tilladelse taget eller forsøgt at tage en taske eller noget fra en taske?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

104. Har du, alene eller sammen med andre, brudt ind i eller forsøgt at bryde ind i en forretning, en virksomhed, et værksted, et lager, en skurvogn eller lignende for at tage noget?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

105. Har du, alene eller sammen med andre, brudt ind i eller forsøgt at bryde ind i en lejlighed, et værelse eller et hus for at tage noget?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

106. Har du, alene eller sammen med andre, brudt ind i eller forsøgt at bryde ind i en garage, kælder, pulterkammer, sommerhus eller kolonihavehus for at tage noget?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

107. Har du, alene eller sammen med andre, rykket eller forsøgt at rykke en taske til dig fra en anden ung for at stjæle den?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

108. Har du, alene eller sammen med andre, rykket eller forsøgt at rykke en taske til dig fra en voksen for at stjæle den?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

109. Har du, alene eller sammen med andre, truet nogen eller ved tvang taget eller forsøgt at tage noget, der ikke tilhørte dig?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

110. Har du haft en dolk eller en kniv (med mere end 7 cm lang klinge) med på steder, hvor det ikke er tilladt at medbringe sådanne knive?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

111. Ejer du andre typer af våben end kniv, som du ved eller tror er forbudte?

☐ Nej

☐ Ja

112. Har du, alene eller sammen med andre, stjålet eller forsøgt at stjæle bøger fra skole-biblioteket?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

113. Har du, alene eller sammen med andre, stjålet eller forsøgt at stjæle bøger fra andre biblioteker?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

114. Har du, alene eller sammen med andre, med vilje ødelagt gadelygter, vejskilte, vinduer eller bakspejle og lignende på biler eller andre køretøjer, eller skåret i sæder på busser eller tog, lavet større ødelæggelser på skoler eller andre steder?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

115. Har du, alene eller sammen med andre, lavet graffiti?

☐ Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort

☐ Ja, det har jeg gjort

 Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

116. Har du nogensinde været i konflikt med politiet på grund af færdselslovs-overtrædelser (f.eks. kørt over for rødt lys, to på én cykel, udboret knallert eller lignende)?

☐ Nej, aldrig

☐ Ja

 Har du været det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

117. Har du nogensinde været i konflikt med politiet på grund af en straffelovs-overtrædelse (f.eks. butikstyveri, hærværk, indbrud, vold eller lignende)?

☐ Nej, aldrig

☐ Ja

 Har du været det inden for de sidste 12 måneder?

☐ Ja

☐ Nej

118. Hvor ofte ryger du tobak?

☐ Jeg har aldrig røget tobak

☐ Jeg har kun prøvet det en gang

☐ Jeg har prøvet det et par gange

☐ Jeg ryger, men kun til fester

☐ Jeg ryger 1-5 cigaretter om dagen

☐ Jeg ryger 6-10 cigaretter om dagen

☐ Jeg ryger 11-20 cigaretter om dagen

☐ Jeg ryger mere end 20 cigaretter om dagen

119. Ryger din far?

☐ Ja

☐ Nej

☐ Ved ikke

☐ Har ingen far

120. Ryger din mor?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke
- ☐ Har ingen mor
-

121. Har du nogensinde drukket alkohol (en øl, et glas vin eller et glas spiritus)?

- ☐ Nej
- ☐ Ja,
- Har du gjort det inden for de sidste 12 måneder?
- ☐ Ja
- ☐ Nej
-

122. Hvor ofte drikker du, så du føler dig rigtig fuld?

- ☐ Aldrig
- ☐ Sjældent
- ☐ 1-3 gange om måneden
- ☐ 1-2 gange om ugen
- ☐ Mindst 3 gange om ugen
-

123. Har du nogensinde brugt hash?

- ☐ Nej, overhovedet ikke
- ☐ Ja, en enkelt gang
- ☐ Ja, 2 gange
- ☐ Ja, 3-4 gange
- ☐ Ja, mere end 4 gange
-

124. Har du brugt hash inden for det seneste år?

- ☐ Nej, overhovedet ikke
- ☐ Ja, en enkelt gang
- ☐ Ja, 2 gange
- ☐ Ja, 3 - 4 gange
- ☐ Ja, mere end 4 gange
-

125. Tror du, at der er andre unge, der mener eller tror, at du er med i en eller anden slags bande?

- ☐ Nej, absolut ikke
- ☐ Nej, det tror jeg ikke
- ☐ Nej, men der har været
- ☐ Ja, måske
- ☐ Ja, helt sikkert
-

126. Mener du selv, at du er med i en eller anden slags bande?

- ☐ Nej, absolut ikke
- ☐ Nej, det tror jeg ikke
- ☐ Nej, men der har været
- ☐ Ja, måske
- ☐ Ja, helt sikkert
-

127. Hvor mange af dine venner tror du ...

	Ingen	Næsten ingen	En del	Omkring halvdelen	De fleste	Næsten alle
ryger cigaretter hver dag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
bliver fulde mindst en gang om måneden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
har prøvet at ryge hash	☐	☐	☐	☐	☐	☐
har prøvet at gå i seng med nogen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det seneste år har været udsat for, at nogen har slået eller tævet dem	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det seneste år har været udsat for, at andre unge har truet eller tvunget dem til at aflevere penge eller ting	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det seneste år har stjålet noget i en butik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det seneste år er blevet mobbet eller drillet af klassekammerater, så de har haft lyst til at blive hjemme fra skole	☐	☐	☐	☐	☐	☐

128. Hvor mange af dine jævnaldrende her i den kommune, hvor du bor, tror du ...

	Ingen	Næsten ingen	En del	Omkring halvdelen	De fleste	Næsten alle
ryger cigaretter hver dag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
bliver fulde mindst en gang om måneden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
har prøvet at ryge hash	☐	☐	☐	☐	☐	☐
har prøvet at gå i seng med nogen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det seneste år har været udsat for, at nogen har slået eller tævet dem	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det seneste år har været udsat for, at andre unge har truet eller tvunget dem til at aflevere penge eller ting	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det seneste år har stjålet noget i en butik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det seneste år er blevet mobbet eller drillet af klassekammerater, så de har haft lyst til at blive hjemme fra skole	☐	☐	☐	☐	☐	☐

129. Hvor mange af dine jævnaldrende inde i København tror du ...

	Ingen	Næsten ingen	En del	Omkring halvdelen	De fleste	Næsten alle
ryger cigaretter hver dag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
bliver fulde mindst en gang om måneden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
har prøvet at ryge hash	☐	☐	☐	☐	☐	☐
har prøvet at gå i seng med nogen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det seneste år har været udsat for, at nogen har slået eller tævet dem	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det seneste år har været udsat for, at andre unge har truet eller tvunget dem til at aflevere penge eller ting	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det seneste år har stjålet noget i en butik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det seneste år er blevet mobbet eller drillet af klassekammerater, så de har haft lyst til at blive hjemme fra skole	☐	☐	☐	☐	☐	☐

130. Har du inden for det seneste år været udsat for:

	Overhovedet ikke	1 gang	2 gange	3 eller flere gange
At nogen har stjålet noget fra dig (cykel, penge eller lignende)	☐	☐	☐	☐
At nogen har ødelagt noget, der tilhørte dig (hærværk)	☐	☐	☐	☐
Været i slagsmål	☐	☐	☐	☐
Blevet truet med tæv, uden at det blev til noget	☐	☐	☐	☐
Selv truet andre med tæv, uden at jeg gjorde alvor af det	☐	☐	☐	☐
Blevet slået eller fået tæv af nogen	☐	☐	☐	☐
Selv slået på nogen eller givet nogen tæv	☐	☐	☐	☐
Blevet tilbudt at købe hash	☐	☐	☐	☐
Været udsat for, at andre unge har truet eller tvunget dig til at aflevere penge eller ting	☐	☐	☐	☐
Alene eller sammen med andre drillet eller mobbet en anden elev, så han eller hun blev ked af det	☐	☐	☐	☐
Blevet væk fra skole, fordi jeg var bange for at gå derhen på grund af andres drilleri, vold eller mobning	☐	☐	☐	☐
Overværet eller været vidne Til, at andre unge har været i slagsmål eller været voldelige	☐	☐	☐	☐

31. Hvad mener du om følgende påstande? (Sæt ét kryds ud for hver påstand)

	Helt uenig	Lidt uenig	Lidt enig	Helt enig
De, der drikker meget, ødelægger det både for sig selv og andre	☐	☐	☐	☐
Kammeraternes mening betyder som regel mere end de voksnes	☐	☐	☐	☐
Unge skal ikke bruge deres tid på at diskutere politik	☐	☐	☐	☐

	Helt uenig	Lidt uenig	Lidt enig	Helt enig
Når noget er forbudt ved lov, skal man rette sig efter det	☐	☐	☐	☐
Den der ikke gør sit bedste i skolen, vil fortryde det senere i livet	☐	☐	☐	☐
Så længe man er ung, er skole og uddannelse det vigtigste af alt	☐	☐	☐	☐
At tro på Gud (en religion) er noget kedeligt og trættende	☐	☐	☐	☐
Man kan ikke have det skægt som ung uden at overtræde loven indimellem	☐	☐	☐	☐
Unge tænker for lidt på fremtiden	☐	☐	☐	☐
Det er trygt og godt at tro på Gud (en religion)	☐	☐	☐	☐
Det er sejt at være rocker	☐	☐	☐	☐
Det gælder om at få mest muligt ud af livet her og nu uden at tænke for meget på fremtiden	☐	☐	☐	☐
Love er til for at blive overholdt	☐	☐	☐	☐
Det, man lærer i skolen, vil man som regel ikke få gavn af senere i livet	☐	☐	☐	☐
Der findes ingen gud eller religion jeg tror på	☐	☐	☐	☐
Det er bedst at holde sig fra at drikke for meget alkohol	☐	☐	☐	☐
Unge burde lytte mere til forældrenes og andre voksnes meninger	☐	☐	☐	☐
Alkohol er en udmærket, ting når man skal have det lidt skægt	☐	☐	☐	☐
Man har det bedre, når man har en Gud (en religion) at tro på	☐	☐	☐	☐
De voksnes råd kan man ikke tage så meget hensyn til. De unge ved bedst selv, hvad de bør gøre	☐	☐	☐	☐

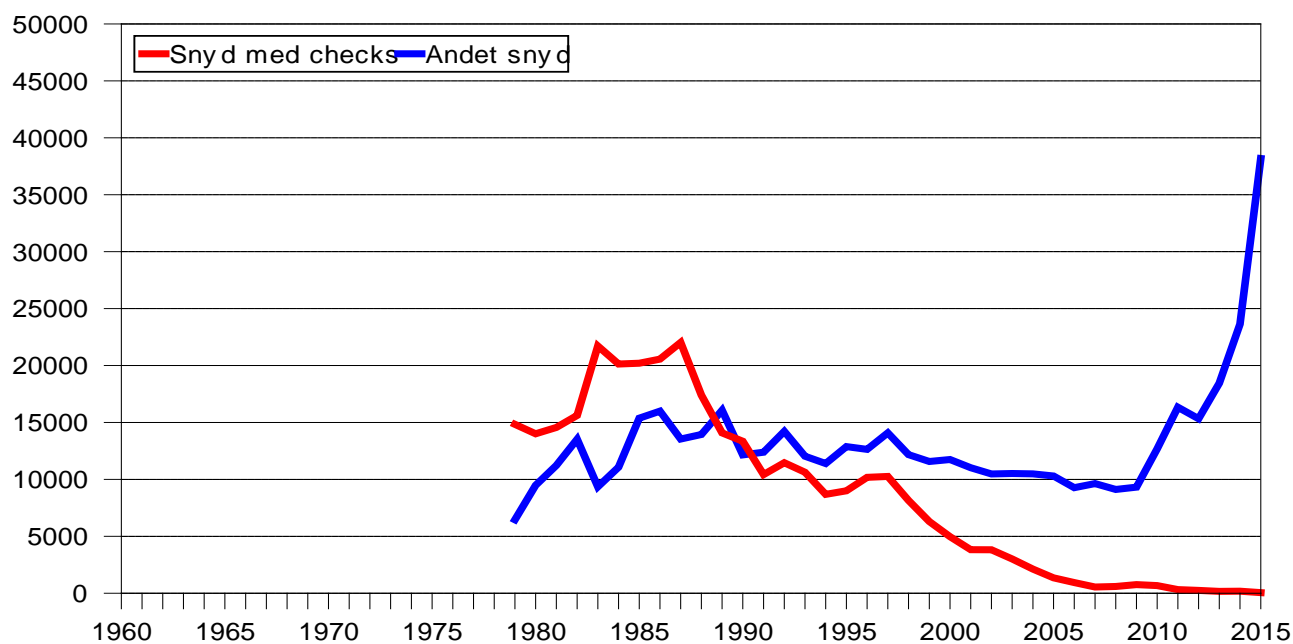
FORTSÆT PÅ NÆSTE SIDE!

	Helt uenig	Lidt uenig	Lidt enig	Helt enig
Det vigtigste for unge er at tænke på fremtiden	☐	☐	☐	☐
Hvis man ikke direkte skader nogen, gør det ikke noget, man overtræder loven	☐	☐	☐	☐
Alt det med politik er kedeligt og trættende	☐	☐	☐	☐
Det kan ikke skade at drikke sig fuld af og til i min alder	☐	☐	☐	☐
De fleste teenagere er ikke voksne nok til at vide, hvad der er bedst for dem	☐	☐	☐	☐
Al den snak om grøn mad og motion er bare en modesag	☐	☐	☐	☐
Mange voksne ødelægger sig selv med tobak og alkohol	☐	☐	☐	☐
"Lev stærkt og dø ung"	☐	☐	☐	☐
Hvis man ikke har lyst, er der ingen grund til at fortsætte i skolen	☐	☐	☐	☐
Det vigtigste for unge er at have det skægt og spændende	☐	☐	☐	☐
Hvis en af mine venner stjæler i en butik, vil jeg ikke se ham/hende mere	☐	☐	☐	☐
Kan man slå fra sig, vinder man kammeraternes respekt	☐	☐	☐	☐
Hvis en af mine venner slår andre, vil jeg ikke se ham/hende mere	☐	☐	☐	☐
Hvis man begår kriminalitet, mister man sine venner	☐	☐	☐	☐
En gang kriminel - altid kriminel	☐	☐	☐	☐
Hvis en af mine venner stjæler en cykel, vil jeg ikke se ham/hende mere	☐	☐	☐	☐
Hvis en af mine venner laver indbrudstyveri, vil jeg ikke se ham/hende mere	☐	☐	☐	☐

APPENDIKS C.

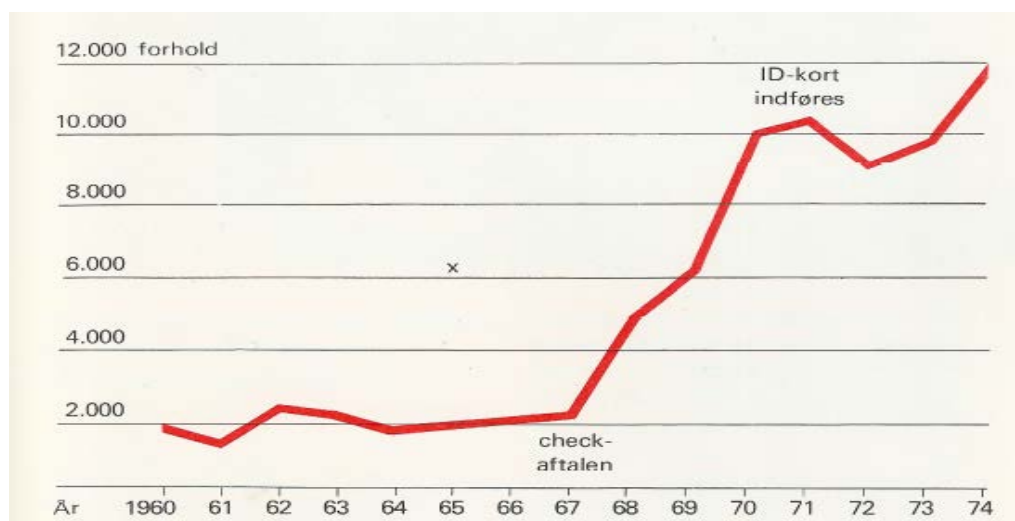
Supplerende opstillinger

Opstilling C.1. Antal sager om 'snyd' (bedragerier m.v.) med checks og andre sager om snyd, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, 1979 til 2015.

Kilde: Kriminalstatistik udgivet af Danmarks Statistik, diverse år.

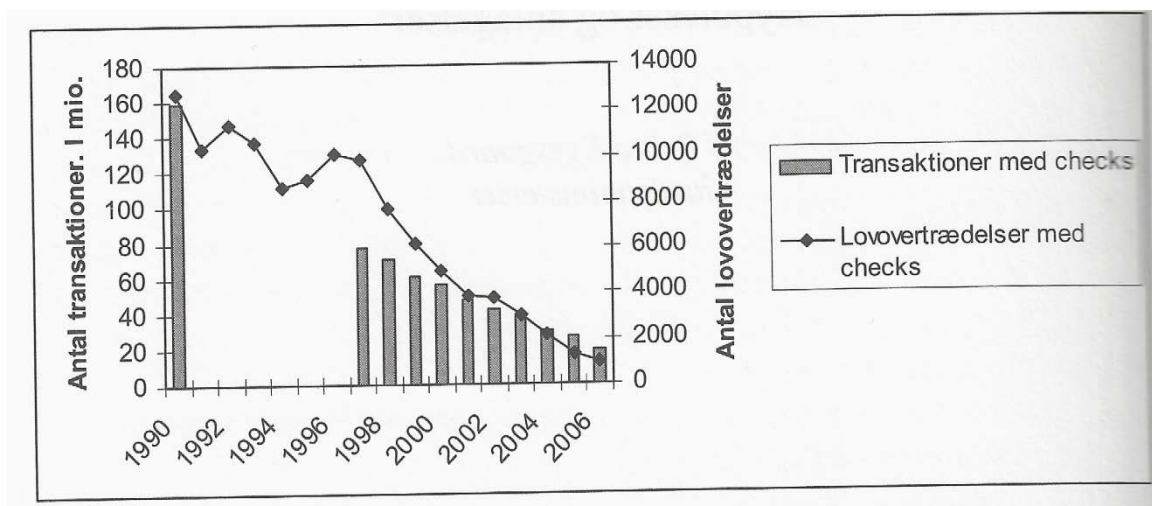
Opstilling C.2. Antal sager om 'snyd' (bedragerier m.v. med checks), der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, 1960 til 1974.

Kilde: Ib Hetmar Petersen: Ib Hetmar Petersen: "Kriminalitetsproblemer", Gyldendal, 1976, s. 13.

Note: I 1968 indgik bankerne en aftale om en indløsningsgaranti, hvor bankerne garanterede, at checks op til et vist beløb kunne indløses. Dette øgede mulighederne for 'snyd' med checks betydelig og er utvivlsomt en væsentlig del af forklaringen på den kraftige stigning i 'snyd' med checks, der skete i de følgende år. Som reaktion på denne stigning indførte man i begyndelsen af 1970-erne ID-kort, der – i hvert fald nogle år – medførte en opbremsning i denne stigning.

Opstilling C.3. Antal transaktioner med checks og antal anmeldte checkrelaterede lovovertrædelser, 1990-2006.

Kilde: B. Kyvsgaard: "Kriminalitetsudviklingen. Hypoteser og antagelser", i T. Elholm, P. Asp, F. Balvig, B. Feldtmann, K. Nuotio & A. Strandbakken: "Ikke kun straf. Festskrift til Vagn Greve", Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2008, s. 290.

Note: Der foreligger ikke oplysninger om antal checktransaktioner i perioden 1991-1996. Checkrelaterede lovovertrædelser inkluderer dokumentfalsk med check og bedrageri vedrørende stjalne checks eller overtræk på egen konto. At 1990 er valgt som udgangspunkt, beror på, at der fra dette tidspunkt foreligger mere specificerede oplysninger over den anmeldte kriminalitet. Sammenstillingen viser en nøje sammenhæng mellem transaktioner med checks og lovovertrædelser med checks.

Opstilling C.4. Procentfordeling af de 14-15-årige *drenge* med hensyn til, hvor ofte de drikker sig fulde - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Aldrig	43	42	59
Sjældent	29	33	24
1-3 gange om måneden	21	20	11
1 gang om ugen eller ofte-re	7	5	6
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.5. Procentfordeling af de 14-15-årige *piger* med hensyn til, hvor ofte de drikker sig fulde - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Aldrig	37	45	59
Sjældent	31	29	23
1-3 gange om måneden	26	21	15
1 gang om ugen eller ofte-re	6	5	3
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.6. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de drikker sig fulde - 2005, 2010 og 2016 (Gladsaxe).

	2005	2010	2016
Aldrig	45	47	59
Sjældent	27	29	23
1-3 gange om måneden	19	20	13
1 gang om ugen eller ofte-re	9	4	5
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.7. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de drikker sig fulde - 2005, 2010 og 2016 (Allerød).

	2005	2010	2016
Aldrig	37	46	65
Sjældent	31	33	17
1-3 gange om måneden	28	18	15
1 gang om ugen eller ofte-re	4	3	3
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.8. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de drikker sig fulde - 2005, 2010 og 2016 (Nordjylland).

	2005	2010	2016
Aldrig	38	38	45
Sjældent	32	32	31
1-3 gange om måneden	30	23	23
1 gang om ugen eller ofte-re	0	7	2
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.9. Procentfordeling af de 14-15-årige drenge med hensyn til, hvor ofte de ryger tobak - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Aldrig røget	53	58	74
Prøvet en gang eller to	34	28	17
Ryger, men kun til fester	6	7	6
Ryger dagligt	7	7	3
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.10. Procentfordeling af de 14-15-årige piger med hensyn til, hvor ofte de ryger tobak - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Aldrig røget	47	57	81
Prøvet en gang eller to	31	24	15
Ryger, men kun til fester	12	10	4
Ryger dagligt	10	9	1
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.11. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de ryger tobak - 2005, 2010 og 2016 (Gladsaxe).

	2005	2010	2016
Aldrig røget	47	55	76
Prøvet en gang eller to	32	27	18
Ryger, men kun til fester	7	9	4
Ryger dagligt	14	9	2
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.12. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de ryger tobak - 2005, 2010 og 2016 (Allerød).

	2005	2010	2016
Aldrig røget	53	64	83
Prøvet en gang eller to	31	27	10
Ryger, men kun til fester	10	5	5
Ryger dagligt	6	4	2
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.13. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, hvor ofte de ryger tobak - 2005, 2010 og 2016 (Nordjylland).

	2005	2010	2016
Aldrig røget	50	55	73
Prøvet en gang eller to	34	24	22
Ryger, men kun til fester	10	10	5
Ryger dagligt	6	11	0
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.14. Procentfordeling af de 14-15-årige drenge med hensyn til, om de har brugt hash inden for *det seneste år* - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Overhovedet ikke	87	90	91
En enkelt gang	4	5	3
To gange	4	2	2
Tre-fire gange	2	1	1
> Fire gange	5	2	3
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.15. Procentfordeling af de 14-15-årige piger med hensyn til, om de har brugt hash inden for *det seneste år* - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Overhovedet ikke	89	91	97
En enkelt gang	5	4	3
To gange	2	2	-
Tre-fire gange	1	1	0
> Fire gange	3	2	0
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.16. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de har brugt hash inden for *det seneste år* - 2005, 2010 og 2016 (Gldsaxe).

	2005	2010	2016
Overhovedet ikke	80	85	93
En enkelt gang	5	7	3
To gange	5	1	1
Tre-fire gange	2	3	1
> Fire gange	8	4	2
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.17. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de har brugt hash inden for *det seneste år* - 2005, 2010 og 2016 (Allerød).

	2005	2010	2016
Overhovedet ikke	91	93	97
En enkelt gang	6	4	2
To gange	1	1	-
Tre-fire gange	2	1	0
> Fire gange	0	1	1
I ALT	100	100	100

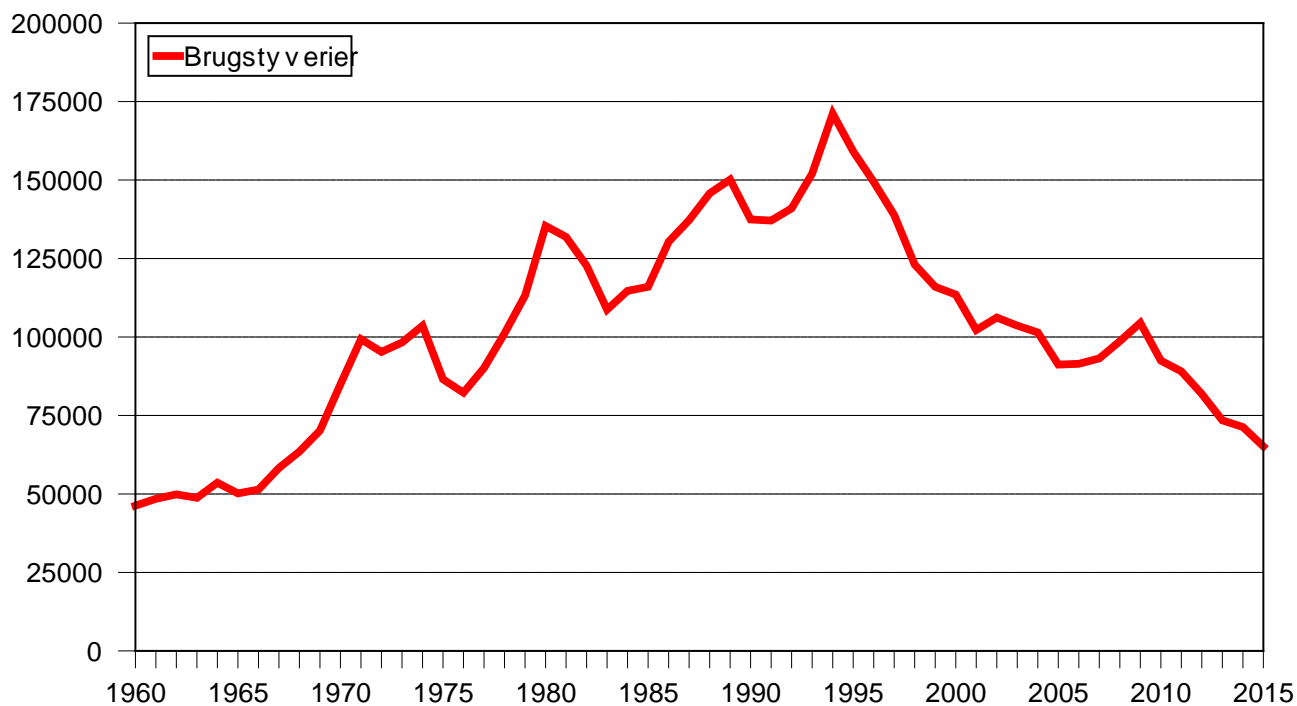
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.18. Procentfordeling af de 14-15-årige med hensyn til, om de har brugt hash inden for *det seneste år* - 2005, 2010 og 2016 (Nordjylland).

	2005	2010	2016
Overhovedet ikke	93	93	93
En enkelt gang	3	3	4
To gange	2	1	1
Tre-fire gange	1	1	-
> Fire gange	1	2	2
I ALT	100	100	100

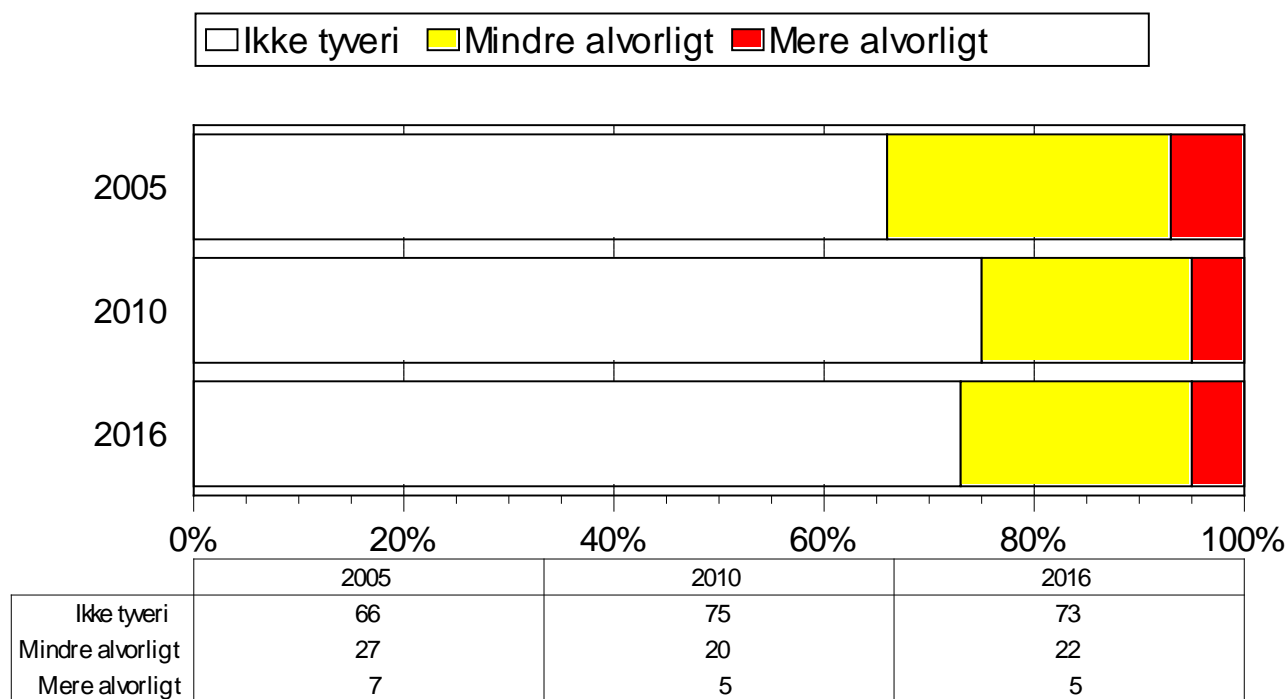
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.19. Antal tyverier af cykler, knallerter og motorkøretøjer, der ved anmeldelse eller på anden måde er kommet til politiets kundskab, 1960 til 2015.

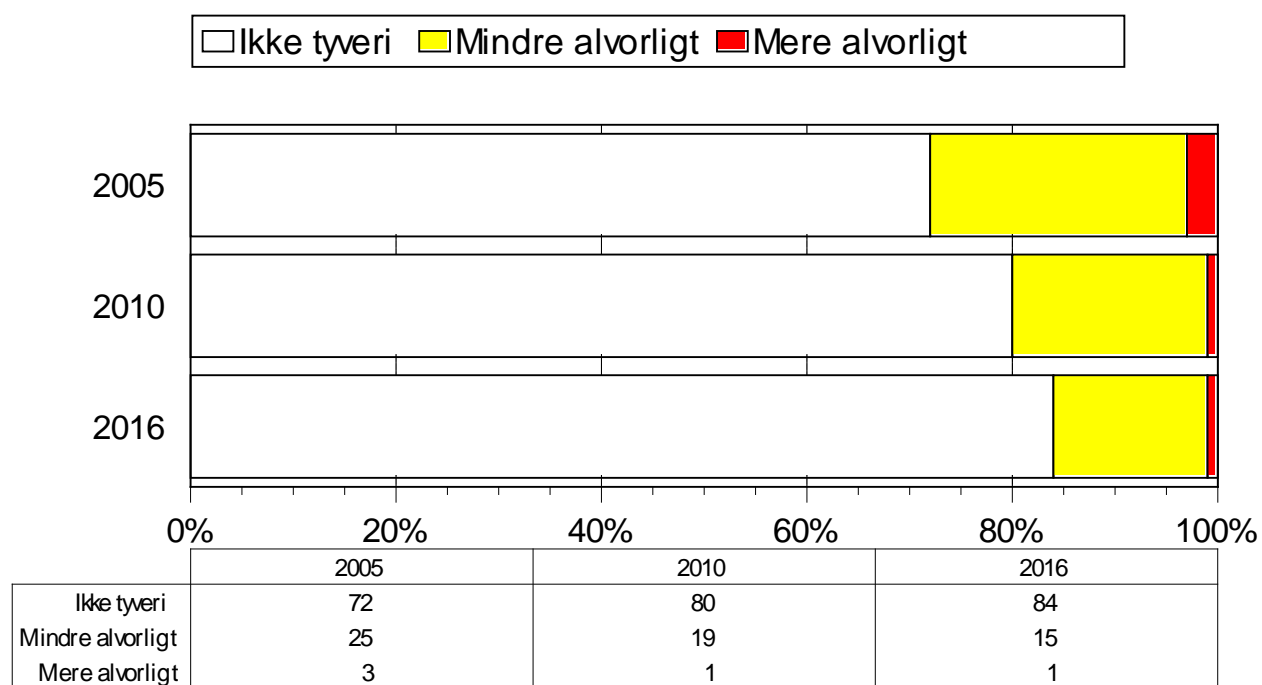
Kilde: Kriminalstatistik fra Danmarks Statistik, diverse år.

Opstilling C.20. Procentvis fordeling af de 14-15-årige drenge i hele landet med hensyn til, om de har begået tyveri inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

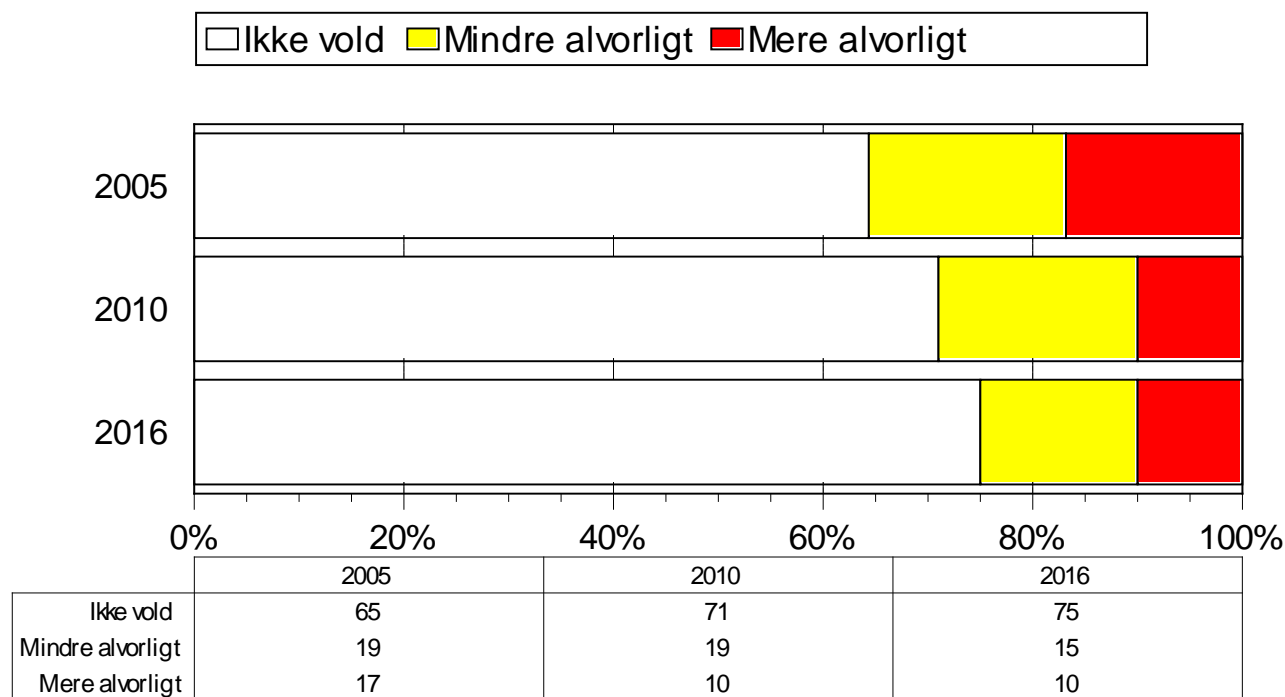
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.21. Procentvis fordeling af de 14-15-årige piger i hele landet med hensyn til, om de har begået tyveri inden for det seneste år forud for udspejgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

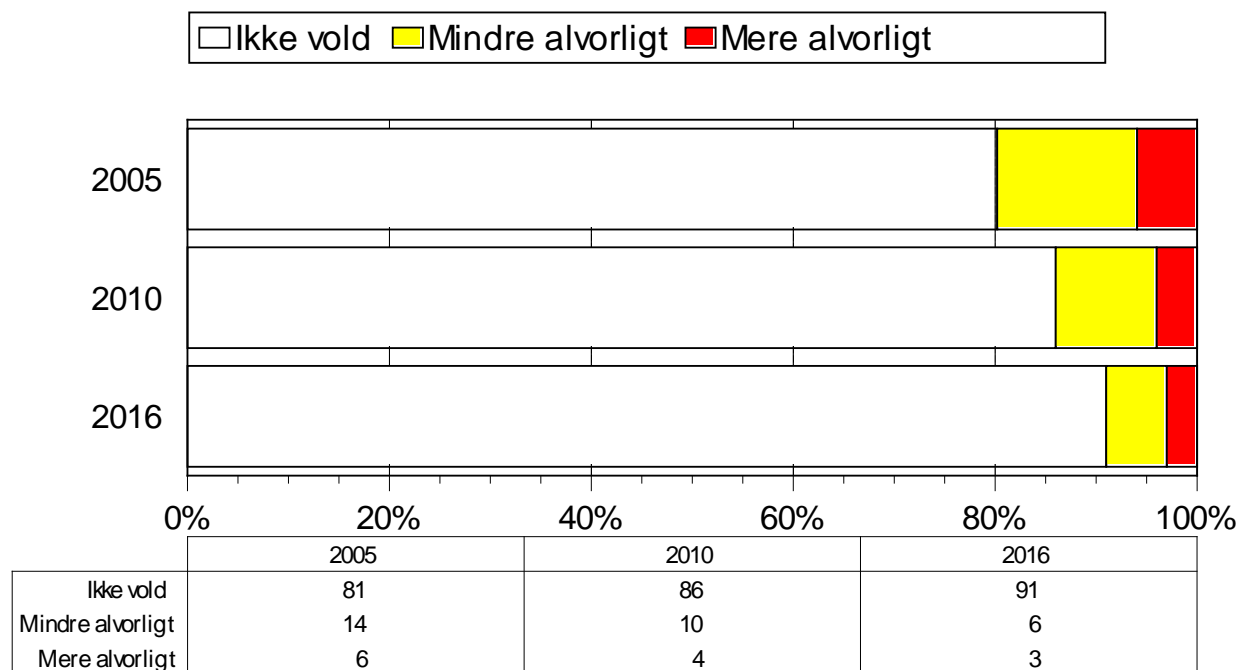
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.22. Procentvis fordeling af de 14-15-årige drenge i hele landet med hensyn til, om de har begået vold eller trusler om vold inden for det seneste år forud for udspejgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

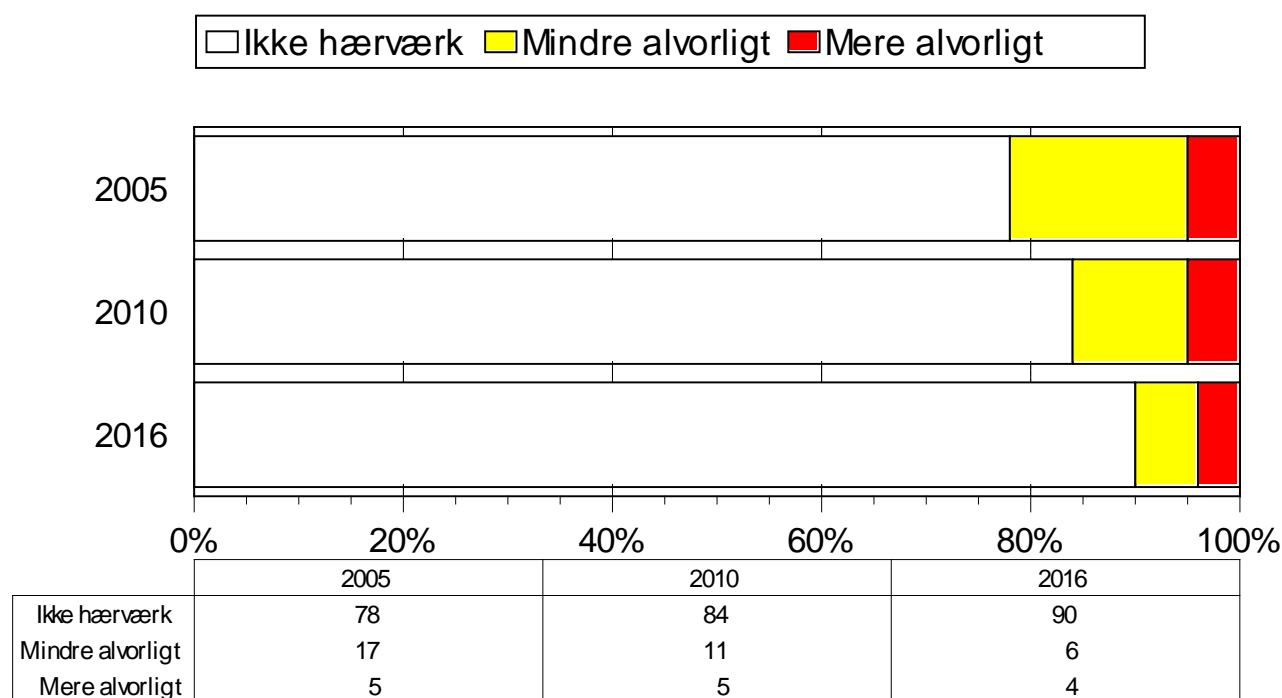
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.23. Procentvis fordeling af de 14-15-årige piger i hele landet med hensyn til, om de har begået vold eller trusler om vold inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

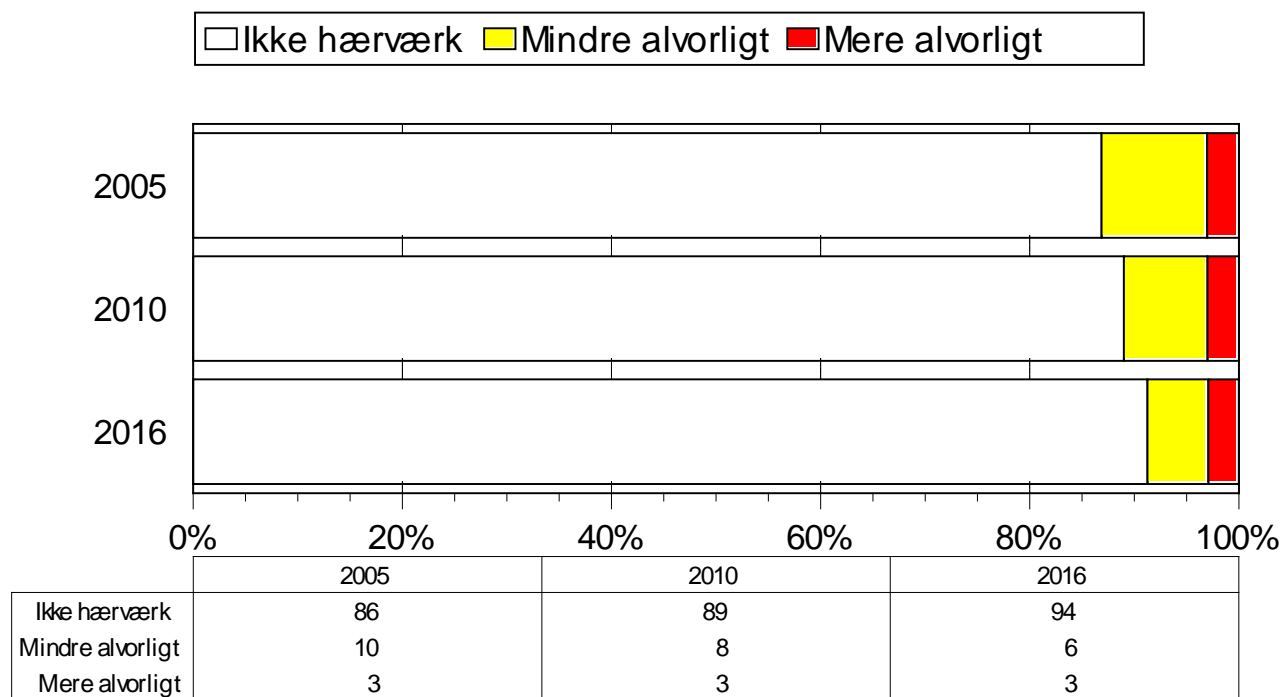
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.24. Procentvis fordeling af de 14-15-årige drenge i hele landet med hensyn til, om de har lavet graffiti eller hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

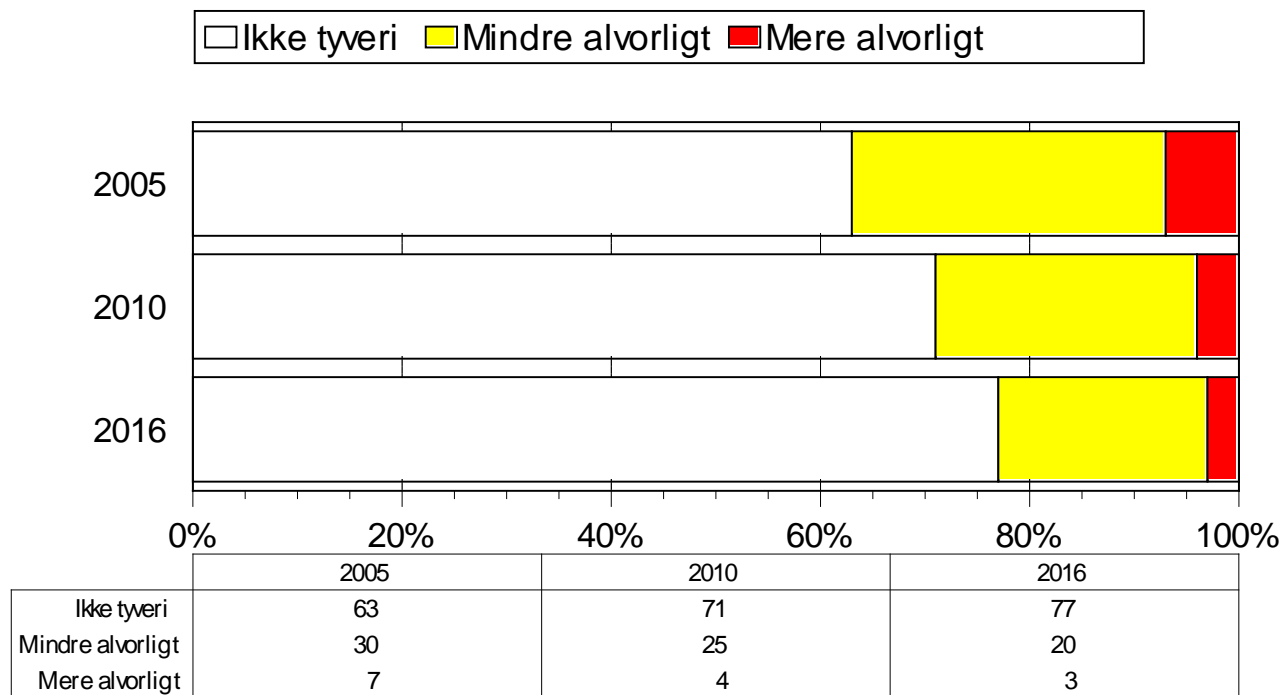
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.25. Procentvis fordeling af de 14-15-årige piger i hele landet med hensyn til, om de har lavet graffiti eller hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

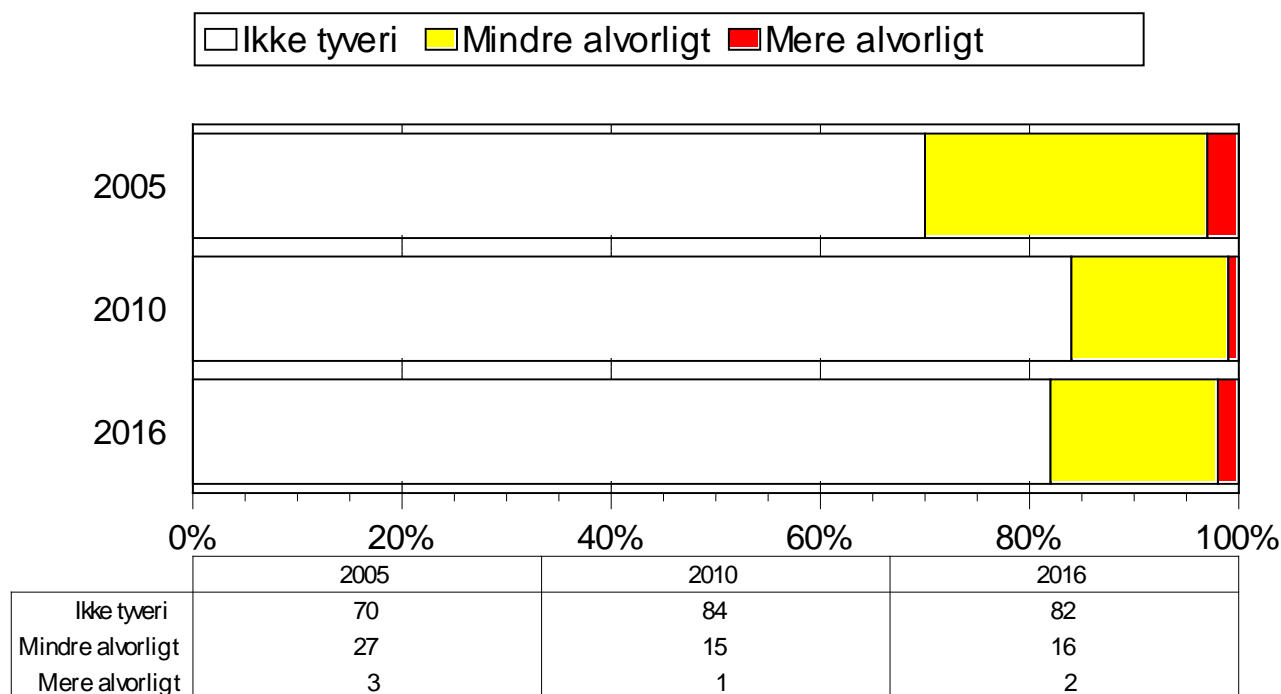
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.26. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Gladsaxe med hensyn til, om de har begået tyveri inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

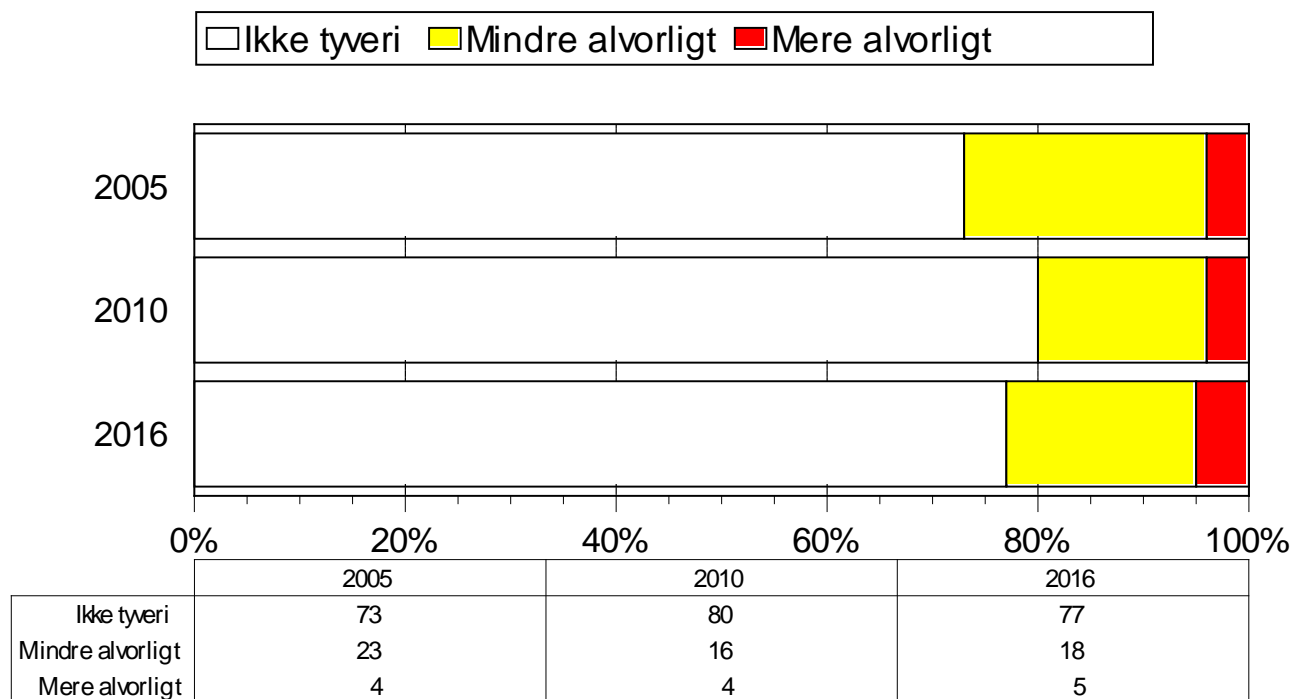
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.27. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Allerød med hensyn til, om de har begået tyveri inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

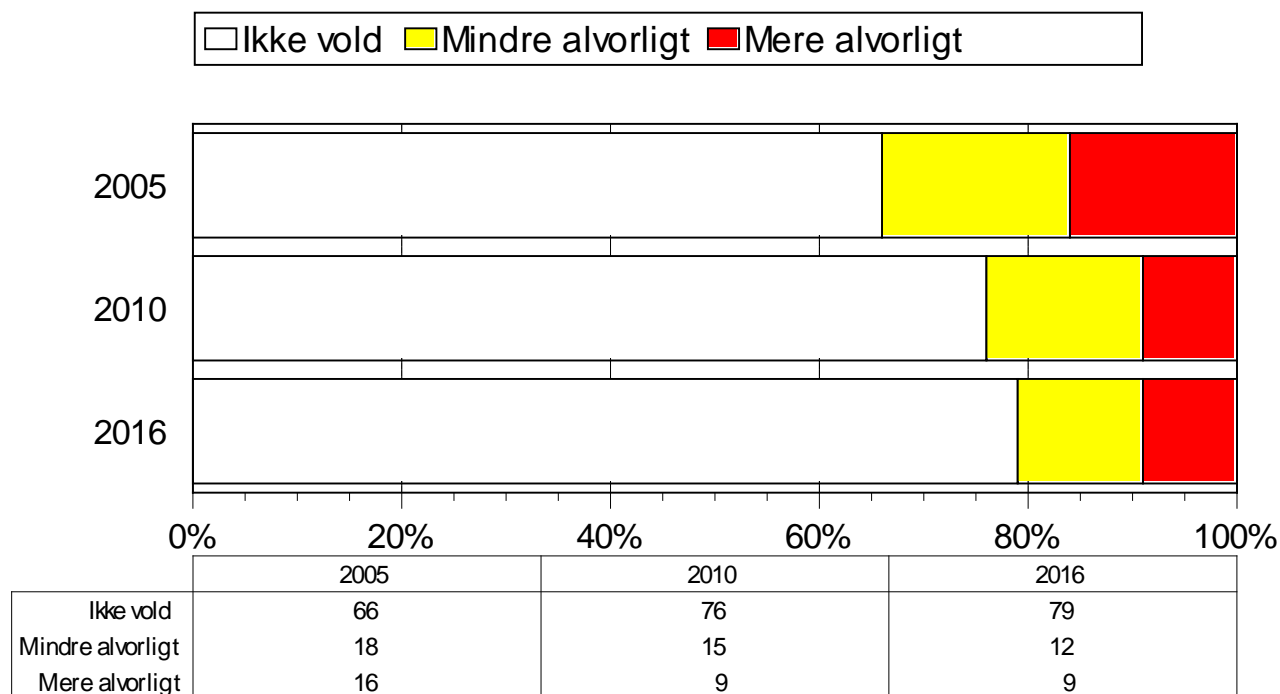
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.28. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Nordjylland med hensyn til, om de har begået tyveri inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

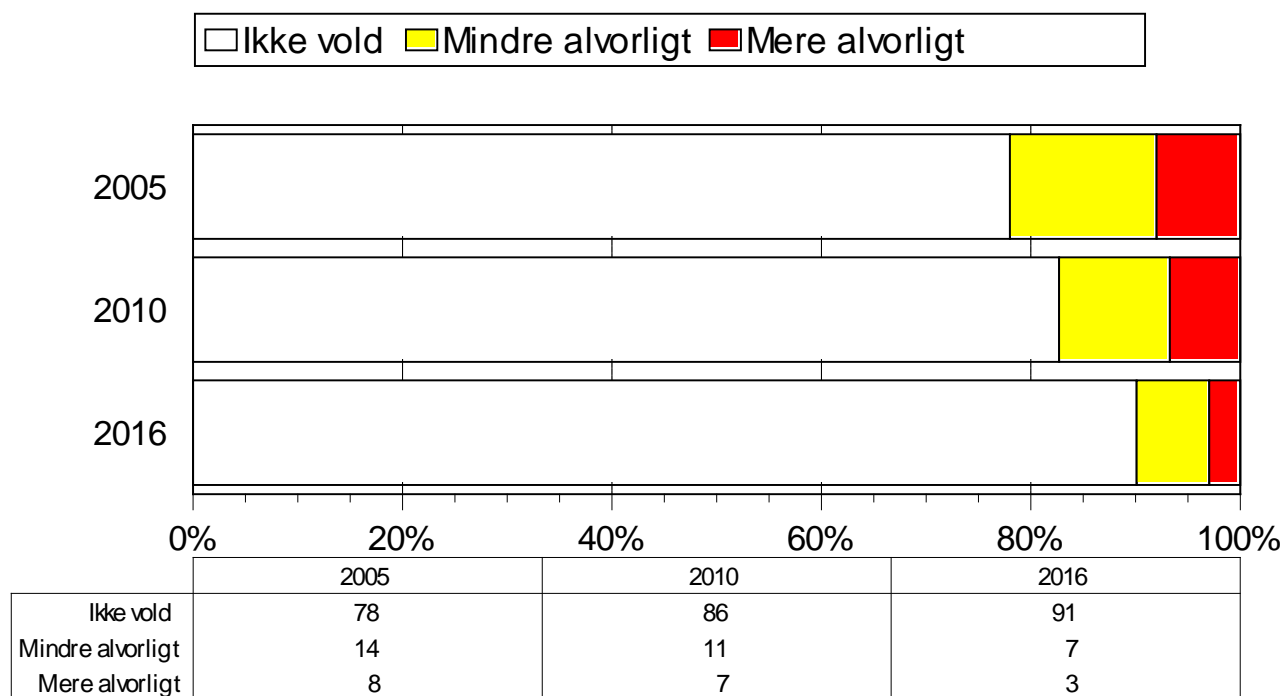
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.29. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Gladsaxe med hensyn til, om de har begået vold eller trusler om vold inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

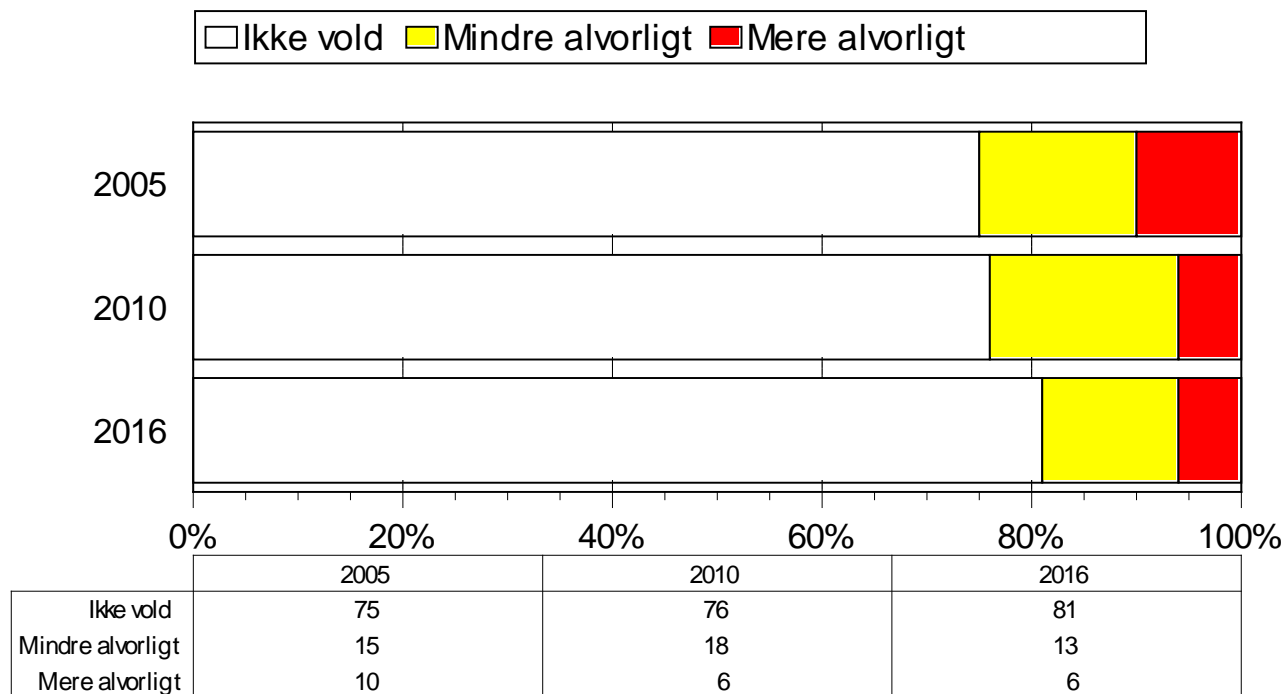
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.30. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Allerød med hensyn til, om de har begået vold eller trusler om vold inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

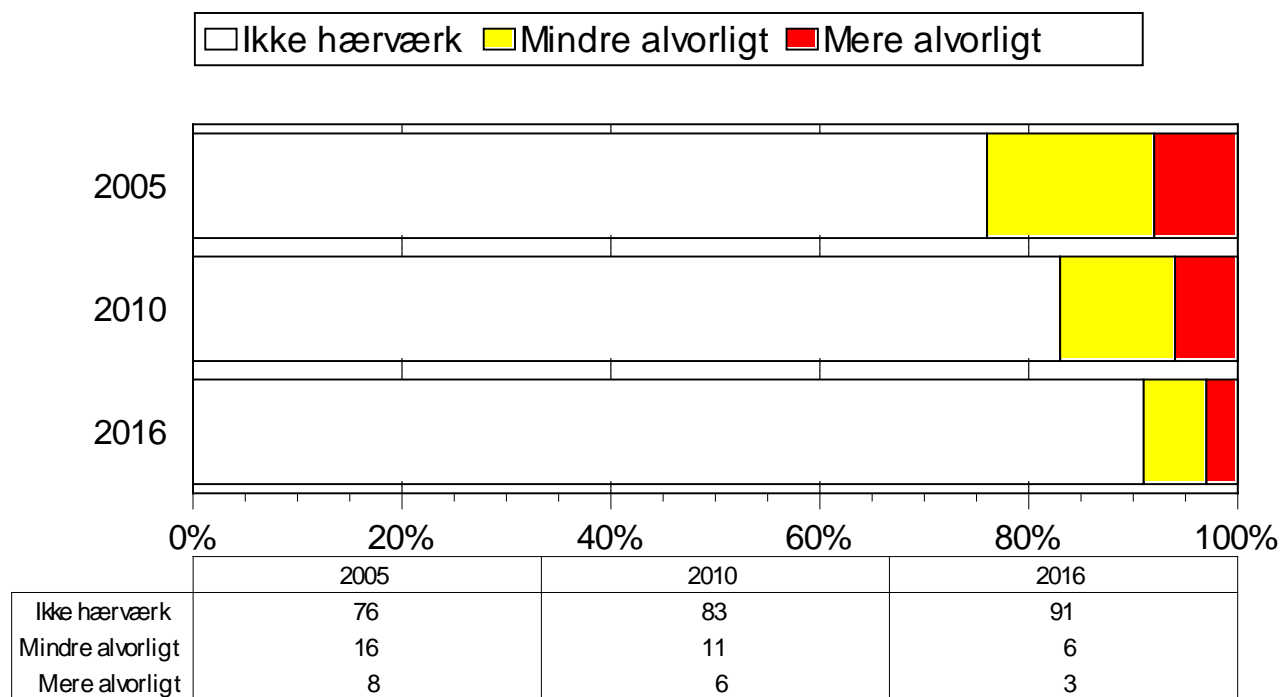
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.31. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Nordjylland med hensyn til, om de har begået vold eller trusler om vold inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

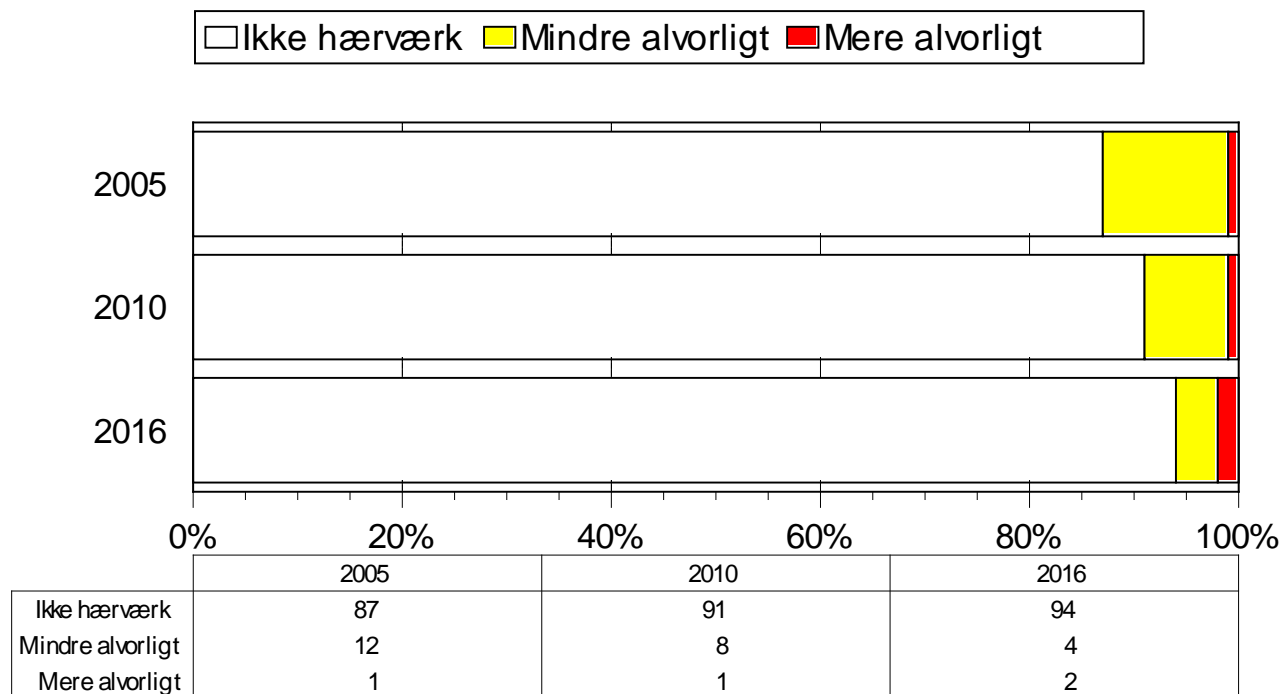
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.32. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Gladsaxe med hensyn til, om de har lavet graffiti/hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

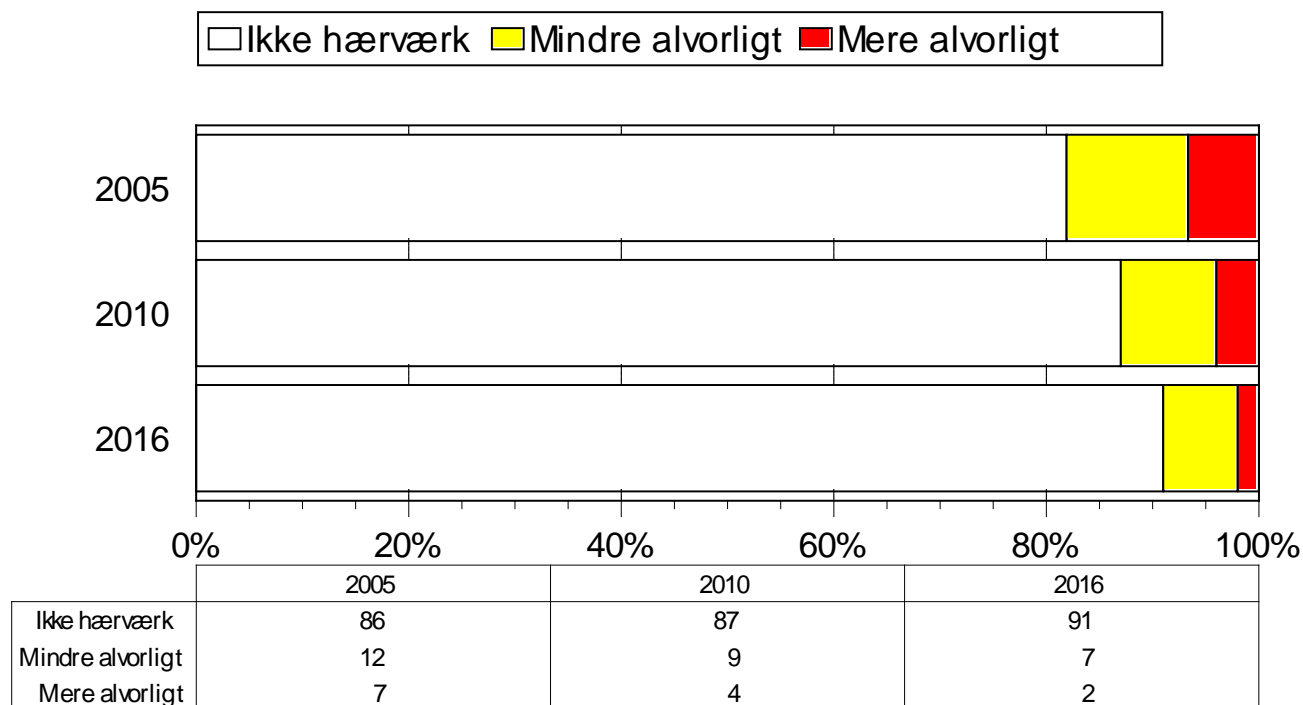
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.33. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Allerød med hensyn til, om de har lavet graffiti/hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.34. Procentvis fordeling af de 14-15-årige i Nordjylland med hensyn til, om de har lavet graffiti/hærværk inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet, 2005, 2010 og 2016.

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.35. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de går til privat fest - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Aldrig	20	19	37
Sjældent	33	38	38
2-3 gange om måneden	25	27	19
1 gang om ugen	14	12	5
2-3 gange om ugen	7	4	1
Så godt som hver dag	1	0	0
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C36. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de går på værtshus - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Aldrig	85	89	94
Sjældent	11	8	5
2-3 gange om måneden	3	2	1
1 gang om ugen	1	1	0
2-3 gange om ugen	0	0	-
Så godt som hver dag	0	0	0
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.37. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de går på diskotek - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Aldrig	54	59	81
Sjældent	24	23	11
2-3 gange om måneden	17	14	7
1 gang om ugen	4	3	1
2-3 gange om ugen	1	1	-
Så godt som hver dag	0	0	0
I ALT	100	100	100

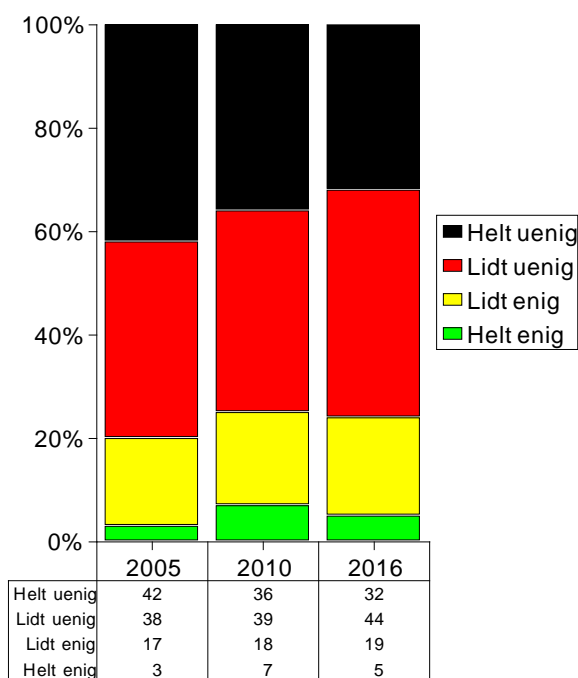
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.38. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor tit de er til festivaler eller koncerter, hvor der er fri adgang - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Aldrig	41	47	53
Sjældent	50	46	39
2-3 gange om måneden	7	6	6
1 gang om ugen	1	1	1
2-3 gange om ugen	1	0	1
Så godt som hver dag	0	0	0
I ALT	100	100	100

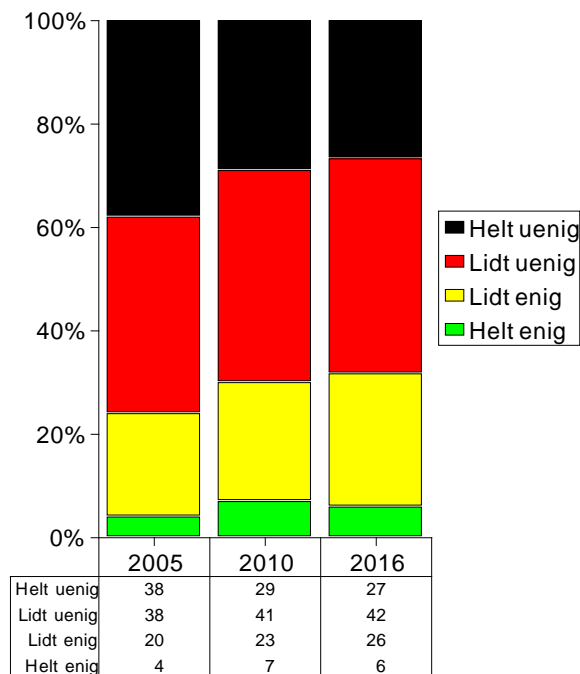
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.39. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: "Hvis en af mine venner stjæler en cykel, vil jeg ikke se ham/hende mere" – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

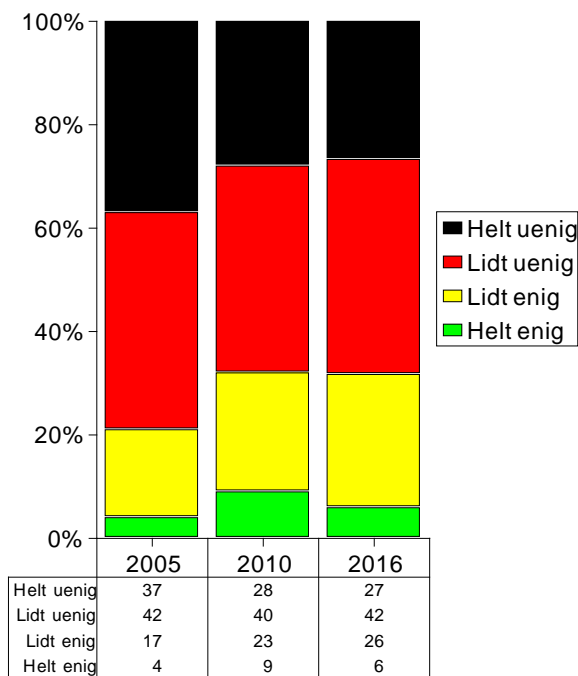
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.40. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: ”Hvis en af mine venner stjæler i en butik, vil jeg ikke se ham/hende mere” – 1999, 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

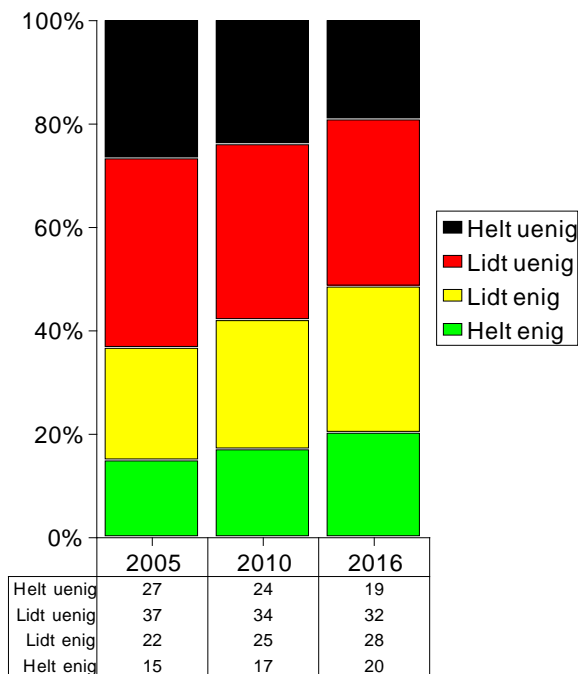
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 1999, 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.41. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: ”Hvis en af mine venner slår andre, vil jeg ikke se ham/hende mere” – 1999, 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

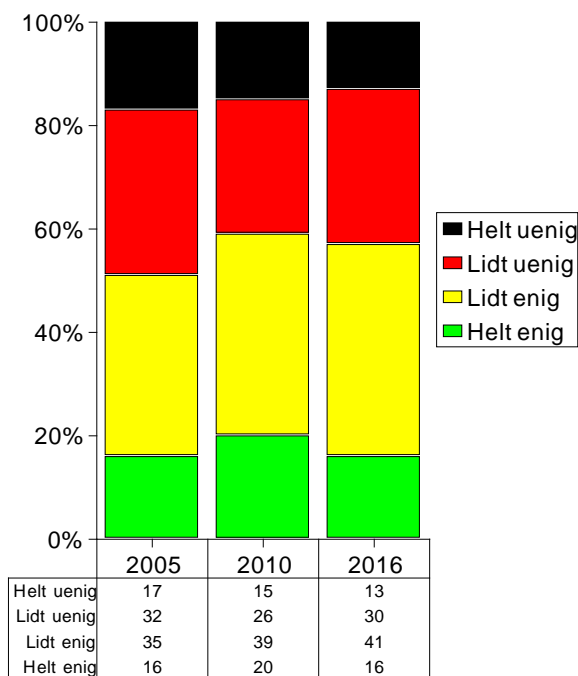
Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 1999, 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.42. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: "Hvis en af mine venner laver indbrudstyveri, vil jeg ikke se ham/hende mere" – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.43. Procentfordeling vedrørende de 14-15-åriges grad af enighed i påstanden: "Hvis man begår kriminalitet, mister man sine venner" – 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.44. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor ofte det sker på en typisk hverdag, at de hygger sig sammen med deres forældre (dem, de bor hos) derhjemme - 2005, 2010 og 2016 (hele landet).

	2005	2010	2016
Aldrig	11	11	7
Sommetider	55	53	53
Ofte	34	36	40
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.

Opstilling C.45. Procentvis fordeling af de 14-15-årige efter, hvor ofte det sker i en typisk weekend, at de hygger sig sammen med deres forældre (dem, de bor hos) derhjemme - 2005, 2010 og 2016.

	2005	2010	2016
Aldrig	12	12	7
Sommetider	51	49	47
Ofte	37	39	46
I ALT	100	100	100

Kilde: 'Ungdomsundersøgelserne', 2005, 2010 og 2016.